Юридичний факультет Національного університету біоресурсів і природокористування України

Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

Юридичний факультет Запорізького національного університету

Юридичний факультет Сумського Національного аграрного університету

Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К., 2024. 420 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та наукові керівники

З М І С Т

Напрям 1. Теоретико-історичний та філософсько-правовий 12

Євгенія Арнаута. The evolution of the concept of land management: from boundary delineation to comprehensive economic land management..... 12

Юліана Балагур. Основні індекси вимірювання верховенства права 13

Анна Балем, Дарина Малко. Принцип заборони дискримінації в практиці ЄСПЛ . 15

Ірина Балтакса. Проблеми забезпечення прав та гарантій дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів..... 17

Вікторія Бікус, Ярослава Воробйова. Філософія застосування математичних методів у юридичній практиці 19

Єлизавета Василець. Становлення інституту прав людини в Україні..... 20

Владислав Волік, Марк Линник. Ґенеза уявлень про свободу як правову цінність 22

Данило Герасименко. Аналіз головних аспектів війни в Україні..... 24

Василь Грабар,. Судова система Київської Русі 25

Андрій Дубовой. Принципи дієвості та справедливості в філософії права XX століття: аналіз ідей та підходів..... 27

Ярослав Дячок. Вплив сигналу повітряної тривоги на ефективність логопедичних консультацій дітей 28

Руслан Єрьоменко. Правові виклики та інновації при викладанні суспільно-політичних дисциплін..... 30

Надія Захарчук. Право і мораль: дилема Густава Радбруха в умовах сучасної правової системи 32

Анастасія Кеда, Анна Чубай. Принцип рівності у практиці Конституційного Суду України 34

Вікторія Мадалиць. Соціальна функція сучасної держави..... 35

Богдана Никіпанчук. Адміністративна відповідальність в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку 38

Ольга Павлів. Значення мас-медіа у формуванні особистості та світогляду дітей і підлітків..... 40

Каріна Саюк. Юридичний погляд на обмеження конституційного права на свободу слова в умовах дії правового режиму воєнного стану 42

Владислав Шестаков. Концептуальна визначеність як ключова умова ефективної законотворчості..... 44

НАПРЯМ 2. Публічно-правовий 47

Ірина Астаф'єва. Судова експертиза та її вплив на процес доведеності винуватості 47

Даніелла Бабіля. Еволюція кримінального права : від класичних до сучасних підходів 49

Дмитро Бардаков. Суб'єкти розслідування воєнних злочинів в період воєнного стану в Україні 51

Вікторія Баць. Право на свободу думки і слова 53

Вікторія Березовська. Залучення дітей до участі у збройних конфліктах: кримінально-правовий аспект 56

Марія Беспятюк, Роман Кулинич. Статистика в Україні за часів незалежності. Її вплив на прийняття управлінських рішень 57

Валерія Бойко. Проблеми правового регулювання фінансового контролю (нагляду) в Україні в умовах воєнного стану 60

Олег Бойко. Обмеження права вільно залишати територію України під час дії правового режиму воєнного стану 62

Степан Бондаренко. Примусове відчуження у німецькому земельному праві: конституційні обмеження та виклики в інтересах суспільства 64

Софія Борецька. Кримінальне право:історичний розвиток та сучасне трактування 66

Валерія Борисова. Міжнародні стандарти криміналістичного дослідження доказів 68

Анастасія Борозенна. Стандарти Ради Європи щодо здійснення адміністративного судочинства 70

Валерія Бублейник. Поняття, походження, сутність та типологія держави 72

Анна Вакуленко. Особливості роботи судів в умовах війни 74

Аліна Вальчук. Забезпечення національною поліцією безпеки цивільного населення в умовах воєнного стану 76

Ярослав Вихор. Закон про кримінальну відповідадьність 78

Альберт Вольтобрісов. Філософія покарання: справедливість чи репресії? 79

Микола Габор. Проблеми правосвідомості та правової культури в Україні 81

Вікторія Гілей. Недоліки правового регулювання земельних відносин в Україні 84

Євгенія Говорущак. Добровільна відмова співучасників від вчинення кримінальних правопорушень 86

Альона Головко. Роль адміністративного судочинства в забезпеченні прав і свобод громадян 88

Альона Головко. Сучасні тенденції щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб 89

Карина Гриценко. Мобінг, як одна з форм дискримінації прав людини у трудових відносинах 92

Інна Губчук. Гарантії забезпечення органами публічної адміністрації прав людини 94

Анастасія Даценко. Перспективи розвитку норм національного кримінального права щодо відповідальності за скоєння воєнних злочинів проти довкілля 96

Анастасія Дацeнко. Цифровізація системи соціального захисту 98

Анюта Дейнеко. Специфіка застосування тримання під вартою в умовах правового режиму воєнного стану 100

Олександра Денисенко. Історія розвитку криміналістики за часів незалежності України 102

Поліна Донєва. Особливості розслідування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану..... 104

Артем Дратований. Особливості визначення процесуального статусу третіх осіб у цивільному процесі 107

Анастасія Дутко. Гендерна рівність жінок у трудовому праві 109

Анна Желізняк. Основні положення професійної підготовки та психологічного забезпечення поліцейських в Україні 112

Владислав Жеребний. Порівняльно-правова характеристика системи органів місцевого самоврядування України і країн ЄС..... 114

Сергій Жмакін. Інститут омбудсмена: герменевтичний аспект..... 116

Ростислав Зардов. Особливості кримінально-правової кваліфікації корупційних злочинів в Україні..... 118

Ольга Захарченко. Алібі як засіб захисту 120

Сергій Ілларіонов. Екологічні аспекти в сфері земельного законодавства: виклики і можливості..... 122

Андрій Іщук. Правове обмеження при проходженні публічної служби..... 125

Василь Йолохов. Проблематика надання правничої допомоги у цивільному судочинстві..... 127

Анна Канівець. Захист прав цивільного населення в умовах воєнного стану..... 129

Діана Касинець. Кримінальна відповідальність за військові злочини під час воєнного стану..... 131

Максим Кирстя. Психологічний портрет злочинця: методи та значення у криміналістиці 133

Софія Когут. Екологічні обов'язки громадян – як чинник сталого розвитку..... 136

Олександра Коломієць. Особливості статусу голів в містах Києві та Севастополі 137

Аліна Корягіна. Кримінологія. Теорія Диференціальної асоціації та причини виникнення її серед людей..... 139

Оксана Костів. Правове регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів 141

Владислава Косянчук. Злочинність проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: кримінологічна характеристика..... 144

Олександра Кривонос. Питання юридичної відповідальності за забруднення річки Сейм 147

Анастасія Крупельницька. Проблеми правового регулюваня державної соціальної допомоги при народжені дитини 148

Вікторія Кузьмич. Актуальні проблеми сучасної криміналістики 150

Софія Куц. Допомога неповнолітнім, звільненим з місць відбування покарання ... 153

Марина Ланец. Дискусійні питання визначення поняття кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією 156

Назар Липа. Юридична природа соціального страхування 158

Юлія Лис. Особливості доступу до екологічної інформації в Україні в умовах воєнного стану 160

Максим Литвяк. Регулювання інформаційної безпеки під час воєнних дій 162

Юрій Лішневець. Особливості функціонування економіки України в умовах воєнного стану 164

Єлизавета Мазуренко. Кошторис як індивідуальний фінансово плановий акт 166

Анна Матвієнко. Цивільне судочинство в умовах воєнного стану 168

Віталій Мельник. Міжнародний досвід у сфері надання адміністративних послуг: сучасний стан та генеза впровадження в Україні кращих практик 170

Олександр Мельник. Соціальний захист військовослужбовців 173

Олександра Могильна. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення 175

Софія Москалик. Реформування системи Адміністративного судочинства в Україні 177

Соломія Мундяк. Право на невтручання в особисте та сімейне життя та особливості його забезпечення в сучасному українському суспільстві 179

Олена Новак. Використання штучного інтелекту як інструменту протидії злочинності: позитивні та негативні аспекти 182

Олена Новак. Колабораційна діяльність, як нова норма Кримінального кодексу України: поняття, причини виникнення та боротьба 184

Ольга Павлів. Антикорупційна політика в Україні та механізм її виникнення 186

Каріна Паллаг. Диференціація екологічного права в Україні 188

Вікторія Пилипчак. Юридичні гарантії захисту трудових прав працівників 189

Христина Питчак. Правове регулювання земельних відносин в Україні 191

Світлана Приходько. Поняття, предмет, методи та система кримінології. історія кримінології 193

Сніжана Рак. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану 196

Ганна Різник. Окремі питання мирової угоди у цивільному процесі 198

Антон Ряполов. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України 200

Вадим Саврацький. Прозорість поліцейської діяльності 202

Юлія Саловська. Проблеми трудових відносин у сфері авторського права та інтелектуальної власності 204

Інна Сизоненко. Кримінальна процесуальна проблематика в період воєнного стану 207

Анна Сінкевич. Поняття та ознаки доказування в адміністративному судочинстві209

Назар Сірко. Міжнародний досвід регулювання кримінальної відповідальності за замах..... 210

Наталія Скочиляс. Обмеження права громадянина України на вільне пересування в умовах воєнного стану 211

Анастасія Сокур. Кримінологічна характеристика злочинності в Україні та світі 213

Богдана Солом'янюк. Правове регулювання надання відпусток військовослужбовцям в Україні та зарубіжній досвід 216

Андрій Стахура. Зарубіжний досвід досягнення гендерного паритету у поліції: окремі аспекти 220

Вероніка Стехова. Адаптація криміналістичної техніки до умов воєнного стану 222

Ольга Стрельцова. Форми домашнього насильства в Україні: актуальні проблеми та протидії..... 224

Ксенія Терещенко. Шляхи боротьби з кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України..... 225

Дмитро Ткаченко. Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень як завдання кримінального права..... 228

Софія Ткаченко. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства 230

Вікторія Токар. Електронна демократія в Україні як інструмент ефективного народовладдя..... 233

Олександр Троян. Особливості та перспективи розвитку інституту емфітевзису.. 235

Тимофій Федоренко, Максим Кирстя. Розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, як елемент забезпечення правопорядку... 237

Анастасія Філіпчук. Особливості укладання трудового договору в умовах воєнного стану..... 239

Василина Фітьо. Поняття та види земельних відносин, їх характеристика 241

Вероніка Халос. Відшкодування моральної шкоди у цивільному праві 243

Вероніка Халос. Адміністративна відповідальність за порушення екологічного законодавства 245

Катерина Харченко. Необережність як форма вини 246

Максим Хомутовський. Особливості протидії нелегальному обігу зброї в умовах воєнного стану..... 248

Юрій Хробак. Право на вільний вибір місця проживання 250

Мирослава Цаприкін. Територіальна громада – базовий суб'єкт місцевого самоврядування 252

Крістіна Циркіна. Сучасні виклики судової реформи в Україні в аспекті морально-етичних цінностей суспільства 255

Анастасія Чванило. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю 256

Олена Чистякова. Правове регулювання реабілітації військовослужбовців 257

Анна Чубенко. Сучасні кримінологічні теорії – світовий рівень та впровадження в Україні 260

Анастасія Шабатина. Особливості соціального захисту населення України в умовах воєнного стану: сучасні виклики та перспективи розвитку 262

Лілія Шайно. Проблеми кримінально-процесуального законодавства 264

Нікіта Швець. Роль національної поліції у боротьбі з диверсійно-розвідувальними групами в умовах воєнного стану 265

Дарина Шевчук. Забезпечення національної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану 267

Анастасія Шматлай. Особливості фінансової діяльності органів місцевого самоврядування 269

Анастасія Штанько. Особливості розслідування злочинів, вчинених на окупованих територіях 271

Алевтина Штогріна. Конфіскація майна як засіб забезпечення воєнних потреб держави: правові аспекти 273

Вікторія Щерба. Міжбюджетні відносини 275

Галина Юзько. Рішення Конституційного Суду України як елемент системи джерел конституційного права України 276

Каріна Яремчук. Позитивні та негативні наслідки змін до податкового законодавства 279

НАПРЯМ 3. Приватно-правовий 282

Аліна Алієва. Роль медіа в умовах воєнного стану скрізь призму права громадян на доступ до інформації 282

Вікторія Баць. Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання 284

Софія Бичок. Актуальність проблеми визначення правового статусу блогерів . 286

Андрій Білоус. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці .. 288

Діана Боднарчук. Процедурні особливості розгляду справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою за особливих обставин 290

Володимир Вергун. Захист права та законних інтересів громадян га тимчасово окупованих територіях: роль конвалідації 293

Валерія Войткова. Правові проблеми виникнення договору в цивільному праві України 295

Вікторія Войтюк. Принцип свободи договору та його обмеження 297

Іванна Гладинець. Правовий статус адвоката в Україні 300

Євгенія Голянич. Державна реєстрація як головна умова здійснення господарської діяльності 302

Наталя Дерефінка. Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану 304

Вікторія Дець. Особливості укладення шлюбного договору 306

Артем Дратований. Проблеми та перспективи солідарної пенсійної системи в Україні 309

Вікторія Дудник. Фінансове право в епоху цифрових технологій: виклики та можливості 311

Анастасія Єдімент. Прийняття ефективного кодифікованого правового документа у сфері праці - вимога сьогодення 313

Ніколетта Кеменяш. Співпраця влади та правоохоронних органів – запорука порядку 314

Марія Коломієць. Деякі питання правового статусу римського громадянина 317

Вікторія Кузьмич. Особливості суб'єктів як елементів цивільно-правових відносин 319

Олександр Кулібаба. Правове регулювання відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову 321

Анастасія Лазар. До питання про особливості правового регулювання одностатевих шлюбів 323

Іванна Ланова. Дискримінація на робочому місці: юридичні аспекти та механізми захисту 325

Аліна Лопатченко. Строк прийняття спадщини в умовах воєнного стану 328

Єлизавета Мазуренко. Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану 330

Марина Мартишевська. Цивільно-правове регулювання штучного інтелект 332

Вікторія Мархоцька. Господарська діяльність в період дії воєнного стану 333

Олександр Мельник. Адвокатська таємниця: проблеми дотримання конфідеційності 336

Софія Москалик. Проблеми правового регулювання договору оренди в умовах воєнного стану 338

Тетяна Нагибайло. Правова природа конституційного права працівників на належні, безпечні та здорові умови праці 341

Іванна Нелуп. Деякі питання спадкування за заповітом у Стародавньому Римі 343

Василь Нестеренко. Удосконалення правового регулювання відносин з цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні 345

Богдана Никіпанчук. Захист прав власності в цивільному праві України: основні механізми та судова практика 347

Юлія Павленко. До питання дієздатності в римському приватному праві 349

Лілія Пастухова. Проблематика бюджетної системи періоду воєнного часу в Україні 351

Софія Підкругляк. Фінансово-правове регулювання державного боргу України: виклики та шляхи оптимізації 354

Марія Поліщук. Правові засади кримінальної відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства 357

Іванна Соловей. Особливості реалізації політики соціального захисту в умовах війни 359

Любов Тимошенко. Особливості виконання господарських зобов'язань кількома особами або третьою особою 361

Олександр Урютін. Практичні проблемні аспекти викупу земельних ділянок громадянами, які свого часу отримали ділянки на праві постійного користування 363

НАПРЯМ 4. Міжнародно-правовий 366

Платон Бережний. До питання про виконання Україною критеріїв членства в ЄС 366

Даніела Бірюкова. Роль Міжнародного суду у переслідуванні воєнних злочинців 368

Владислав Бурка. Нормативно-правове регулювання участі України в операціях щодо забезпечення миру та безпеки за підтримки НАТО 370

Анастасія Візер. Важливість виконання рішень МКС 372

Олександра Гандлер. Загальні принципи права ЄС як джерело міжнародних стандартів у галузі трудових відносин 374

Діана Гуз. Правове регулювання праці осіб з інвалідністю: міжнародний та національний досвід 376

Людмила Івченко. Окремі питання судового захисту кліматичної системи 378

Валерія Коваль. Злочин геноциду і покарання за нього 380

Олег Кохан. Вплив корупції в соціальній сфері на міжнародні відносини України та її позицію на світовій арені 382

Станіслав Курса. Перехідне правосуддя у контексті збройних конфліктів 384

Артьом Лисюк. Роль права у врегулюванні збройних конфліктів: міжнародний та національний виміри 387

Олена Лук'яненко. Механізми забезпечення прав людини в системі ООН: проблеми 389

Анастасія Марченко. Євроінтеграція України: проблеми та перспективи 390

Катерина Момот. Роль Ради Європейського Союзу у формуванні політики безпеки та оборони 392

Ігор Наливайко. Соціальні стандарти та гарантії в системі трудового права: український та міжнародний досвід 394

Ангеліна Романова. Відшкодування збитків громадянам України в наслідок збройної агресії російської федерації 396

Олександра Сенюк. Досвід європейських країн у створенні та діяльності інституту омбудсмена 398

Наталія Скочиляс. Міжнародний досвід впровадження оплачуваних батьківських відпусток для чоловіків: перспективи для України 400

Богдана Ткачук. Міжнародно-правові аспекти міграції та біженства 402

Андрій Хімко. Правове підгрунтя використання штучного інтелекту у сфері охорони здоров'я: міжнародний досвід та стан національного регулювання ... 404

Іоланта Чала. Штучний інтелект в освіті та науці: організаційно-правове регулювання 407

Вероніка Чепурна. Акти МОП як джерела трудового права України 409

Анастасія Шабатина. Поняття та ознаки воєнних злочинів за міжнародним кримінальним правом 411

Лілія Шевчук. Вплив практики Європейського суду з прав людини щодо застосування принципу правової визначеності у національному судовому процесі 413

Діана Шут. Правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері 415

Даниіл Яковенко. Роль міжнародних організацій у захисті прав людини під час конфліктів 417

Олександр Яровий. Роль міжнародного кримінального суду в захисті прав людини 418

Напрям 1
Теоретико-історичний та філософсько-правовий

Євгенія Арнаута
студентка 2 курсу факультету землевпорядкування
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

The evolution of the concept of land management: from boundary delineation to comprehensive economic land management[*]

The term “land management” was first used in 1906 and, unlike boundary surveying, was understood more broadly and pursued not only the goals of legalizing the boundaries of land plots, but also adapting land to the most profitable economic use, namely, as an activity of economic regulation of land holdings. Thus, I.A. Iveronov in his lectures on “Fundamentals of Land Management” to students of the Moscow Agricultural and Moscow Commercial Institutes in 1915 wrote: “Along with fixing the boundaries of land ownership in a given territory, issues of a different order and significance arise, namely: the location of land holdings and the configuration of plots belonging to different owners are also closely related to the various economic interests of the latter. Therefore, in cases where the interests of landowners were satisfied not by fixing the existing boundaries, but by a new division of land, so that each of them received a plot equivalent to the previous one, but reduced to a convenient array and boundaries for the farm, such an operation was called land management. The distinction between surveying and land management led to the performance of these works in pre-revolutionary Russia by different ministries and departments. For example, the boundary department carried out boundary surveying, boundary courts resolved land disputes, and agricultural and peasant lands were organized by land surveyors, with disputes resolved by land surveying commissions or by order of land surveyors. Already in this period, the economic side of land management was becoming one of the first things to be considered alongside the legal one. Later on, the difference between the terms “land management” and “demarcation” was leveled, because all large-scale demarcation works (general and special demarcation, land reform related to the abolition of serfdom, Stolypin's reform, etc.) pursued the goals of both legal consolidation of land ownership boundaries and economic regulation of land holdings. Given that all actions to create new land uses or reorganize existing land holdings and land uses, and to organize their territory internally were carried out on the basis of land management projects aimed at forming land property objects in different natural and economic conditions and with different goals and objectives, land surveying became an integral part of the land management process. Already in the post-revolutionary period, according to the RSFSR Land Code of October 30, 1922, land management included: a) allocation of land for use by state organizations, institutions and enterprises, cities and urban-type

[*] Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

settlements, associations of labor farmers, as well as on special terms (lease, concession, etc.) to other institutions, companies and individuals; b) creation of special purpose land funds (resettlement, concession, meadow, etc.) and transfer of land from one fund to another; c) withdrawal of land for state and public needs; d) establishment of the city boundary; e) distribution of land used by land companies; allocation of land to individual farms (yards) and their groups; division of all or some land of a land company into farm or cut-off plots; distribution of land of separate labor farms (yards); e) elimination or reduction of the width of certain land uses, their insertion and interspersal, far-land, incorrect delineation of boundaries and other deficiencies of land use; laying, relocation or elimination of roads, provision of water sources for watering and relocation of land uses in connection with the implementation of fundamental improvements of land (reclamation); f) planning of rural areas of settlements; g) establishment and change of boundaries of volosts. Later, in connection with the collectivization and formation of large agricultural enterprises, on-farm land management was included in the list of land management activities, which was a scientifically based organization of the territory of a particular farm with the introduction of crop rotations, rational organization of production, labor and management, allocation of land, crop rotations and arrangement of their territory. Thus, land management has evolved into a whole complex of actions that have legal, technical, organizational, economic and economic content at the same time.

Literature

1. Боровий В.О., Літнарович Р.М. Геодезичні прилади. Конспект лекцій для студентів спеціальностей 6.07 09 04 “Землевпорядкування та кадастр”, 7.07 09 08 “Геоінформаційні системи і технології”. ЧДІЕіУ, Чернігів, 2003. 223с.

2. Коник Ю. Планово-звітна документація губернської межової служби Півдня України в останній третині XVIII – першій третині XIX ст. *Студії з архівної справи та документознавства.* 2010. Т. 18. С. 105-112.

3. Тема 10. Криза феодально-кріпосницької системи та розвиток капіталістичних відносин в XIX ст. Url: https://buklib.net/books/33696/ (дата звернення: 04.10.2024)

4. Удовенко І.О., Шемякін М.В., Кононенко С.І. Історія землеустрою України: від стародавніх часів до сьогодення. *Агросві*т № 19, 2021. Київ, 2021. С. 41-49. https://doi.org /10.32702/2306-6792.2021.19.41.

Юліана Балагур
студентка 5 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Основні індекси вимірювання верховенства права

Для ефективного функціонування демократичної держави на сучасному етапі розвитку необхідно враховувати не лише національні історичні, культурні та інші особливості, але й застосовувати загальновизнані досягнення в галузі прав людини та організації публічної влади. Ці здобутки, зокрема в юридичній сфері, знаходять своє

відображення у міжнародних стандартах, розроблених авторитетними органами та інституціями. Важливу роль у цьому процесі відіграє Європейська комісія за демократію через право, відома як Венеційська комісія, яка вже давно є орієнтиром для розвитку національних правових систем.

Відповідно не можна недооцінювати значущість вимірювання верховенства права, оскільки саме цей процес дозволяє обґрунтовано відповісти на запитання: «Чи відповідає правозастосовна практика органів державної влади принципам верховенства права в конкретній країні?».

Вимірювання верховенства права ґрунтується на низці критеріїв, індексів та індикаторів, що дозволяють систематично оцінювати прогрес у досягненні конкретних цілей державою. Вони відіграють подвійну роль: стимулюють реформи та забезпечують відповідальність установ і осіб за попередню діяльність.

ООН, зокрема, визначає 135 індикаторів, які згруповані за трьома інституціями: поліція (41 індикатор), судова система (51 індикатор) та пенітенціарна система (43 індикатори). Ці індикатори допомагають оцінити ефективність правоохоронних органів і судів, а також рівень умов утримання в'язнів. Для кожної інституції індикатори поділені на кілька так званих «кошиків» («baskets»), тобто основні аспекти, які оцінюються [1, с. 8].

Розпочнімо з поліції: основні показники включають можливість подання скарг на неправомірні дії правоохоронців та ефективність розслідувань цих скарг. Важливою складовою є оцінка довіри населення до поліції, яка вимірюється через опитування та соціальні дослідження. Кошики в цьому секторі також враховують тренінги для поліції, метою яких є підвищення професійної етики та правового забезпечення.

Щодо наступної інституції, то для судової системи основними індикаторами є кількість суддів, їхня кваліфікація, а також фінансування судів. Важливо також враховувати умови роботи суддів і прокурорів, зокрема доступ до ресурсів та навчальних програм. Оцінка незалежності судової влади є критично важливою для забезпечення верховенства права, тому в цьому секторі також розглядаються механізми захисту суддів від зовнішнього тиску.

Пенітенціарна система охоплює умови утримання в’язнів та їхні права. Основні індикатори включають якість харчування, медичного обслуговування, доступ до освіти та реабілітаційних програм. Оцінка ефективності пенітенціарної системи не лише стосується умов утримання, але й враховує, як ці умови сприяють реінтеграції в суспільство. Важливою є також діяльність організацій, які контролюють дотримання прав людини в тюрмах [1, с. 8-10].

Разом із цим, інші міжнародні індекси, такі як Індекс правовладдя WJP, включають додаткові аспекти, такі як боротьба з корупцією та доступ до правосуддя.Також існує відоме опитування, що проводиться Домом Свободи. Це опитування є способом вимірювання демократії в країнах, в яких наявні певні ознаки, що свідчать про проблеми верховенства права. Відповідно до рейтингу Дому Свободи (FreedomHouse) український «рахунок демократії» (рівень демократичного прогресу) складає 4,75 (де 1 – це найвищий рівень демократичного прогресу, та 7 – найнижчий) [2, с. 28].

Проаналізувавши показники можна констатувати, що Україна демонструє задовільні показники відкритості уряду та дотримання прав людини, перебуваючи в нижній частині середньої групи. Однак підтримка безпеки, регуляторне забезпечення та боротьба з корупцією все ж отримують негативні оцінки.

Література

1. Rule of Law Indicators. Implementation Guide and Project Tools, 2011. 127 p. Електронний ресурс - режим доступу: https://vera-institute.files.svdcdn.com/production/downloads/publications/un_rule_of_law_indicators.pdf

2. Вовк Д. О., Бойчук Д. С. Верховенство права і толерантність: навч. посіб.: Київ, 2018. С.28

Анна Балем, Дарина Малко

студентки 5 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Принцип заборони дискримінації в практиці ЄСПЛ

У статті проаналізовано принцип заборони дискримінації в практиці Європейського суду з прав людини, специфіку застосування даного принципу у різних ситуаціях, а також законодавче відображення заборони дискримінації у національному та міжнародному праві.

На сьогоднішній день, у світі ворожнеч та прагнення до справедливості, принцип заборони дискримінації займає важливе значення, і кожен повинен зрозуміти його правильно, спираючись на фактори кожної ситуації окремо. Саме Європейський суд з прав людини є показником надійності та гарантованості дотримання прав людини та непорушення її свобод.

Основу міжнародного права у сфері прав людини є Загальна декларація прав людини, схвалена Резолюцією ООН 10 грудня 1948 р. В статті 2 вказано, що: “Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища” [1].

Конституційні основи принципу заборони дискримінації закладено у статті 24 Конституції України, відповідно до якої: “громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками”[2].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не закріплює буквально принцип рівності прав людини, а забезпечує рівність саме через заборону дискримінації у її статті 14 «Заборона дискримінації», яка передбачає: «Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань,

національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

Ця стаття містить ряд особливостей, які визначають обсяг і характер зобов'язань держави щодо протидії дискримінації за Європейською конвенцією, які також необхідно враховувати при її застосуванні на національному рівні:

— не створює додаткового права, а доповнює вже гарантовані ЄКПЛ права;

— порушення дискримінації має становити «основоположний аспект справи», і не повинно охоплюватись спеціальною нормою ЄКПЛ, яка закріплює відповідне право чи свободу;

— не вимагає обов'язкового доведення порушення матеріальних положень Конвенції, тобто має автономне значення[3, с.17].

Наукова доктрина передбачає два види дискримінації. Перший це пряма дискримінація, яка передбачає однакове ставлення до осіб, що перебувають в однакових умовах, а причиною такого ставлення є наявність у цієї особи певних характеристик, що відносяться до категорії «захищених ознак».

Прикладом прямої дискримінації є справа "Джеймс проти Ради округу Істлей" (14 червня 1990 року). В даній справі Пан Джеймс для отримання права користуватися басейном повинен був сплатити вступний внесок, тоді як пані Джеймс, його дружина, не зобов'язана була вносити таку оплату. Їм обом виповнився 61 рік. Право безкоштовного користування басейном мала тільки пані Джеймс, оскільки вона досягла пенсійного віку, а пан Джеймс - ні (пенсійний вік для чоловіків у Сполученому Королівстві настає у 65 років, для жінок - у 60). Хоча право безкоштовного доступу до басейну обумовлюється наявністю в особи пенсійного статусу, набуття такого статусу залежить від статі особи. Британська Палата лордів зазначила, що якби пан Джеймс був особою протилежної статі, ставлення до нього було б таким самим, що і до його дружини. У цьому випадку Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що має місце пряма дискримінація за ознакою статі, а саме дискримінація Джеймса як чоловіка[4].

Другий вид це непряма дискримінація, яка передбачає однакове ставлення до людей, ситуації яких відрізняються, а різниця полягає не у ставленні, а в наслідках, які по різному впливають на людей з відмінними характеристиками.

Прикладом непрямої дискримінації є справа «Д.Г. та інші проти Чеської Республіки». У скарзі до Суду заявники стверджували про дискримінацію у здійсненні права на освіту через їх ромське походження. Вони зазначали про порушення ст. 2 Першого протоколу до Конвенції, взятої окремо, а також у поєднанні зі ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод[5].

Принцип заборони дискримінації є важливим інструментом захисту прав людини. ЄСПЛ відіграє ключову роль у його реалізації, створюючи прецеденти та розвиваючи правові стандарти. Однак для подальшого зміцнення цього принципу необхідно не лише розширювати правовий захист, а й забезпечувати його ефективну імплементацію на національному рівні.

Література

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Конституція України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
3. Христова Г. Методичні рекомендації для юристів: Питання заборони та протидії дискримінації. Київ, 2015, 112 с.
4. Рішення ЄСПЛ у справі "Джеймс та інші проти Сполученого Королівства" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_180#Text
5. Рішення Палати ЄСПЛ у справі "D. H. та інші проти Чеської Республіки" URL: https://ips.ligazakon.net/document/SO3403

Ірина Балтакса
аспірантка Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Проблеми забезпечення прав та гарантій дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів

На сьогодні, чинне законодавство України про захист дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів не відповідає їх реальним потребам та не містить єдиного концептуального підходу.

Правовий статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів не забезпечений реальними і дієвими гарантіями, які б були здатні вирівняти негативне становище, в якому опинилась постраждала дитина.

Відповідно до ст. 38 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопад 1989 р. держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними [1, 8]. На національному рівні особливий захист дітей в умовах збройного конфлікту передбачений Законом України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р., Порядком надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268 та Постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.2008 р. № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини».

У зв'язку з необхідністю однакового застосування норм права, що регулюють питання надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів листом Мінсоцполітики від 04.08.2018 р. № 15201/0/2-18/37 «Про методичні рекомендації щодо соціального захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» доведено до органів опіки та піклування відповідні рекомендації [2]. Отож, робота органів опіки та піклування в частині надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів отримала правове та методичне забезпечення і обґрунтування.

Однак в чинних нормативно-правових актах не передбачено ні реальних гарантій для дітей під час російської агресії, ні конкретного

переліку особливих прав дитини зі статусом постраждалої внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Аналіз ст. 30-1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. дозволяє виділити наступні спеціальні права дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та діти, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів: право на державний захист; право отримати статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів; право на догляд та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон; право на відселення з зони воєнних дій чи збройних конфліктів, до безпечних районів разом з батьками, законними представниками або, за їхньою згодою, без супроводження чи з іншими особами; право на допомогу державних органів з встановлення місцезнаходження членів сім'ї дитини, сприяння пошукам, що здійснюються членами сім'ї, громадськими, благодійними, волонтерськими, гуманітарними організаціями та фондами, що беруть участь у возз'єднанні сімей; право на доступ до реабілітації у сфері охорони здоров'я, психологічної, педагогічної реабілітації та соціальної реінтеграції [3].

Право на отримання статусу мають діти, а також особи, які на час воєнних дій, збройних конфліктів, збройної агресії російської федерації не досягли
18 років (повноліття), і в результаті: отримали поранення, контузію, каліцтво; зазнали фізичного, сексуального насильства; були викрадені або незаконно вивезені за межі України; залучалися до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань; незаконно утримувалися, зокрема в полоні; зазнали психологічного насильства [4].

Більшою мірою врегульовано гарантії для дітей, які отримали статус внутрішньо переміщеної особи відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. Але не обов'язково дитина зі статусом постраждалої внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів переміщується та/чи отримує статус ВПО. І навпаки факт внутрішнього переміщення не є підставою надання правового статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Найважливішим невирішеним питанням залишається належний соціальний захист та підтримка постраждалих дітей. Відповідно до законодавства, статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, навіть який було їй надано через отримане поранення, контузію, каліцтво, не передбачає надання жодних пільг та компенсацій, крім безкоштовного харчування в закладах освіти [5-7]. Потребує суттєвого переосмислення та впровадження реальних відновлювальних та компенсаційних засобів в рамках державної цільової підтримки дітей, зі статусом постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

На сьогодні правовий статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів не є достатнім позасудовим засобом захисту прав постраждалих дітей. Фактично такий правовий статус не виконує ні відновлювальної, ні компенсаційної функції. Актуальний каталог

гарантій та пільг, який би відповідав ступеню шкоди, якої зазнала дитина потребує закріплення в Законі України «Про охорону дитинства».

Література

1. Конвенції ООН про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

2. Дришлюк О. Статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів на підставі психологічного насильства. URL : https://www.hsa.org.ua/blog/status-ditini-iaka-postrazdala-vnaslidok-vojennix-dii-ta-zbroinix-konfliktiv-na-pidstavi-psixologicnogo-nasilstva.

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

4. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#n8.

5. Які соціальні та медичні гарантії мають діти, що постраждали внаслідок воєнних дій? URL : https://r2p.org.ua/page/yaki-soczialni-ta-medychni-garantiyi-mayut-dity-shho-postrazhdaly-vnaslidok-voyennyh-dij#.

6. Наливайко І. О. Ефективність правового регулювання соціальних стандартів та гарантій: проблеми та перспективи. *Наукові перспективи*. 2023. № 7 (37). С. 494-509.

7. Наливайко Л. Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2024. № 8. С. 77-81.

8. Наливайко Л. Р. Захист прав і свобод осіб, які постраждали від війни: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 32-35.

Вікторія Бікус, Ярослава Воробйова
студентки 2 курсу ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»

Філософія застосування математичних методів у юридичній практиці

Математична культура як складова загальної культури властива так чи інакше будь-якому соціуму, оскільки жоден соціум не може існувати без елементарних математичних знань і тих математичних процедур, потреба в яких виникає в процесі розв'язання прикладних (юридичних зокрема) завдань. Складність таких завдань, як свідчить історія, залежить лише від рівня демократичного і наукового розвитку соціуму й тих вимог, що порушує суспільство і які вважаються значущими для власного подальшого розвитку. Відповідно до цього формується і рівень математичної культури, що в розвиненому не тоталітарному суспільстві обумовлений переважно інтелектуальними вподобаннями навколо владних інституцій, ментальністю і традиціями суспільства, усвідомленням громадою значущості й користі математичних знань тощо.

Оскільки багатьом правовим і державним явищам властиві імовірно-статистичні закономірності, для їх дослідження можуть використовуватися

математичні методи, зокрема, математична статистика, теорія множин, теорія ігор, розпізнавання образів, факторний аналіз і деякі інші. Такі галузі права як трудове, адміністративне, кримінальне право й інші пов'язані з виявленням міри суспільних відносин, що регулюються ними, тому що право регулює дані відносини шляхом встановлення деякого кількісного еталона або масштабу, а їх кількісні характеристики дозволяють використовувати для аналізу й узагальнення математичні методи.

Кількісний аспект державно-правових явищ є предметом наукового дослідження за допомогою статистичних методів. Зокрема, кримінологічна статистика вивчає різні кількісні аспекти злочинних діянь - кримінальних, цивільних, адміністративних, їх структуру і динаміку, причини й умови, ефективність заходів щодо них.

У юридичній практиці важливу роль відіграє статистика, можливість точно обробляти інформацію, робити достовірні висновки чи прогнози на основі наявних статистичних документів. Значно зросте цінність фахівця, якщо він усе це вміє робити.

Юристи спрямовують своє професійне мислення на пошук істини, не тієї, яка є, а тієї, яка має бути. В особливостях світу правової істини, світу пошуку справедливості, а також рівноваги суспільних відносин математика сприяє розвитку інтелектуальних здібностей.

Математика як наука має важливий понятійний апарат, за допомогою якого можна в абстрактній формі відобразити структуру окремих правових систем, їх призначення, функції, норми, в яких відбувається їх збір, обробка та використання інформації .Мова йде про розвиток алгоритмів філософсько-математичного мислення, пізнання природи математики, принципів математичних міркувань, методів для розуміння законів буття.

Література

1. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
2. Руденко В. М. Математична статистика. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури,. 2012. 304 с.
3. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Г96. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. К.: Знання, 2005. 655 с. (Вища освіта XXI століття).
4. Дзера О.В. Сімейне право України: навч. посіб. / О.В. Дзера. К. : Вентурі, 2007. 272 с.

Єлизавета Василець
студентка 4 курсу земельно-правового відділення
ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»

Становлення інституту прав людини в Україні

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави відповідно до ст. 3 Конституції України [1]. Визнання прав людини і громадянина у кожній розвинутій країні повинно знаходити своє

відображення на законодавчому рівні в нормативно-правових актах, які мають найвищу юридичну силу.

Дослідження основних елементів адміністративно-правового статусу громадян висуває на перше місце проблему прав, свобод і їх гарантій. Саме права, свободи і гарантії, закріплені в правових актах, визначають найбільшу за обсягом частину тих відносин і зв'язків, що склалися між органами виконавчої влади і громадянами. Вони є складовими адміністративно-правового статусу, його головними елементами, без яких останній не може ні виникнути, ані існувати.

Якщо зануритися в історію, то слід зазначити певні нормативно-правові акти, зокрема, як англійська Велика Хартія Вольностей (1215 р.), Петиція про право (1628 р.), Habeas corpus Act (1679 р.), Білль про права (1689 р.); американські Декларації прав Віргінії (12 червня 1776 р.), Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки (4 липня 1776 р.), Конституція США (1787 р.), Білль про права (1789−1791рр.), французька Декларація прав людини і громадянина (1789 р.), Загальна декларація прав людини (1948 р.), Пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Пакт про громадські і політичні права (1966 р.). Цей перелік можна доповнити багатьма іншими юридичними документами [2, с. 22].

У публікації ООН 1987 р. «Права людини – питання і відповіді» описуються права людини таким чином: «Права людини можуть бути визначені як такі, що приналежні нашій природі і без яких ми не можемо жити як людські істоти. Права людини і основні свободи дозволяють нам повністю розвивати і використовувати людські якості, наш інтелект, наші таланти і нашу свідомість, задовольняють наші духовні та інші потреби. Вони є основними для потреб людства, що підвищуються в житті, при якій природжена гідність і корисна діяльність кожної людської істоти отримають повагу та захист». Протягом XIX – початку XX ст. ідея прав людини дедалі більше проникає в науку міжнародного права і дипломатичну практику, практику формування демократичної, правової держави. Здійснений поворот в історії України від Декларації про державний суверенітет через Акт проголошення незалежності України , підтриманий референдумом 1 грудня 1991 року до Конституції України , що закріпив права і свободи людини у відповідності із сформованими міжнародними стандартами, створив можливості для їх реалізації, охорони і захисту. Повернення до ідей демократичної, правової держави і прав людини стало можливим тільки у середині 90-х років XX століття. Положення про основні права і свободи людини є центральною ланкою Конституції України [2, с. 23].

Юридичний зміст прав і свобод людини розкривається в Розділі II Конституції України, який має назву «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Він передбачає основні права людини і громадянина, вказує, що вони не є вичерпними, гарантуються державою і не можуть бути скасовані. Багато статей Конституції України присвячені безпосередньо правам людини: передбачено право людини на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), закріплено право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації (ст. 36), право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38), право на підприємницьку діяльність (ст. 42),

право на працю (ст. 43), право на соціальний захист (ст. 46) та інші права і свободи.

Ці та інші положення Конституції України свідчать, що саме права людини визначають зміст діяльності держави, органів державної влади та місцевого самоврядування, визначають зміст і направленість їх правотворчості в даній сфері.

Система забезпечення прав і свобод людини та громадянина є сукупністю взаємозалежних і взаємопов'язаних елементів, спрямованих на досягнення єдиної мети – захисту прав і свобод людини та громадянина. Серед причин недостатньої ефективності захисту прав людини в Україні потрібно відзначити слабкість внутрішніх правових механізмів у сфері прав людини. Правова система України наразі має недоліки. Зокрема, чинне законодавство і практика його застосування вкрай повільно наближаються до європейських стандартів. Це стосується передусім галузевого законодавства. Окрім того, відсутні істотні зрушення в захисті прав людини судовими органами; повсякчас порушуються правові норми, пов'язані зі свободою пересування, умовами тримання під вартою заарештованих або затриманих осіб; не забезпечені права внутрішніх мігрантів, права дітей, інвалідів [3, с.18]. Усе це пов'язано з неефективністю механізму захисту прав людини і контролю за цим процесом, відсутністю відповідальності за порушення норм у галузі прав людини.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 06.10.2024).

2. Ієрусалімова І.О. Історико-правові аспекти становлення інституту прав людини в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Т. 1, № 35. С. 21–23.

3. Барабаш О.О. Інститути захисту прав людини в Україні: міжнародний аспект. 2019. Т. 1. С. 18.

Владислав Волік, Марк Линник
студенти 4 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Ґенеза уявлень про свободу як правову цінність

Свобода — це одна з найбільш оспорюваних і водночас наближених до людської природи цінностей. Вона є основоположним правом, яке іде в унісон з розвитком сучасного суспільства, зокрема і правових систем. Отже, свобода є одним з основних питань, що відображає складний діалектичний процес розвитку світу. По-перше, свободу необхідно розуміти, як можливість людини обирати та діяти за власною ініціативою. По-друге, свобода визначається, як основний принцип права. По-третє, свобода є основою для захисту прав та свобод громадян, розвитку демократії та створення громадянського суспільства [1,с. 29]. Дослідження генези уявлень про

свободу є важливим аспектом для розуміння сутності свободи як правової цінності.

Беручі до уваги періодизацію всесвітньої історії, пропонуємо виділити наступні етапи формування уявлень про свободу як правову цінність.

І період — уявлення про свободу в давніх цивілізаціях (від появи перших людей – до кінця V ст.). Вивчення історії свободи дозволяє нам зрозуміти, як ці концепції розвивалися з часом. У давніх цивілізаціях, таких як Греція та Рим, свобода визнавалась як важливий елемент суспільного життя. Греки, зокрема, пропагували ідеї демократичного врядування, де свобода слова та участь у політичних процесах були сутністю їхньої культури.

У римському праві поняття свободи тісно пов'язане з правами громадян, які мали доступ до правосуддя та могли брати участь у державних справах. Однак, ці ідеї часто обмежувались тільки певною частиною населення, як правило римські громадяни, виключаючи рабів і жінок. Важливо зазначити, що в Римі існувала концепція "вільних людей", яка, хоча й визнавала певні права, все ж не забезпечувала рівності для всіх. Ця соціальна структура заклала основи для подальших дебатів про права людини, які виникли в середньовіччі та новий час.

ІІ період — уявлення про свободу в середньовіччі (кінець V – до кінця XV ст.). Погоджуючись з думкою М. Поцюрко, необхідно акцентувати увагу на вченнях філософів, які наголошували на вірі, підкоренні Богу та намагалися поєднати їх із розумними вимогами свободи волі. Таким чином, Реформація проголошує відречення від свободи на користь Божественній Благодаті з чого логічно слідує фаталізм [2]. Існує й інший погляд науковців, що слово «свобода» досить часто зустрічається в середньовічних хартіях. Так, професор Гардінг визначає наріжним каменем західної традиції свободи концепцію територіального імунітету, яка дозволяє синтезувати різні грані свободи в одній абстрактній ідеї – недоторканості [3]. Звісно, що зазначений період ще не сформував основу уявлень про свободу як правову цінність, але підготував підґрунтя для подальшої еволюції.

ІІІ період — історія Нового часу (з кінця XV – XIX ст.). Нова історія свободи відзначається великими переломами, такими як Американська та Французька революції, що принесли нові погляди на громадянські права та свободи. Декларація незалежності США 1776 року проголосила «самоочевидні істини, що всіх людей створено рівними; що Творець обдарував їх певними невідбірними правами, до яких належать життя, свобода і прагнення щастя» [4].

Французька декларація прав людини та громадянина 1789 року також підкреслила важливість свободи як правової цінності, запровадивши такі принципи, як свобода слова, свобода зборів і свобода релігії, які стали основою сучасних демократичних систем. Ці документи не лише відобразили прагнення до свободи, але й стали каталізаторами для подальших соціальних рухів, які боролися за права жінок, меншин та інших груп, що історично зазнавали дискримінації [5]. Важливо також зазначити, що ці революції спонукали до формування нових ідей про громадянське суспільство, де свобода особи стала невід'ємною частиною суспільного договору.

IV період — Новітня історія (XX ст. – до наших часів). Сучасна концепція розуміння свободи як правової цінності має розумітися як базова цінність, яка надає пріоритет правам та свободам індивіда над державою. Держава ж не може нав'язувати індивіду цінності життя, має захищати фундаментальні права і свободи громадян та створювати необхідні правові норми та інститути для їх реалізації.

У підсумку, свобода як правова цінність — це складна та динамічна юридична конструкція, яка потребує постійного аналізу та дискусій науковців. Розуміння її витоків та сучасних проявів — важливий крок до створення громадянського суспільства, формування демократичної, правової, соціальної держави, де права і свободи людини шануються та захищаються.

Література

1. Бондар Н.А., Міщенко М.С. Свобода як правова цінність: природа та особливості. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023.№5. С. 26- 31. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.3
2. Поцюрко М. Еволюція ідей про свободу волі і передвизначення від античності до Реформації. URL: http://surl.li/qqkjoc (дата звернення: 13.10.2024)
3. Harding A. Political Liberty in the Middle Ages. Speculum 55 (3). (1980). P. 423–443. URL: http://surl.li/fahyaa (date of application: 13.10.2024)
4. Декларація незалежності. Переклад Декларації на сайті Харківської правозахисної групи. URL: http://surl.li/bfxfaq (дата звернення: 10.10.2024)
5. Декларація прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 р. URL: http://surl.li/dlnxwh (дата звернення: 10.10.2024)

Данило Герасименко

студент 2 курсу факультету ветеринарної медицини
Сумського національного аграрного університету

Аналіз головних аспектів війни в Україні

Війна - це завжди складна і болюча тема. Вона приносить страждання, руйнування і втрати, які важко осягнути. В Україні війна триває вже багато років, і кожен має свою думку та переживання з цього приводу.

Розглянемо деякі важливі аспекти цієї проблеми:

1) Міжнародне право та окупація.

Війна в Україні привернула увагу до питань міжнародного права, зокрема щодо окупації та збройного конфлікту. Відповідно до Женевських конвенцій, окупація визначається як контроль над територією іноземною державою без згоди суверенної влади цієї території. Це включає обов'язки окупанта щодо захисту цивільного населення, забезпечення гуманітарної допомоги та дотримання прав людини. Війна в Україні також підняла питання про ефективність міжнародних організацій, таких як ООН, у запобіганні та вирішенні конфліктів.

2) Права людини.

Війна призвела до численних порушень прав людини, включаючи вбивства, тортури, зникнення людей, а також руйнування житлових будинків, інфраструктури в цілому міст та сел. Українські та міжнародні організації, такі як Amnesty International [1] та Human Rights Watch [2], документують ці порушення та закликають до відповідальності винних. Важливим аспектом є також питання внутрішньо переміщених осіб, які втратили свої домівки та потребують захисту та підтримки.

3) Соціальні та економічні наслідки.

Війна значно вплинула на економіку України. Багато підприємств були зруйновані або змушені припинити свою діяльність, що призвело до зростання безробіття та зниження рівня життя. Держава стикається з викликами щодо відновлення економіки, залучення інвестицій та забезпечення соціального захисту населення. Важливим аспектом є також відновлення інфраструктури, включаючи дороги, мости, лікарні та школи.

4) Моральні та етичні аспекти.

Війна змінює життя людей, їхні цінності та пріоритети. Проект «Якби не війна» розповідає історії людей, які попри все не втрачають здатності любити і мріяти, а також про тих, хто віддав своє життя за Україну. Ці історії надихають та показують силу людського духу. Важливо також розуміти, як війна впливає на психологічний стан людей, зокрема ветеранів, які повертаються до мирного життя.

Висновки.

Війна в Україні має глибокі наслідки, які відчуваються всередині країни, так і на міжнародному рівні. Так, цей вплив відслідковується на світових ринках зокрема на ціни на енергоносії та продовольства, для публічного права, прав людини, соціально-економічного стану та моральних аспектів суспільства. Вона підкреслила важливість міжнародного права та ефективності міжнародних організацій у запобіганні конфліктам. Порушення прав людини, економічні труднощі та соціальні виклики вимагають комплексного підходу для відновлення країни. Водночас, історії людської стійкості та мужності надихають і демонструють силу людського духу навіть у найважчі часи.

Література

1. Дописи Amnesty International
2. Дописи Human Rights Watch

Василь Грабар,
студент 2 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Судова система Київської Русі

Для судочинства Київської Русі характерною була участь сусідів, родичів та членів громади у судовому процесі. Згідно норм «Руської Правди» суд відбувався у встановленій формі та порядку, з дотриманням традицій та звичаїв з залученням публічного обвинувача – мечника, судового захисника – детського або отрока, на підставі показів свідків

[2,с.51]. Роль громади як захисника в судовому процесі базувалась на силі громадської думки, що зумовлювало також значні повноваження громади в сфері обвинувачення. Тобто громада виступала правозахисником щодо своїх членів. Отже, впроваджувався обвинувальнозмагальний процес, а до вирішення спорів залучались не лише самі сторони та свідки, а й представники сторін, це було зумовлено єдністю звичаєвих норм та використання єдиного писемного джерела права – Руської правди. Фактично основною функцією суду, в умовах недостатньої сформованості державного апарату та судової гілки влади , залишалось посередництво при вирішенні конфліктів.

Однак, у справах про злочини, які безпосередньо стосувались інтересів пануючого класу – князя та бояр використовувались форми розшукового процесу[3,с.121].Князі та бояри самостійно здійснювали розслідування і самі ж виступали судом для таких злочинців.

Існувала практика примирення у політичній історії Київської Русі. Прикладами попередження конфліктних ситуацій завдяки договірному врегулюванню відносин були такі інститути влади як співправління князів та князівські з'їзди, саме вони нерідко передували встановленню співправління, ініціювали та встановлювали його.

Незвичною для сьогодення ритуальною формою закріплення примирної угоди було хресне цілування. Християнська релігія забороняла клятви як рудимент язичництва[2,с.329]. Натомість цілування хреста на знак дотримання укладеної угоди, надання обіцянки, обітниці розглядалось по-перше, як символ миру та любові між князями, по-друге, як ритуал відвернення диявольських лестощів та ненависті.

Отже, судова система Київської Русі не зважаючи на її нерозвинутість задовольняла потреби тогочасного суспільства і відповідала його розвитку. Судових установ як державних органів не існувало, а судовий процес носив змагальний характер. Суди були народними і правосуддя здійснювалося на основі звичаєвого права. Судовий процес починався з ініціативи позивача. Сторони мали рівні права, судочинство здійснювалося публічно та усно. Процес ділився на три стадії: «заклич», «звід», «гоніння сліду». В системі доказів місце відводилася свідкам та ордаліям. Судочинство Київської Русі стало своєрідною основою для виникнення та розвитку вітчизняного судочинства.

Література

1. Андрусишин Б. І., Гуз А. М. Пам'ятки історії держави і права України. Київська Русь. К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 62 с.

2. Кузьминець О. Історія держави і права України : навч. посібник / О. Кузьминець, В. Калиновський, П. Дігтяр К.: Україна, 2000. 429 с.

3. Новікова, Н. А. Показання свідка в цивільних справах у часи Київської Русі .*Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право* / гол.ред. Ю.М. Бисага. Ужгород Видавничий дім «Гельветика», 2016. Т.1, №Вип. 41. С.121-124.

Андрій Дубовой
аспірант 3 року навчання юридичного факультету
Університету економіки та права «КРОК»

Принципи дієвості та справедливості в філософії права XX століття: аналіз ідей та підходів

У контексті Новітнього часу, погляди на принципи дієвості та справедливості визначалися філософією права XX століття, яка, як складова загальної філософії, прийняла різноманітні ідеї та підходи. Це стало можливим завдяки впливу соціокультурних процесів, зокрема статусу науки, що призвів як до позитивних, так і до негативних результатів.

Протягом XX століття відбулося повернення до концепції природного права, що можна пояснити реакцією на такі фактори, як активна діяльність тоталітарних режимів, які порушували людську гідність і природні права, а також втрату уявлення про абсолютні морально-правові цінності і розширення юридичного позитивізму.

Французький неотоміст Ж. Марітен (1882-1973) у своїй праці "Інтегральний гуманізм" (1936) визначив відповідальність як показник гнучкості суспільства та його здатності протистояти викликам. Він розглядати справедливість, гуманність, раціоналізм і дієвість як критерії для трансформації і оновлення суспільства, що сприяють підтримці основ людського життя та подоланню регресивних процесів. Реалізація цих принципів має забезпечувати функціонування демократії, у якій відносини між людьми спрямовані на розвиток основних свобод, а не на їх порушення [1, с. 12]. Ж. Марітен також підкреслює, що гносеологічний аспект природного права вказує на те, що ми сприймаємо його як пізнаваний, а практичний розум людини виступає мірилом її дій. Однак, оскільки природний закон не зафіксований письмово, а його сприйняття варіюється, це ускладнює його розуміння. Тому єдиним очевидним принципом природного закону є усвідомлення того, що людина повинна чинити добро та уникати зла, хоча визначення цих понять залишається складним [2, с. 287].

У своїй праці «Питання про провину: політика відповідальності Німеччини» К. Ясперс (1883-1969) розглядає відповідальність як дії державних діячів або належність до певної спільноти. Він зазначає, що зв'язок людини зі спільнотою надає їй можливість впливати на цю спільноту та нести відповідальність за її дії [3, с. 32]. Ця відповідальність є результатом належності до групи і не є кримінальною, моральною чи метафізичною відповідальністю окремих осіб, а скоріше наслідком випадковості, як-от перемоги на виборах. Політична відповідальність може призводити до обмеження або позбавлення політичних прав.

Середина XX століття відзначалася формуванням нового розуміння взаємин між особою і суспільством, де визнавалося, що цінність як особи, так і суспільства є взаємозалежною. Головна ідея соціальних концепцій цього періоду полягала в ствердженні неповторності особи, особистої свободи та відповідальності перед власним «Я», а не перед суспільством.

Англійський філософ і правознавець Герберт Харт (1907-1992) виділяє чотири аспекти відповідальності: причинну відповідальність за дії,

відповідальність за зобов'язання, відповідальність за виконання завдання та рольову відповідальність, пов'язану з професійною діяльністю. Основними принципами юридичної відповідальності, згідно з Хартом, є органічність, невідворотність, державність, пропорційність та справедливість.

Соціальна відповідальність у суспільстві, де цінність особи і суспільства є рівнозначними, стає не лише обмежувальною, а й напрямною силою, що визначає характер соціальних зв'язків. Люди починають нести відповідальність за відносини, які вони самі створюють.

Юридична відповідальність не може існувати поза принципами свободи, справедливості, гуманності та дієвості. Ці категорії повинні слугувати орієнтирами для розвитку суспільства та держави. Ігнорування відповідальності під час реалізації свободи неминуче призводить до заперечення правових цінностей, порушення правопорядку та нормального функціонування суспільства. Тому завдання сучасної правової демократичної держави полягає у забезпеченні адекватного рівня відповідальності суб'єктів права як через правові норми, так і через позаправові засоби, такі як виховання, навчання і підвищення правової культури.

Література

1. Гетьман І. В. Методологічні передумови виникнення актуальних підходів до розуміння права. *Теорія і практика правознавства*. № 1 (5). 2014. С. 1-15.

2. Бондарчук М. М. Філософсько-правове обґрунтування взаємозалежності принципів «свобода» та «відповідальність». *Порівняльно-аналітичне право.* № 1. 2017. С. 286-288.

3. Пономаренко А. Б., Ковальов Д. В. Політична відповідальність народу за К. Ясперсом. *Політичне життя.* № 1. 2019. С. 31-36.

Ярослав Дячок
студент 1 курсу факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ

Вплив сигналу повітряної тривоги на ефективність логопедичних консультацій дітей

Повномасштабне вторгнення рф в Україну внесло нові виклики для бізнесу і працівників. Один із них – ведення трудової діяльності під час повітряної тривоги. Фахівці Української Гельсінської спілки з прав людини в м. Одеса інформують про особливості трудових відносин, коли лунає звук сирен.

Відповідно до ст. 153 Кодексу законів про працю України, роботодавець не має права вимагати від працівника виконання роботи, що становить явну небезпеку для життя працівника, а також в умовах, що не відповідають законодавству про охорону праці. Виходячи з вищенаведеного, вимоги роботодавця продовжувати працювати під час оголошення повітряної тривоги без забезпечення організації безпечних умов для продовження праці, наприклад переведення в укриття, є

незаконними, і працівник має право відмовитися від їх виконання [1].

Вплив сигналу повітряної тривоги на ефективність логопедичних консультацій дітей має також правовий аспект, зокрема у контексті захисту прав дитини на освіту та здоров'я. Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, кожна дитина має право на доступ до освіти та захисту здоров'я, навіть у складних умовах, як-от під час збройних конфліктів. В Україні, цей принцип знаходить відображення у Законі "Про освіту", який гарантує безперервність освітнього процесу, незважаючи на обставини, включаючи воєнні дії.

Однак, під час повітряної тривоги багато навчальних закладів змушені призупиняти освітній процес та переміщати дітей до укриттів, що впливає на можливість проведення логопедичних занять. Це може вважатися порушенням прав дитини на безперервну освіту та психологічний комфорт. Важливим аспектом є також забезпечення безпеки та здоров'я дітей, що вимагає організації укриттів із належними умовами для проведення занять [2]

Сигнали повітряної тривоги не лише створюють психологічний стрес для дітей, а й викликають правові питання щодо забезпечення безперешкодного доступу до логопедичних послуг у надзвичайних умовах. Згідно з міжнародним правом, діти мають право на освіту навіть у період воєнних дій, що передбачено Конвенцією про права дитини та іншими міжнародними документами.

Держава повинна створити необхідні умови для забезпечення безперервності освітнього процесу навіть у бомбосховищах, щоб діти могли продовжувати навчання в безпечному середовищі під час воєнного стану. Це включає обладнання укриттів всім необхідним для проведення уроків, зокрема належним освітленням, доступом до навчальних матеріалів, інтернету та засобів комунікації для дистанційної освіти. Важливо також забезпечити психологічну підтримку учням і педагогам, адже навчання в умовах постійної загрози потребує збереження емоційної стабільності. Такі заходи сприятимуть не лише збереженню якості освіти, але й підтриманню психологічного здоров’я дітей в умовах війни.

Крім того, психологічна травма, викликана постійною загрозою, може посилювати проблеми з мовленням у дітей, зокрема збільшувати кількість випадків заїкання або мовленнєвих затримок. Тому важливо створювати безпечне та стабільне середовище для таких занять, щоб зменшити вплив зовнішніх стресових факторів і забезпечити максимальну ефективність логопедичної допомоги. Розробка альтернативних методів консультування, таких як онлайн-заняття в умовах безпеки, також може бути важливим кроком для мінімізації негативного впливу повітряних тривог.

Також, обмеженість фізичних ресурсів, таких як освітні матеріали або технології, в укриттях може стати порушенням прав дитини на належну освіту та розвиток, зокрема мовних навичок. Логопедичні консультації вимагають спеціальних умов для ефективної корекції мовлення, включаючи можливість концентрації, чого важко досягти в умовах евакуації та укриттів.

Таким чином, вплив сигналу повітряної тривоги на ефективність логопедичних консультацій дітей полягає в тому, що постійні переривання через тривоги створюють значні труднощі як у навчальному процесі, так і в

забезпеченні права дитини на освіту та захист. Стресові умови під час евакуацій та обмеженість ресурсів в укриттях заважають нормальному процесу корекції мовлення. Незважаючи на спроби компенсувати ці впливи за допомогою творчих та терапевтичних методів, забезпечення належних умов залишається критично важливим як на рівні правового регулювання, так і на рівні організації навчальних закладів [3].

Література

1. Як наздоганяти уроки, пропущені через повітряні тривоги та відсутність світла. URL: https://nus.org.ua/articles/yak-nazdoganyaty-uroky-propushheni-cherez-povitryani-tryvogy-ta-vidsutnist-svitla/ (дата звернення 10.10.2024).

2. Алгоритм дій під час повітряної тривоги у школі та активності для дітей d укриттях. URL: https://www.unicef.org/ukraine/alarm-while-study-actions (дата звернення 10.10.2024).

3. Сирена тривожить дітей. Як їх відвернути від повітряної тривоги в садочку, школі та вдома. URL: https://voices.org.ua/blog/syrena-tryvozhyt-ditey-yak-ikh-vidvernuty-vid-povitrianoi-tryvohy-v-sadochku-shkoli-ta-vdoma/ (дата звернення 10.10.2024).

Руслан Єрьоменко
студент 1 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу

Правові виклики та інновації при викладанні суспільно-політичних дисциплін*

За своїм призначенням суспільно-політичні науки вивчають соціальні інститути, які виникли та об’єктивно розвивались на певному історичному етапі, процеси, пов’язані з окремими культурними та історичними надбаннями людства, суспільними нормами та установками, регламентуючими соціальний та правовий статус окремих осіб, сім'ю, клас чи групу, націю, державу тощо… з характерними для них етнічними, національними, релігійними ознаками.

Незважаючи на те, що виникнення наук вказаного циклу відноситься до часів античності, тобто періоду зародження теорій походження держави та права, обґрунтування філософських поглядів на процеси державного будівництва тощо…, - питання щодо домінуючої ролі дисциплін, які формують загальні та спеціальні компетентності при підготовці спеціалістів – правників, набувають особливого значення в умовах воєнної агресії росії проти України [1], адже саме за допомогою суспільно – політичних дисциплін формується правова свідомість студентів, відчуття приналежності до української нації, закладаються основи їх чіткої громадянської позиції.

Посилення інтересу здобувачів освіти до знань, формування їх вмінь застосовувати критичне мислення при обробці різноманітної інформації; навичок роботи з нормативно – правовими актами, особливо в періоду воєнного стану; розуміння виняткової ролі українського народу в світовій

* Наукова керівниця – *Олеся Глемботцька*, викладач вищої категорії, викладач-методист

історії - це ті правові виклики, які ставить сучасність перед освітою, тобто викладачами суспільно-політичних дисциплін, з метою активізації їх професійно значущих особистих дидактичних здібностей.

Дисциплінами суспільно-політичного циклу підготовки молодших бакалаврів з права, серед інших компонентів навчального плану спеціальності 081 «Право» Харківського автомобільно-дорожнього коледжу, є Теорія держави та права та Історія держави і права України. [2].

Основним змістом ефективної організації навчання в галузі загальної теорії держави і права, як і перспективою розвитку історико-правової науки в цілому, - є дидактичне забезпечення вказаних дисциплін інноваційною методологічною базою, посилення використання викладачами вказаних дисциплін досягнень загальноісторичної науки, створення теоретичної бази державотворення і формування системи національного права, в першу чергу, на базі використання національних історичних традиції. [4, с.267]. Так, обґрунтованими висновками, нарешті, повинні завершитись дебати щодо підстав періодизації історії держави і права України, форми Української держави на різних етапах її існування, зокрема Русі-України (Київської держави, Київської Русі), держави Богдана Хмельницького; визначитись з термінологією та періодизацією національно-визвольної війни українського народу 1648-1657 років (козацькою революцією, громадянською війною, тощо…); прийти до єдиної думки щодо юридичної природи організації держави часів Скоропадського, Директорії, радянського періоду, - що значно прискорить процес усвідомлення здобувачами освіти свого виняткового статусу нащадків Русі-України, спадкоємців козацької спільноти, громадян демократичної, правової української держави.

Наступним правовим викликом викладачам суспільно-політичних дисциплін - є близьке територіальне розташування нашого регіону з країною агресором, що значно підриває якість роботи педагогів коледжу, спрямованої на розвиток духовності та усвідомлення здобувачами освіти своєї провідної ролі в розбудові демократичного, правового суспільства, спонукання їх не лише до навчально-наукової, а й громадської активності, адже результатом вказаного сусідства є наявність соціальних деформаціями, носіями яких нерідко виступають особи, які користуються беззаперечним авторитетом у окремих представників студентської спільноти. Такими «поважними особами» в очах молоді можуть бути члени їхніх сімей, що продовжують сповідувати «радянські цінності», діячі культури та мистецтва, представники медіа (журналісти, блогери), які відкрито висловлюють проросійську позицію, духовенство, промови яких базуються на «виключеної ролі» російської православної церкви та ідеї «величі старшого брата» тощо…Безперечно, все це впливає на формування свідомості та ідеології студентів, провокує відповідні варіанти правової поведінки, закладає основу світогляду молоді, як основного споживача інформаційного продукту.

Тому, на мій погляд, процес впровадження інновацій при викладанні суспільно-політичних дисциплін повинен бути спрямований на посилення саме виховної функції педагогів, формування ними національного світогляду студентів, їх правової свідомості, розуміння виняткової ролі українського народу в світовій історії, а правильне формулювання

викладачами виховної мети кожного заняття повинно стати вагомим інструментом психологічної допомоги студентам, дієвим механізмом, спрямованим на попередження злочинів, пов'язаних з проявами російського шовінізму, колаборантною діяльністю тощо…

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250
2. Освітньо-професійна програма «Правознавство» спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право», затверджена педагогічною радою коледжу (протокол № 6 від «27» червня 2024 року).
3. Історія держави і права України: Підручник: У 2 ч. / За ред. А. Й. Рогожина. — К., 1996. — Ч. 2. — С. 415–423.
4. Михайличенко О.В. Суспільно-політичні та гуманітарні науки: теорія, історія та методика навчання: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Михайличенко – Суми: СумДПУ ім. А.С .Макаренка, 2011. – 347 с.

Надія Захарчук
здобувачка другого рівня вищої освіти
юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України)

Право і мораль: дилема Густава Радбруха в умовах сучасної правової системи[*]

Взаємодія права та моралі є однією з центральних проблем філософії права, особливо в контексті етичних викликів сучасної правової системи. Ця проблема набула особливої актуальності завдяки роботам німецького правознавця Густава Радбруха, який через власний досвід свідка нацистських злочинів змінив свої погляди на відносини між правом і мораллю. Його теорія, відома як «Радбрухова формула», поставила питання про те, чи може право існувати окремо від моральних стандартів, і чи може юридично чинний закон бути одночасно морально неприйнятним.

Радбрух, відомий своїми ранніми працями як прихильник правового позитивізму, довгий час стверджував, що закон має дотримуватися незалежно від його морального змісту. Правовий позитивізм, на думку Радбруха, базувався на принципі формальної законності: якщо закон ухвалено в установленому порядку, він є обов'язковим для виконання [1, с. 45]. Однак, події Другої світової війни та досвід життя під нацистським режимом змусили його переглянути ці погляди.

Густав Радбрух ще у 1946 р. на фоні режиму Гітлера висловив таку формулу: «Конфлікт між законом і справедливістю вирішується як правило таким чином, що переважає позитивний, закріплений державною владою закон навіть за умови, що він є за своїм змістом несправедливим або не відповідним. Однак, якщо протиріччя між законом і справедливістю стане

[*] Наукова керівниця – *Віра Качур*, професорка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України

нестерпним, то закон поступається своїм місцем справедливості». Інше трактування звучить так: «При конфлікті між законом і справедливістю суддя повинен приймати рішення всупереч закону і на користь матеріальної справедливості, якщо закон є під питанням або «нестерпно несправедливим» або свідомо спростовує ідею рівності всіх людей, яка закладена в змісті права». Тобто коли закон є настільки несправедливим, що «нестерпна несправедливість» стає очевидною, він втрачає силу права і не підлягає виконанню [2, с. 40]. Це стало основою його теорії природного права, згідно з якою право не може бути повністю відокремлене від моралі.

Теорія «нестерпної несправедливості» Радбруха є актуальною не лише для осмислення злочинів тоталітарних режимів, але й для розуміння ролі права у сучасних демократичних державах. У Німеччині після Другої світової війни постало питання про те, як ставитися до законів нацистського режиму. Радбрухова формула дала правову основу для визнання таких законів недійсними, адже вони порушували базові моральні цінності [1, с. 41].

У цьому контексті Україна, яка продовжує рух до побудови правової держави, повинна враховувати досвід інших країн і приділяти особливу увагу етичним аспектам права. Законодавство не може бути відокремлене від моралі, оскільки це веде до конфліктів між формальною законністю та справедливістю [3, с. 422]. Реформи в українському праві повинні базуватися на принципах права та моралі, де основною метою є забезпечення справедливості, а не лише формальне дотримання юридичних норм.

Отже, дилема Густава Радбруха в сучасній правовій системі є яскравим прикладом взаємодії права та моралі. Законодавство повинно враховувати не лише юридичні аспекти, але й моральні, аби уникати ситуацій, коли юридично правильний закон стає причиною моральної несправедливості. Україна, як частина європейського правового простору, може багато чого навчитися з історичного досвіду інших країн і включити моральні стандарти у власну правову систему, забезпечуючи справедливість та захист прав людини.

Література

1. Радбрух Г. Право і справедливість. К.: Юридична думка, 2010. С. 38-43.

2. Подковенко Т. Концепція природного права Густава Радбруха. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 3. С. 37-42.

3. Середюк В.В., Богдан О.В. Світоглядно-методологічні засади «ідеї права» Ґустава Радбруха. Науковий *Вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 83: частина 3. 2024. С. 421-428.

Анастасія Кеда, Анна Чубай
студентки 5 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Принцип рівності у практиці Конституційного Суду України

Згідно із закріпленими підходами в конституційній доктрині та судовій практиці, принцип рівності є одним із основних правових засад і складовою верховенства права. Більшість рішень, ухвалених Конституційним Судом України — єдиним органом конституційної юрисдикції, що забезпечує верховенство Основного Закону на всій території країни, стосуються принципу рівності або містять посилання на цю правову категорію.

Практика КСУ засвідчує, що необхідної чіткості й однозначності у питанні поки що не досягнуто. В абсолютно переважаючій більшості випадків мотивування Судом свого висновку стосовно дотримання принципу рівності обмежується лише вказівкою на положення Конституції України, міжнародних або вітчизняних нормативно-правових актів, які стосуються цієї засади [1].

Загалом, вимога рівності має багатоплановий універсальний зміст, який проявляється у наступному: рівність є елементом правового статусу людини і громадянина; принципом правової держави; політико-правовою основою громадянського суспільства та особливою формою юридичної рівноваги на підставі досягнення балансу інтересів людей і груп населення, політичної еліти, бізнесу тощо [2].

КСУ сформулював низку правоположень, у справах де порушувалось питання щодо дотримання принципу рівності. Такі положення визначають місце цієї правової засади у правовій системі. Серед таких це визнання рівності та недопустимості дискримінації особи «не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства.».

Підкресливши зв'язок принципу рівності із забезпеченням дії засади верховенства права у Рішенні від 10 травня 2000 року № 8-рп/20002, [3] згодом, у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [4], КСУ прямо вказує на принцип рівності як невід'ємну складову засад верховенства права та справедливості. Варто звернути увагу й на те, що у своєму Рішенні від 25 квітня 2021 року №11-рп/2012[5] підведено підсумок, що «конституційна засада рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом забезпечує гарантії доступності правосуддя та реалізації права на судовий захист, закріпленого у ч.1 ст. 55 Конституції України».

Цей принцип є похідним від принципу, який визначений у ч.1 ст. 24 Основному Закону, а саме від загального принципу рівності громадян перед законом. Зокрема, це стосується судочинства, таким чином рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом передбачає єдиний правовий режим з-за допомогою якого відбувається реалізація процесуальних прав.

Досить значною є правова позиція КСУ, щодо обґрунтовується нерівності правових статусів осіб. Це стосується питань щодо недоторканності посадових осіб, як узаконеного винятку із принципу рівності прав і свобод громадян. А також цей принцип використовується при оцінці

конституційності норм, якими передбачене право окремих категорій громадян на спеціальні пенсії. Значними напрацюваннями у практиці Контитуційного Суду є питання пов'язані з дотриманням принципу недискримінації при встановленні вікового цензу під час здійснення прав громадян.

Практика КСУ демонструє, як принцип рівності реалізується через конкретні рішення, що стосуються питань дискримінації, доступу до правосуддя та соціальної справедливості. Суд не лише тлумачить норми Конституції, але й формує правову доктрину, яка сприяє захисту прав людини в Україні. Зокрема, КСУ звертає увагу на необхідність забезпечення рівного доступу до соціальних, економічних і культурних прав, що є важливим для розвитку демократичного суспільства.

Література

1.Рабінович С. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. *Вісник Конституційного Суду України.* 2015. № 5. С. 97-111. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2015_5_11.

2.Колісник В. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно- правові аспекти монографія. *Харк. правозахис. група*. Х. : Фоліо, 2003. - 240 с.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про статус народного депутата України» в редакції Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про статус народного депутата України» від 25 вересня 1997 року (справа про статус народного депутата України) від 10 травня 2000 року № 8-рп/2000 . *Офіційний вісник України*. 2000. № 37. Ст. 1592.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 статті 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (справа про приватизацію державного житлового фонду) від 28 вересня 2000 року № 10-рп/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 40. Ст. 1709.

Вікторія Мадалиць
аспірантка Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Соціальна функція сучасної держави

Дослідження соціальної функції держави на сучасному етапі є актуальним питанням через системний вплив суспільних змін на держави по

всьому світу. Розкриття тенденцій соціальної функції сучасної держави дозволить краще зрозуміти, як держава може ефективно виконувати свою роль у забезпеченні добробуту громадян та підтримувати соціальну стабільність в сучасних нестійких умовах.

Методи регулювання соціальних відносин за часів античності мали відмінний від теперішнього характер, але самі по собі соціальні відносини існували в суспільстві вже на самих ранніх етапах розвитку держави, що породжувало потребу у здійсненні соціального регулювання, а отже, й потребу у соціальній функції держави [1, с. 15]. Сучасне уявлення про соціальну функцію держави значно еволюціонувало та набуло нових рис у відповідь на глобальні виклики, розвиток суспільства та економічні зміни. В сучасних умовах держава розглядається не лише як гарант захисту, а також як активний суб'єкт забезпечення добробуту громадян.

Категорія «соціальне» характеризує якісно організовану сукупність суспільних відносин, тотожних економічним, політичним, духовно-ідеологічним, та іншим суспільним процесам, що виражає, відтворення підтримки й розвитку сутнісних чинностей людини як суб'єкта й об'єкта праці, пізнання й інших форм життєдіяльності [2]. Забезпечення соціальної функції держави проводиться заради задоволення соціальних потреб населення, сприяння соціальному розвитку через унеможливлення не виконання державою своїх соціальних обов'язків. Механізм її правового забезпечення є залежним від сучасного уявлення населення про гідне життя [3, с. 20]. Соціальна функція сучасної держави є особливою через її центральну роль у забезпеченні соціальної стабільності та справедливості в суспільстві. Вона спрямована на підтримку добробуту громадян і створення умов для гідного життя.

«Соціальна спрямованість діяльності демократичної соціальної, правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою проявляється у захисті економічних прав людини, політиці держави спрямованій на перерозподіл доходів між різними регіонами, відомствами, верствами населення на основі принципів соціальної справедливості, через установлення зваженого соціально спрямованого державного бюджету, створення справедливої системи податків, фінансування соціальних програм, законодавчого впорядкування системи пільг та привілеїв. Це може бути можливим тільки за ефективно функціонуючої економічної та соціальної системи, цивілізованого виконання державою економічної функції, проведення ринкової та державно-правової реформи, що становлять сутність держави із соціально зорієнтованою ринковою економікою» [4, с. 50].

Зближення правової та соціальної держави – найсприятливіший результат для громадянського суспільства, оптимальний варіант його розвитку без конфліктів і соціальних потрясінь. Соціальна й правова держави сумісні між собою доти, доки функціонування державної влади буде обмежуватись, врівноважуватись, контролюватись і поширюватись у межах додержання основних прав людини. І навпаки, соціальна держава суперечитиме правовій державі завжди, коли «людський добробут», «соціальна безпека», «соціальна справедливість» вважатимуться вищими цінностями [5, с. 114]. Зближення правової та соціальної держави це явище, що відображає еволюцію держави в бік більш гармонійного поєднання

правових норм із соціальними функціями, орієнтованими на добробут громадян.

Широкий контекст соціальної політики в національному просторі передбачає перехід від «патерналізму» до високої активності членів суспільства в формуванні власних добробутних підвалин, а звужений контекст є пасивним та пов'язаний зі створенням і реалізацією економічної бази підтримки державою тих, хто ще або вже неспроможний до самозабезпечення в обмеженому спектрі потреб [6]. Сучасна соціальна функція також відрізняється взаємодією держави з міжнародними організаціями та інституціями, що підтримують соціальні програми та реформи в соціальній сфері.

Також, у сучасних умовах розвитку суспільства соціальна функція держави розглядається як дещо обмежена у можливостях своєї реалізації без широкого залучення інших суб'єктів, які з розвитком громадянського суспільства стають все більш потужними [7, с. 50; 8-9]. Відкрита соціальна держава характеризується прозорістю, підзвітністю, широкою участю громадськості та орієнтацією на розвиток демократії. Це дозволяє державі краще реагувати на потреби населення та забезпечувати стабільність і процвітання.

Отже, уявлення про соціальну функцію держави еволюціонувало під впливом економічних, соціальних, культурних, інформаційних та інших факторів. Відображаючи зміни у суспільстві, соціальна функція держави розвивається зі зміною уявлення населення про гідний рівень життя. Сучасна держава має бути активним суб'єктом забезпеченні соціальної справедливості. Новий вимір соціальної функції держави полягає у активізації зусиль щодо соціального захисту населення, а також сталого розвитку людського капіталу.

Література

1. Краковська А. Є. Поняття соціальної функції держави в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. № 31 (1). С. 14-19.

2. Вашкович В. В. Соціальна функція держави як одна із функцій правової держави. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16840/1/3.pdf.

3. Джура Х. Ю. Елементи механізму правового забезпечення соціальної функції держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право.* 2023. № 75(3). С. 19-24.

4. Свиридюк Н. П. Щодо правового регулювання економічної функції держави в умовах сучасних ринкових перетворень. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2014. № 1. С. 47-51.

5. Вашкович В. В. Зміст та реалізація соціальної функції держави. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 3. С. 113-115.

6. Дєєва Н. М. Особливості реалізації соціальної функції держави в сучасний період. URL : http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2016_33/zb33_03.pdf.

7. Міхайліна Т. В., Мозговая Н. А. Соціальна функція держави та соціальне підприємництво: аспекти співвідношення. *Науковий вісник*

Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2022. № 70. С. 48-52.

8. Nalyvaiko, O. I., & Chepik-Tregubenko, O. S. (2019). Economic and social systems of society as elements of social structure: concept, objectives, trends. Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: collective monograph. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing». Vol. 1, 256-272.

9. Наливайко І. Ефективність правового регулювання соціальних стандартів та гарантій: проблеми та перспективи. *Наукові перспективи.* 2023. № 7 (37). С. 494-509.

Богдана Никіпанчук
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Адміністративна відповідальність в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку

Адміністративна відповідальність є однією з основних інститутів адміністративного права, яка є спрямована на забезпечення правопорядку і дисципліни в суспільстві. Особливу роль вона відіграє в системі захисту прав громадян та публічного порядку. До нині цей правовий інститут до кінця не досліджений і в ньому існують окремі недостатньо вивчені питання [1]. Реформування адміністративного законодавства в Україні вимагає аналізу існуючих проблем і можливих шляхів їх вирішення, що робить цю тему актуальною та необхідною у сучасних умовах.

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [2]. Підставами настання адміністративної відповідальності є: вчинення адміністративного проступку – суспільно шкідливої, протиправної, винної дії або бездіяльності, що порушує норми відповідного закону [3, ст. 147].

Основні принципи та механізми адміністративної відповідальності закріплені в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП), який регулює відповідальність за порушення правил дорожнього руху, екологічного законодавства, публічного порядку тощо [4]. Зокрема, ст. 13 КУпАП визначає коло осіб, які можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, а ст. 33 передбачає можливі види стягнень, серед яких найбільш поширеними є штрафи, адміністративний арешт, виправні роботи [5].

За останній час, в Україні, виникає проблема ефективності реалізації адміністративної відповідальності. Це напряму пов'язано з слабкою організацією роботи контролюючих органів, а також із недостатньо дієвим

та ефективним механізмом стягнення штрафів. Штрафи, на жаль, не відповідають сучасним економічним умовам, саме тому вони недостатньо ефективні для стримування правопорушень. Задля покращення системи адміністративної відповідальності, необхідно внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Ці зміни повинні бути спрямовані на посилення відповідальності за правопорушення, підвищення ефективності збору штрафів і захисту прав громадян під час провадження. Потрібно звернути увагу на цифровізації адміністративного процесу і вдосконаленню процедур оскарження рішень органів влади.

Адміністративна відповідальність відповідно до українського законодавства - це відповідальність за вчинення адміністративного проступку (правопорушення)[6]. Адміністративна відповідальність в Україні залишається важливим елементом забезпечення публічного порядку, проте її ефективність залежить від прогресування законодавчої бази та організації роботи органів, які здійснюють нагляд та контроль за дотриманням адміністративного законодавства. Необхідні подальші реформи, спроектовані на підвищення ролі адміністративної відповідальності у правовій системі держави. У нашій державі розвиток системи законодавства має здійснюватися на основі ефективного, конкретизованого плану дій, програм, тез, вивчених у взаємозв'язку з ключовими завданнями політики держави в контексті першочергових напрямів, що сприятиме поетапному запровадженню системно необхідних актів законодавства - кодексів, законів не тільки у поняттях, цікавих правлячій групі людей (важливий напрям охорони здоров'я тощо), а й в інших галузях нормативного забезпечення [7].

Література

1. Наукова публікація Національного університету "Львівська політехніка" URL: https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-5-nomer-894-18-2018/instytut-administratyvnoyi-vidpovidalnosti-problemy-ta
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України № 2342-III від 05.04.2001
3. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем) навч. Посіб./ О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Плугатир, М.В. Співак. К.: «Центр учбової літератури». 2015.
4. Науково-практичний коментар до Кодексу України про адміністративні правопорушення / За ред. В. В. Коваля. К.: Юрінком Інтер, 2019.
5. Про деякі питання удосконалення законодавства у сфері адміністративної відповідальності: Постанова Верховного Суду України від 12 березня 2020 року.
6. Адміністративне право україни, Загальна частина, Навчальний посібник, Видання друге, доповнене / Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С. Львів 2021
7. Деякі питання вдосконалення адміністративного законодавства україни / Мороз О. Б., Висоцький В. М. URL: https://sls-journal.com.ua/en/article/download/deyaki-pitannya-vdoskonalennya-administrativnogo-zakonodavstva-ukrayini

Ольга Павлів
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Значення мас-медіа у формуванні особистості та світогляду дітей і підлітків*

Протягом останніх десяти років використання медіа суттєво зросло. Дослідження свідчать, що сучасні медіа приносять як переваги, так і потенційні ризики для здоров'я дітей та підлітків. Для зручності розгляду розділимо медіа на традиційні та сучасні. Традиційні медіа охоплюють телебачення, радіо та друковані видання, які поступово доповнилися цифровими технологіями, що сприяють миттєвій соціальній взаємодії та доступу до інформації і розваг. Сучасні медіа дозволяють не лише споживати, але й створювати контент – прикладами є мобільні додатки, відеоігри, YouTube і відеоблоги. Уїнстону Черчиллю належить вислів: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». У наш час його можна переосмислити як: «Хто контролює медіа, той контролює світ». Медіа формують світогляд та впливають на сприйняття реальності. Їх вплив має дві основні складові: інформаційну та соціальну. Інформаційна складова полягає у впливі через поширення контенту, тоді як соціальна відбувається через взаємодію людей, обмін інформацією та досвідом. Усі ми є об'єктами медіа-впливу, тоді як його суб'єктами виступають творці інформаційного контенту (зокрема медіаагенції та рекламодавці). Медіа впливають на психіку та поведінку людини; індивідуальну та громадську думку; масову свідомість. В Основна мета медіа – формування як індивідуальних переконань, так і суспільної думки. Важливо розуміти, хто і з якою метою поширює інформацію. Особливу увагу варто приділити впливу медіа на особистість дітей та підлітків, оскільки саме в підлітковому віці відбуваються важливі зміни. Інтернет і соціальні мережі докорінно трансформували способи комунікації молоді. Основні аспекти впливу: часте перебування в мережі може замінювати живе спілкування та викликати відчуття ізоляції; інтернет-залежність може знижувати успішність у школі, адже діти відволікаються на соцмережі чи ігри замість виконання домашніх завдань. Водночас заборони на користування технологіями можуть лише посилити інтерес до них. Дітям слід допомагати робити правильний вибір, але не нав'язувати власні рішення. Також варто пам'ятати про їхню чутливість до навіювання. Перегляд сцен насильства чи війни може спричинити страх або сприйняття жорстокості як норми, що згодом провокує агресивну поведінку. Вплив медіа на неповнолітніх появляється так:

- Медіа можуть формувати уявлення про правильну чи неправильну поведінку та стандарти краси чи успіху, що не завжди відповідають реальності.
- Підлітки часто переймають ролі персонажів з медіа, адаптуючи їх до свого життя.
- Медіа здатні як закріплювати, так і руйнувати стереотипи.

* Наукова керівниця – *Любомира Мелех*, доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

- Сюжети, що порушують моральні дилеми, допомагають молоді розвивати власні погляди на честь, справедливість і права людини.
- Інформація про події впливає на уявлення підлітків про політику та соціальні рухи [1].

Особливої уваги потребує вплив медіа на неповнолітніх під час війни в Україні. Інформація про руйнування, насильство та військові дії стає частиною їхнього щоденного досвіду [2], [3].

У 1968 році був запущений серіал «Вулиця Сезам» (Children's Television Workshop), головною метою якого було сприяти навчанню дошкільнят, зокрема тих, хто живе у малозабезпечених сім'ях. Вже на етапі створення автори разом з експертами прагнули оцінити ефективність проєкту. Дослідження показали, що діти, які регулярно переглядали «Вулицю Сезам», швидше засвоювали навички читання та письма. Окрім освітніх завдань, серіал популяризував ідеї гендерної рівності, соціально прийнятної поведінки та здорових сімейних стосунків. Батькам рекомендується виявляти інтерес до того, як їхні діти використовують сучасні технології та які ігри їх приваблюють. Важливо підтримувати розвиток цифрової грамотності у дитини та обговорювати з нею рекламний контент, щоб допомогти зрозуміти, що є корисним, а що може завдати шкоди. Окремо слід звернути увагу на вплив медіа на проблему ожиріння серед дітей і підлітків. Надмірний екранний час може сприяти розвитку ожиріння через кілька факторів: збільшення часу, проведеного сидячи, що зменшує фізичну активність; популяризацію нездорової їжі; часте споживання їжі під час перегляду телепрограм; порушення режиму сну. У 2009 році індустрія фаст-фуду витратила 4,2 мільярда доларів на рекламу в медіа. Дослідження, яке охопило 50 000 рекламних роликів у період 2003–2004 років, показало, що 98% реклами харчових продуктів бачили діти віком від 2 до 11 років. Майже всі ці рекламні повідомлення просували продукти з високим вмістом жиру чи цукру та низькою харчовою цінністю. За даними нових досліджень, лише невелика частина реклам сприяє здоровому харчуванню або активному способу життя. Важливо пам'ятати, що комп'ютер має бути інструментом для дитини, а не домінувати над нею. Також варто залучати дітей до творчих занять, як-от малювання, фотографування, літературна діяльність або робота з навчальними та пізнавальними програмами [4].

Отже, медіа впливають на неповнолітніх багатогранно, викликаючи як позитивні, так і негативні наслідки. За умови правильного підходу вони можуть стати інструментом підтримки та навчання. Водночас надмірне споживання контенту може призвести до викривленого бачення реальності та емоційних проблем. Для забезпечення здорового розвитку дітей необхідно контролювати їх доступ до медіа, пропонувати якісний контент і розвивати критичне мислення. У цьому процесі важливу роль відіграють батьки, вчителі та суспільство загалом, які мають сприяти формуванню у дітей здатності аналізувати інформацію та приймати зважені рішення. Це дозволить мінімізувати ризики та максимально використати позитивний потенціал медіа для розвитку молоді.

Література

1. Н. Б. БОНДАРЧУК, С. В. ГОРДІЙЧУК, В. Й. ШАТИЛО, О. В. ГОРАЙ, С. Д. ПОПЛАВСЬКА. ЦИФРОВІ МЕДІА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ. URL: https://www.researchgate.net/publication/372332715_CIFROVI_MEDIA_TA_IH_VPLIV_NA_DITEJ_PIDLITKOVOGO_VIKU/fulltext/64b0017ec41fb852dd6ee435/CIFROVI-MEDIA-TA-IH-VPLIV-NA-DITEJ-PIDLITKOVOGO-VIKU.pdf?origin=scientificContributions
2. Вплив мас-медіа на формування громадської думки та власної позиції людин. URL: https://www.miyklas.com.ua/p/gromadyanska-osvita/10-klas/svit-informatciyi-ta-mas-media-365485/vpliv-mas-media-na-formuvannia-gromadskoyi-dumki-ta-vlasnoyi-pozitciyi-l_-364216/re-ff5e2d18-db29-40a9-8882-5f8e0534109b
3. Ковалівський ліцей. ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ. URL: https://kovalivka.school.org.ua/vpliv-zasobiv-masovoi-informacii-na-rozvitok-ditini-17-24-24-09-10-2020/
4. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Цифрові технології позааудиторної роботи. URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732243/1/ЦИФРОВИХ%20ТЕХНОЛОГІЙ_Позааудиторна.pdf

Каріна Саюк
студентка 1 курсу юридичного факультету
Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Юридичний погляд на обмеження конституційного права на свободу слова в умовах дії правового режиму воєнного стану

Наскільки право на свободу слова, закріплене у ст. 34 Конституції України [1], забезпечується в нашій країні у сьогоднішніх реаліях? Війна внесла свої корективи у різні сфери життя, загострила кризові явища в суспільстві, зокрема й не оминула такого болючого для нашої нації питання свободи слова. Саме у воєнне лихоліття доступ до дійсно правдивої інформації набуває особливої актуальності, на мій погляд. Водночас, враховуючи численні інформаційні атаки з боку держави-терориста та безконтрольне поширення найрізноманітнішої інформації, на порядок денний виносяться певні обмеження щодо реалізації права на інформацію, а саме виправданості їх введення. Баланс між національними інтересами безпеки та конституційним правом на свободу слова – запорука вдалого існування цієї формули.

Широкомасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 року поклало край будь-яким дискусіям щодо стану, в якому ми живемо: це війна [2]. Ще з 2014 року в Україні було прийнято низку законодавчих змін, спрямованих на зміну балансу між свободою слова та інтересами національної безпеки, частина з яких не відповідала міжнародним стандартам у сфері прав людини та Європейській конвенції про права людини [3]. Втім, запровадження воєнного стану за тими-таки стандартами дозволяє державі значно більше відходити від своїх обов'язків забезпечувати певні права, зокрема, шляхом їх обмеження.

Обмеження свободи слова регулюється як національним законодавством, так і міжнародними правовими актами. В умовах сьогодення в Україні регламентують діяльність медіапростору Закони України «Про інформацію» [4], «Про медіа» [5], «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [6]. Окремим пунктом слід відзначити Наказ Головнокомандувача Збройних Сил «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [7], де найбільш чітко прописано алгоритм взаємодії ЗМІ та ЗСУ. До прикладу, свобода слова обмежується вимогою не поширювати інформацію про пересування української військової техніки.

Варто зазначити, що, таким чином, створено нормативно-правову базу, яка регулює особливості діяльності виробників та розповсюджувачів інформації в медіапросторі під час дії норм правового режиму воєнного стану.

Згідно зі статтею 10 Європейської конвенції з прав людини, свобода вираження думок може бути обмежена в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки. Важливим є також Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який у статті 19 встановлює, що право на свободу вираження може бути обмежене для захисту державної безпеки, громадського порядку або моралі.

Насамкінець, варто виокремити Закон України «Про медіа», що набув чинності з березня 2023 року, який кодифікував низку контентних обмежень для всіх типів медіа, включно з онлайн-медіа. Дві ключові статті цього закону – 36 та 119 – визначають типи інформації, які не можна розповсюджувати, і за поширення яких медіа можуть бути притягнуті до відповідальності, включно зі скасуванням реєстрації, анулюванням ліцензії чи блокуванням сайту.

Ключовим є той факт, що відповідь міжнародної спільноти, зокрема медіа-організацій, здивувала: погляд ззовні різко контрастує із нашим баченням зсередини. Критики вказують на загрозу обмеження свободи слова в Україні, експерти наполягають на відповідності закону вимогам ЄС на шляху до євроінтеграції [8]. «Український законопроєкт про засоби масової інформації серйозно загрожує свободі преси в країні, посилюючи державний контроль над інформацією в той час, коли громадяни потребують її найбільше», - йшлось у заяві Комітету захисту журналістів у вересні 2022.

Отже, спираючись на проведений аналіз, можна стверджувати, що обмеження конституційного права на свободу слова під час воєнного стану є виправданим заходом з точки зору захисту національної безпеки та суверенітету держави. Обмеження прав не є їх скасуванням, але існують певні особливості реалізації цих прав в умовах воєнного стану. Однак такі обмеження повинні відповідати принципам законності, пропорційності та демократичності. Недотримання цих принципів може призвести до зловживання владою та порушення основоположних прав людини.

Література

1. Конституція України : Прийнята на п’ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р.. Харків : Фоліо, 2022. 48 с.
2. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики: Аналітично-довідковий збірник / За заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Кущ. Видання друге, доповнене. К., 2023. 138 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII : станом на 27 лип. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text
5. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX : станом на 11 лют. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text
6. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX : станом на 23 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text
7. Наказ від 3 березня 2022 року №73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану.» Вилучено з: https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785?an=2
8. Коваленко О. Загроза свободі слова, чи крок на шляху до євроінтеграції – експерти про новий закон про медіа. *Голос Америки Українською*. URL: https://www.holosameryky.com/a/novyi-zakon-pro-media-v-ukraiini/6914155.html

Владислав Шестаков
студент 2м курсу юридичного факультету
Сумського аграрного університету

Концептуальна визначеність як ключова умова ефективної законотворчості

Ефективність законотворчої діяльності визначається багатьма чинниками, серед яких суттєву роль відіграють мова законодавства та стиль викладу. Важко знайти іншу сферу суспільної практики, де порушення логіки, неточні формулювання та невизначеність термінів викликали б стільки запитань, що потребують додаткових роз’яснень, а також дозволяли б вільно інтерпретувати зміст закону чи нормативно-правового акта, призводячи до його неправильного застосування.

Питання концептуальної визначеності як одного із важливих принципів законотворчої діяльності перебувало у фокусі наукової уваги

таких відомих учених, як Н. Артикуца, А. Дутко, І. Жаровська, Н. Зайчук, М. Козюбра, А. Красницька, С. Лінецький, А. Олійник, Н. Оніщенко, О. Перерва, З. Погорєлова, В. Риндюк, А. Ткачук, О. Ющик та інших.

Метою нашої роботи **є** доведення важливості концептуальної визначеності як одного з основних логічних принципів законотворчої діяльності.

Як відомо, виокремлюють чотири фундаментальні принципи законотворчої діяльності, які формують її логічні засади: 1) принцип адекватного відображення нормативно-правових потреб, 2) принцип понятійної (концептуальної) визначеності, 3) принцип модальної збалансованості й 4) принцип ретрибутивної забезпеченості [1].

Зрозуміло, право не може відповідати соціальному призначенню, якщо при творенні правових норм не приділяти належної уваги формі. Справедливою вбачається думка Н. Артикуци, яка стверджує, що пошук ідеальної форми для реалізації правового змісту є надзвичайно важливим у законотворчості, оскільки ефективність закону та інших нормативних актів залежить від якості формулювання правових норм, всього законодавчого тексту, його відповідності основним критеріям щодо мови, термінології та стилю законодавчих актів [2, с.31].

Основними вимогами до мови законодавчого акта в науці визнаються:

1) Логічність (виявляється в зрозумілості мови закону, що передбачає його доступність для населення через використання простого словникового запасу, а також застосування єдиної термінології, юридичних конструкцій і формулювань під час створення законодавчого тексту);

2) Уніфікованість та стандартизованість формулювань (однозначність застосовуваних термінів та однакове їх тлумачення в усіх законодавчих актах. В іншому випадку можуть виникнути труднощі та спотворене розуміння змісту. Однією з важливих рекомендацій до творців законодавства є мінімальне використання термінів, що належать до вузькоспеціалізованої лексики та можуть бути незрозумілими особам без спеціальної підготовки);

3) Лаконічність (мова законотворчості вимагає максимальної економії, компактності законодавчих формулювань, не варто викладати зміст закону занадто довгими реченнями, оскільки складні текстові конструкції призводять до втрати їхнього сенсу, використовувані терміни повинні бути короткими й однослівними);

4) Точність (вимога точності мови полягає в найповнішому і правильному відображенні змісту правового поняття. Крім того, у тексті закону необхідно забезпечити абсолютну точність вираження кожного речення, словосполучення та слова, що унеможливлюватиме різнотлумачення. Неточність словесного втілення правової норми, відсутність єдності понять і термінів зумовлює неправильне розуміння законодавчого акта й надалі неправильне його застосування).

Таким чином**,** здійснене дослідження дає змогу зробити висновки про те, що основними критеріями оцінки якості законодавчого тексту є точність, однозначність, зрозумілість, стислість, уніфікованість, стандартизованість та логічність. Важливо аналізувати текст кожного законодавчого акта окремо

з огляду на ці лінгвістичні параметри та шукати оптимальні способи формулювання законодавчої ідеї.

Дотримання принципу концептуальної визначеності в законотворчій діяльності забезпечить ефективність правозастосування, єдність розуміння правових норм і допоможе сформувати чітку систему правил для створення законодавчих текстів, що зменшить ризик спотворення правової норми.

Література

1. Теліпко В. Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/17-Konst_pravo_Telipko_CD.pdf (дата звернення : 10.02.2024).

2. Артикуца Н. В. Якість законодавчого тексту у світлі юридико-лінгвістичних вимог. *Сучасний вимір держави та права* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2008. С. 30-32.

НАПРЯМ 2
Публічно-правовий

Ірина Астаф'єва
студентка 3 курсу ННІ права та
інноваційної освіти Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Судова експертиза та її вплив на процес доведеності винуватості*

Правовими підставами судово-експертної діяльності є ст. 29 Конституції України; Закон України "Про судову експертизу" від 25 лютого 1994 р.; Кримінальний кодекс України; Кримінальний процесуальний кодекс України; Цивільний процесуальний кодекс України; Господарський процесуальний кодекс України; підзаконні нормативно-правові акти, які мають відповідати вимогам законів [1].

Судо́ва експерти́за (від лат. expertus - той, що знає з досвіду, досвідчений) - це процесуальна дія, що полягає в дослідженні експертом за завданням слідчого або суду речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза являє собою дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляд [3].

Проведення експертизи як слідчої (розшукової) дії, тобто процесуальної дії, спрямованої на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, врегульовано нормами, закріпленими у ст. ст. 242-245 глави 20 «Слідчі (розшукові) дії» чинного КПК України [2].

В результаті дослідження та застосування спеціальних знань експертами у кримінальному провадженні виявляються нові факти, раніше невідомі учасникам кримінального провадження, або підтверджуються чи спростовуються факти, які були відомі раніше, але викликали сумнів за відсутності експертного дослідження і потребують науково-обґрунтованої перевірки їх фактичної достовірності. Фактичні дані, отримані в результаті проведення експертизи, оформлюються у вигляді відповідей на питання, поставлені експерту стороною кримінального провадження або судом (слідчим суддею), який призначив експертизу, і разом з іншими відомостями, що містяться у висновку експерта, відображаються у письмовому висновку, який є особливим процесуальним документом.

Саме ці фактичні дані (факти, відомості, відомості про факти), викладені у висновку експерта, відіграють роль доказів під час доказування у кримінальному провадженні. Висновок експерта є процесуальним

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

джерелом доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України) [2]. Водночас відокремлення цих даних-доказів від процесуального джерела-результату, з якого вони були зібрані, є умовним, оскільки вони являють собою органічну єдність. Ці розмежування практично неможливо провести без втрати їх доказового значення і можуть бути здійснені лише в процесі розумової діяльності людини, зокрема, коли вчені публікують теоретичні міркування або коли суб'єкт доказування здійснює логічні операції за логічними законами, які знаходять своє відображення в судових засіданнях і в заявах представників сторін, що містяться в процесуальних документах.

Незалежність експертів у процесі судової експертизи є не менш важливим аспектом, що забезпечує об’єктивність, неупередженість і достовірність результатів дослідження. Експертна думка повинна бути заснована виключно на наукових знаннях і фактах, а не піддаватися тиску з боку будь-якої сторони у справі. Результати експертизи можуть допомогти розв'язати сумніви, які виникають при оцінці доказів. Висновки експертів можуть стати вирішальними у випадках, де інші докази не є достатньо переконливими. Судова експертиза має значний вплив на процес доведення винуватості, оскільки її результати є важливими доказами у судовому процесі.

Експертний висновок може як підтвердити вину обвинуваченого, так і допомогти виправдати його, якщо встановлені факти суперечать звинуваченням. Ось декілька основних аспектів, як експертиза впливає на цей процес: 1) експертиза надає суду об'єктивні та науково обґрунтовані висновки, що підвищують точність і достовірність доказів. Це дозволяє уникнути суб'єктивного трактування фактів і допомагає суду робити виважені висновки; 2) експертиза може підтвердити або спростувати версії подій, представлені обвинуваченням або захистом; 3) завдяки аналізу речових доказів (зразків ДНК, слідів крові, відбитків пальців) експертиза допомагає ідентифікувати конкретного злочинця. ДНК-експертиза, зокрема, є одним із найнадійніших методів ідентифікації особи, яка могла вчинити кримінальне правопорушення; 4) висновки експертиз можуть допомогти оцінити достовірність свідчень свідків або потерпілих; 5) експертиза може допомогти встановити зв'язок між діями підозрюваного та наслідками, що настали.

На основі всього вищезазначеного можна зробити висновок, що судова експертиза є невід'ємною складовою процесу доведення винуватості, оскільки забезпечує об'єктивні, науково обґрунтовані докази, що істотно впливають на результати судового розгляду. Завдяки незалежності та професійності експертів, їхні висновки стають ключовим інструментом у підтвердженні або спростуванні обставин справи, підвищуючи точність і надійність правосуддя. Експертиза сприяє глибшому розумінню технічних або медичних аспектів, допомагає уникнути судових помилок та забезпечує справедливий судовий процес.

Література

1. Конституція (Основний Закон) України : від 20.04.1978 р. № 888-IX : станом на 28 черв. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text(дата звернення: 27.09.2024).

2. Кримінально-процесуальний кодекс України : Кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05 : станом на 19 листоп. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text(дата звернення: 27.09.2024)

3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text(дата звернення: 27.09.2024).

4. Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : автореф. дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 20 с.

5. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посіб. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. – Вип. 3. – 366 с.

Даніелла Бабіля
студентка 2 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Еволюція кримінального права : від класичних до сучасних підходів

Кримінальне право - галузь права, яка є системою загальнообов'язкових, законодавчо встановлених і забезпечуваних державою правових норм, що визначають, які діяння є кримінальними правопорушеннями, та заходи кримінально-правового впливу, що можуть застосовуватися внаслідок їхнього вчинення. Кримінальне право, як одна з основних галузей права, пройшло значний шлях еволюції. Від класичних теорій, що формувалися в умовах ранніх цивілізацій, до сучасних підходів, що враховують соціальні, економічні та технологічні зміни. Таким чином, кримінальне право постійно адаптується до нових реалій. Еволюція кримінального права — це складний процес, що відображає зміни в соціальних, економічних, політичних та культурних умовах суспільства. [1, с.137] Кримінальне право виникло в результаті соціальних потреб регулювання поведінки людей і захисту суспільства від злочинів. Його еволюція відображає зміни в культурі, нормах моралі та організації суспільства протягом тисячоліть. Існує кілька підходів до вивчення кримінального права. [2, 334] Класичний підхід до кримінального права був сформований у XVIII-XIX ст. й цим підходом були розроблені основи для розуміння злочину і покарання та визначені наступні принципи:

- злочин є результатом вільного вибору особи; люди діють раціонально, зважуючи вигоди та ризики;
- кримінальне покарання повинно бути пропорційним злочину; основна мета покарання — запобігання злочинам, а не помста;
- закон повинен бути чітким і зрозумілим;
- злочин є соціальним явищем, яке виникає внаслідок соціальних умов;
- важливо вивчати соціальні фактори, які сприяють злочинності;
- кримінальне право повинно враховувати соціальні контексти і прагнути до соціальної справедливості;

- кримінальне право часто відображає інтереси влади і домінуючих груп у суспільстві;
- необхідно аналізувати, як соціальні нерівності впливають на криміналізацію певних дій;

Наступним підходом до еволюції кримінального права є сучасний підхід[3, с.429].Треба зауважити, що він розвивається в умовах глобалізації, технологічного прогресу та зміни соціальних норм. Сучасний підхід оцінює покарання не лише як засіб відплати, а й як можливість реабілітації злочинця, підкреслює важливість відновлення справедливості та примирення між сторонами, включає превентивні заходи та соціальну адаптацію.Він орієнтований на профілактику злочинності через соціальні програми, освіту та інші заходи, а також включає участь громади та різних соціальних інститутів у боротьбі зі злочинністю. Також сучасний підхід визначає міжнародні стандарти та співпрацю між країнами для боротьби з транснаціональною злочинністю. [4,с.278]

Сучасний підхід до кримінального права відображає зміни в суспільстві та нові виклики, з якими стикається правова система. Він прагне до більш комплексного і гуманного підходу до справедливості, враховуючи різноманітність причин і наслідків злочинності.

Таким чином, класичний підхід до кримінального права зосереджений на покаранні та індивідуальній відповідальності, тоді як сучасні підходи акцентують увагу на превенції, реабілітації та соціальних факторах. Сучасні моделі прагнуть до більш комплексного і гуманного підходу до правосуддя. Вибір між класичним та сучасним підходами до кримінального права залежить від конкретних цілей, контексту та потреб суспільства. Ефективність кожного з них залежить від конкретних обставин, культурного контексту і цілей правосуддя. У багатьох випадках оптимальним є поєднання елементів обох підходів, щоб забезпечити справедливість, безпеку та можливість для реабілітації.

Література

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.

2. Богатирьов А.І. Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія / А.І. Богатирьов. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 432 с.

3. Осауленко А.О. Законодавчі основи становлення та розвитку кримінально-виконавчої системи України (190-2005 рр.): монографія. Київ: Вадекс, 2019. – 450 с.

4. Дідківська Г.В., Мудряк Т.О., Гмирін А.А., Нікітін Ю.В., Топчій В.В. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник (схематичний збірник лекцій) – Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. – 864 с.

Дмитро Бардаков
здобувач вищої освіти юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Суб'єкти розслідування воєнних злочинів в період воєнного стану в Україні

Тема розслідування воєнних злочинів в Україні є надзвичайно актуальною з кількох причин - притягнення до відповідальності осіб, винних у скоєнні воєнних злочинів, є фундаментальним принципом міжнародного права. Це дозволяє відновити порушену справедливість та дає жертвам і їхнім родинам можливість відчути, що злочин не залишився безкарним. Також детальне розслідування дозволяє зібрати докази, які будуть свідчити про масштаби та характер воєнних злочинів, що були скоєні. Це є важливим для історичної пам'яті та для того, щоб майбутні покоління знали правду про події, які відбувалися.

Розділ IX[1] Кримінального процесуального кодексу України містить у собі положення, що стосуються особливого режиму досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану, зокрема:

Відповідно до пункту 2 частини 1 та частини 5 статті 615 КПК України:

У разі введення воєнного стану та якщо: слідчий суддя не має об'єктивної можливості виконувати повноваження, визначені статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 цього Кодексу, ці повноваження виконуються керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за погодженим з прокурором клопотанням слідчого.

Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді.

У разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці [1].

Відповіддю української системи кримінальної юстиції на виклики, пов’язані з розслідуванням воєнних злочинів, стала комплексна реформа. Зокрема, було здійснено адаптацію Кримінального процесуального кодексу України до умов воєнного стану, створено спеціалізовані підрозділи для розслідування таких злочинів, розширено міжнародне співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, Євроюстом та іншими міжнародними організаціями. Крім того, важливу роль відіграє використання відкритих джерел інформації, особливо для документування злочинів на тимчасово окупованих територіях. У процесі розслідування широко застосовуються норми міжнародного гуманітарного та кримінального права, а також залучаються громадські організації та експерти [2, с. 92-93].

Пункт 2 частини 1 статті 615 КПК України передбачає, що керівнику відповідного органу прокуратури можуть бути делеговані певні повноваження слідчого судді для вирішення питань, таких як:

- застосування заходів забезпечення кримінального провадження (привід, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна);

- виконання загальних обов’язків судді з захисту прав людини;

- продовження строків досудового розслідування;

- проведення допиту та впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування...

Законом України № 2462-IX від 27 липня 2022 року було внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України, які стосуються порядку здійснення окремих слідчих дій в особливих умовах воєнного стану. Зокрема, було визначено, що рішення про проведення таких дій приймається виключно керівником відповідного органу прокуратури за поданням безпосередньо прокурора або слідчого, погодженим з прокурором.

Зважаючи на те, що повноваження керівника органу прокуратури щодо прийняття відповідних процесуальних рішень є делегованими, а законодавством не передбачено спеціальних вимог до форми клопотання, слід виходити з того, що таке клопотання має відповідати загальним вимогам, встановленим Кримінальним процесуальним кодексом України для клопотань, які подаються слідчим або прокурором до слідчого судді. Остаточне рішення керівника органу прокуратури оформляється у вигляді постанови, як це передбачено відповідною нормою КПК України.

У мотивувальній частині постанови керівник органу прокуратури зобов'язаний навести детальні аргументи, які підтверджують відсутність об'єктивної можливості для слідчого судді розглянути відповідне клопотання. Ця частина постанови має містити елементи, характерні для вступної, мотивувальної та резолютивної частин ухвали слідчого судді [3, с. 15].

Таким чином, розслідування воєнних злочинів в Україні є складним і тривалим процесом, який вимагає значних зусиль від національних та міжнародних органів. Незважаючи на численні виклики, міжнародне співробітництво та використання сучасних технологій дозволяють досягти значних результатів. Важливо, щоб процес розслідування був прозорим, незалежним та об'єктивним.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 2013 року, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

2. Главюк Ірина. "Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді." *Law of Ukraine/Pravo Ukraini* 5 (2023).

URL: http://surl.li/rfzqmh (дата звернення - 02.10.2024).

3. Главюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с.

Вікторія Баць
студентка 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Право на свободу думки і слова

Право на свободу думки і слова є одним із основоположних принципів демократичного суспільства. Це право забезпечує можливість кожної особи вільно висловлювати свої погляди, обмінюватись інформацією та ідеями без страху перед репресіями чи переслідуваннями. В умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій, свобода слова набуває особливого значення, оскільки впливає на формування суспільної думки, розвиток культури та політичної свідомості. Без вільного обміну думками, суспільство ризикує втратити інтелектуальну різноманітність, що є запорукою прогресу і інновацій. Водночас, у сучасному світі свобода слова стикається з численними викликами, такими як цензура, дезінформація та ненависть у мовленні. Однак, це право не є абсолютним і потребує балансування з іншими правами та інтересами суспільства. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод у статті 10, яка має назву "Свобода вираження поглядів", проголошує право кожного на свободу висловлювати свої думки. Це право охоплює свободу дотримуватися своїх поглядів, отримувати та поширювати інформацію і ідеї без втручання державних органів і незалежно від кордонів. У другій частині цієї статті зазначається, що реалізація цих свобод, оскільки пов'язана з обов'язками та відповідальністю, може підлягати певним формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, які встановлюються законом. Такі обмеження можуть бути необхідними для національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, охорони здоров'я та моралі, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації та підтримання авторитету і безсторонності суду в демократичному суспільстві [1].Дане право закріплено й у чинному законодавстві України, а саме у в статті 34 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2].

У науковій літературі під свободою думки розуміється гарантоване абсолютне право індивіда дотримуватися своєї думки, не зазнаючи при цьому будь-яких зовнішніх втручань та ідеологічного контролю; під свободою слова – гарантоване право індивіда вільно та публічно викладати свої думки (погляди, ідеї), будь-яку інформацію у формі слів (вимовлених, письмових або друкованих засобів); під свободою вираження – гарантоване право або можливість вільного вияву в будь якій формі, навіть безсловесній (символічне вираження). Під суб’єктивним юридичним правом людини на

свободу вираження поглядів Л. Ярмол розуміє можливість людини вільно виражати свої погляди, збирати, шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію й ідеї усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [3,с.11-12]. У європейських та міжнародних документах свобода думки часто розглядається в контексті свободи совісті та віросповідання, що зумовлено історичними обставинами. Протягом багатьох століть, починаючи з пізнього середньовіччя до новітнього часу, стосунки між представниками різних конфесій у Західній Європі характеризувалися значною нетерпимістю. Виникали численні єресі та маргінальні релігійні течії, а війни і народні повстання здебільшого мали релігійний характер. Тому в новий час однією з основних ідей ліберальної думки стала релігійна терпимість, а також усвідомлення права кожної людини на внутрішню свободу і свободу думки, зокрема в релігійних питаннях. З огляду на переслідування за політичну інакомисленість у тоталітарному режимі СРСР, законодавець вирішив відокремити право на свободу думки від контексту релігійних свобод і перенести його до сфери свободи слова і масової інформації. У такому контексті свобода думки стала більш актуальною для української правосвідомості [4,с.113].

Право на свободу думки та слова не є абсолютним і може бути обмежене законодавчо в інтересах суспільства, держави або в морально виправданих випадках. Це означає, що інформаційні агентства не мають права публікувати дані, що становлять державну таємницю або іншу охоронювану законом інформацію, а також матеріали, які закликають до повалення чинного ладу чи порушення територіальної цілісності України, або пропагують війну та насильство. Проте обмеження прав можуть містити невизначені положення, які відкривають можливості для узаконення свавільних рішень, небезпечних для суспільства, нібито в інтересах громадського порядку чи запобігання злочинам. У Конституції не зазначено, хто саме і в яких випадках має право вирішувати питання обмеження свободи думки та слова. Цю свободу слід розглядати з двох аспектів: як право на публічні висловлювання і як гарантію для громадянина на безперешкодне отримання повної та об'єктивної інформації[5].

З початком широкомасштабного вторгнення російської федерації наприкінці лютого минулого року в українському суспільстві виникла нова проблема — питання реалізації права на свободу слова в умовах воєнного стану. Це також включає визначення чіткого балансу між правом на вільний збір, зберігання, використання та поширення інформації через засоби масової інформації та необхідністю захисту інтересів держави в умовах війни. Обмеження, які виникли, цілком виправдані, враховуючи характер загроз, що походять від агресора, і представники медіа усвідомлюють, що в умовах воєнного стану такі обмеження є неминучими. Водночас нові правила акредитації журналістів, що запроваджені Збройними силами України, викликають ряд питань. Ці питання викликають правові занепокоєння, адже чинне законодавство не містить специфічних норм щодо акредитації медіа в особливий період та підстав для її анулювання чи відмови. Закон України «Про інформацію» регламентує процедуру акредитації виключно для мирного часу. Схожі питання не врегульовані і в новому Законі України «Про медіа», який переважно стосується роботи

медіа в умовах збройної агресії, обмеження діяльності іноземних медіа та структури власності. Правова визначеність допоможе уникнути суб'єктивного трактування важливих понять і вплине на подальший розвиток інституту свободи слова, забезпечуючи єдність медіа, держави та суспільства в боротьбі за свою свободу [6].

Отже, ситуація в Україні, викликана військовими діями, ставить нові питання щодо регулювання свободи слова, зокрема в контексті акредитації журналістів та медіа. Відсутність чітких норм у законодавстві щодо акредитації у воєнний час створює правові прогалини, що можуть призвести до суб'єктивного тлумачення та зловживання. Тому важливо розробити законодавство, яке відповідатиме новим умовам, гарантуючи право на свободу вираження думки, але при цьому захищаючи інтереси суспільства. Забезпечення правової визначеності в цих питаннях не лише сприятиме розвитку свободи слова в Україні, але й посилить довіру до держави та медіа, що, у свою чергу, є важливим для підтримки демократичних цінностей у суспільстві. Тільки в умовах чіткого законодавчого регулювання можливе ефективне співіснування свободи слова та необхідності захисту національних інтересів.

Література

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Дата ухвалення: 04.11.1950 року. м. Рим. яка ратифікована Україною: 17.07.1997 року яка набула чинності для України: 11.09.1997 року).URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
3. Поняття та структура конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань К.І.Барнич. 2019.с.11-12. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30795
4. Конституційне право на свободу думки: проблемні аспекти. Барнич К. І.2019.с.113.URL:http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/8922/1/conf_Snina_law_June_2019.pdf#page=11
5. Реалізація права на свободу слова та думки в Україні. А Герман. 2013.URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/bb3a65f1-ac7c-4884-8795-42d615ee6d19/content
6. Обмеження права на свободу вираження поглядів: проблеми дотримання міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. А.В. Москаленко 2024.URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/96196/1/Moskalenko_bac_rob.pdf.

Вікторія Березовська
студентка 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Залучення дітей до участі у збройних конфліктах: кримінально-правовий аспект

Залучення дітей до участі у збройних конфліктах є актуальною темою впродовж багатьох років. Адже діти по всьому світі потрапляли(-ють) у збройні конфлікти, стають жертвами війни та заручниками ворога. Відповідно до п. 7 ч.1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» збройний конфлікт – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт) [1]. Згідно ст.1 Закону України «Про охорону дитинства» дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, - дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні. Окрім цього, у ст.30 даного закону наголошується про заборону участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання в збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до непередбачених законодавством України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війні. А у ст.30-1 передбачено захист дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів [2].

Однак, відповідно до інформації, що міститься на сайті «Діти війни», за період повномасштабного вторгнення РФ на територію України та станом на жовтень 2024 р. 577 дітей загинуло, 1631 дітей було поранено, 1965 дітей зникло, 15 дітей зазнали сексуального насильства, 19546 примусово депортовані та/або переміщенні, 33386 знайдені, 388 повернені [3].

Основним методом залучення дітей до збройних конфліктів є вербування. Особливу небезпеку становить залучення дітей до військових дій, терористичних актів, диверсій та інших незаконних дій. Вище зазначенні діяння можна відзначити на території України ще з 2014 року в контексті діяльності сепаратистських формувань ДНР і ЛНР. Діти віком 15-17 років брали участь у військових тренуваннях, збирали інформацію для бойовиків та навіть виконували роль "живих щитів". Окупаційні війська використовують різноманітні методи, щоб залучити дітей до війни. Серед них – мілітаризація освіти, програми в патріотичних таборах, використання дітей як шпигунів, примусова мобілізація та членство в "Юнармії" тощо.

Слід зазначити, що у кримінальному законі нема статті, яка би прямо вказувала на відповідальність у випадку залучення неповнолітніх до збройних конфліктів. Таке діяння можна кваліфікувати за ст.304 КК України

«Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність». Однак, у науковій літературі наголошується про застосування ст.438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни», зокрема пропонується доповнення диспозиції ст. 438 КК відповідальністю за вербування, залучення або втягування неповнолітніх або малолітніх осіб до ведення бойових дій, учинення диверсій або терористичних актів, а диспозиції ст. 304 КК України відповідальністю за втягнення неповнолітніх і малолітніх осіб у злочинну діяльність незаконних воєнізованих чи збройних формувань [4]. В.О. Барчук зазначає, що потрібно доопрацювати кримінальне законодавство, зокрема, ввести чіткі визначення поняття «залучення дитини до збройного конфлікту» та відповідні норми для покращення притягнення до відповідальності за такі злочини [5, с.39-40].

Отож, варто погодитись з даною позицією, адже діти – це особи, які найменш захищенні та найчастіше зазнають порушення їхні прав зі сторони інших, а саме: право на життя та здоров'я, право на проживання з сім'єю, право на освіту, право на безпеку, право на захист зі сторони держави. Діти, залучені до конфліктів, зазнають фізичних та психологічних травм, стають соціальними сиротами, втрачають доступ до освіти та соціальних послуг. Вони також піддаються сексуальному насильству, примусовій праці. Держави повинні активно запобігати таким діям, забезпечувати реінтеграцію постраждалих дітей та виконувати свої зобов'язання за міжнародними правовими актами.

Література

1. Про національну безпеку: Закон від 21.06.2018р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

3. Діти війни. URL: https://childrenofwar.gov.ua/

4. Ченяховська М., Нечитайло І. Правові аспекти втягнення неповнолітніх до участі у бойових діях. Підприємство, господарство і право. 2016. № 8. С. 150–154. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/08/30.pdf

5. Барчук В.О.. Кримінально-правова відповідальність за залучення дітей до участі у збройних конфліктах. Науковий вісник Херсонського державного університету. Ст. 37-41. 2024 року. URL: https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/423/386

Марія Беспятюк, Роман Кулинич

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Статистика в Україні за часів незалежності. Її вплив на прийняття управлінських рішень

З моменту здобуття незалежності у 1991 році, статистика в Україні стала важливим інструментом для відображення соціально-економічних змін. Створення державної системи статистики стало невід'ємною складовою побудови незалежної держави, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення в економічній, демографічній та соціальній політиці.

У 1992 році було ухвалено Закон України "Про державну статистику", що закріпив правову основу для діяльності Держкомстату (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2524-IX від 16.08.2022). Національним органом статистики стала Державна служба статистики України, яка є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом і підпорядковується Кабінету Міністрів України.

Після здобуття незалежності важливо було зробити перепис населення країни. Тому, у 2001 році був проведений перший Всеукраїнський перепис населення. Цей перепис дозволив державі отримати актуальні інформацію для здійснення демографічної політики, бюджетного планування, соціально-економічного розвитку країни та інших управлінських завдань [1, 2].

Як відомо, важливою умовою міжнародної інтеграції є проведення ринкових реформ, визначених Стратегією економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004–2015 роки [3]. Для забезпечення сталого розвитку системи державної статистики України була розроблена Стратегія розвитку державної статистики на період до 2008 року [4]. Її метою стало повне вирішення інформаційних потреб суспільства та приведення національної статистичної системи у відповідність з міжнародними стандартами.

У 2015 році було затверджено Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020", яка включала реалізацію 62 реформ і програм, серед яких була й програма "Реформа статистики". Відповідно, відбувається реформування Державної служби статистики України, зокрема, скорочується штат і поетапно зменшується кількість обов'язкових статистичних звітів, які повинні подавати українські підприємства. Нині актуальною є Програма розвитку державної статистики до 2028 року [5, 6].

У наші дні, українська статистична система стикається з численними викликами, зокрема через геополітичну ситуацію та наслідки війни на Сході України. Крім того, пандемія COVID-19 поставила нові вимоги до збору та обробки статистичних даних у сфері охорони здоров’я та економіки. Проте Державна служба статисти продовжує працювати над вдосконаленням системи збору та аналізу даних, що сприяє ефективному прийняттю рішень.

Чинна система організації статистичної практики потребує критичного переосмислення і переборення стереотипів щодо збирання статистичних даних, їх опрацювання й економічного аналізу на основі широкого застосування економіко-статистичних методів та комп’ютерної техніки. Це дозволить більш ефективно використовувати статистичну інформацію та методи її аналізу для поглибленої характеристики економічних процесів, відповідно підвищить роль статистики в системі управління, що ґрунтується на економічних методах господарювання [7].

Одним із ключових напрямів є вдосконалення статистичних інструментів для підтримки бізнес-середовища та підприємницької діяльності. Статистика відіграє важливу роль у визначенні тенденцій розвитку бізнесу, оцінці економічних ризиків і можливостей для інвесторів. За допомогою даних, зібраних Державною службою статистики України, підприємства можуть краще орієнтуватися в ринкових змінах, оптимізувати свої стратегії та прогнозувати розвиток ринку.

Зокрема, статистика ринку дозволяє оцінювати структуру та динаміку окремих секторів економіки, аналізувати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на розвиток підприємництва. Актуальність вибіркової системи звітності полягає в тому, що вона допомагає зменшити навантаження на малий та середній бізнес, надаючи водночас точніші дані для аналізу загальних тенденцій.

У сучасних умовах цифровізації статистика також сприяє розвитку електронної комерції та інноваційних бізнес-моделей, оскільки забезпечує аналіз великих обсягів даних і сприяє вивченню попиту та пропозиції на різних ринках.

Отже, статистика відіграє важливу роль у розвитку незалежної України, забезпечуючи державу важливими даними для прийняття стратегічних рішень. Незважаючи на численні виклики, з якими стикалася статистична система України, вона продовжує розвиватися та модернізуватися, адаптуючись до сучасних умов.

Література

1. Закон України Про державну статистику: Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-12#Text

2. Всеукраїнський перепис населення 2001 року: електронне джерело. URL: https://2001.ukrcensus.gov.ua

3. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 рр. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493%D0%B0/2004 (дата звернення: 26.09.2024).

4. Про затвердження Стратегії розвитку державної статистики на період до 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2004-%D0%BF (дата звернення: 06.07.2019).

5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015 (дата звернення: 23.07.2019).

6. Програма розвитку державної статистики до 2028 р. — Режим доступу: URL: https://ukrstat.gov.ua/plan_stat/2023/proekt_progr_28.pdf

7. Кулинич О.І., Кулинич Р.О. Теорія статистики [Текст] : підруч. / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич. — [7–е вид., перероб. і доп.]. — К. : Знання, 2015. — 239 с.

Валерія Бойко
студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Проблеми правового регулювання фінансового контролю (нагляду) в Україні в умовах воєнного стану

Управління державними фінансами перебуває в процесі постійного розвитку та вдосконалення. А його зміст і спрямованість змінюються відповідно до рівня розвитку суспільства та викликів, які воно ставить перед собою. Нинішній стан економічного розвитку та фінансово-економічна криза, що охопила багато країн світу, свідчать про те, що управління державними фінансами потребує постійного вдосконалення. Процеси в сучасній економіці не можуть регулюватися застарілими формами і методами. Процеси в сучасній економіці не можуть регулюватися застарілими формами і методами.

Саме поняття «контроль» розглядають у різних аспектах, наприклад, як протидія чомусь небажаному або як порівняння (зіставлення чи протиставлення) кількох тверджень . Це може бути як різновид зв'язку , зміст якого полягає у : відношенні суб'єкта до власної господарської діяльності або до діяльності інших суб'єктів на предмет дотримання певних норм; діями, зміст яких полягає у порівнянні кількох показників ,що характеризують норми та ступінь їх досягнення[1].

Державний фінансовий контроль містить комплекс методів та процедур проведення фінансового контролю, зміст яких визначається набором факторів діяльності об’єкта контролю в частині фінансових відносин. Серед таких факторів можна назвати: суб’єкт і об’єкт контролю, його мета і завдання, що постають перед суб’єктом фінансового контролю; підґрунтя для виникнення контрольних задач та функцій, інші суттєві події та обставини[2].

У фінансовому менеджменті зазвичай використовують дві основні групи методів. Це загальнонаукові та спеціалізовані методи. На національному рівні також використовуються більш специфічні методи фінансового менеджменту, такі як спостереження (моніторинг фінансових ресурсів), дослідження, облік, аналіз, внутрішній аудит та інспектування підконтрольних об'єктів тощо. Наразі підвищення ефективності використання державних фінансів має вирішальне значення для економічного розвитку України та підвищення добробуту громадян. Цього можливо досягти, зокрема, шляхом системного вдосконалення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, підвищення рівня культури у державному регулюванні, в тому числі шляхом реалізації ефективного контролю їх роботи[3].

Відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації у частині щодо зовнішнього фінансового контролю, визначено посилення ролі та ефективності роботи Рахункової Палати України [4], як дієвого незалежного контролю за ефективністю використання державних коштів, а саме:

1. Стратегічний план розвитку Рахункової Палати України для реалізації розширеного мандату.

2. Підвищення ефективності аудиту відповідно до міжнародних стандартів.

3. Посилення моніторингу виконання рекомендацій за результатами аудиту.

4. Покращення співпраці та координації між Рахунковою Палатою України та Верховною Радою.

Метою цієї стратегії є сучасна та ефективна система управління фінансами, з чіткими цілями розвитку та ключовими показниками ефективності, розподілу бюджетних ресурсів відповідно до ключових аспектів середньострокового розвитку. У ринковому середовищі, в якому розвивається Україна, фінансові аспекти діяльності держави певною мірою ускладнилися.

Збільшилася кількість економічних агентів, розширилася система банків та інших фінансово-кредитних установ, пов'язаних з державними фінансовими ресурсами. Установи, пов'язані з державними фінансовими ресурсами. Взаємовідносини з ринком. Змінюються принципи фінансування і кредитування, порядок розрахунків, змінюються механізми розподілу доходів, склад і структура фінансової системи та взаємодія між її елементами.

Змінюється роль держави. У зв'язку з цим з'являються нові функції державних фінансів У зв'язку з цим у фінансовому менеджменті все частіше використовуються такі сучасні форми діяльності, як спостереження, аналіз, порівняння, моніторинг та аудит[5,6].

Незважаючи на демократичні перетворення у державі державний фінансовий контроль у практичному аспекті переважно застосовується як засіб силового впливу на суб’єкти господарювання та суспільні відносини, тобто використовується здебільшого «каральна» і «регулююча» функції контролю [7]. Раніше це слугувало певною мірою стримуючим фактором стосовно недопущення порушень у фінансовій сфері, але наразі у ринкових умовах розвитку економіки силові методи не мають відповідного впливу на господарюючі суб’єкти. Застарілим та неефективним є підхід – «контроль заради контролю» [8]. На цьому етапі розвитку він тільки створює умови виникнення кризових явищ у різних областях економіки.

Література

1. Державний фінансовий контроль : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л.В. Гуцаленко , В.А. Дерій , М.М. Коцупатрий . Київ : Центр учбової літератури , 2019.

2. Колпакова Анастасія. Державний фінансовий контроль на сучасному етапі: огляд концептуальних засад

3. Кучер, Г. (2018) Державні фінансові ресурси. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 608 doi: https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/128a3d3e5284d3be2fb2604f9a67f543.pdf.

4. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022—2025 роки та плану заходів з її реалізації (2021). Розпорядження № 1805-р. 29.12.2021. Вилучено з:

https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-reformuvannyasistemi-upravlinnya-derzhavnimi-finansami-na-20222025-roki-ta-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyii291221-1805.

5. Фінансовий контроль (2014). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансовий_контроль.

6. Шевченко, Н., Шевченко, О. (2009). Реформування системи державного фінансового контролю в умовах євроінтеграції. URL :http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21805/1/4Шевченко.%20стаття.pdf

7. Про окремі заходи щодо забезпечення державного фінансового контролю (2022). Постанова №1119-2022-п. 27.09.2022. Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119- 2022-п#Text

8. Терещенко, М. (2019). Державний контроль: сутність, основні підходи та концепції. Тернопіль: ТНУ імені В.І. Вернадського, 121. doi: https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/21

Олег Бойко

здобувач другого рівня вищої совіти факультету громадського розвитку та здоров'я Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького

Обмеження права вільно залишати територію України під час дії правового режиму воєнного стану*

Тема обмеження права вільно залишати територію України для деяких категорій осіб в умовах веденого через повномасштабне вторгнення Росії в Україну правового режиму воєнного стану є актуальною, оскільки вона піддається протягом відносно довгого періоду часу широкому обговоренню громадськістю, як в публічному так і приватному середовищі, досить значна частина громадян України на яких воно поширюється, висловлює невдоволення щодо встановлення обмеження даного права та масово фіксуються спроби його протиправного обходу, здійснюючи адміністративні та кримінальні правопорушення, чому сприяють законодавчі недоліки його встановлення.

Так, ст. 33 Конституції України встановлює право кожного, хто на законних підставах перебуває на території України, вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які можуть встановлюватися Законами України. Все ускладняється тим, що ст. 64 Конституції України яка дозволяє під час дії режиму воєнного стану обмежувати певні передбачені нею права і свободи, включно із правом вільно залишати територію України, не встановлює чіткого порядку введення такого обмеження з чого випливає, що воно повинно встановлюватись відповідно до правила зазначеного у ст. 33, а саме Законом України, що враховує засади поділу державної влади, які встановлюють, що єдиним законодавчим органом в Україні є верховна Рада України [1].

* Науковий керівник - *Богдан Мелех*, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького

Проте основний Закон який регулює питання виїзду осіб з території України, а саме ЗУ «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» у ст. 6, містить перелік підстав для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України, серед яких не передбачає обмеження даного права для певної категорії осіб під час дії воєнного стану, чим створює вагомі проблеми для визнання законним встановлення обмеження даного права [2].

Також згадується можливість обмеження Конституційних прав у Законі України «Про правовий режим воєнного стану», так серед вимог до інформації, яка має бути зазначена в Указі Президента «Про введення воєнного стану в Україні» у п. 5 ч. 1 ст. 6 міститься наявність в указі вичерпного переліку конституційних прав і свобод людини і громадянина які тимчасово обмежуються, фактично визначаючи, що саме ним вони мають бути встановлені.

Натомість аналізуючи ст. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» Затвердженого верховною радою України, випливає висновок не про встановлення ним обмеження певних Конституційних прав, а лише деталізацію положення ст. 64 Конституції України, визначаючи які саме права і свободи передбачені Конституцією України може бути обмежено під час дії правового режиму воєнного стану, допускаючи його здійснення.

Актом, який частково регулює це питання є Правила «Перетинання державного кордону громадянами України» затверджені постановою Кабінету Міністрів України, проте варто зазначити, що вони лише встановлюють для певних груп населення перелік підстав і документів, які підтверджують їх наявність, що дають право у разі введення на території України воєнного стану перетинати Державний кордон. Але дані правила фактично не встановлюють заборону, не визначають категорії осіб щодо яких вона встановлюється та не відсилають до інших нормативно-правових актів в яких її визначали, просто вказуючи, що деякі категорії мають право на перетинання державного кордону під час дії правого режиму воєнного стану, проте це не може трактуватись, що всі інші його не мають, оскільки таку заборону для них встановлено не було [3].

Дослідивши нормативно-правові акти, що регулюють питання перетину державного кордону та встановлення обмежень конституційних прав, випливає висновок, що жодним з них таке обмеження встановлено не було, а фактично вони існують виключно на рівні інформаційних повідомлень та внутрішніх актів Державної прикордонної служби, що слід вважати незаконним та таким, що порушує Конституцію України та чинне законодавство, оскільки таке обмеження може встановлюватись як зазначено Конституцією України виключно Законом України, що призводить до настання негативних наслідків у суспільстві та підриває авторитет України в міжнародному середовищі.

Також і снує проблема в контексті обмеження права на виїзд закордон фактично за ознакою статті, з чого постає питання дотримання конституційного права громадян встановленого ст. 24 Конституції України, яка передбачає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом і в тому числі не може бути привілеїв чи обмежень

за ознаками статі, особливе значення якого законодавцем визнається встановленням у ст. 64 Конституції України неможливості його обмеження в умовах воєнного стану.

Встановлення такої заборони для чоловіків публічно аргументується метою необхідності захисту національних інтересів, що не ставиться мною під сумнів, проте оскільки відповідно до ст. 65 Конституції Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, є обов'язком усіх громадян України, без вказівки на стать, вбачається стереотипним та дискредитаційним, без врахування характеристик конкретної особи, відсутність обмеження права на виїзд за кордон категорій жінок, які відповідно до законодавства є військовозобов'язаними, не звільненими від виконання військового обов'язку та не містяться в переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

2. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text.

3. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Каб. Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57 : станом на 13 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-п#Text.

Степан Бондаренко
Національна академія СБ України

Примусове відчуження у німецькому земельному праві: конституційні обмеження та виклики в інтересах суспільства

Принцип примусового відчуження, визнаний у всьому світі як невід'ємне право держави експропріювати приватну власність для суспільних потреб, детально кодифікований у німецькому законодавстві. Однак ця влада обмежена суворими конституційними обмеженнями та еволюціонуючими судовими інтерпретаціями, спрямованими на захист індивідуальних майнових прав. Взаємодія між державною владою та приватною власністю є основною проблемою німецького земельного права, особливо в рамках Основного закону Німеччини (Grundgesetz, GG) [1]. Стаття 14 Основного закону є наріжним каменем захисту прав власності, проголошуючи, що власність і спадщина гарантуються. Однак вона також встановлює, що власність тягне за собою зобов'язання і що її використання також має служити суспільному благу (ст. 14(2) GG). Примусове відчуження (Enteignung) дозволено статтею 14(3) GG, але ці повноваження суворо обмежені. Експропріація дозволена лише в тому випадку, якщо вона слугує суспільним інтересам, є законодавчо санкціонованою і супроводжується справедливою компенсацією.

Принцип пропорційності (Verhältnismäßigkeitsprinzip) є основною конституційною гарантією проти свавільної експропріації. Цей принцип гарантує, що втручання у право власності є пропорційним до суспільної користі, яку воно переслідує. Під контролем Федерального конституційного суду (Bundesverfassungsgericht) будь-яка експропріація повинна пройти три перевірки: на доцільність, необхідність і пропорційність у вузькому розумінні. Тест на відповідність перевіряє, чи ефективно цей захід слугує суспільній меті; необхідність вимагає наявності не менш інвазивних засобів; а пропорційність у вузькому розумінні гарантує, що посягання не є надмірним порівняно з вигодою. Поняття суспільного інтересу (Gemeinwohl) у німецькій юриспруденції є широким і часто еволюціонує разом зі зміною суспільних цінностей. Історично склалося так, що проекти громадської інфраструктури, такі як дороги, залізниці та енергетичні мережі, домінували в дискусії про те, що становить суспільний інтерес. Однак останнім часом екологічні проблеми, відновлення міст і дефіцит житла поставили під сумнів межі того, що вважається законним суспільним інтересом для цілей експропріації.

Виклик полягає в тому, щоб збалансувати ці еволюціонуючі суспільні потреби з конституційними гарантіями. Прецедентне право Федерального конституційного суду з часом продемонструвало обережне, але розширювальне тлумачення суспільного інтересу. Наприклад, Суд підтримав експропріацію для енергетичних проектів, які сприяють національній енергетичній безпеці, навіть якщо в них беруть участь приватні енергетичні корпорації, аргументуючи це тим, що довгострокова суспільна вигода переважає над індивідуальними правами власності. Водночас, Суд також наголосив на необхідності чітких законодавчих рамок, які визначають обсяг і межі повноважень щодо експропріації. Іншим ключовим конституційним обмеженням є вимога справедливої компенсації. Стаття 14(3) GG вимагає, щоб компенсація відображала справедливу ринкову вартість експропрійованого майна, беручи до уваги стан майна до експропріації та фінансові втрати, яких зазнав власник. Принцип еквівалентності (Äquivalenzprinzip) гарантує, що власники майна не збагачуються і не збіднюють в результаті експропріації.

Однак розрахунок компенсації залишається спірним питанням, особливо у випадках, пов'язаних із земельними спекуляціями або міським розвитком. Принцип еквівалентності може бути ускладнений, коли суспільний інтерес - наприклад, у проектах будівництва доступного житла - вимагає, щоб компенсація розраховувалася на основі поточного використання власності, а не її спекулятивної ринкової вартості. Суди намагаються збалансувати право на повну компенсацію з суспільним інтересом контролювати розростання міст і спекуляції. Міський розвиток є однією з найбільш суперечливих сфер для примусового відчуження в Німеччині. Зростаюча житлова криза у великих містах, таких як Берлін, спонукала державу розглянути можливість широкомасштабної експропріації для вирішення проблеми нестачі доступного житла. Законодавчі пропозиції, такі як суперечливий Mietendeckel (граничний розмір орендної плати), поставили питання суспільного інтересу в центр уваги. Критики стверджують, що широка експропріація житла дестабілізує ринки

нерухомості, порушує права власності та не відповідає стандарту пропорційності.

Захист навколишнього середовища також став значним викликом для примусового відчуження. Розширення інфраструктури відновлюваних джерел енергії, таких як вітряні електростанції та високовольтні лінії електропередач, все більше зазіхає на землі, що перебувають у приватній власності, піднімаючи складні питання про суспільний інтерес у боротьбі зі зміною клімату. Балансуючи між цими екологічними імперативами та правами власності, суди, як правило, дотримуються поблажливого підходу, визнаючи глобальний суспільний інтерес у пом'якшенні деградації довкілля. Примусове відчуження у німецькому земельному праві є дуже регульованим і конституційно обмеженим повноваженням. Право держави експропріювати приватну власність в інтересах суспільства обмежується необхідністю пропорційності, справедливої компенсації та чіткого законодавчого мандату. З розвитком суспільних потреб, особливо в таких сферах, як житлове будівництво та захист довкілля, напруженість між суспільними та приватними інтересами, ймовірно, посилюватиметься. Роль Федерального уповноваженого з питань захисту прав людини у забезпеченні конституційних прав, враховуючи мінливі визначення суспільного інтересу, залишатиметься ключовою у формуванні майбутнього примусового відчуження у Німеччині.

Література

1. GG - Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Gesetze im Internet. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html (дата звернення: 17.09.2024).

Софія Борецька
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Кримінальне право:історичний розвиток та сучасне трактування*

Перші письмові джерела кримінального права з'явилися у вигляді правових кодексів ще в стародавніх державах. Наприклад, Кодекс Хаммурапі, створений у Вавилоні близько XVIII століття до н.е., вже містив конкретні норми, які визначали покарання за певні злочини, включаючи вбивство, крадіжку та інші злочини проти особи і власності. У цьому кодексі основною метою покарання було відновлення соціальної справедливості та підтримання порядку, часто через застосування принципу таліону ("око за око").[1, с.609-610]

Після розпаду у 1991 р. Союзу РСР, Україні дісталася дуже складна судоустрійна і судочинна спадщина. На порядку денному постало питання корінного реформування як судоустрою, так і кримінального судочинства України [2, с. 376]. Адже на цей час в Україні органи дізнання, попереднього

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

слідства, прокуратури та суди застосовували кодекс, що передбачав правила і стандарти, котрі діяли в СРСР з притаманними йому ідеологією та правовими цінностями, які не могли не гальмувати процес демократизації суспільства [3, с. 57-64].

Шляхи реформування судоустрою і судочинства в Україні були накреслені "Концепцією судово-правової реформи в Україні", прийнятою Верховною Радою України 28 квітня 1992 р. [4, с. 3-4]. Реформування кримінального законодавства відбувалося шляхом внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу. Так, у березні 1992 р. були скасовані такі міри покарання, як заслання і вислання. Законом від 24 грудня 1994 р. були внесені зміни у складі державних злочинів. Установлювалася кримінальна відповідальність за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, за посягання на територіальну цілісність України, за масові заворушення, що на законодавчому рівні захищало Незалежність та Суверенітет держави.

П’ятого квітня 2001 р. прийнято новий Кримінальний кодекс України, який набував чинності з 1 вересня 2001 р. Кодекс містить Загальну та Особливу частини і нараховує 447 статей. У Загальній частині КК 108 статей, які складають 15 розділів. Тоді як у попередньому КК 1960 р. було 55 статей, об'єднаних у 5 глав. Подальша деталізація положень Загальної частини спричинена появою нових інститутів кримінального права. Вони потребують спеціального регулювання (наприклад, множинність злочинів), нових норм (наприклад, про врахування вироку суду іноземної держави, виправданий ризик та ін.).

Концептуальну ідею захисту людини від злочинних посягань втілено і в Особливій частині кодексу 2001 р., яка містить 339 статей, об'єднаних у 20 розділів (у попередньому КК 1960 р. відповідно -- 208 статей та 11 глав). Особлива частина розпочинається з розділу "Злочини проти основ національної безпеки України". Це викликано тим, що захист прав і свобод людини й громадянина в державі безпосередньо залежить від стану її національної безпеки.

Норми щодо відповідальності за злочини проти особи, на відміну від попереднього КК 1960 р., поділено на три самостійні розділи: "Злочини проти життя та здоров'я особи", "Злочини проти волі, честі і гідності особи", "Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи". До раніше відомих видів убивств, зважаючи на реалії життя суспільства, законодавець увів низку нових: убивство малолітньої дитини, вбивство заручника, вбивство близького родича особи у зв'язку з виконанням нею службового чи громадського обов'язку. [5, с.29]

На відміну від попереднього кодексу, який розрізняв відповідальність за злочини проти державної, колективної та індивідуальної власності, КК 2001 р. містить лише один розділ - злочини проти власності. У новому кримінальному законодавстві враховано й економічні потреби суспільства у вільних ринкових відносинах.

Сучасне кримінальне право в Україні та інших державах базується на принципах, закладених у класичному праві, проте воно продовжує розвиватися відповідно до змін у суспільстві. Одним із ключових аспектів сучасного кримінального права є його гуманізація та спрямованість на

захист прав людини. Сучасне трактування кримінального права передбачає чітке розмежування між кримінально-караними діяннями та адміністративними порушеннями, а також посилення ролі превентивних заходів у боротьбі зі злочинністю. Законодавчі реформи, які постійно здійснюються у сфері кримінального права, відображають нові виклики, зокрема, у боротьбі з тероризмом, кіберзлочинністю, організованою злочинністю та корупцією.

Література

1. ЗАКОНИ ЦАРЯ ХАММУРАПІ ЯК ПАМ'ЯТКА ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ- 609-610 с.
2. Житний О.О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівн.-прав. аналіз) : монографія / О.О. Житний. - Х. : Одіссей, 2013. -376 с.
3. Кудін С.В. Дослідження кримінального права Київської Русі російською історико-правовою наукою у 20-х рр. XIX ст./С.В. Кудін // Вісник Академії адвокатури України, 2007,N 1.-С.57-64
4. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11т.- Т. III. До року 1340- К„ Наук. думка, 1993. - С. 3-4
5. Маляренко В.Т. Реформування кримінального процесу України в контексті Європейських стандартів: Теорія, історія і практика : моногр. / Маляренко В.Т. - К. : Концерн "Видавничий дім "Ін Юре", 2004. - 29с.

Валерія Борисова
студентка 3 курсу юридичного факультету
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Міжнародні стандарти криміналістичного дослідження доказів

Дослідження доказів у кримінальних справах є критичним елементом справедливого правосуддя в усьому світі. Міжнародні стандарти криміналістичного дослідження стали важливим інструментом для забезпечення об'єктивності, надійності та достовірності зібраних доказів. Актуальність цієї теми посилюється в умовах зростаючої транснаціональної злочинності та потреби у співробітництві між країнами для ефективного розслідування злочинів. Стандартизація методів збору, аналізу та презентації доказів не лише сприяє уникненню помилок та упередженостей, але й підвищує довіру суспільства до правосуддя, що є важливим аспектом в сучасному світі, що прагне до правової стабільності та захисту прав людини.

Дульський О. Л. констатує, що міжнародні стандарти криміналістичного дослідження доказів органами досудового розслідування проявляються у двох основних аспектах. По-перше, це норми та принципи, закріплені в міжнародних правових актах та рішеннях міжнародних судових установ, які стосуються як дотримання основних прав і свобод людини, так і запобігання їх порушенню. По-друге, це стандарти, розроблені міжнародною організацією зі стандартизації, які мають рекомендаційний характер і доступні для широкого кола користувачів. Вони регулюють процеси

виявлення, вилучення, отримання, фіксації та збереження криміналістично значущої інформації відповідно до встановлених правил [1, с. 131]. Тому слід зазначити, що запровадження міжнародних стандартів криміналістичного дослідження доказів сприяє уніфікації підходів до збору та обробки доказової інформації на глобальному рівні. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли злочинність стає більш міжнародною, а співпраця між правоохоронними органами різних країн стає ключовою для ефективного розслідування. Міжнародні стандарти також дозволяють забезпечити підзвітність та прозорість кримінальних розслідувань, що зміцнює довіру до правових систем та забезпечує захист прав осіб, які беруть участь у кримінальних процесах.

Крет Г.Р. наголошує, що міжнародні стандарти доказування в кримінальному процесі характеризуються дотриманням прав людини, об'єктивністю та неупередженістю у збиранні та оцінці доказів, використанням науково обґрунтованих і стандартизованих методів, а також уніфікацією процедур, що забезпечує їх прийнятність в різних юрисдикціях. Ці стандарти сприяють гармонізації правових систем, підвищують ефективність міжнародної співпраці в кримінальних справах і гарантують справедливість та законність процесу [2, с. 116]. Крім того, міжнародні стандарти доказування мають рекомендаційний характер і можуть використовуватися правоохоронними органами різних країн для вдосконалення національних процедур доказування. Вони забезпечують гармонізацію правових систем і сприяють міжнародній співпраці в кримінальних справах, що особливо важливо в боротьбі з транскордонною злочинністю.

Узагальнюючи тему міжнародних стандартів криміналістичного дослідження доказів, можна зробити висновок, що їх впровадження відіграє ключову роль у забезпеченні справедливого правосуддя на глобальному рівні. Ці стандарти не тільки підвищують якість та достовірність доказів, але й гарантують дотримання основних прав і свобод людини. Міжнародна уніфікація підходів до збору, аналізу та збереження доказів сприяє зміцненню співпраці між країнами, особливо у випадках транскордонної злочинності. Крім того, вони знижують ризик помилкових вироків та забезпечують прозорість і підзвітність досудових розслідувань. Зрештою, міжнародні стандарти створюють фундамент для гармонізації національних правових систем і поліпшення якості розслідувань, що сприяє зміцненню довіри суспільства до правової системи.

Ознаки міжнародних стандартів криміналістичного дослідження доказів мають значний вплив на правосуддя. Дотримання прав людини, об'єктивність, науково обґрунтовані методи та уніфіковані процедури збирання доказів забезпечують високу якість доказової бази та запобігають помилковим вирокам. Вони гарантують, що процес збору та аналізу доказів відбувається без упередженості та стороннього втручання, що сприяє неупередженості та справедливості розслідувань. Ці ознаки також сприяють гармонізації міжнародних та національних підходів до доказування, підвищують ефективність міжнародної співпраці, особливо в боротьбі з транскордонною злочинністю, та зміцнюють довіру до правової системи.

Література

1. Дульський О. Л. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Юриспруденція. 2023 № 64. С. 128-132. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc64/24.pdf (дата звернення 11.10.2024).
2. Крет Г.Р. Поняття міжнародних стандартів доказування в кримінальному процесі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 5, том 3, 2018. С. 112-117. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/5/tom_3/24.pdf (дата звернення 11.10.2024).

Анастасія Борозенна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління і права
імені Леоніда Юзькова

Стандарти Ради Європи щодо здійснення адміністративного судочинства

Держава, як основна форма реалізації суспільства, бере на себе зобов'язання по реалізації прав і свобод людини і громадянина, зокрема в ст. 3 Основного закону нашої країни визначається один з основоположних принципів здійснення влади – утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3]. Одним із аспектів забезпечення вказаних прав є здійснення адміністративного судочинства. Здійснення адміністративного судочинства, як і будь-якого складного процесу у сфері держави та суспільства, повинно здійснюватися за умов дотримання відповідних стандартів, щоб уникнути свавілля та зловживання спеціальним статусом, наданим державою.

Розпочнемо з того – що ж розуміють під «стандартом Ради Європи з адміністративного судочинства»? Зазначимо, що п.1 ст.1 Закону України «Про стандартизацію» визначає європейський стандарт як регіональний стандарт, затверджений європейською організацією стандартизації [4]. Робимо висновок, що стандарти Ради Європи щодо здійснення адміністративного судочинства правила, принципи, критерії, рекомендації, що містяться в актах, виданих Радою Європи, для ефективної реалізації правосуддя у сфері взаємовідносин людини і суб'єкта владних повноважень.

Найважливіші стандарти адміністративного судочинства закладені в Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року та практиці Європейського суду з прав людини. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції, кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи щодо його цивільних прав та обов'язків упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на законних підставах [2]. Опираючись на дану норму, робимо висновок, що систему стандартів адміністративного судочинства складають: право на розгляд справи створеним на основі закону судом, незалежність і неупередженість суду,

гласність і публічність під час розгляду справи, справедливий судовий розгляд, розумні строки розгляду справи, обов'язковість виконання судового рішення [2].

Відповідно до статті 13 Конвенції [2], кожен, чиї права і свободи, визнані в Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національних органах. Вперше ці положення Конвенції були витлумачені у практиці Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Джонстон та інші» 1986 року [6], а також у справі «Стенлі Адамс проти Європейської комісії» [7], де Суд розробив своє тлумачення процесуальних прав та основоположних тлумачення основоположних прав. Аналіз цих джерел дозволяє визначити основні критерії (принципи) адміністративної процедури, серед яких виділяються критерії ефективного правового захисту.

Принцип ефективного судового захисту покликаний гарантувати та зміцнювати права і свободи при вирішенні спорів з адміністративними органами і є складовою стандартів адміністративного судочинства. Загалом, ефективний правовий захист є важливим принципом, визнаним на європейському рівні та в правових системах більшості європейських країн, і є важливим елементом демократичної підзвітності держави. Це поняття є багатоаспектним, воно включає в себе: надання безоплатної правової допомоги особам, що її потребують, висока кваліфікаційні вимоги до суддів, належне виконання рішення та інше.

Узагальнивши, можна зробити висновок, що стандарти Ради Європи щодо здійснення адміністративного судочинства покликані забезпечити судам повноваження вживати необхідних заходів для виправлення ситуації, щоб вона відповідала закону. Ми переконані, що подальше реформування адміністративної юстиції в Україні неможливе без врахування досвіду Ради Європи, в тому числі у сфері реалізації принципу ефективного судового захисту. Важливо також, щоб принципи були не декларативним, а ефективно реалізовувались на практиці суб'єктами. Це шлях до утвердження верховенства права.

Література

1. Юрков Е.О. Європейські стандарти адміністративного судочинства як передумова повноцінного функціонування судової системи України . Держава та регіони. Серія: Право. — 2023. — № 3. — С. 105-110.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950
3. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
4. Про стандартизацію Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII
5. Рекомендація Rec(2004)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці. Рада Європи, Комітет Міністрів Ради Європи; Рекомендації, Міжнародний документ від 12.05.2004 № Rec(2004)4

6. Справа Джонстона та інших 1986 року (No 6/1985/92/139). Case of Johnston and Others.URL:http://www2.womenslinkworldwide.org/wlw/admin/fileFS.php?table=decisiones_documentos&field=es_archivo&id=185 11.
7. Справа «Стенлі Адамс проти Комісії» (No 145/83). Adams St. G. Commission of the EuropeanCommunities.URL:http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dc476ded761fl4400f8ca7.

Валерія Бублейник
здобувачка вищої освіти 3 курсу Навчально- наукового
інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Поняття, походження, сутність та типологія держави

У сучасному світі абсолютно кожна держава відрізняється від інших комплексним набором певного роду характеристик і характеристик, що склалися під впливом її історичного розвитку, міжнародних та економічних факторів, а також рівня гостроти соціальних та етнічних конфліктів. У зв'язку з цим, в рамках науки теорії держави та права вирішальне значення набуває питання щодо розробки універсальної типології держав.

Застосування такої типології як метод наукового пізнання дозволило би диференціювати на певні класифікаційні групи всі держави, що колись існували і існують нині. Це, у свою чергу, дозволить визначити сутність, соціальну орієнтованість, ступінь прогресивної спрямованості будь-якої держави, і що немало важливо, визначити соціальні групи, еліти і коло їх, що перебувають при владі інтересів, що захищаються державною владою [1, с. 8-9].

Крім того, це необхідно для встановлення типу соціальної організації суспільства, рівня та типу духовно-культурного розвитку всього суспільства та окремої особистості, а також інші важливі властивості. На даний момент у державознавстві налічується чимало підходів до розробки подібної всеосяжної типології країн [2].

Більшість авторів концепцій держави намагаються дати оцінку ідеальному. державі, досконалому. Але якщо немає поганої держави, то не може бути й ідеальної. Ми вважаємо, що такому політичному інституту взагалі не можна давати такі характеристики як поганий, хороший, ідеальний [1, с. 11].

Держава може бути сильною або слабким, а його діяльність є ефективною чи неефективною. Можна, знову-таки, провести аналогію із живим організмом. Адже живий організм не може завжди перебувати у здоров'ї, бувають періоди захворювань, перепади настроїв тощо.

Так і в державі, вона переживає різні кризи і це абсолютно нормально, бо держава не може постійно здійснювати свою діяльність у позитивному руслі, а люди, які знаходяться при владі, це не роботи і вони можуть припускатися помилок у прийнятті того чи іншого рішення [3].

Культурно-духовна сфера будь-якої держави надає дуже суттєвий вплив на його розвиток та функціонування [2, с. 135]. А це означає, що не слід заперечувати цивілізаційний підхід як основу наукової класифікації країн. На думку автора, необхідно враховувати ті правила, звичаї та традиції, які історично формувалися в процесі адміністративно-управлінської, а також економічної діяльності конкретному суспільстві.

Цивілізація, а якщо точніше пріоритет її цінностей у суспільстві, безпосередньо впливає на державну організацію суспільства. Саме тому деякі держави, що належать одній і тій самій економічній формації (наприклад, США і Японія) розрізняються за своїм внутрішнім змістом, а це, у свою черга може сильно вплинути на їх подальший розвиток.

Застосування цивілізаційного аналізу дозволяє краще зрозуміти дійсність, оскільки він фіксує ті особливості, які відбуваються всередині конкретної суспільно-економічної формації, а також на рівні конкретно взятого держави.

Формаційний підхід розкриває особливості процесу соціальної мінливості у масштабах всесвітньо-історичного розвитку, виробляючи при цьому загальні схеми, які іноді можуть бути дуже далекі від реальності [4, с. 68].

На наш погляд, головна відмінність сукупності понять «цивілізація» від поняття «формація», перш за все, полягає у можливості розкриття сутності будь-якої історичної епохи через людину, через масу панівних у цей період уявлень кожної особи про характер суспільного життя, про цінності та цілі її власної діяльності.

Саме цивілізаційної концепції властива орієнтованість на пізнання минулого крізь призму всіх форм людської діяльності, а саме через соціальну, політичну, трудову, іншими словами, у всьому різноманітті громадських зв'язків. Безперечною перевагою такого підходу є те, що в центрі вивчення минулого та сучасного суспільства стоїть безпосередньо сама людина як справді творча та конкретна особистість, а не класово знеособлений індивід [1, с. 195]. цивілізаційний підхід ні в якому разі не заперечує формаційний. Їх не можна протиставляти, оскільки вони обоє взаємно доповнюють один одного [4, с. 12].

У свою чергу, це дозволить найповніше охарактеризувати тип держави з урахуванням як соціальноекономічного, а й духовно-культурного чинників. Цивілізаційний підхід не здатний замінити підхід формаційний, але у певному поєднанні вони можуть стати підходящою основою для наукової класифікації держав.

Іншими словами, ці підходи цілком успішно можуть співіснувати при проведенні наукових досліджень, при цьому не перетинаючи один з одним і не поєднуючись в якусь єдину теорію.

І, нарешті, слід зазначити, що при дослідженні держави необхідно також враховувати і такий важливий елемент суспільства, як право.

В наш час у юридичній науці актуальне питання про правове, соціальне державі. Але важливо наголосити, що дослідник не зможе побачити сутність цього феномена, якщо обмежуватиметься лише якимось одним підходом. Для більш глибокого та всебічного розуміння процесів, які відбуваються в сучасному світі, дуже важливим видається не замикатисяв

обмеженому колі нехай навіть перевірених і виправдали себе підходів та ідей, а перш за все, йти далі, відкриваючи та закріплюючи нові критерії типології держав та правових систем.

Література

1. Лемак, Василь. "ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА: ПОНЯТТЯ Й ТИПОЛОГІЗАЦІЯ."
2. Пікуля, Тетяна. "Цивілізаційно-історична типологізація державних територій." (2019).
3. Яковенко, Анастасія Валеріївна. "Типологізація правових систем: галузевий аспект." (2021).
4. Талдикін, Олександр Васильович. "Різні підходи до типології держави." (2018).

Анна Вакуленко
студентка 2 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Особливості роботи судів в умовах війни

24 лютого 2022 року розпочата повномасштабна війна проти України. Війна торкнулася всіх сфер життя народу та діяльності держави. Проте гарантоване Конституцією України право кожного на судовий захист не може бути обмежено навіть воєнним станом. Але, водночас, судова гілка влади також зазнала впливу війни та її наслідків, що внесло свої корективи до процесів здійснення судочинства [4].

Згідно зі статтею 10 Закону України «Про правовий режим військового стану» в період військового стану повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга статті 26 зазначеного Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [2].

03 березня 2022 р. був ухвалений Закон України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо визначення територіальної підсудності судових справ», зміст якого передбачає, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об’єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв’язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду [1].

Таким чином, окрім вище вказаної зміни, у період воєнного стану суди України продовжують роботу, але з певними особливостями:

1. Особливості режиму роботи судів у період дії воєнного стану залежить від того, яка ситуація склалася в регіоні, де цей суд розташований [4].

2. Проведення судових справ в режимі відеоконференції (якщо це можливо для всіх учасників процесу). Державна судова адміністрація розробила порядок проведення судового засідання за участі сторін за допомогою відеозв'язку і відповідно поза межами приміщення суду. Було передбачене використання спеціальних систем або інших засобів, що забезпечують проведення судових засідань в режимі відеозв'язку. Цей механізм проведення судових засідань в дистанційному форматі допоміг нормалізувати здійснення правосуддя в умовах карантину. Однак, умови воєнного стану не завжди дають можливість реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом через відключення електроенергії.

3. відкладення розгляду судових справ (можливе як за ініціативою суду, так і за клопотанням учасників процесу);

4. розгляд справи судом за відсутності учасника справи (для чого слід подати відповідне клопотання/заяву).

Також в умовах воєнного стану тимчасово обмежено допуск у судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань. Припинено проведення особистого прийому громадян керівництвом суду.

Досвід, набутий Україною з початку російської агресії, показав, що судова система будь-якої держави повинна бути готова до різних сценаріїв [4].

Отже, проаналізувавши вищевикладене, можна зробити висновок про те, що судочинство продовжує здійснюватися в умовах воєнного стану. Окрім того, сьогодні ми можемо констатувати єдність судової системи України і прагнення суддів та працівників працювати з якнайбільшою віддачею, аби в цей важкий для держави час забезпечити для українців доступ до правосуддя, використовуючи, в тому числі, міжнародний досвід та практику. Судова система вимагає перебудови внутрішніх процесів відповідно до умов війни. Подальша оптимізація та діджиталізація зможуть налагодити безперебійну та повну діяльність судів [3, с. 85-87].

Література

1. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ : Закон України від 03.03.2022 № 2112-20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text

2. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

3. Давиденко П.О., «Особливості діяльності судової системи в умовах воєнного стану», Юридичний науковий електронний журнал: №12/2022. URL: DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/15

4. Кравцова М.О., Дацюк Т.К., Особливості роботи судів в умовах військового стану, Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство» URL:DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.72

Аліна Вальчук
студентка 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Забезпечення національною поліцією безпеки цивільного населення в умовах воєнного стану

У сучасних умовах збройних конфліктів питання забезпечення безпеки цивільного населення стає особливо актуальним. Поліція відіграє ключову роль у підтриманні громадського порядку та захисті прав громадян навіть у період воєнного часу. Однак під час війни функції та обов'язки поліції змінюються, охоплюючи нові виклики та загрози.

Протягом воєнного стану розпочато досудове розслідування в майже 20 тисяч кримінальних провадженнях за так зване «мародерство»; повідомлено про підозру 4303 особам; до суду скеровано 4984 кримінальних проваджень; розпочато 288 кримінальних проваджень за фактами незаконних дій, пов’язаних з гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами та безоплатною допомогою; знаходиться 927 кримінальних проваджень за ознаками колабораціонізму; виявлено понад 300 осіб, які перебували у розшуку, 41 безвісно зниклу особу, а також 900 зниклих автомобілів; порушено 46 справ за фактами злочинів російських військових проти журналістів; встановлено 2713 підозрілих осіб, які, ймовірно, причетні до диверсійної та колабораційної діяльності; вилучено більше 600 одиниць вогнепальної зброї, майже 40 тис. набоїв, 296 гранат та вибухових пристроїв та 157 одиниць холодної зброї [1].

Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

Національна поліція України, на думку О.С. Юніна, в першу чергу є цивільною інституцією, хоча тут є спеціальні звання, особливості щодо права застосування вогнепальної зброї тощо, але все ж за умов активних бойових дій вона виконує завдання, які більше притаманні воєнізованим формуванням. Це, наприклад, розмінування території, боротьба з диверсійно-розвідувальними групами противника (які здебільшого є професійними російськими військовими, відповідно озброєними як військові). Зауважимо, що загалом повноваження поліцейських в умовах воєнного стану значно збільшилися, в тому числі щодо процедури застосування примусу. Надання додаткових повноважень органам виконавчої влади гармонізується із головною ціллю воєнного стану, а саме усуненню загрози небезпеки державній незалежності України тощо [3, с. 97].

Функції поліції розширюються під час війни через специфіку загроз, з якими стикається цивільне населення. Окрім традиційних завдань, поліція має виконувати ряд додаткових обов’язків: здійснювати техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов’язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху; можливість виконання службових обов’язків поліцейським у цивільній формі одягу. Поліцейському, який виконує

службові обов'язки в цивільному одязі, дозволено діяти за відсутністю жетона, коли його наявність перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів [4, с. 21-22].

В рамках «національного спротиву», визначеного п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону «Про основи національного спротиву» [5] як комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України активно створюються добровольчі формування територіальних громад. Серед завдань таких формувань у взаємодії з Національною поліцією: брати участь у здійсненні заходів щодо тимчасової заборони або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зон/районів надзвичайних ситуацій та/або ведення воєнних (бойових) дій разом з Національною поліцією; брати участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах разом з Національною поліцією.

Роль поліції у забезпеченні безпеки цивільного населення під час війни багатогранна та включає як підтримання правопорядку, так і активну участь у евакуації, допомозі постраждалим та координації дій з іншими органами. Поліція не лише виконує свої традиційні функції, але й адаптується до нових викликів, спричинених війною, забезпечуючи безпеку та захист цивільних осіб у надзвичайних умовах.

Література

1. Воєнні злочини. Робота національної поліції під час воєнного стану. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3521738-voenni-zlocini-robota-nacionalnoi-policii-pid-cas-voennogo-stanu.html (дата звернення: 13.10.2024).

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 13.10.2024).

3. Юнін О.С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. № 14. С. 95-100. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-14-95-100.

4. Безпалова О. І. Адміністративна діяльність поліції в умовах воєнного стану. URL: https://univd.edu.ua/science-issue/issue/5585 (дата звернення: 13.10.2024).

5. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021року № 1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n9 (дата звернення: 13.10.2024).

Ярослав Вихор
студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Закон про кримінальну відповідадьність*

Закон про кримінальну відповідальність — це нормативно-правовий акт Верховної Ради України, що містить юридичні норми, які визначають підстави та принципи кримінальної відповідальності. Він визначає суспільно небезпечні діяння, які вважаються кримінальними правопорушеннями, та покарання для осіб, які їх вчинили, а також підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. [1.][2.]

Закон про кримінальну відповідальність відіграє ключову роль у регулюванні суспільних відносин та забезпеченні правопорядку, визначаючи межі дозволеної і забороненої поведінки. Він встановлює відповідальність за злочини, необхідні для захисту прав і свобод громадян, підтримання безпеки, запобігання злочинності та покарання за правопорушення.

Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації законодавства до нових викликів, таких як кіберзлочинність та тероризм. Важливим є процес гуманізації покарань і реформування правосуддя для гармонізації з європейськими стандартами та ресоціалізації правопорушників. В умовах змін у системі правосуддя, особливо під час воєнного стану, оновлення кримінального законодавства є критично важливим для ефективності правової системи.

Сьогодні кримінальне законодавство України перебуває в стані постійних змін і нестабільності. Законодавчі ініціативи, зокрема проект Закону України № 9112 (2023), який передбачає введення нових кваліфікуючих обставин, таких як "вчинення діяння в умовах воєнного стану", посилення кримінальної відповідальності через запровадження нових покарань та посилення існуючих санкцій для окремих категорій злочинців, впроваджуються в чинне кримінальне законодавство настільки швидкими темпами, що цей процес не завжди належним чином обґрунтований. Це, в свою чергу, призводить до низки практичних проблем і ставить під сумнів прагнення законодавця зробити кримінальне право більш суворим. Необхідно знайти такі методи правового регулювання, які б не лише відповідали сучасним викликам, але й були максимально ефективними.[201-210]

Зростання рівня злочинності залишається гострою проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя та загрожує економічній і політичній стабільності, особливо в умовах війни. Актуальним є питання протидії злочинам, зокрема зловживанням службовими особами. Суспільство стає більш чутливим до корупції, крадіжок та незаконного використання гуманітарної допомоги, що викликає розчарування у громадян і впливає на їхнє прагнення подолати ворога.

Злочини проти власності стають ще цинічнішими під час війни, а також зростає кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із земельними

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

відносинами. У розслідуванні понад двадцяти тисяч кримінальних справ фігурують факти розстрілів, вбивств, тортур, зґвалтувань і нелегальної депортації цивільного населення України на територію Росії.

Проблема формування та реалізації адекватної стратегії захисту суспільства є надзвичайно актуальною. Вибір правильного напрямку кримінально-правової політики, що відповідає сучасним вимогам, має ключове значення. У контексті війни посилення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння виглядає логічним і виправданим. [45-58]

Тому можна зробити висновок, що умовах війни та соціальних змін законодавство про кримінальну відповідальність в Україні набуває особливої важливості для забезпечення правопорядку та захисту прав громадян. У відповідь на зростання злочинності, пов'язаної з військовими конфліктами, законодавець зобов'язаний адаптувати кримінальні норми для ефективного захисту суспільства.

Однак важливо, щоб зміни не підривали основи правової держави і не погіршували ситуацію з правами людини. Підвищення кримінальної відповідальності має бути зваженим і обґрунтованим, а не лише реакцією на емоційний стан суспільства. Необхідно досягти балансу між покаранням за злочини та дотриманням демократичних принципів, що стане основою для стабільності і справедливості в суспільстві після війни.

Література

1. Закон про кримінальну відповідальність: поняття, ознаки і значення. Інтернет-ресурс. URL: https://dopomogastudentam.com.ua/zakon-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-ponyattya-oznaki-znachennya.html

2. Законодавство України про кримінальну відповідальність. Інтернет-ресурс. URL: https://studies.in.ua/krimnalne-pravo-zagalna-chastina/4560-zakonodavstvo-ukrayini-pro-krimnalnu-vdpovdalnst.html

3. Закон України № 9112 (2023). Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності. Офіційний вісник України, 2023(32), 201-210.

4. Клочко, О., & Кишинець, І. (2022). Проблеми правопорядку в умовах військових конфліктів. Журнал кримінального права та правознавства, 3(1), 45-58.

Альберт Вольтобрісов

студент 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Філософія покарання: справедливість чи репресії?*

Починаючи зі слів Ціцерона, що саме порядок, розум зовнішньої природи показує, якими повинні бути людські закони, щоб вони могли служити побудові гармонійного і благополучного життя в суспільстві. Той,

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

хто не буде виконувати його, є втікачем від самого себе і, якщо він уникне покарання людей, то його незмінно знайде кара божа [1].

У питанні покарання постає складне дилема: чи є його основною метою забезпечення справедливості, чи воно виконує роль репресивного механізму для контролю та стримування суспільства? Відповідь на це питання варіюється в залежності від різних філософських і правових традицій, що впливають на формування звичайної ідеології та політики держави. Існують різні концепції покарання, серед яких можна виділити кілька основних напрямків: відплата, виправлення, превенція, ізоляція та консеквенціалізм. Кожна з цих концепцій має свої етичні обґрунтування і свої практичні наслідки.

Традиційна концепція відплати (ретрибутивізм) розглядає покарання, як засіб відновлення справедливості. Вона базується на принципі еквівалентної відплати: злочинець має бути покараний пропорційно до завданої ним шкоди. Така модель покарання орієнтована на рівновагу між правопорушенням і відповідальністю за нього. Справедливість у цьому випадку полягає в тому, щоб злочинець «платив» за свій злочин, тим самим відновлюючи моральний баланс у суспільстві. Однак, критики цієї концепції зазначають, що вона не завжди сприяє виправленню правопорушника і може призводити до жорстоких покарань, що тільки посилюють суспільний конфлікт. Як підкреслює вельмишановний науковець, що саме в юридичному праворозумінні наголос робиться на покаранні як засобі відновлення справедливості, як віддаванні рівним за рівне. Головне у праві не кара, а справедливість [3].

З іншого боку, превентивна та виправна моделі покарання орієнтуються на майбутнє, тобто на запобігання повторенню злочинів і виправлення правопорушника. Превентивна концепція підкреслює необхідність стримування як окремих злочинців, так і всього суспільства від майбутніх правопорушень шляхом демонстрації наслідків порушення закону. Виправна модель фокусується на ресоціалізації та реабілітації злочинця, наголошуючи на важливості повернення його до суспільства як повноцінного члена. Такий підхід є менш репресивним і більше орієнтованим на гуманістичні цінності, однак його ефективність часто ставлять під сумнів, особливо щодо рецидивістів та небезпечних злочинців.

Поки ретрибутивізм фокусується на відновленні справедливості через пропорційне покарання, консеквенціалізм переглядає ці принципи, акцентуючи увагу на досягненні позитивних наслідків для суспільства. Як зазначає науковець Стрельцов Є., держава повинна з самого початку враховувати, наскільки реальними можуть бути наслідки криміналізації певних діянь. Важливими є не лише «проголошені» приписи, а й їх реальне виконання, що впливає на авторитет держави. Невиконання законодавчих норм може бути показником недостатньої поваги до держави та її інституцій [2].

У сучасних пенітенціарних системах консеквенціалізм може виявлятися у формах покарання, орієнтованих на ресоціалізацію. Уявімо, що особа, засуджена за серйозний злочин, наприклад, тероризм, пов’язаний із радикальними ісламськими поглядами, направляється не до звичайної в’язниці, а до спеціалізованого реабілітаційного центру. У цьому центрі,

окрім відбування покарання у вигляді обмеження свободи, особа проходить комплексну програму реабілітації. Ця програма включає навчання, яке спрямоване на деконструкцію екстремістських ідеологій, психологічну підтримку та інтенсивні консультації. Крім того, важливим елементом є модернізація поглядів на релігію, що передбачає ознайомлення із поміркованими тлумаченнями релігійних текстів та діалоги з релігійними експертами, які допомагають особі переосмислити свої переконання в контексті сучасних гуманістичних та етичних стандартів. Це підходить для досягнення не лише виправлення, але і інтеграції особи в суспільство як законослухняного громадянина. З консеквенціалістичної точки зору, мета такої системи полягає не лише у тому, щоб покарати злочинця, але й у досягненні конкретних позитивних наслідків: зменшення ризику повторних злочинів. Таким чином, покарання розглядається як інструмент для досягнення кращих соціальних результатів, що виправдовує його з точки зору консеквенціалізму.

Резюмуючи, філософія покарання завжди стоїть на перехресті між справедливістю та репресіями, наче тонка межа між світлом і тінню. Ретрибутивізм, як сувора божественна справедливість, вимагає відновлення балансу через пропорційне покарання. Натомість консеквенціалізм пропонує інший погляд: покарання повинно служити для досягнення позитивних соціальних наслідків, відкриваючи двері до можливостей перевиховання та превенції. І ось тут, на межі між двома світами, формується справжня природа покарання. Воно може бути як дорогоцінним каменем справедливості, так і дзеркалом, що відображає соціальні наслідки. Відповідь на питання «справедливість чи репресії?» залишається невловимою загадкою, що постійно трансформується, відображаючи наші надії, страхи та ідеали в пошуках ідеальної гармонії.

Література

1. Ціцерон М. Т. Про закони. Про державу. Про природу богів / М. Т. Ціцерон ; Переклад В. Литвинова. – Київ : Апріорі, 2023. – 392 с. – Серія “Бібліотека античної літератури”. – ISBN 978-617-629-597-6.

2. Стрельцов Є. Кримінальне законодавство – гільйотина чи масажний прилад? Пошук компромісу. Частина 1 [Електронний ресурс] / Є. Стрельцов // LexInform.

3. Братасюк М. Г. Інтерпретація покарання в різних типах праворозуміння та концепціях права. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2007. № 3. С. 8–17.

Микола Габор
студент 3 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Проблеми правосвідомості та правової культури в Україні

Юридична наука в Україні стикається з низкою проблем, які впливають на її розвиток і практичне застосування. Основні проблеми юридичної науки в Україні можна охарактеризувати наступним чином:

- **Недосконалість законодавства та нормативно-правових актів.** Можжна взяти до прикладу ККУ, а саме:

1. Стаття 364 "Зловживання владою або службовим становищем" Як і у випадку з попередньою статтею, ця норма також містить невизначені поняття, такі як "зловживання владою", що можуть трактуватися по-різному в різних випадках. Це створює можливості для суперечливих судових рішень.
2. Стаття 296 "Хуліганство"

Ця стаття описує хуліганство як "грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства", однак поняття "явна неповага до суспільства" та "грубе порушення громадського порядку" є досить суб'єктивними. Це може призводити до різних трактувань на практиці.

- **Фрагментарність та суперечливість законодавства (прийняття нових законів, що не відміняють норм старих):**

1. Закон України "Про судоустрій і статус суддів". У цьому законі встановлено нові правила щодо призначення та звільнення суддів, які в деяких аспектах можуть суперечити старим нормам, зокрема положенням Конституції України та законам, що регулюють дисциплінарну відповідальність суддів. Це створює правові колізії, які були предметом розгляду Конституційного Суду України.
2. Закон України "Про запобігання корупції". У цьому законі є положення, які суперечать деяким старим нормам адміністративного та кримінального законодавства. Наприклад, нові правила декларування майна і доходів для посадовців можуть вступати в колізію зі старими положеннями про комерційну таємницю та захист персональних даних.

- **Корупція у правовій системі**

Корупція є однією з найбільших проблем правової системи України. Вона підриває довіру до судової системи, правоохоронних органів та юридичних інститутів загалом. Це негативно впливає на ефективність правозастосування і правову захищеність громадян. Інколи судді виносять рішення які підривають віру у справедливість судової системи. Загалом у законодавстві більшості країн світу можна відзначити тенденцію до розширення поняття корупції, яке виходить за межі хабарництва і охоплює такі корупційні прояви, як непотизм (кумівство), патронаж, численні форми незаконного привласнення публічних коштів [5, с.59].

- **Недостатній рівень правової свідомості та культури**

До недостатньої правової культури можна віднести навіть порушення правил дорожнього руху. Багато громадян України регулярно ігнорують правила дорожнього руху, що призводить до численних аварій та небезпеки на дорогах. Типовими прикладами є перевищення швидкості, порушення правил паркування, перехід дороги у недозволених місцях або водіння у стані алкогольного сп'яніння. Також до недостатнього рівня правової культури і свідомості є незнання і нехтування своїми правами. Багато громадян не знають своїх прав, закріплених у Конституції та законах України, або не вміють їх захищати. Наприклад, працівники можуть терпіти незаконні дії роботодавців, не звертаючись до суду чи відповідних інспекцій через страх або переконання, що це марно.

- **Проблеми правового виховання та освіти**

Правова культура українського суспільства перебуває на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та розвитку. Стаття 1 Конституції України проголошує Україну незалежною, демократичною, соціальною й правовою державою. Але побудувати правову державу складно в країні, де існує злочинність, тіньова економіка, недовіра громадян до правоохоронних органів, нігілістичне ставлення до законності й права загалом. Є нагальна потреба в підвищенні рівня правосвідомості і правового виховання [2-3, с.29-30].

- **Проблеми імплементації міжнародних норм у національне законодавство**

Існує розрив між міжнародними зобов'язаннями України та їх реалізацією в національному праві. Відсутність чіткої інтеграції міжнародних норм у публічно-правову сферу національного законодавства призводить до труднощів у їх застосуванні та неоднозначного тлумачення.

- **Проблеми дотримання принципу верховенства права**

Верховенство права – фундаментальний принцип, який передбачає рівність усіх і кожного перед законом та неминучість покарання за його порушення. Ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що суддя здійснює правосуддя на основі Конституції та законів України, при цьому керуючись принципом верховенства права. Верховенство права, будучи одним з основних принципів демократичного суспільства, передбачає судовий контроль над втручанням у право кожної людини на свободу. Проте суди достатньо часто приймають суперечливі рішення [1] .

Отже, для подолання цих проблем необхідно проводити системні реформи, спрямовані на стабілізацію законодавства, покращення правозастосування, боротьбу з корупцією та підвищення рівня правової культури й освіти.

Література

1. https://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/EA724CB626C9EAB1C225762B0049C468
2. https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu
3. http://www.lsej.org.ua/1_2019/7.pdf
4. http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-1-2_2013/11.pdf
5. https://arm.naiau.kiev.ua/books/atikoruption/lectures/lecture_1.html
6. https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/35-diya-normatyvno-pravovogo-akta-v-chasi
7. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
8. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text
9. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

Вікторія Гілей
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Недоліки правового регулювання земельних відносин в Україні

Кожна особа протягом свого життя рано чи пізно вступає у земельні відносини, чи це оренда земельної ділянки, чи приватизація, чи набуття права власності на землю в порядку спадкування. Враховуючи, що земля є основним національним багатством, відповідно до ст.1 Земельного кодексу України, її правовий режим має бути детально регламентований для забезпечення ефективного управління та справедливого розподілу [3].

Земельні відносини врегульовуються низкою нормативно-правових актів, серед яких Земельний кодекс України, Закони України «Про оренду землі», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про Державний земельний кадастр», «Про оцінку земель», «Про землеустрій» та багато інших нормативно-правових актів. Розмаїтість джерел земельного права створює значні труднощі при застосуванні законодавства та сприяє виникненню колізійних норм [1, с. 54].

Значний внесок у розробку наукових засад для удосконалення земельного законодавства зробили А.М. Мірошниченко, В.М. Єрмоленко, Т.О. Коваленко та інші.

А.М. Мірошниченко у своїй роботі висвітлив комплексний підхід до попередження, виникнення, усунення та вирішення правових колізій у регулюванні земельних правовідносин.

Проблемою, що породжена неузгодженими змінами земельного законодавства, є збереження права постійного землекористування як особливого правового титулу. Як вказують науковці, суб'єкт права постійного користування формально не має жодних дієвих переваг, а тому єдине, що йому залишається – обходити закон. Слід погодитися з висновком про те, що у сучасних умовах існування такого права фактично стає шкідливим [2, с.103-104].

Вважаю, що для вирішення цієї проблеми необхідно внести зміни до земельного законодавства, які внормують чіткий механізм переоформлення права постійного користування на право оренди землі. Необхідно передбачити можливість для усіх фізичних та юридичних осіб, які користуються земельними ділянками на праві постійного користування у встановлений строк звернутися до органів місцевого самоврядування чи до органів виконавчої влади, які відповідно до закону передають земельні ділянки у користування та укласти договір оренди землі без застосування процедури продажу таких ділянок на земельних торгах. Для цього існує потреба у визначенні етапів такої процедури в нормах закону.

Ще одним недоліком законодавчого регулювання є закріплення норм, які є відверто недієвими (як, наприклад, ст.119 Земельного кодексу України) чи такими, що не враховують фактичний стан у відповідній сфері. У ст.18 Закону України «Про оцінку земель» зазначено, що нормативна грошова оцінка земельних ділянок, розташованих у межах населених пунктів, незалежно від їх цільового призначення та земельних ділянок

сільськогосподарського призначення, розташованих за межами населених пунктів - не рідше ніж один раз на 5-7 років, а несільськогосподарського призначення - не рідше ніж один раз на 7-10 років [5].

На практиці регулярне оновлення даних про проведення такої оцінки залишає бажати кращого. Своєчасне оновлення даних оцінки землі має вагоме соціальне та економічне значення для нашої держави. Причиною проблеми є те, що оновлення нормативної грошової оцінки земель тісно пов'язане із належним фінансуванням таких робіт. У разі відсутності у місцевих бюджетах необхідних обсягів фінансування, а також інших проблем, такі роботи не розпочинаються. Це в свою чергу призводить до зменшення доходів до місцевого бюджету.

Недоліком земельного законодавства, породженим несистемним внесенням змін до законодавств, можна назвати ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України, у якій законодавець звертає увагу на те, що громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, подають до відповідного органу разом із клопотанням документи, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві або наявність освіти, здобутої в аграрному навчальному закладі».

Очевидною проблемою є те, що в «аграрних навчальних закладах» здобувається освіта за різними спеціальностями, які часто взагалі не пов'язані із сільським господарством. Відтак, встановлення такого законодавчого критерію як «освіта, здобута в аграрному навчальному закладі» не несе за собою встановлення належного зв'язку громадянина із сільським господарством чи діяльністю у відповідній сфері [3].

Отже, наявність недоліків у правовому регулюванні земельних відносин залишає свій слід на функціонуванні усього механізму земельного законодавства. Для ефективного функціонування земельного законодавства необхідний системний підхід, який передбачає не тільки прийняття нових норм, але й постійний аналіз існуючих, їх узгодження та усунення суперечностей.

Література

1. Мірошниченко, А.М. (2010). Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні. Київ: «Алерта». С.54.

2. Мірошниченко, А.М. (2013). Земельне право України. Київ: «Алерта». С.103-104.

3. Земельний кодекс України (Закон України). № 2768-III. (2001). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text

4. Про оцінку земель (Закон України). № 1378-IV. (2003). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text

Євгенія Говорущак
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Добровільна відмова співучасників від вчинення кримінальних правопорушень*

Добровільна відмова співучасників від вчинення кримінальних правопорушень на сьогодні є однією з важливих складових кримінального права, що відображає прагнення до справедливості та гуманізму в правосудді. Цей інститут суттєво сприяє запобіганню злочинності, стимулюючи осіб відмовитись від протиправних дій ще до їх вчинення. Він відповідає потребам сучасного суспільства, адже забезпечує можливість корекції поведінки особи до досягнення незворотних наслідків у вигляді вчинення злочину.

Згідно з визначенням, наведеним у ст. 17 Кримінального кодексу України, добровільною відмовою є останнє та свідоме припинення особою готування або замаху на кримінальне правопорушення, за умови усвідомлення можливості завершення злочину. Це свідчить про те, що добровільна відмова не є випадковим станом, а результатом свідомого вибору особи [1].

Юрист Ю. В. Гродецький у своїй дисертації визначає три ключові ознаки цього інституту: добровільність, остаточність та незавершеність кримінального правопорушення. Під добровільністю розуміється вільне рішення особи про відмову від продовження злочинних дій, в той час як остаточність передбачає, що рішення має бути безповоротним — особа не повинна мати наміру повернутись до вчинення злочину в майбутньому. Стосовно незавершеності кримінального правопорушення, то науковець зазначає, що вона полягає тому, що добровільна відмова можлива лише на стадіях готування або замаху [2, с. 8-10].

Форми здійснення добровільної відмови можуть бути активними та пасивними. Активна форма передбачає свідомі дії, спрямовані на запобігання завершенню злочину, такі як припинення протиправних дій або повідомлення про намір вчинити злочин правоохоронним органам. Пасивна форма, в свою чергу, полягає у бездіяльності — особа просто припиняє свої злочинні дії, не вживаючи додаткових заходів для уникнення потрапляння в кримінально-правову ситуацію [3, с. 334].

З точки зору меж добровільної відмови, важливо зазначити, що існують суб'єктивні та об'єктивні аспекти. Суб'єктивна межа визначається тим, хто може скористатись правом на добровільну відмову. Лише особа, що має усі ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, може усвідомлено прийняти таке рішення. Об'єктивна межа пов'язана зі структурою самого злочину, де можливість відмови існує від старту злочинної діяльності до моменту його завершення, враховуючи, що у деяких випадках, в залежності від складу злочину, добровільна відмова може бути і неможливою.

---

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Правові наслідки добровільної відмови викликають активні дискусії в наукових колах. Згідно з ч. 2 ст. 17 Кримінального кодексу, осіб, які добровільно відмовились від завершення правопорушення, не притягують до кримінальної відповідальності в разі, якщо їх дії не містять складу іншого кримінального правопорушення. Зауважимо, що діяльність кожного зі співучасників спрямована на вчинення єдиного кримінального правопорушення, водночас поведінка кожного з них є все ж таки самостійним суспільно небезпечним діянням, яке має свій момент закінчення [4, с. 223].

Зважаючи на особливості добровільної відмови при співучасті, важливо враховувати, що кожен тип співучасника виконує різні функції. Наприклад, виконавець є найбільш безпосереднім учасником злочину і може реалізувати свою відмову в обох формах, тоді як організатор і підбурювач часто зобов'язані діяти активніше для того, щоб зупинити реалізацію злочину. Організатор має ще більше відповідальності, оскільки він може не лише зупинити злочин, а й повідомити про нього відповідні органи, тоді як підбурювач, в свою чергу, у більшості випадків має виконувати активні дії, аби нейтралізувати свій вплив на інших учасників [5, с. 193].

Відмінність у формах добровільної відмови також проявляється у способі зміни поведінки осіб, які здійснюють пособництво. Їхня відмова може містити пасивні елементи, але головне, щоб її реалізація призвела до запобігання злочинним наслідкам. Наприклад, пособник може не надати знаряддя для злочину або не створювати умови для його вчинення.

Отже, інститут добровільної відмови, з одного боку, виправдовує сподівання суспільства на корекцію поведінки осіб до настання негативних наслідків, а з іншого боку, стає важливим інструментом у боротьбі з злочинністю. Правильне його використання та розуміння є критично важливими для правозастосування та забезпечення правопорядку.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 10 жовт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Гродецький Ю.В. Добровільна відмова при співучасті : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 081. Харків, 2002. 23 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10267/1/Grodeckiy_avt_2002.pdf.

3. Гродецький Ю. В. Лекція за темою: «Добровільна відмова співучасників». Вісник Асоціації кримінального права України. 2020, № 2(14) С. 332–339.

4. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. Київ : Атіка, 2004. 296 с.

5. Пилипенко І. С Банзерук А. С Пашкова Н. В. Особливості функціональної ролі співучасників у разі вчинення злочину. URL: http://lsej.org.ua/6m_2020/49.pdf.

Альона Головко
студентка 2 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Роль адміністративного судочинства в забезпеченні прав і свобод громадян*

Адміністративне судочинство відіграє ключову роль у забезпеченні прав і свобод громадян, оскільки саме через нього реалізується правовий механізм захисту інтересів громадян у відносинах з державою та її органами. В умовах демократичного правління адміністративні суди виступають гарантом справедливого врегулювання спорів між приватними особами і владними органами, що дозволяє захищати громадян від можливих зловживань з боку державної влади та посадових осіб.

Адміністративне судочинство, згідно з нормами Конституції України та Кодексу адміністративного судочинства (КАС), спрямоване на вирішення спорів, що виникають у сфері публічно-правових відносин [1, с.56]. Це, зокрема, стосується випадків, коли громадяни оскаржують рішення, дії або бездіяльність органів влади, місцевого самоврядування чи їх посадових осіб. Таким чином, адміністративні суди забезпечують можливість кожному громадянину реалізувати своє право на судовий захист від порушень прав і свобод з боку державних органів.

Адміністративне судочинство є незалежним механізмом контролю за законністю дій влади. Наприклад, у разі, коли державний орган приймає рішення, що порушує права громадянина (наприклад, необґрунтована відмова у наданні соціальних виплат чи порушення умов конкурсу на посаду), громадянин має можливість звернутися до адміністративного суду для відновлення своїх прав.

Забезпечення прав і свобод громадян у адміністративних судах ґрунтується на таких основоположних принципах, як законність, справедливість, рівність сторін, відкритість процесу і ефективність судового захисту. Важливим є також принцип диспозитивності, який гарантує, що сторони мають право самостійно визначати обсяг своїх вимог і здійснювати судовий захист у спосіб, визначений законом [2].

Принцип рівності перед законом та судом дозволяє громадянам мати рівні процесуальні права з державними органами, що значно підвищує ефективність судового захисту. Держава як сторона у спорі не має привілейованого статусу, і судова процедура спрямована на забезпечення правомірного вирішення питання незалежно від статусу учасників.

Верховенство права є однією з основоположних ідей демократичної держави, і адміністративне судочинство є інструментом для його реалізації. Через суди громадяни можуть перевіряти законність дій органів влади, тим самим утверджуючи верховенство права як принцип державного управління. Це також забезпечує взаємодію громадян і держави на основі правомірності, що знижує ризики авторитаризму і зловживання владою.

---

* Наукова керівниця – *Маргарита Максимова*, старша викладачка (PhD) кафедри адміністративно-правових дисциплін та публічного управління Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Адміністративні суди також формують правові прецеденти, які впливають на розвиток правозастосовної практики. Рішення судів сприяють усуненню правової невизначеності, оскільки адміністративні органи змушені враховувати судову практику під час ухвалення рішень.

Попри значну роль адміністративного судочинства у забезпеченні прав громадян, існують певні проблеми, які ускладнюють його ефективне функціонування. До таких проблем можна віднести недостатню оперативність розгляду справ, що може призводити до порушення права на своєчасний судовий захист [3, с.55]. Крім того, складність процедури, бюрократичні перепони та недостатній рівень юридичної обізнаності громадян іноді перешкоджають їх ефективному зверненню до суду.

Отже, адміністративне судочинство відіграє центральну роль у забезпеченні прав і свобод громадян у публічно-правових відносинах з державними органами. Його функція полягає у створенні балансу між інтересами держави та особи, забезпеченні справедливого судового розгляду і відновленні порушених прав. Незважаючи на певні виклики, цей механізм є невід'ємною частиною демократичного суспільства, що гарантує захист від зловживань з боку держави і утверджує принцип верховенства права.

Література

1. Захист прав людини в адміністративному судочинстві: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні: Збірник матеріалів міжнародної науковопрактичної конференції, присвяченої 10-річчю процесуальної діяльності адміністративних судів України (м. Київ, 1 – 2 жовтня 2015 року) / За заг. ред. О.М. Нечитайла. – К.: Ваіте, 2015. – 448 с.

2. Ковалів М.В., Стахура І.Б. Принципи адміністративного судочинства: поняття, зміст, система. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1934/1/%D0%9A%D0%BE% D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2.pdf.

3. Привиденцев О. Г. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 1 (42). С. 54–57.

Альона Головко

студентка 2 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Сучасні тенденції щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб*

Кримінальна відповідальність неповнолітніх осіб є однією з найскладніших і найактуальніших тем у кримінальному праві. В умовах глобалізації, зміни соціальних цінностей і технологічних інновацій, підходи до регулювання відповідальності молоді за злочини також зазнали суттєвих

* Наукова керівниця – *Таїсія Шевченко*, старша викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

змін. Сучасні тенденції у цій сфері, які характеризуються гуманізацією кримінальної юстиції, зосереджені на реабілітації, а не покаранні.

Протягом останніх кількох десятиліть ставлення до кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб змінювалося від суворих репресивних заходів до більш м'яких і реабілітаційних підходів. У багатьох країнах розпочалися реформи, спрямовані на те, щоб зрозуміти особливості розвитку молоді та причини правопорушень, з метою їхньої превенції.

Сьогодні причини підліткової злочинності можна умовно поділити на кілька груп зовнішніх факторів [1, с. 210]:

– Неповнолітні часто стають жертвами насильства в сім'ї, цькування з боку однолітків або вчителів у школах. Порушення їхніх прав призводить до бажання встановити «справедливість» та здійснити самозахист.

– Кризовий стан родинних відносин як ключового соціального інституту, що впливає на виховання та нормальний психічний розвиток дитини, негативно позначається на процесі соціалізації особистості.

– Негативний вплив засобів масової інформації на формування психіки неповнолітніх проявляється у звуженому кругозорі та обмеженому розумовому розвитку підлітка.

– Загальна девальвація духовних і моральних цінностей, що виражається у зниженні їх престижу та ігноруванні не лише правових норм, а й моральних стандартів. Це призводить до того, що навіть незначні форми девіації, без адекватної реакції з боку суспільства, можуть перетворюватися на більш небезпечні злочини, оскільки особа вважає, що її діяння залишиться безкарним.

– Низький рівень самостійності у неповнолітніх сприяє схильності підпадати під вплив негативних груп або їх лідерів, що призводить до зростання злочинності, вчиненої групами осіб, організованими групами або злочинними організаціями.

Одна з основних тенденцій сучасної кримінальної юстиції – гуманізація підходів до кримінальної відповідальності неповнолітніх. Цей підхід передбачає, що замість покарань, неповнолітні особи отримують можливість реабілітації через соціальні програми, психотерапію та освіту. Важливим аспектом є також забезпечення права на захист і участь у процесі правосуддя.

Серед сучасних тенденцій особливої уваги заслуговують альтернативні заходи до покарання. Це можуть бути:

- Медитація – сприяє примиренню між потерпілим і правопорушником.
- Соціальні роботи – замість ув'язнення неповнолітні можуть виконувати суспільно корисні роботи.
- Програмування – участь у програмах навчання і розвитку, які допомагають змінити поведінку та адаптуватися до суспільства.

Злочинність неповнолітніх суттєво відрізняється від злочинності дорослих. Відокремлення злочинності неповнолітніх як окремого виду здійснюється на основі специфічної кримінальної ознаки — віку злочинця, тобто суб’єкта злочину. Згідно з чинним Кримінальним кодексом України, кримінальній відповідальності підлягають особи, які досягли 16 років, а в деяких випадках — особи, які досягли 14 років, за особливо тяжкі злочини.

Проте, дослідження вчених свідчать, що вік неповнолітніх злочинців може бути ширшим за ці рамки (від 11 років). Для таких осіб законодавство передбачає покарання у вигляді поміщення до приймальників-розподільників для дітей або спеціальних навчально-виховних закладів [2, с. 98].

При наданні кримінологічної характеристики неповнолітнього злочинця важливо враховувати соціально-демографічні ознаки, такі як стать, вік, освіта, рід занять, стан здоров'я, виховання, оточення, схильності, звички та загальний розвиток. Вивчення особи злочинця спрямоване на виявлення і оцінку тих характеристик, що вказують на причини злочинної поведінки та можуть бути використані для її профілактики.

Неповнолітні злочинці характеризуються наявністю психічних аномалійвласного розвитку в межах осудності особи (хронічний ал-коголізм, психопа-тія, розумова відсталість (олігофренія), наркоманія, органічне ураження голо-вного мозку, статеві розлади тощо). За даними О. О. Ходимчука, які не втра-тили актуальність і сьогодні, особами з психічними аномаліями розвитку вчи-няється понад 36,9% насильницьких злочинів проти особи, серед яких домі-нують умисні вбивства (48,8%), статеві злочини (17,8), поєднане з насильст-вом хуліганство, (16,7%), умисні тяжкі тілесні ушкодження (16,0%) [3, с. 180].

Не зважаючи на позитивні зміни, існує безліч викликів. Серед них – недостатня підготовка правоохоронців до роботи з неповнолітніми, відсутність ресурсів для реабілітаційних програм, а також соціальні стереотипи, які продовжують впливати на ставлення суспільства до молоді, яка порушила закон.

Отже, сучасні тенденції в області кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб вказують на зростаючу необхідність гуманізації підходів до юстиції, що фокусується на реабілітації та соціальній інтеграції. Для досягнення ефективності в цій сфері необхідно продовжувати реформувати законодавство, навчати працівників правоохоронних органів, а також впроваджувати інноваційні програми, які допоможуть неповнолітнім знайти свій шлях у суспільстві.

Література

1. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 204–217.

2. Дундич Л.В. Проблема злочинності серед неповнолітніх в Україні та заходи запобіганняїй. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019.No 42, том 2. С. 96-99.

3. Охріменко І.М., Лигун Н.В. Утягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: психологічні детермінанти. *Юридична психологія*. 2015. № 1. С. 179–188

Карина Гриценко
студентка 3 курсу Полтавського
фахового коледжу Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мобінг, як одна з форм дискримінації прав людини у трудових відносинах*

Проблема мобінгу стала актуальною в останні роки. Це пов'язане зі зростанням конкуренції у сфері трудового права й обмежених пропозицій щодо працевлаштування. Мобінг проявляється по різному це може бути, як звичайні «жарти», так і ізоляція, поширення неправдивих чуток або навіть фізичні погрози. Найчастіше мобінг починається конфліктом, а з часом перетворюється на переслідування які набувають систематичності. У статті 2 закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» є визначення поняття мобінг [1].

Мобінг (цькування) – систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, які спрямовані на приниження честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов'язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність[1].

Основні причини мобінгу – дискримінація. Працівники стають жертвами мобінгу через особисті характеристики такі, як стать, вік, раса, релігійні погляди, сексуальна орієнтація, прояви незалежності у своїх діях, вподобанням одягу й іншими. Така поведінка порушує принципи рівності та поваги до прав людини. І при цьому є розмежування форм. Їх поділяють на : авторитарний – той що здійснюється з боку начальника; зміщений – агресія на жертву авторитарного мобінгу, оскільки такий прояв до агресора є занадто небезпечним (приклад: жарти «чому у тебе зарплата більша ти, що спиш із начальником»). Сексуальний – сексуальне домагання. «Посвята» – поява нового працівника і спроба його тестуванню (приклад: «ти тільки з університету ти хоч знаєш, що таке трудовий договір»). Дисигналізаційний – виявлені негативні факти у колег про які проінформували керівника за що у формі знущання отриують «покарання» (приклад: «ти що така смілива думаєш у тебе немає косяків»). Вибірковий – має на меті підсилити дві форми й змусити особу скоритись і виконувати наявні норми цієї групи [2]. Частіше ці форми це дисигналізаційна у поєднанні із формою «покарання».

У статті 2 Кодексу законів про працю передбачено, що працівник має не лише право на здорові та безпечні умови праці, а й на гідне ставлення з боку роботодавця, інших працівників[3]. Якщо працівник потрапляє, під дію мобінгу він втрачає впевненість у собі, розвивається депресія і нав'язливі

* Науковий керівник: - *Віолета Дейнека*, викладачка (PhD) правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін Полтавського фахового коледжу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

думки, щоб звільнитись. При припиненні трудового договору внаслідок порушення роботодавцем законодавства про працю, колективного чи трудового договору, вчинення мобінгу (цькування) стосовно працівника або невжиття заходів щодо його припинення передбачено виплату вихідної допомоги у розмірі, передбаченому колективним договором, але не менше тримісячного середнього заробітку. У разі ушкодження здоров'я працівника, причиною якого став мобінг (цькування), факт якого підтверджено судовим рішенням, яке набрало законної сили, шкода відшкодовується у розмірі понесених витрат на лікування. У разі, якщо порушення законних прав, у тому числі внаслідок дискримінації, мобінгу, підтверджено рішенням суду, що набрало законної сили, відшкодування моральної шкоди працівнику надає роботодавець.

У ході дослідження вдалось виявити, що робити якщо особа зазнала мобінгу. Особа може звернутись до органу виконавчої влади, що контролює додержання законодавства про працю або до суду. Якщо є факт мобінгу варто писати письмову скаргу на адресу Державної служби України з питань праці. І направляти докази й скаргу на адресу – dsp@dsp.gov.ua [2].

Важлива частина цього дослідження це судова практика. Знайшовши у єдиному державному реєстрі судових рішень справа № 721/429/23 де в залі суду в смт. Путила Чернівецької області цивільну справу за позовом особи_1 до КНП «Путильської багатопрофільної лікарні», особа_2 про встановлення факту мобінгу та стягнення моральної шкоди. Позивач звернувся до суду про встановлення факту мобінгу та стягнення моральної шкоди. В підготовчому засідання сторони по справі не заперечували, щодо заявленого клопотання. Заява позивача ухвалена. Провадження по справі за позовом про встановлення факту мобінгу та стягнення моральної шкоди, залишити без розгляду [4].

Отже, мобінг це серйозна проблема, яка порушує права працівників і підриває їхню психологічну та професійну стабільність. Роботодавці та працівники повинні знати свої права та вживати відповідних заходів для протидії мобінгу, включаючи можливість судового захисту та компенсації шкоди. Це допоможе зберегти гідне ставлення на робочих місцях і забезпечити здорові умови праці. Необхідно створювати робочу культуру, де повага до особистості та її прав є ключовими цінностями, а будь-які прояви мобінгу та дискримінації караються належним чином. Тільки так можна досягти комфортного і безпечного робочого середовища.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20#Text (дата звернення: 23.09.2024).

2. Протидія мобінгу у трудових відносинах | Безоплатна правнича допомога. Безоплатна правова допомога. URL: https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/protydiya-mobingu-u-trudovyh-vidnosynah/ (дата звернення: 23.09.2024).

3. Кодекс законів про працю України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08?find=1

HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08?find=1&text=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F+24"& HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08?find=1&text=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F+24"amp;text=стаття+24#w2_14 (дата звернення: 23.09.2024).

4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112715765 (дата звернення: 23.09.2024).

Інна Губчук
студентка 2 курсу ВСП «Кіцманський фаховий коледж
ЗВО «Подільський державний університет»

Гарантії забезпечення органами публічної адміністрації прав людини*

Із введення військового стану та збройною агресією, яка вчиняється на території України країною-агресором, важливого значення набуває питання гарантій забезпечення органами публічної адміністрації прав людини і громадянина, а також посилюється їх роль щодо забезпечення захисту таких прав.

Це зумовлено в першу чергу обраним Україною курсом на входження до європейського політичного, економічного, інформаційного і правового простору та спонукає державу та органи публічної адміністрації у відносинах із громадянами дотримуватися пріоритету прав і свобод людини та громадянина [1, с. 184].

Саме тому проблема забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина органами публічної адміністрації сьогодні набула особливої актуальності.

Загальновідомо, що права та свободи особи – це соціальні блага, які мають найвищу цінність. Права і свободи людини, гарантії їх захисту визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Проблема суті й реалізації поняття «права та свободи людини і громадянина» є ключовою в життєдіяльності суспільства, яке претендує на статус демократичного, гуманного.

В сучасному світі не існує значущішої і водночас важко втілюваної в практику існування ідеї, аніж захист права та свободи людини й громадянина. Захист прав людини виступають основним критерієм оцінки якості державності, ступеня її демократичності, прихильності до правового підґрунтя, моральності, загальнолюдських цінностей [2] .

Ефективність юридичних гарантій прав і свобод людини залежить від Основного Закону та чинних нормативно-правових актів, розвитку правових принципів, здійснення конституційного контролю, а також від того, як виконують приписи цих законів державні органи та громадські організації, покликані створювати умови для реалізації прав і дотримання обов'язків громадянами. Юридичні гарантії прав і свобод особи, які формуються у громадянському суспільстві, залежать від інститутів демократії,

* Наукова керівниця – *Тетяна Друцул*, викладачка (к.ю.н.) ВСП «Кіцманський фаховий коледж ЗВО «Подільський державний університет»

економічного становища держави, рівня правового виховання й культури населення, ефективного функціонування і взаємодії усіх гілок державної влади та її органів.

Роль і значення юридичних гарантій визначається тим, що вони створюють необхідні юридичні умови для перетворення закріплених у законодавстві прав і свобод людини та громадянина з можливостей на реальність.

Можемо зазначити, що в Україні механізм захисту прав реалізується через діяльність Комітету Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин, інших комітетів Верховної Ради України в частині діяльності по забезпеченню та захисту прав людини; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Генеральної прокуратури України; інституту адвокатури (інститут надання правової допомоги); МВС України (в частині формування та розвитку внутрішньовідомчого контролю за дотриманням прав людини); Міністерства юстиції України; інших центральних органів виконавчої влади (в частині забезпечення та захисту прав поділяються на міжнародні та національні. Під міжнародними механізмами захисту прав розуміють систему міжнародних (міждержавних) органів та організацій, які діють з метою здійснення міжнародних стандартів прав і свобод людини чи їх відновлення в разі їх порушення. Національні механізми захисту прав діють на території певної країни. [3, с. 190]

Нині в Україні на тимчасово окупованих територіях масово порушуються такі основоположні права та свободи людини, як: право на життя, свободу та особисту недоторканність; право на гідне поводження та недопустимість застосування до людини тортур, жорстокості та нелюдського поводження; право на справедливе судочинство та захист від свавільного арешту чи вигнання; право на свободу пересування; право на громадянство; право на володіння майном; право на свободу переконань та їх вираження; право на соціальний захист тощо. Безумовно, в якийсь момент держава може заявити про неспроможність захистити основні права людини на непідконтрольних територіях. В таких ситуаціях органи публічної адміністрації мають навчитися діяти швидко, в рамках законодавства та вміти знаходити правильні рішення, що в свою чергу буде сприяти захисту прав громадян. Проте такий підхід не вирішує проблеми збереження суверенітету, територіальної цілісності та захисту прав людини [4, с. 135].

Тому сьогодні для України гостро постала проблема пошуку нових моделей правозахисної діяльності [4, с. 135], розроблені органами публічної адміністрації концепцій подолання збройного конфлікту, пошуку шляхів та способів його усунення, що в першу пергу мають передбачати процедуру мирних переговорів та забезпечить гарантії захисту прав та свобод людини і громадянина.

Хоча в Україні існує коло юридичних гарантій забезпечення прав і свобод людини та громадянина, насправді гарантування практичної реалізації прав і свобод людини, а тим паче в умовах воєнного стану, перебуває на досить низькому не лише правовому, але й загальнокультурному, світоглядному рівнях. В цьому контексті посилюється

роль органів публічної адміністрації, оскільки саме вони покликані забезпечити гарантії захисту прав людини і громадянина.

Література

1. Світличний О.П. Публічно-сервісна діяльність органів публічної влади у забезпеченні захисті прав громадян. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264956/260937.

2. Стахура І. Б. Адміністративно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку щодо профілактики правопорушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. Б. Стахура ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Л., 2011. — 16 с.

3. Сенчук І. І. Механізм захисту прав людини: актуальні проблеми дослідження / І. І. Сенчук // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. — Харків : ХНУВС, 2019. - С. 189-191.

4. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. URL: http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1508.

Анастасія Даценко
студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Перспективи розвитку норм національного кримінального права щодо відповідальності за скоєння воєнних злочинів проти довкілля*

На сьогодні кримінальна відповідальність за злочини проти довкілля, пов`язані зі збройним конфліктом, являє собою комплексний правовий інститут зі значною питомою вагою міжнародно-правового регулювання. Особливості останнього містять низку аспектів як щодо кваліфікації окремих діянь, так і щодо інституційного забезпечення притягнення винних до відповідальності з огляду на юрисдикцію міжнародних судів. Зокрема, йдеться про: а) міжнародно-правові підстави криміналізації екоциду, б) правомірність розгляду злочинів проти довкілля як «екологічної складової» наявних міжнародних злочинів, які входять до юрисдикції Міжнародного кримінального суду, в) розповсюдження універсальної юрисдикції на злочини проти довкілля, пов`язані зі збройним конфліктом тощо. [1, с. 38]

Так, за словами міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Руслана Стрільця: - «Довкілля не має кордонів. Тож сьогодні ми працюємо задля майбутнього усього світу». Також ним було зазначено, що за останні 2,5 місяці сума шкоди довкіллю зросла майже на 1,5 млрд доларів США. Сьогодні це вже 57 млрд доларів США. І це далеко не остаточні цифри. [2]

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Зважаючи на те, що міжнародні злочини, особливо міжнародні воєнні злочини проти довкілля, розглядаються міжнародними судовими установами разом із національними судовими установами, українське кримінальне законодавство має також включати і міжнародні злочини. Крім того, пріоритетом для української правотворчості є інтеграція до Європейського Союзу, щоб гарантувати мир і безпеку в Україні.

Наразі вчинення воєнних злочинів проти довкілля підпадає під дію ст. 438 ККУ від 2001 р., яка називається «Порушення законів та звичаїв війни». Відповідно до неї «жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій караються …». [3] Як можна зазначити, у статті не передбачені злочини проти довкілля. Однак можна зробити висновок, що посилання на інші порушення міжнародних договорів щодо законів і звичаїв війни, на які ВРУ надала згоду, також входять до складу цих злочинів.

Останнім часом в Україні було декілька законопроєктів щодо внесення змін до ККУ стосовно відповідальності за вчинення міжнародних злочинів. 27.12.2019 було зареєстровано проєкт закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» № 2689. 17.09.2020 його було прийнято в першому читанні 20.05.2021 закон було прийнято, підписано Головою Верховної Ради України, але з підпису президенту не зрозуміло з яких причин не було повернуто. [4] 15.04.2022 було зареєстровано проєкт Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України» № 7290. 18.04.2022 законопроєкт надано для ознайомлення. [5]

Отже, у зв'язку з тим, що Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду шляхом подання відповідних заяв, що може призвести до застосування комплементарної юрисдикції суду, ККУ вимагає удосконалення норм щодо притягнення до відповідальності за вчинення злочинів проти довкілля.

Література

1. Orlovska N. A. CONCEPTUAL ISSUES OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR ENVIRONMENTAL CRIMES RELATED TO ARMED CONFLICT (INTERNATIONAL LAW DIMENSION). *South Ukrainian Law Journal*. 2023. № 4. С. 37–42. URL: https://doi.org/10.32850/sulj.2023.4.7 (дата звернення: 09.10.2024).

2. Руслан Стрілець взяв участь у другому засіданні Міжнародної робочої групи щодо екологічних наслідків війни – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – офіційний сайт*. URL: https://mepr.gov.ua/ruslan-strilets-vzyav-uchast-u-drugomu-zasidanni-

mizhnarodnoyi-robochoyi-grupy-shhodo-ekologichnyh-naslidkiv-vijny/ (дата звернення: 09.10.2024).
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 7 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 09.10.2024).
4. ІПС ЛІГА:ЗАКОН *ПРОЕКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ від 27.12.2019 р. N 2689 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JI01084I?an=3 (дата звернення: 09.10.2024).
5. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. *Верховна Рада України: законопроекти*. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39449 (дата звернення: 09.10.2024).

Анастасія Даценко
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Цифровізація системи соціального захисту*

Всі галузі та сфери суспільного життя поступово піддаються цифровій трансформації. Цифрові технології продемонстрували свою цінність для підвищення ефективності організацій і користувачів, зокрема під час воєнного стану. Розробка та підтримка прозорих, дешевих, швидких і зручних електронних послуг створює можливості для покращення якості надання і доступності всіх видів соціальної допомоги.

Перші кроки побудови цифрового соціального захисту було здійснено Міністерством соціальної політики України у 2018 році в рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», в рамках якого розпочато створення централізованої Інформаційно-аналітичної системи управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL). Ця система базується на використанні прикладного програмного забезпечення електронного документообігу та призначена для автоматизації процесів керування соціальною підтримкою населення, підтримки роботи користувачів, що знаходяться віддалено, а також формування єдиного інформаційного простору. [1, с. 8]

Наступним прогресивним кроком стало запровадження у лютому 2020 року в рамках реалізації проєкту «Цифрова держава» Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія», на базі якого передбачається подальше об'єднання всіх державних установ в єдину онлайн-систему. Він дає можливість бізнесу та громадянам отримувати

* Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

державні послуги онлайн, використовуючи при цьому цифрову ідентифікацію особи за допомогою банківських даних або авторизуючись через Дія. Підпис, файловий чи апаратний ключі. Завдяки можливостям цифрових послуг порталу Дія, порталу електронних послуг Пенсійного фонду України, Державної служби зайнятості, а також електронної платформи е-послуг Міністерства соціальної політики України та спеціально створеної в умовах російської воєнної агресії проти України платформи Є-Допомога, користувачі соціального захисту вже мають можливість отримувати окремі виплати та послуги за допомогою цифрових засобів. [1, с. 8-9]

Як зазначав міністр цифрової трансформації Михайло Федоров: - «Мінцифри з партнерами почало глобальну цифрову трансформацію соціальної сфери та запустило перший пілот Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Україна витрачає понад 800 млрд грн щороку на соціальні послуги. Ми зробимо сферу прозорою та адресною. Це також значна економія в 30 млрд на рік. А головне, цифровізуючи сферу, ми зможемо справедливо розподіляти кошти та допомагати тим, хто цього справді потребує». Міністр переконаний, що цифровізація заощаджує кошти державі та змінює культуру людей, викорінюючи з життя побутову корупцію. [2]

Впровадження ЄІССС забезпечує централізоване накопичення, зберігання та автоматизоване оброблення інформації, призначення, виплати та формування виплатних відомостей для соціальних допомог, а також заміну та оптимізацію понад 15 застарілих наявних інформаційних систем та реєстрів. Крім того, в подальшому це надасть можливість реалізувати реформу із запровадження універсальної соціальної допомоги, яку буде легко адмініструвати і яка буде більш соціально справедливою, ніж ті численні види допомог, які держава виплачує зараз. [3]

Цифровий соціальний захист повинен базуватися на клієнтах і задоволенні їхніх потреб. Це включає надання клієнтам усіх доступних соціальних послуг, а також уваги до їхніх цифрових можливостей. У той же час цифрова безпека повинна бути забезпечена, щоб працівники соціального захисту, незалежно від місця проживання клієнта, могли отримати доступ до його особистих даних.

Література

1. Fedirko N. Digital social protection in Ukraine: prerequisites and strategic challenges. *Social and labour relations: theory and practice*. 2022. Т. 12, № 1. С. 1–13. URL: https://doi.org/10.21511/slrtp.12(1).2022.01

2. Ukrinform. Цифровізація сфери соцпослуг зекономить державі мільярди гривень – Федоров. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3708212-cifrovizacia-sferi-socposlug-zekonomit-derzavi-milardi-griven-fedorov.html (дата звернення: 04.10.2024).

3. Цифровізація соціальної сфери. Чому це важливо навіть під час війни?. *LB.ua*.
URL: https://lb.ua/blog/kostjantyn_koshelenko/530007_tsifrovizatsiya_sotsialnoi_sferi_chomu.html (дата звернення: 04.10.2024).

Анюта Дейнеко
студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту
економіки і права Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

Специфіка застосування тримання під вартою в умовах правового режиму воєнного стану

Кримінальне провадження в Україні одними із найголовніших завдань ставить захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Для виконання цих завдань у кримінальному процесі заснований та активно функціонує правовий інститут запобіжних заходів.

Як визначає Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України [1].

Чинний КПК України встановлює п'ять видів запобіжних заходів, серед яких винятковим запобіжним заходом виділяють тримання під вартою, яке застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України, крім випадків, передбачених ч.ч. 6 та 8 ст. 176 КПК України.

Правовий режим воєнного стану, який офіційно запроваджений в Україні Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року [2], вніс чимало змін у чинне законодавство, у тому числі й положення КПК України, що регулюють порядок застосування тримання під вартою. Так, зокрема, аналіз ст. 183 КПК України та Розділу IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» дає змогу констатувати про ряд нововведень щодо цього запобіжного заходу.

По-перше, під час дії воєнного стану тримання під вартою застосовується до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених ст.ст. 109-114^{-2}, 258-258^{-6}, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [3], за наявності ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України; до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених ст.ст. 402-405, 407, 408, 429 КК України, під час дії воєнного стану застосовується виключно тримання під вартою. Крім того, відносно зазначених осіб при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені ст.ст. 177 та 178 КПК України, слідчий суддя має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні.

По-друге, правом призначати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, за наявності сукупності умов, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, наділяється керівник відповідного органу прокуратури.

По-третє, строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи

постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених ст. 615 КПК України, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування.

По-четверте, у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці (автоматичне продовження) [1].

Важливо звернути увагу на одне з положень КПК України, визнане рішенням Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 18 липня 2024 р. неконституційним, а саме: «У разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому цим Кодексом порядку обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці». КСУ вважає, що зазначена норма суперечить ч.ч. 1-2 ст. 29, ч.ч. 1-2 ст. 55, ч.ч. 1-3 ст. 62, ч. 2 ст. 63 Конституції України.

Не можна оминути підстав для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану, які передбачені ст. 616 КПК України, а саме: проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу. Проте, ч. 1 зазначеної статті вказує на осіб, відносно яких тримання під вартою не може бути скасовано за вказаних умов, наприклад, особа підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, умисного вбивства двох або більше осіб або вчиненого з особливою жорстокістю тощо.

Особа, яка має право на скасування відносно неї запобіжного заходу, звертається із відповідним клопотанням до прокурора, який за результатами його розгляду може звернутися до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з клопотанням про скасування цій особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Вказане клопотання розглядається слідчим суддею або судом невідкладно. За наявності достатніх підстав слідчий суддя або суд має право скасувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Підозрюваний, обвинувачений, стосовно якого скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має невідкладно, але не пізніше 48 годин з моменту оголошення ухвали про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації, який і здійснює контроль за виконанням ухвали слідчого судді або суду про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Таким чином, тримання під вартою в умовах правового режиму воєнного стану має свої специфічні риси, зокрема коло осіб, до яких

застосовується цей запобіжний захід; суб'єкти застосування; строки; можливість не призначення застави як альтернативи триманню під вартою за вчинення окремих кримінальних правопорушень та підстави скасування.

Література

1.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №3902-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1783.

2.Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.

3.Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

4.Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Оніщенка Руслана Ілліча, Гаврилюка Дмитра Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (справа про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою) від 18.07.2024 р. №8-р(II)/2024. URL: **https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#n117.**

Олександра Денисенко
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Історія розвитку криміналістики за часів незалежності України*

В наш час криміналістика являється доволі популярною наукою, яка не стоїть на місці та постійно розвивається. Вона є однією з небагатьох юридичних наук, яка дозволяє встановити істину, розв'язувати складні питання пов'язані з правопорушеннями та повністю дослідити кримінальне правопорушення, визначити механізм, суб'єктів учення винного діяння чи бездіяльності, виявити матеріали та інформацію які стосуються справи.

Відомо, що ще з прадавніх часів для розслідування правопорушення та встановлення винної особи застосовувались знання криміналістики, але все ж таки як нова наука - криміналістика виникає десь з середини – кінця XIX ст. Саме з того моменту почався активний розвиток криміналістики та систематизація засобів і методів збору доказів, організації і планування розслідування правопорушення та інше [1].

Ми поговоримо саме за часи вже незалежної України і як саме в нашій державі розвивається ця наука, яка є однією з важливих компонентів для вирішення кримінальних правопорушень. Науковці, які досліджують даний етап розвитку, стверджують, що «зі здобуттям Україною незалежності наступає новий історичний етап у розвитку вітчизняної криміналістики загалом криміналістичної тактики зокрема». Постійно опубліковуються численні підручники із криміналістики, а також монографічні дослідження з питань криміналістики та її складових таких як: криміналістична техніка,

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

криміналістична тактика, криміналістична методика та звісно загальна теорія криміналістики.

Р. Л. Степанюк зауважує, що «з остаточним вибором Україною європейського вектора розвитку та докорінним реформуванням системи кримінальної юстиції в нашій державі настав час переглянути усталені парадигми теорії криміналістики та спрямувати наукові дослідження та практичні апробаціїна вирішення сучасних практичних завдань. Учений наголошує на необхідності завершення пострадянського етапу розвитку криміналістичної науки, спробувати об'єктивно дослідити історію її становлення та розпочати новий сучасний період, не зв'язаний догмами минулого» [2].

Із набуттям незалежності почались відбуватись процеси удосконалення діяльності експертно-криміналістичної системи. У лютому 1992 року було утворено головний експертно-криміналістичний підрозділ органів внутрішніх справ – Криміналістичний центр при МВС України. Також було утворено наукові-дослідні експертно-криміналістичні центри. Важливим етапом перетворень стало утворення Експертної служби МВС України як системи експертних підрозділів. Крім цього, почалось активне упровадження сучасних автоматизованих інформаційно-пошукових систем, лабораторії оснащуються сучасними приладами. Успіхи українських експертів-криміналістів навіть отримали визнання міжнародною правоохоронною спільнотою. 2002 році ДНДЕКЦ здобув повноправне членство в Європейській мережі криміналістичних наукових установ (ЄМКНУ-ENFSI) – офіційному консультаційно-дорадчому органі Європейського Союзу з питань судової експертизи. Під егідою цієї організації та за сприяння Уряду США проводиться плідна робота з акредитації лабораторій за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025 [1].

На сьогодні в Україні завдяки реаліям нашого часу спонукають криміналістику до вдосконалення, розроблення та впровадження у правоохоронну практику методик розслідування: кіберзлочинів; організованої злочинної діяльності; торгівлі людьми; нелегального обігу зброї та вибухонебезпечних матеріалів;злочинів проти довкілля; наркозлочинності; злочинів проти основ національної безпеки України; військових злочинів; транснаціональної злочинної діяльності; злочинів проти безпеки виробництва [3].

Отже, історія розвитку криміналістики дає можливість краще зрозуміти витоки,соціальну функцію та тенденції розвитку цієї науки. Криміналістика пройшла дуже багато етапів розвитку і продовжує своє удосконалення і надалі, що зумовлено новими викликами сьогодення, таке як повномасштабне вторгнення рф. Вважаю, що дана наука є важливим елементом розкриття кримінальних правопорушень тому потрібно постійно удосконалювати цю систему.

Література

1. Історія розвитку. Хмельницький Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: http://www.ndekc.km.ua/istorija-rozvitku (дата звернення: 28.09.2024).

2. Говорущак К.К. Розвиток криміналістичної тактики в період незалежності України. Право.ua №4 ч.2, 2023. С.234-237.
3. Юсупов В. Історія формування доктрини криміналістики в Україні. Право України. 2021. № 2021/08. С. 44.

Поліна Донєва
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Особливості розслідування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану*

Сьогодні, в умовах війни, простежується активізація злочинів, які загрожують національній безпеці України, її територіальній цілісності та суверенітету. До таких злочинів відноситься, зокрема, колабораційна діяльність. Дії, спрямовані проти України як соціальної та правової держави, можуть завдавати серйозної шкоди конституційному ладу та іншим складовим національної безпеки, відвести Україну від досягнення сучасних ідеалів держави і суспільства тощо. Тому порушення цих інтересів є найбільш небезпечним для держави і суспільства.

Дослідженням сутності розслідування колабораційної діяльності займалось чимало вчених-науковців на національному рівні, зокрема: Волобуєв А.Ф., Ілларіонов О.Ю., Кузьменко О.В., Шевчук В.М., Щур Б.В., та інші.

У 2014 році збройний конфлікт, розпочатий російською федерацією проти України, спричинив окупацію окремих регіонів української території. З того часу на тих територіях проводиться примушування громадян до співпраці з владою держави-агресора. Слід також зауважити, що виявляються й особи, які добровільно переходять на сторону країни-терориста, допомагають окупанту, шляхом служби у військових формуваннях, органах місцевого самоврядування, правоохоронних органах, встановлюють з ними дружні зв'язки, підтримують армію окупанта, пропаганду тощо.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року до Кримінального кодексу України була додана стаття 111-1 - Колабораційна діяльність. Ця стаття визначає види колабораційної діяльності й встановлює відповідні санкції за вчинене кримінальне правопорушення. Попри це і той факт, що поняття «колабораційної діяльності» зустрічалося ще за часів Першої світової війни, чинне національне законодавство не містить визначення «колабораційної діяльності». Тому, завдяки аналізу юридичної літератури, можна прийти до висновку, що колабораційна діяльність - це організація, проведення та активна участь у політичних заходах заради співпраці з російською федерацією, ведення розвідувальної діяльності, що

* Наукова керівниця - *Ірина Шило*, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

прямо спрямована на допомогу державі-агресору і, відповідно, в її інтересах, з метою заподіяння шкоди Україні.

На думку Ілларіонова О.Ю., колабораціонізм слід визначати як усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво громадянина України з ворогом (окупантом, країною-агресором тощо), в його інтересах і на шкоду своїй державі (в політичній, інформаційній, економічній та інших сферах) [2].

З початком повномасштабного вторгнення в 2022 році, Офіс Генерального прокурора зареєстрував 17422 злочини проти національної безпеки, з яких 3851 правопорушення стосувалося колабораційної діяльності. За 2023 рік було встановлено 6270 злочинів проти національної безпеки, 3207 - це колабораційна діяльність. З січня по вересень (включно) обліковано 4997 злочинів проти національної безпеки, з яких 2142 складають колабораційну діяльність [7]. Велика кількість порушень ст. 111-1 Кримінального кодексу України свідчить про надзвичайну актуальність розслідувань злочинів цього виду.

З метою ефективного розслідування колабораційної діяльності використовується криміналістична методика, або вона ще має назву «методика розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Таким чином, криміналістична методика – заключний розділ криміналістики, комплекс наукових положень та практичних рекомендацій стосовно гарантій ефективної діяльності компетентних органів у розслідуванні та попередженні окремих категорій кримінальних правопорушень.

Важливим є визначення структури методики розслідування. На думку Шевчука В.М., структура і зміст криміналістичної методики складається з наступних елементів: 1) криміналістична методика обов’язково повинна бути максимально наближена, адаптована до реальних умов розслідування; 2) мають бути встановлені всі дані конкретного кримінального правопорушення; 3) мають бути визначені всі обставини вчинення конкретного кримінального правопорушення; 4) етапність; 5) особлива тактика проведення слідчих (розшукових) дій; 6) планування розслідувань, взаємодія між слідчими та іншими суб'єктами кримінального провадження; 7) розроблення методико-криміналістичних рекомендацій щодо особливостей тактики негласних слідчих (розшукових) дій; 8) розроблення заходів криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень [8]. Усі зазначені елементи тісно пов’язані між собою, вони утворюють так званий «етап розвитку розслідування конкретної групи кримінальних правопорушень».

Головною проблемою розслідування колабораційної діяльності є те, що їх більшість вчиняється на окупованих територіях, цей факт створює перешкоду проведення слідчих (розшукових) дій з метою встановлення всіх фактичних обставин, які підлягали б доказуванню. Стаття 91 Кримінального процесуального кодексу України встановлює обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні - це, зокрема, подія кримінального правопорушення; вина обвинуваченого; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обставини, які обтяжують чи пом’якшують покарання; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання тощо [4]. До того ж виникають питання чи не було вчинене кримінальне правопорушення під дією

психологічного чи фізичного примусу або чи не видозмінена інформація про обставини вчинення й особу. З огляду на вищезазначені проблеми, будь-яку інформацію слід детально перевіряти, щоб виключити можливість неправомірного притягнення особи до кримінальної відповідальності. У процесі розслідування колаборaційної діяльності необхідно точно встановити: всі обставини події; суб'єкта (або суб'єктів) кримінального правопорушення; місце вчинення; засоби (якщо такі є), якими могло бути здійснене конкретне кримінальне правопорушення.

Фіксація факту вчинення колаборaційної діяльності та її подальше розслідування здійснюється слідчими (розшуковими) діями, які включають: допит свідків; огляд та аналіз інтернет-джерел; обшук; призначення судових експертиз; проведення негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем тощо.

У висновку необхідно зазначити, що колаборaційна діяльність, яка є співпрацею, індивідуального або колективного характеру, з державою-окупантом проти власної держави та народу, становить небезпеку територіальній цілісності та суверенітету України. Колаборaційна діяльність, вчинена особами які знаходяться на непідконтрольних Україні територіях мають свої особливості в порядку розслідування. Для ефективного розслідування такого явища як колаборaційна діяльність застосовуються криміналістична характеристика; обставини, які підлягають доказуванню; слідчі (розшукові) дії тощо. Кожна процесуальна дія має ряд власних особливостей, але загалом представляє собою взаємопов'язану структуру процесу розслідування колаборaційної діяльності.

Література

1. Бондар В.С. Про основи методики досудового розслідування колаборaційної діяльності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2023. № 3. URL: https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/434/388.

2. Ілларіонов О.А. Суспільний запит на заборону колаборaціонізму. *Юридичний вісник України.* 2017. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10349/1/ЮВУ%2013%202017.pdf.

3. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 09.10.2024).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2390 (дата звернення: 09.10.2024).

5. Кузьменко О.В., Січко Н.П. Методика розслідування колаборaційної діяльності. *Ірпінський юридичний часопис.* 2022. № 1. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/51/49.

6. Лісніченко Д.В. Шляхи вдосконалення процесуального порядку та методики розслідування злочинів повязаних з вчиненням державної зради та колаборaційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/187.pdf.

7. Офіс Генерального прокурора. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.

8. Шевчук В.М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2020. Т. 31. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/43.pdf.

Артем Дратований
студент 3 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Особливості визначення процесуального статусу третіх осіб у цивільному процесі*

Згідно із цивільно процесуальним законодавством, у справах позовного провадження виступають сторони та треті особи. Сторонами в свою чергу є позивач та відповідач, котрими можуть виступати фізичні, юридичні особи, або держава [1]. Місце та роль третіх осіб у цивільному процесі є важливою складовою захисту законних прав фізичних і юридичних осіб, а також держави. Це ефективний спосіб судового захисту основних прав, свобод та інтересів. Практичне застосування цього механізму підтверджує його результативність і необхідність як процесуальної форми участі в судовому процесі. Водночас це не виключає можливості подальшого вдосконалення даного механізму судового захисту.

У цивільному процесі сторонами називаються суб'єкти, права та обов'язки яких є предметом судового розгляду. Вони несуть процесуальну правоздатність та дієздатність, а також процесуальні права та обов'язки. Щодо третіми особами, то ними виступають суб'єкти, котрі не є прямими учасниками правовідносин, що є предметом спору, однак, можуть мати самостійний або похідний інтерес у справі. Головна ціль участі третіх осіб полягає у захисті їхніх прав та законних інтересів, що можуть бути порушені рішенням суду. Процесуальний інтерес третіх осіб має тільки приватний характер. Зокрема, треті особи, що не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору, прагнуть, щоб винесене судом рішення, було ухвалене на користь саме тієї сторони, котру вони підтримують у суді, та на стороні котрії задіяні. Водночас, судова вигода третьої сторони, що подають самостійні вимоги стосовно предмету спору, проявляється у бажані добитись винесення рішення суду на його користь, та задоволення висунотого ним позову [2].

Правова зацікавленість третьої сторони, що не висуває самостійних вимог відносно предмету спору, супроводжується перспективою пред'явлення до неї в майбутньому регресних вимог (до прикладу,

* Наукова керівниця – Тетяна Юзько, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

відшкодування шкоди, завданої іншим суб'єктом, дає право зворотної вимоги (регресу) до винуватої особи [3].

Позивачем у цивільному процесу називають особу, котра є його ініціатором та пред'являє вимогу відносно відповідача, в той час як відповідачем є особа, якій пред'явлено вимогу, оскільки її дії чи бездіяльність порушують права попереднього. Сторони мають рівні процесуальні права та можуть ознайомлюватись із матеріалами справи, подавати докази, подавати клопотання і оспорбвати судове рішення. Кожен учасник цивільного процесу, незалежно від його правового статусу, наділений правом на захист своїх власних інтересів у суді. Кожен із учасників може застосовувати своє право на подання доказів, бути учасником у судових дебатах, оскаржувати судові рішення та інші законодавчо визначені права. Обов'язком сторін процесу та третіх осіб є добросовісна реалізація своїх процесуальних прав.

Участь третіх осіб у цивільному процесі повинна гарантувати та забезпечувати всебічний розгляд справи та винесення обґрунтованого судового рішення. Їхнє залучення також унеможливлює винесення судом, судових рішень, котрі можуть мати негативні наслідки для суб'єктів, що не брали участі у його процесі, але чиї права та обов'язки зачіпаються.

Важливо зазначати, що як позивачу так і відповідачу притаманні індивідуальні ознаки, що проявляються у тому, що позивач завжди виступає ініціатором цивільного судочинства, в той час, як відповідач приєднується до процесу вимогою суду; позивача прийнято вважати «активною стороною», так як, саме він висуває вимоги відносно наступного, а відповідачем є «пасивна сторона», котра відсторонює вимоги позивача; цивільний процес виникає на користь позивача, адже він на свій власний розсуд посвідчує та називає відповідача, проте, виключно судом у його рішені визначається те, чи є відповідач справжнім порушником.

В той час, коли мова йде про третіх осіб як сторони цивільних правових відносин, їх унікальною та особливою ознакою виступає те, що вони залучаються до уже відкритого позовного провадження, мета яких заключається у правовому захисті власних прав, свобод чи інтересів, що вирізняє їх від прав, свобод та інтересів особі, отримуючи відповідний цивільно процесуальний статус, котрий зумовлюється порядком їх залучення до цивільної справи.

Також важливим елементом та рисою третіх осіб виступає їх умовний поділ на дві окремих категорії, треті особи, що заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору – вони залучаються до процесу на стороні позивача чи відповідача, якщо вважають, що судове рішення може мати вплив на їхні права та обов'язки, та треті особи, котрі не заявляють самостійних вимог, тобто такі, що вступають у процес, коли судове рішення може мати безпосередній вплив на їх права чи обов'язки в майбутньому, однак, вони не претендують на предмет спору.

Інститут сторін та третіх осіб є досить значущим механізмом цивільного судочинства, котрий гарантує належний захист прав та інтересів учасників цивільних правовідносин. Перегляд та удосконалення законодавства до європейських стандартів в даній сфері повинне бути направлене на підвищення та покращення процесуальних гарантій та

розширення прав усіх без виключення учасників цивільного процесу, насмперед, третіх осіб, що максимально сприятиме більшій справедливості судочинства та гарантуватиме його довершеність, також значно розшире можливості винесення справедливих та законних судових рішень.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15.
2. Божко М.В. Щодо поняття третіх осіб як учасників цивільних справ позовного провадження у цивільному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 78: частина 1. С. 147 – 151.
3. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина) : підруч. О. В. Гетьманцев, Л. А. Кондрат'єва, Л. А. Ос-тафійчук, А. Л. Паскар, І. Ю. Татулич / за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 412 с.

Анастасія Дутко
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Гендерна рівність жінок у трудовому праві*

Гендерна рівність жінок у трудовому праві є важливим аспектом соціальної справедливості та розвитку суспільства в цілому. В Україні цей принцип закріплений у Конституції, зокрема в статті 24, де йдеться про те, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи, а також рівність перед законом. Це означає, що жінки та чоловіки мають рівні права на працю, доступ до професій, а також рівну оплату праці за однакову роботу. У трудовому праві важливими документами, які регулюють гендерну рівність, є Кодекс законів про працю України, Закон України "Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків", а також ряд інших законодавчих актів, що сприяють забезпеченню гендерної рівності [1, с. 53], [3, с. 13].

Законодавство України забороняє дискримінацію за ознакою статі у трудових відносинах. Це включає заборону на непряму і пряму дискримінацію, що стосується найму, умов праці, просування по службі та звільнення. Згідно зі статтею 2 Закону України "Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків", державні органи, підприємства, установи та організації зобов'язані створювати умови для забезпечення гендерної рівності в усіх сферах життя, у тому числі на ринку праці [3, с. 14].

Важливим кроком у напрямку забезпечення гендерної рівності є також нормування трудових відносин. Кодекс законів про працю України передбачає, що трудові відносини між працівниками і роботодавцями

* Наукова керівниця - *Роксолана Бутинська*, доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

повинні регулюватися на основі принципу рівності прав і можливостей, що підтверджує можливість жінок займати всі види праці, у тому числі в професіях, які традиційно вважаються чоловічими. Проте, незважаючи на законодавче закріплення принципів гендерної рівності, на практиці жінки часто стикаються з різними формами дискримінації на ринку праці. Це проявляється у низькому рівні оплати праці жінок, відсутності можливостей для кар'єрного зростання, а також стереотипах щодо ролі жінок у суспільстві [2, с. 20].

В Україні також діють міжнародні угоди, які зобов'язують державу забезпечувати гендерну рівність. Однією з таких угод є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка була ратифікована Україною. Вона зобов'язує держави-учасниці вжити всіх необхідних заходів для забезпечення рівних прав жінок і чоловіків у всіх сферах життя, включаючи трудові відносини [9].

Актуальним є також питання підтримки жінок, які поєднують професійну діяльність із сімейними обов'язками. Згідно з законодавством, жінки мають право на відпустку по догляду за дитиною, а також на гнучкі умови праці. Однак, на практиці, реалізація цих прав стикається з багатьма перешкодами, зокрема стереотипами про роль жінки як основного доглядальника в родині [9].

Необхідність забезпечення гендерної рівності у трудовому праві також пов'язана із зростанням числа жінок у трудовій сфері, що вимагає перегляду підходів до організації праці, створення умов для професійного розвитку та підтримки жінок у кар'єрному зростанні. Уряд і роботодавці повинні вжити заходів для подолання гендерних стереотипів та створення рівних можливостей для жінок і чоловіків у всіх аспектах трудової діяльності [4].

Запровадження іноземного досвіду в сферу гендерної рівності жінок у трудовому праві є важливим кроком для покращення ситуації в Україні. Країни з розвинутою економікою та високим рівнем соціальної справедливості, такі як Швеція, Норвегія, Канада та Австралія, демонструють успішні практики у досягненні гендерної рівності, які можуть бути адаптовані до українських умов [5], [6].

Одним із ключових аспектів іноземного досвіду є запровадження системи квот для жінок на керівних посадах. Наприклад, у Норвегії існує законодавство, яке вимагає від публічних компаній забезпечити не менше 40% жінок у складі своїх рад директорів. Така практика сприяє збільшенню представництва жінок у керівництві підприємств і дає змогу реалізувати їх потенціал. В Україні також можуть бути запроваджені подібні квоти, що сприятиме підвищенню рівня участі жінок у бізнесі та управлінні [6].

Крім того, країни, які досягли успіху у забезпеченні гендерної рівності, активно реалізують програми з навчання та підвищення кваліфікації жінок у сферах, що традиційно вважаються чоловічими. Наприклад, Швеція має програми підтримки жінок у STEM-індустріях (наука, технології, інженерія, математика), що не лише сприяє гендерній рівності, а й відповідає потребам сучасного ринку праці. В Україні варто впроваджувати аналогічні програми, щоб заохотити дівчат до вибору професій у цих сферах і забезпечити їм рівні можливості для розвитку кар'єри [7, с. 25].

Іноземний досвід також підкреслює важливість законодавчих ініціатив, які регулюють питання рівної оплати праці. Наприклад, у Канаді існує законодавство, яке вимагає від роботодавців звітувати про розмір зарплат працівників за статтю, що дозволяє виявляти та усувати гендерну зарплатну різницю. Україна може впровадити подібні норми, що сприятиме більшій прозорості у питаннях оплати праці та стимулюватиме роботодавців до забезпечення рівної оплати для жінок і чоловіків [8, с. 46].

Не менш важливим є запровадження механізмів моніторингу та оцінки ефективності реалізації політик у сфері гендерної рівності. Багато країн використовують індикатори для вимірювання прогресу у досягненні гендерної рівності на ринку праці, що дозволяє своєчасно коригувати заходи та стратегії. В Україні також доцільно створити незалежні органи або платформи, які займатимуться збором даних і аналізом гендерних показників у трудовій сфері, що сприятиме обґрунтованій політиці та прийняттю рішень [10, с. 102].

У підсумку, запровадження іноземного досвіду у сфері гендерної рівності жінок у трудовому праві в Україні може стати важливим кроком до покращення становища жінок на ринку праці. Це потребує не лише адаптації вже наявних моделей, але й активної співпраці між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом для створення справедливого середовища, де кожен матиме рівні можливості для реалізації свого потенціалу.

Таким чином, забезпечення гендерної рівності жінок у трудовому праві є важливим завданням для України, яке потребує комплексного підходу, включаючи удосконалення законодавства, боротьбу зі стереотипами та підтримку жінок у професійній сфері. Тільки спільними зусиллями держави, суспільства та приватного сектору можна досягти реальної гендерної рівності в Україні.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 28.

2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року. Відомості Верховної Ради України. 1971. № 50. С. 37.

3. Закон України "Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків" від 8 вересня 2005 року. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 39. С. 48.

4. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. Гендерна рівність в Україні. URL: https://www.msp.gov.ua (дата звернення: 01.10.2024).

5. UN Women. Gender Equality and Women's Empowerment. URL: https://www.unwomen.org (дата звернення: 01.10.2024).

6. European Institute for Gender Equality. Gender Equality Index 2020. URL: https://eige.europa.eu (дата звернення: 01.10.2024).

7. Зотіна Л. А., Ковальчук О. М. Гендерна рівність у трудовому праві України: проблеми та шляхи вирішення. *Юридичний вісник.* 2021. № 4. С. 23-29.

8. Асафова В. М. Проблеми гендерної дискримінації на ринку праці. *Праця і соціальні відносини*. 2022. № 2. С. 45-50.

9. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://www.un.org (дата звернення: 01.10.2024).

10. Шевченко Н. А. Гендерні аспекти трудового законодавства: міжнародний досвід. Наукові праці Національного університету "Острозька академія". 2023. № 1. С. 101-108.

Анна Желізняк
ад'юнкт 3 курсу кафедри адміністративного права
і процесу Навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів превентивної
діяльності НПУ ДДУВС

Основні положення професійної підготовки та психологічного забезпечення поліцейських в Україні

У будь-якому цивілізованому суспільстві людина/громадянин хоче і має почувати себе у безпеці. І саме це зобов'язані забезпечити правоохоронні органи держави, зокрема професійні поліцейські. Задля ефективного виконання покладених на них службових обов'язків, поліцейські проходять професійну підготовку.

Організація первинної професійної підготовки поліцейських визначена Наказом Міністерства внутрішніх справ № 105 від 16.02.2016 "Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції" [1].

Серед основних завдань професійної підготовки поліцейських в Україні можна визначити:

- вивчення нормативно-правових актів, що регламентують безпосередньо діяльність органів внутрішніх справ і їх практичне застосування при здійсненні оперативно-службової діяльності;
- набуття працівниками знань і спеціальних навичок, які необхідні для успішного виконання ними оперативно-службових завдань, а також їх систематичне вдосконалення;
- розвиток у працівників особистих моральних якостей, почуття відповідальності за власні дії, прагнення до постійного вдосконалення свого професійного та загальнокультурного рівня;
- навчання прийомам і способам забезпечення відповідальності за власні дії, забезпечення особистої та професійної безпеки, в тому числі при виконанні службових обов'язків у екстремальних умовах [2, с. 442-443].

В умовах сьогодення в Україні дуже різко постало питання саме забезпечення виконання поліцейськими своїх службових обов'язків у край екстремальних і емоційно тяжких умовах. Тому важливим фактором є психологічне забезпечення працівників правоохоронних органів.

Згідно Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ № 88 від 06.02.2019, основними завданнями системи психологічного забезпечення поліцейських є:

1) психологічне вивчення об’єктів системи психологічного забезпечення;

2) психологічна підготовка об’єктів системи психологічного забезпечення;

3) психопрофілактична робота щодо об’єктів системи психологічного забезпечення;

4) підтримка та оптимізація соціально-психологічного клімату в колективах;

5) психологічне супроводження службової діяльності працівників поліції, у тому числі в ході проведення ними оперативних заходів та слідчих дій;

6) психологічне супроводження освітнього процесу у ЗВО та установах (закладах) Національної поліції, які здійснюють професійну підготовку поліцейських [3].

Зокрема у структурі психологічної готовності до виконання покладених на працівників правоохоронних органів службових обов’язків основними компонентами є:

- мотиваційний, що являє собою наявність мотивів у виборі і виконанні поставлених завдань;

- когнітивний, включає в себе перелік знань, які необхідні при виконанні працівниками службових обов’язків;

- операціональний, обумовлює наявність навичок і вмінь, які відповідають саме професійним вимогам;

- особистісний, що є певним комплексом необхідних, професійно важливих особистісних і психологічних якостей, яких потребує професійна діяльність працівників правоохоронних органів [4, с. 258-259].

Таким чином можна зробити висновок, що для ефективного виконання працівниками поліції покладених на них службових обов’язків вкрай необхідна саме їх професійна підготовка на належному рівні, яка включає в себе комплекс знань та вмінь, забезпечуючих психологічну стійкість та емоційну врівноваженість працівників. Адже саме це сприятиме належному виконанню правоохоронної функції держави.

Література

1. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: *Наказ МВС* від 16.02.2016 № 105.

2. Швець Д.В. Поняття, зміст та функції професійної підготовки поліцейського в Україні. *Форум права*, 2017. Вип. 5. С. 441-446.

3. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: *Наказ МВС* від 06.02.2019 № 88.

4. Ташматов В.А., Третьякова Т.М. Напрями системи психологічного забезпечення поліцейських в Україні. *Габітус.* Соціальна психологія, юридична психологія, 2022. Вип. 39. С. 257-261.

Владислав Жеребний
студент 2 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Порівняльно-правова характеристика системи органів місцевого самоврядування України і країн ЄС

Місцеве самоврядування є ключовим елементом демократичного суспільства, що забезпечує ефективне управління на локальному рівні та залучення громадян до процесу прийняття рішень. В умовах європейської інтеграції України особливої актуальності набуває порівняльно-правова характеристика системи органів місцевого самоврядування України та країн Європейського Союзу. Дослідження актуальних питань феноменології інститутів місцевого самоврядування зумовило низку складних проблем, пов'язаних із дослідженням, що стосуються проблем системи місцевого самоврядування в Україні та світі[1]. Порівняльно-правова характеристика систем місцевого самоврядування України та країн ЄС вимагає комплексного підходу, що охоплює різні аспекти організації та функціонування місцевої влади. Такий всебічний аналіз дозволить виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності між українською та європейськими системами місцевого самоврядування. Аналіз цього досвіду може надати цінні орієнтири для подальшого вдосконалення української системи місцевого самоврядування, сприяти підвищенню ефективності місцевого управління та зміцнення демократії на місцевому рівні.

Система місцевого самоврядування в Україні складається з сільських, селищних, міських рад, районних та обласних рад, сільського, селищного, міського голови, виконавчих органів рад, а також органів самоорганізації населення[2]. У країнах ЄС структура часто більш диференційована: Німеччина, яка має трирівневу систему - муніципалітети, райони (креси) та федеральні землі. Федеративні землі мають високий ступінь автономії, включаючи власні конституції та парламенти[3]. Франція має комуни (найнижчий рівень), департаменти та регіони[4]. Польща складається з трирівневої системи - гміни (найнижчий рівень), повіти та воєводства, що багато в чому схожа на українську, але з більшою фінансовою автономією.

У нашій державі органи місцевого самоврядування мають власні та делеговані повноваження. У країнах ЄС спостерігається тенденція до розширення власних повноважень : Муніципалітети в Німеччині мають широкий спектр повноважень, включаючи освіту, соціальні послуги, містобудування, охорону довкілля та економічний розвиток. Польські гміни мають значну самостійність у вирішенні місцевих питань, включаючи планування просторового розвитку, управління комунальною власністю, надання соціальних послуг. У Франції, комуни відповідають за надання більшості місцевих послуг, таких як збір сміття, догляд за дорогами, організація шкіл.

В Україні місцеві бюджети значною мірою залежать від трансфертів з державного бюджету. У багатьох країнах ЄС фінансова автономія місцевих органів влади вища: Німеччина, Польща та Франція демонструють схожу

модель фінансування місцевого самоврядування. Місцеві органи влади в цих країнах мають значну фінансову автономію завдяки різноманітним джерелам доходів. Крім державних субсидій, вони активно використовують власні податки, такі як податки на нерухомість, доходи фізичних осіб та підприємств. Такий підхід забезпечує стабільність місцевих бюджетів та дозволяє місцевим громадам самостійно вирішувати свої проблеми[3].

Участь громадян в Україні забезпечується через місцеві вибори, референдуми та громадські слухання. В країнах ЄС часто застосовуються більш розвинені форми прямої демократії: Німеччина виділяється особливо широким спектром таких інструментів, як народні ініціативи та референдуми. Це дозволяє громадянам безпосередньо впливати на розробку та прийняття місцевих законів та бюджетів. Активна участь громадян у політичному житті є характерною рисою німецької політичної культури. Польща також має досвід використання інструментів прямої демократії на місцевому рівні. Хоча їхній спектр може бути дещо вужчим, ніж у Німеччині, громадяни мають можливість впливати на рішення місцевої влади через різноманітні механізми участі. У Франції громадянська участь у місцевому самоврядуванні є традиційною і здійснюється через різноманітні канали, включаючи вибори, референдуми та громадські консультації.

Порівняльний аналіз систем місцевого самоврядування України, Німеччини, Польщі та Франції свідчить про те, що українська система має значний потенціал для розвитку. Для цього необхідно: збільшити частку власних доходів у місцевих бюджетах, передати більше повноважень з державного рівня на місцевий, сприяти розвитку громадських організацій та активізації громадян. Впровадження цих заходів дозволить зробити систему місцевого самоврядування в Україні більш ефективною, прозорою та орієнтованою на потреби громадян.

Література

1. Баймуратов М.О., Могілевський В. С. Формування правового простору місцевого самоврядування в україні: теоретичні підходи до розуміння та визначення, Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні, Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю (20 грудня 2019 року, м. Львів), URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Problem-samovryaduvannya.pdf

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

3. Місцеве самоврядування в Німеччині, URL: http://surl.li/nxfoys

4. Гураль П. Ф., Французька модель місцевого самоврядування та її імплементація в Україні, URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Problem-samovryaduvannya.pdf

Сергій Жмакін
аспірант юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Інститут омбудсмена: герменевтичний аспект

Роль омбудсмена в сучасному суспільстві визначається крізь призму невід'ємної частини механізму захисту прав людини та є субсидіарним способом забезпечення прав людини. Це пов'язано в першу чергу з глобалізаційними процесами, загальною концепцією сталого розвитку та поширеністю альтернативних механізмів вирішення спорів, з якими часто асоціюють омбудсменів. Сьогодення характеризується тим, що омбудсмени є важливою та постійнодіючою частиною правових систем у більшості країн світу, і багато країн мають омбудсменів як у державному, так і в приватному секторах. Необхідно підкреслити, що інститут омбудсменів розглядають як новітній інституційний механізм захисту прав людини. У багатьох країнах світу інститут омбудсмену, або уповноваженого з прав людини, є незалежним державним органом та інституційно пов'язаний із системою позасудового захисту прав людини. Правовий статус омбудсменів зарубіжних країн різниться між собою, що пов'язується з такими чинниками: по-перше, належність до різних типів правової системи; по-друге, історичні передумови становлення держави та формування державних органів; по-третє, правова культура суспільства та особи.

Досліджуючи етимологічну основу терміну «омбудсмен» звертаємося до «Юридичної енциклопедії» за редакцією Ю. Шемшученко, відповідно до якої омбудсман (швед, ombudsman, букв. — уповноважена особа, від давньоісл. umbothsmadhr, де umboth — довіреність, повноваження і madhr — людина) — парламентський комісар з прав людини [6].

В наукових джерелах можна зустріти чимало дефініцій «омбудсмен». На нашу думку, чітке тлумачення цієї дефініції ускладнене її поліваріативністю та відсутністю єдиної моделі. Так, Міжнародною асоціацією юристів у 1974 році було надано наступне визначення: «посада, передбачена конституцією або рішенням законодавчого органу чи парламенту, очолювана незалежною посадовою особою високого рівня, відповідальною перед законодавчим органом чи парламентом, яка приймає скарги від потерпілих осіб на дії державних органів, посадових осіб та службовців або діє за власною ініціативою і має повноваження проводити розслідування, рекомендувати коригувальні дії та видавати звіти» [1, с. 2-3].

Вчена Л. Рябовол визначає омбудсмена, як «незалежну публічну особу високого рангу, до повноважень якої належить здійснення контролю, як правило, від законодавчої, іноді від виконавчої влади за станом реалізації прав людини шляхом розгляду скарг на органи публічної влади та дії посадових осіб і проведення відповідних розслідувань» [5, с. 40]. З зазначеної дефініції витікає ще одна важлива функція – здійснення контролю, а омбудсмен визначається, як незалежна публічна особа високого рангу. С. Ківалов розглядає омбудсмена, як інститут субсидіарно застосовуваний у правовому механізмі захисту прав людини та громадянина, діяльність якого доповнює чинні способи захисту прав людини, не скасовуючи й не переглядаючи компетенцію державних органів,

що забезпечують захист і відновлення порушених прав і свобод [3, с. 96]. І. Ієрусалімова також визначає омбудсмена як можливий альтернативний чи необхідний додатковий інститут «ненадійної державної системи, гарант прийняття правомірних рішень та сприяє підвищенню публічної довіри до адміністрації» [2, с. 18].

На наше переконання, найбільш повне визначення омбудсмена дав О. Марцеляк, як «призначений вищими органами державної влади контрольно-наглядовий, правозахисний, незалежний, політично нейтральний, одноособовий чи колегіальний орган державної влади (посадова особа), уповноважений конституцією чи законом за власною ініціативою або зверненням громадян контролювати діяльність органів і посадових осіб (насамперед виконавчої гілки влади) з точки зору дотримання ними прав і свобод людини та громадянина, який зазвичай, діє неформально на власний розсуд та рекомендує корегуючі дії, спрямовані на належне забезпечення цих прав і свобод» [4, с. 40].

Отже, аналіз наукових праць на основі герменевтичного методу дослідження дав змогу систематизувати думки правників та дійти висновку що омбудсмен визначається як посадова особа високого рангу, як державний орган, як інститут. Щодо останнього, враховуючи правову природу та правовий статус, інститут омбудсмена необхідно окремо розглядати як політичний інститут, державний інститут та інститут контролю.

Література

1. Dean M. Gottehrer. (2009) Fundamental Elements of An Effective Ombudsman Institution. URL: file:///D:/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/1%20%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B8/Stockholm%20Conference_15.%20Plenary%20Session%20II_Dear%20Gottehrer%20(2).pdf (дата звернення: 30.09.2024)
2. Ієрусалімова І.О. Формування інституту омбудсмена в Україні: історико-правовий підхід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2014. Випуск 29. Частина 2. Том 2. С. 17-20
3. Ківалов С.В., Залюбовська І.К. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади в Україні: історія, теорія, перспективи: монографія. Одесса: Юридична література, 2004. 152 с.
4. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: дис. … д-ра юрид. наук. Одеса, 2004. 473 с.
5. Рябовол Л.Т. Омбудсмен як інституційно-організаційна гарантія прав і свобод людини: зарубіжний досвід. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. Том 30(69) №4. С. 38-43
6. Юридична енциклопедія. За редакцією Ю.С. Шемшученко. URL: https://leksika.com.ua/20011227/legal/ombudsmen (дата звернення: 30.09.2024)

Ростислав Зардов
студент 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Особливості кримінально-правової кваліфікації корупційних злочинів в Україні*

Корупційні злочини є однією з найбільших загроз для національної безпеки та розвитку України. Їх особливість полягає в тому, що корупція не лише підриває суспільну довіру до органів державної влади та місцевого самоврядування, але й негативно впливає на економічні та соціальні процеси.

Так, корупційні злочини кваліфікуються як окрема категорія правопорушень. Це передбачено, зокрема, у розділі XVII Кримінального кодексу України (ККУ) "Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг".

Згідно із загальними правилами кримінально-правової кваліфікації: статті, що встановлюють спеціальні норми про зловживання владою або службовим становищем, а також ті, що передбачають складені злочини, мають пріоритет над загальними нормами про такі правопорушення; Стаття 364 ККУ, як загальна норма, застосовується тоді, коли діяння не підпадає під кваліфікацію за іншими спеціальними статтями. Ця стаття є "резервною" для випадків, які не охоплюються спеціальними нормами; Якщо посадова особа вчиняє злочин через зловживання владою або службовим становищем, але стаття, яка кваліфікує основний злочин, не містить такої ознаки, то дії підлягають кваліфікації за сукупністю статей - зокрема, основний злочин і стаття 364. Прикладом може бути вчинення злочину за одержання неправомірної вигоди. Стаття 364 ККУ часто використовується на практиці: за нею відкривають кримінальні провадження, оголошують підозри та передають матеріали до суду, зазвичай у сукупності з іншими статтями Особливої частини ККУ. Однак, кількість засуджень за службові зловживання є значно меншою, ніж кількість зареєстрованих проваджень. Часто справи закриваються, обвинувачені звільняються від відповідальності або застосовуються м'якіші види покарань, як-от випробування (ст. 75 ККУ). Це пов'язано з помилками у правозастосуванні, неналежним встановленням складу злочину, недоліками у розмежуванні ст. 364 з іншими статтями, а також недосконалістю самої статті [1, с. 67].

Також, однією з ключових проблем при кримінально-правовій кваліфікації корупційних злочинів є розмежування між ними та іншими правопорушеннями, які не завжди мають чітко виражений корупційний характер. Це питання особливо актуальне при кваліфікації злочинів за ст. 364 ККУ та ст. 368 ККУ. У першому випадку важливо враховувати, що злочинним є використання влади чи службового становища в корисливих цілях, навіть якщо немає безпосереднього факту передачі неправомірної вигоди. У другому випадку необхідним елементом складу злочину є саме факт одержання посадовою особою вигоди для себе чи третіх осіб.

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Можна зазначити, що відповідальність за підкуп настає, якщо спеціальний суб'єкт отримав неправомірну вигоду за виконання або невиконання дій в інтересах особи, яка її надає, використовуючи свій особливий статус. Судова практика в Україні свідчить, що відповідальність настає незалежно від того, чи виконав спеціальний суб'єкт обумовлену дію, або навіть чи мав намір це зробити. Науковці критикують такий підхід, вважаючи, що коли спеціальний суб'єкт, приймаючи неправомірну вигоду, не планує виконувати дії в інтересах того, хто її надає, такі дії слід кваліфікувати як шахрайство, а не підкуп. Підкуп вважається завершеним з моменту отримання спеціальним суб'єктом хоча б частини неправомірної вигоди. Якщо ж вигоду не було прийнято, дії особи, яка її пропонувала, кваліфікуються як пропозиція неправомірної вигоди, відповідальність за надання неправомірної вигоди несе фізична особа, яка досягла 16-річного віку, є осудною, та має право розпоряджатися майном, яке передає у якості винагороди. Це може бути як її власне майно, так і інше, яким вона має можливість або право користуватися [2, с. 31].

Також важливим аспектом кваліфікації корупційних злочинів є визначення розміру неправомірної вигоди. Згідно з чинним законодавством, розмір вигоди впливає на кваліфікацію злочину та визначення санкцій. Наприклад, за ст. 368 ККУ розмір неправомірної вигоди визначає ступінь тяжкості злочину та відповідальність, яку понесе особа. Якщо неправомірна вигода незначна, злочин кваліфікується як менш тяжкий, тоді як одержання великої або особливо великої неправомірної вигоди тягне за собою суворіші покарання. Якщо в статті (або її частині) Кримінального кодексу зазначено про розмір неправомірної вигоди, то мається на увазі лише матеріальна вигода. У випадках, коли такого уточнення немає, неправомірна вигода може включати як матеріальні, так і нематеріальні блага. Наприклад, у статтях 364¹, 365², 368³, 368⁴, 369, 369², 370 та частинах 1 і 2 статті 368 КК неправомірна вигода може бути як матеріального, так і нематеріального характеру. Водночас, у частинах 3, 4, 5 статті 368 та статті 368² неправомірна вигода стосується виключно матеріальних благ [3, с. 7-15].

Підсумовуючи усе вище сказане, можна сказати що, кримінально-правова кваліфікація корупційних злочинів в Україні є складним і багатогранним процесом, що вимагає ретельного аналізу всіх обставин злочину. Важливу роль відіграють як норми законодавства, так і практична діяльність правоохоронних органів, спрямована на виявлення та доведення фактів корупції. Незважаючи на вже здійснені зміни у кримінальному законодавстві, процес удосконалення кваліфікації корупційних злочинів триває, оскільки корупція залишається однією з найсерйозніших загроз для держави та суспільства.

Література

1. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М.І. Хавронюка.– К. : Москаленко О. М., 2019. – 464 с.

2. Михайленко Д. Г. Кваліфікація корупційних злочинів : навч.-метод. посіб. для студентів 5-го курсу Інституту прокуратури та слідства / Д. Г. Михайленко. Одеса : Юридична лі- тература, 2013. - 136 с.

3. Ярошенко О. Д. Кримінальна відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) : дис. канд. юрид. наук. Київ, 2013. 267 с.

Ольга Захарченко
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Алібі як засіб захисту*

Тема "Алібі як засіб захисту" є надзвичайно актуальною в контексті сучасного кримінального процесу. Алібі, як юридичний інститут, відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та прав людини в судовому провадженні. У сучасному кримінальному праві важливість алібі зростає, оскільки обвинувачені мають право довести свою невинуватість, а алібі є одним із найефективніших засобів для цього. Правильне використання алібі може суттєво вплинути на результат судового розгляду, адже це сприяє дотриманню принципу презумпції невинуватості.

Дану тему досліджували багато вчених та практиків у галузі кримінального права. Фахівці, такі як Олександр Ярошенко, Валентин Середа, Людмила Шевченко та Анатолій Мельник, присвятили свої наукові праці вивченню окремих аспектів алібі. Вони аналізують його значення в правозастосуванні, проблеми, що виникають під час реалізації, та способи вдосконалення законодавства. Це дослідження не лише розширює теоретичні знання про алібі, але й має практичне значення для захисту прав людини та забезпечення справедливого судочинства в Україні.

Алібі визначається як доказова база, що підтверджує, що особа не могла скоїти злочин через свою присутність у іншому місці в момент його скоєння. Це може включати свідчення свідків, документальні докази, відеозаписи або дані з електронних пристроїв, які доводять, що обвинувачений знаходився далеко від місця злочину. Алібі є важливим елементом у забезпеченні правосуддя, оскільки воно дозволяє зменшити ризик помилкових обвинувачень та несправедливих вироків.[1, с. 125]

Алібі відіграє ключову роль у реалізації принципу презумпції невинуватості, який є основоположним у кримінальному праві та правосудді. Цей принцип закріплений у міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини та Європейська конвенція з прав людини, які підкреслюють, що кожен має право на справедливий судовий розгляд та не повинен вважатися винним, поки його вину не буде доведено. Алібі, у свою чергу, служить важливим інструментом для обвинуваченого, щоб спростувати обвинувачення і захистити свої права.[2, с. 88]

Алібі традиційно встановлюється через свідчення, які підтверджують, що підозрюваний (обвинувачений) у визначений час перебував у іншому місці. Це можуть бути показання свідків, які заявляють про наявність

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

підозрюваного у певній локації, а також результати впізнання, коли свідки або потерпілі не ідентифікують особу, причетну до злочину.

Важливо відзначити, що алібі як категорія кримінально-процесуального права формується лише внаслідок оцінки наявних доказів у справі. Щоб зробити висновок про наявність алібі, потрібно чітко встановити, що особа не може одночасно перебувати в двох різних місцях. Таким чином, якщо буде доведено, що підозрюваний (обвинувачений) знаходився поза місцем скоєння злочину у час його вчинення, вважається, що він має алібі щодо інкримінованого йому діяння.[3, с. 129]

При перевірці алібі важливим є проведення різних слідчих дій, таких як допит, очні ставки, пред'явлення для впізнання, а також відтворення обстановки події. Допит підозрюваного передбачає врахування таких факторів, як його процесуальне становище, зміст заявленого алібі та наявність свідків. Підготовка до допиту включає аналіз матеріалів справи та складання плану, що допомагає чітко визначити напрямок розслідування.

Тактичні прийоми, зокрема деталізація та уточнення показань, сприяють запобіганню заявленню неправдивого алібі. Свідків можна класифікувати на тих, що підтверджують або спростовують алібі, що вимагає різних підходів під час їх допиту. Використання асоціативних зв'язків та пред'явлення доказів також грає важливу роль у встановленні правдивості свідчень.

Алгоритм дій слідчого включає всі етапи перевірки алібі, починаючи від допиту підозрюваного до аналізу отриманих доказів. Якщо алібі підтверджується, кримінальне переслідування припиняється. У разі спростування слідчий проводить додаткові дії для викриття неправди, що є важливим для забезпечення справедливості в розслідуванні.[4, с. 13]

Таким чином, алібі, як засіб захисту, займає важливе місце в кримінальному процесі, забезпечуючи право обвинуваченого довести свою невинуватість. Це інститут сприяє реалізації принципу презумпції невинуватості, що є основою справедливого правосуддя.

Аналіз судової практики вказує на труднощі в оцінці допустимості доказів алібі, що свідчить про потребу в рекомендаціях для суддів та адвокатів. Соціальна значущість алібі полягає в формуванні довіри суспільства до правосуддя, адже громадяни повинні мати впевненість у справедливості судових процесів.

Вивчення міжнародного досвіду в цій галузі дозволяє виявити ефективні практики та шляхи вдосконалення національного законодавства. Таким чином, дослідження алібі має потенціал для покращення системи кримінального правосуддя і забезпечення прав людини, залишаючись важливим аспектом для подальшого вивчення.

Література

1. Ярошенко, О., Середа, В. "Кримінальне право України"
2. Шевченко, Л. "Кримінальний процес"
3. Іваненко О.В. Алібі: теоретичні проблеми та прикладне значення у кримінальному провадженні
4. ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПЕРЕВІРКИ АЛІБІ У ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ Юсупов Володимир Васильович

Сергій Ілларіонов
студент 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Екологічні аспекти в сфері земельного законодавства: виклики і можливості*

Серед земель України найбільшу територію займали у 2014 році землі сільськогосподарського призначення (71%), 78% з яких є ріллею. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5% території), забруднення (близько 20% території), підтоплення (близько 12% території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 тони на 1 гектар.

Як відомо, одним з основних правових засобів охорони земель в Україні від забруднення або псування виступає кримінальна відповідальність за таке діяння. Характеристика цього засобу буде повною лише за умови висвітлення щонайменше трьох її аспектів: суспільної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності (криміналізації) за забруднення або псування земель; форм реалізації такої відповідальності, розгляду інших засобів кримінально-правової охорони земель від забруднення або псування; аналізу складу злочину, передбаченого ст. 239 КК України, як єдиної та достатньої юридичної підстави настання кримінальної відповідальності. [1]

Проте, варто зазначити, що відповідальність за таке правопорушення може бути не лише кримінальною, а й цивільною та адміністративною, так, згідно ст. 211 Земельного кодексу України «Громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність…» і «Законом може бути встановлено відповідальність і за інші порушення земельного законодавства.» окрім тих, що зазначені у цій статті. [2]

Також згідно ст. 22 Закону України «Про охорону земель» існує і система заходів у галузі охорони земель, яка в себе включає:

- державну комплексну систему спостережень;
- розробку загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;
- створення екологічної мережі;
- здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;
- економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів;
- нормування. [3]

Одним із ключових викликів в екологічній сфері земельного законодавства є потреба впровадження більш жорсткого контролю за

* Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

охороною земель та дотриманням екологічних стандартів. Законодавство повинно враховувати питання деградації ґрунтів, що пов’язана з нераціональним використанням земель, надмірним застосуванням пестицидів та добрив. Такі заходи як інвентаризація земель, стимулювання використання екологічно чистих технологій у сільському господарстві та суворіші штрафи за забруднення можуть сприяти поліпшенню стану земель. [4]

Одним з перспективних напрямків у регулюванні є запровадження «екологічної сертифікації» земель сільськогосподарського призначення, що дозволить контролювати дотримання агроекологічних стандартів. Іншою важливою ініціативою є розвиток системи стимулів для фермерів, які дотримуються принципів сталого землекористування.

Також особливу увагу слід приділити питанням захисту земельних ресурсів у контексті впровадження інфраструктурних проектів, адже урбанізація та розширення промислових зон часто призводять до порушень екологічної рівноваги. Законодавство має чітко регламентувати оцінку впливу на довкілля (ОВД) та процедури громадського обговорення проектів, які можуть загрожувати екологічному стану земель.

Земельні ресурси України є значною мірою деградованими, з високим показником розораності порівняно з європейськими країнами, а використання земель не повною мірою відповідає вимогам раціонального природокористування. Причини виникнення такої ситуації мають комплексний характер та історичні передумови. Особливо слід відзначити порушення екологічно збалансованого співвідношення між сільськогосподарськими угіддями, зменшення території унікальних степових ділянок та інших цінних природних екосистем, надмірну розораність території та порушення природного процесу ґрунтоутворення, використання недосконалих технологій в сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях господарства, орієнтацію на досягнення коротко- та середньострокових економічних вигод, що має негативні наслідки для навколишнього природного середовища у довгостроковій перспективі.

Збільшується кількість та масштаби надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Надмірний антропогенний вплив і високий рівень техногенного навантаження на територію України обумовлені наявністю комплексу гірничодобувних, хімічних, енергетичних об’єктів, які технологічно застарілі та не мають необхідного обладнання для зменшення скидів забруднюючих речовин у водні об’єкти. [5]

Також необхідно згадати щодо сильного впливу воєнних дій на території України, які тривають з 2014 року і особливо загострилися після повномасштабного вторгнення у 2022 році, вони суттєво вплинули на екологічну ситуацію в країні. Основні проблеми, спричинені війною, включають:

1. **Руйнування інфраструктури та деградація земель:** Воєнні дії призвели до забруднення ґрунтів через руйнування промислових об'єктів, складів паливно-мастильних матеріалів та хімічних речовин. Пошкодження інфраструктури сільськогосподарського призначення призводить до деградації земель і втрати їх продуктивності.

2. **Міни та вибухонебезпечні предмети:** На територіях, де проводилися бойові дії, залишається велика кількість мін та снарядів, які не вибухнули. Це обмежує можливість використання земель для сільського господарства та несе ризики для населення.

3. **Забруднення води та ґрунтів:** Використання вибухових речовин та знищення інфраструктури призводить до хімічного забруднення ґрунтів і водойм, що може мати довгострокові негативні наслідки для здоров'я людей та екосистем.

4. **Знищення лісів та природних ландшафтів:** Воєнні дії спричиняють масштабну вирубку лісів, винищення флори та фауни, що значно порушує екологічний баланс і знижує біорізноманіття.

5. **Вплив на клімат та атмосферу:** Воєнні конфлікти спричиняють великі викиди парникових газів, що сприяє погіршенню кліматичних умов, а також забруднюють повітря шкідливими речовинами.

Таким чином, війна не лише спричиняє втрати людських життів і матеріальні збитки, але й створює серйозні екологічні загрози, з якими доведеться боротися протягом десятиліть.

Також окремо слід зосередити увагу на водних ресурсах. Підвищення рівня забруднення води на територіях, де відбувається інтенсивне сільське господарство, є критичною проблемою. Відповідно, необхідно підсилити моніторинг впливу аграрної діяльності на водні об'єкти та передбачити ефективні механізми їх захисту.

Екологічні аспекти земельного законодавства також передбачають захист біорізноманіття та збереження природоохоронних зон, які підпадають під особливий правовий режим використання. Важливим є створення нових та підтримка вже існуючих об'єктів природо-заповідного фонду, адже їх знищення чи деградація може мати незворотні наслідки для екосистем.

Виклики, що стоять перед екологічною складовою земельного законодавства, вимагають інтеграції екологічної політики в усі сфери державного управління. Це сприятиме кращому балансу між економічними інтересами та необхідністю охорони природних ресурсів.

Література

1. ШУЛЬГА, АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ, et al. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: монографія. 2013, режим доступу: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/content
2. Земельний кодекс України
3. Закон України «Про охорону земель», дата звернення 26.09.2024, режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», дата звернення 21.09.2024, режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», дата звернення 21.09.2024, режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p#Text

Андрій Іщук
студент 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Правове обмеження при проходженні публічної служби*

Публічна служба є важливим елементом забезпечення належного функціонування всієї держави. Службовці, які займають державні посади, ухвалюють рішення, що безпосередньо впливають на розвиток суспільства, економіку, правову систему та фінансової політики країни . Від їхніх дій залежить те, наскільки успішно держава реалізує свою функцію як інструменту справедливого й ефективного державного управління. Проте значні державно-владні повноваження та доступ до ціннісних ресурсів можуть створити ризики зловживання службовим становищем, конфлікту інтересів, корупційних правопорушень та використання влади для особистого збагачення.

Для запобігання таким загрозам та для збереження довіри громадян до державних інститутів запроваджено систему обмежень, які регламентують діяльність публічних службовців. Ці обмеження встановлені законодавством і спрямовані на забезпечення доброчесності, прозорості та підзвітності службовців. Слід погодитись із Л. В. Романюк з приводу того, що правові обмеження встановлені для публічних службовців обумовлені «специфікою виконуваних ними завдань, функцій держави та службових повноважень і полягають в основному в деяких заборонах для державних службовців» [1, с.119].

Зокрема, Законом України «Про державну службу» та «Про запобіганню корупцією» та низкою нормативно-правових актів визначаються правові обмеження для службовців у сфері публічної служби. Ці обмеження стосуються процесу призначення на посаду та виконання службових обов'язків, діють протягом усього періоду служби та не можуть бути змінені чи скасовані іншими нормами.

Аналізуючи, Закон України «Про державну службу» можна встановити те, що він закріплює певні вимоги щодо особи як кандидата на посаду публічного службовця. Наприклад, ст. 20 цього Закону передбачає, що особа повинна мати відповідну кваліфікацію, вищу освіту, а також володіння державною або іноземною мовою[2]. Також, зазначимо, що ст.23 Закону України «Про державну службу» встановлює види обмеження, які категорично забороняють призначати на посаду осіб, якщо вони будуть безпосередньо підпорядковані своїм близьким родичам.

Проте Закон України «Про запобігання корупції» на відміну від іншого Закону, покликаний врегульовувати обмеження, які встановлюються саме під час проходження публічної служби, а точніше заборон, що поширюються на публічних службовців щодо: використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22); одержання подарунків (ст. 23); неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25), а також у зв’язку з припиненням

* Наукова керівниця - *Ярина Павлович-Сенета*, доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26)[3, с.69].

Також, важливо звернути увагу на те, що низка статей вищезазначеного Закону знаходять свій прояв у в Загальних правилах етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби (далі – НАДС) від 05.08.2016 № 158 [4], тут закріплюється певні морально-етичні правила поведінки, які базуються на покладенні обмежень щодо поведінки публічних службовців.

Отже, вище наведене обмеження, які стосуються усіх без виключення публічних службовців є загальними. Однак, також існують специфічні обмеження, що застосовуються до окремих категорій працівників.

Наприклад, обмеження для працівників: органів поліції передбачені ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію» [5]; Державного бюро розслідувань України (далі – ДБР України) – ст. 15 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» [6]; Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) – ст. 13 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [7].

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що правове обмеження, яке накладається на публічних службовців передусім мають на меті запобігання корупції, конфліктам інтересів та неетичній поведінці. Цей комплекс заходів включає заборони на отримання подарунків, додаткових доходів, підприємницьку діяльність, участь в політичних партіях . Тому важливо розуміти, що обмеження при проходженні публічної служби — це не тільки запобіжник для уникнення конфліктів інтересів, а й спосіб відновлення довіри громадян до усієї держави.

Література

1.Романюк Л.В. Обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу та проходженням державної служби. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2004. № 60–62 . С. 119–121. URL:http://visnyk.law.knu.ua/images/pdf/60-62_2004.pdf

2.Про державну службу: закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#top (дата звернення 03.01.2024).

3. Шовкун Ю.І. Правова природа та поняття обмежень під час проходження публічної служби. Юридичний бюлетень. 2024. Вип.32. С. 69. URL: https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.32.09

4. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text (дата звернення 16.02.2024).

5. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.

URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n613 (дата звернення 18.02.2024).
6.Про Державне бюро розслідувань: закон України від 12.11.2015 № 794-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#n330 (дата звернення 18.02.2024).
7.Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18 (дата звернення 18.02.2024)

Василь Йолохов
студент 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Проблематика надання правничої допомоги у цивільному судочинстві*

Відповідно до статті 131-2 Конституції України для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [1, ст. 131-2]. Крім того, ч. 2 ст.15 ЦПК України передбачено, що представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом [2, ст. 15].

Так, із вищезазначених норм чинного законодавства вбачається, що надавати професійну правничу допомогу може виключно адвокат, при тому, що як Конституцією України так і ЦПК України передбачено, що існує категорія справ у яких правничу допомогу може надавати особа, яка не має статусу адвоката.

Тож виникають наступні питання, які є проблематикою сьогодення, зокрема: 1) чому законотворець пов'язує професійну правничу допомогу виключно з адвокатською діяльністю? 2) чи потребує чинне законодавство змін у розрізі надання правничої допомоги особами, які є представниками (без статусу адвоката) у цивільному судочинстві?

З метою з'ясування відповіді на поставлені нами питання необхідно визначити категорію осіб, які можуть бути представниками (за виключенням законних представників) у цивільному процесі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 60 ЦПК України представником у суді може бути адвокат або законний представник [2].

* Наукова керівниця – *Тетяна Юзько*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

Статтею 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплені вимоги до особи, яка виявила бажання стати адвокатом. Так, серед інших, обов'язковим є наявність повної вищої юридичної освіти та стажу роботи в галузі права не менше двох років [3, ст. 6]. В свою чергу, ч. 2 ст. 60 ЦПК України передбачено, що під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у ст. 61 ЦПК України [2].

З вищезазначених норм чинного законодавства вбачається, що вимоги до особи, яка може бути представником під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах, до яких законотворець відносить 5 пунктів (ч. 6 ст. 19 ЦПК України), взагалі не передбачають наявність у такого суб'єкта юридичної освіти, коли ж адвокатом може бути виключно особа, яка має повну вищу юридичну освіту.

Враховуючи дані обставини стає очевидним чому в чинному законодавстві розмежовується професійна правнича допомога (надається адвокатом) та правнича допомога – представниками, основні критерії яких: вік та дієздатність. Беззаперечно, ми погоджуємось, що серед представників, які не мають юридичної освіти може бути особа, яка володіє теоретичними знаннями та практичними навиками у галузі права досконаліше за особу, яка має статус адвоката, однак ми розглядаємо загальну статистику згідно рішень Єдиного державного реєстру судових рішень, яка свідчить про доцільність внесення змін до ст. 60 ЦПК України шляхом викладення частини другої у такій редакції: «Під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту та має стаж роботи в галузі права не менше двох років, за винятком осіб, визначених у статті 61 ЦПК України».

Таким чином, проблематика надання правничої допомоги представниками у цивільному судочинстві викликає ряд важливих питань, пов'язаних з обмеженнями, установленими чинним законодавством. Хоча Конституція України та ЦПК України чітко визначають, що професійну правничу допомогу можуть надавати лише адвокати, існують винятки, що дозволяють особам без адвокатського статусу представляти інтереси клієнтів у деяких категоріях справ. Це створює певні ризики, оскільки представники без юридичної освіти можуть не мати достатніх знань для ефективного захисту прав осіб, які звертаються за допомогою. Важливо, що хоч окремі представники можуть бути компетентними, загальна тенденція свідчить про необхідність більш чітких критеріїв відбору представників, зокрема, вимог до наявності вищої юридичної освіти та стажу роботи в галузі права.

Враховуючи викладене, доцільно розглянути можливість внесення змін до законодавства, які б уточнили і підвищили вимоги до осіб, що мають право на представництво у цивільних спорах. Це може покращити якість правничої допомоги та забезпечити більш ефективний захист прав громадян у судовій системі.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр..
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. URL: http://surl.li/ejcthy.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

Анна Канівець
студентка 2 курсу факультету будівництва та транспорту
Сумського національного аграрного університету

Захист прав цивільного населення в умовах воєнного стану

Під час воєнного стану права людини потребують особливої уваги та захисту з боку держави. В умовах загрози національній безпеці, виникає необхідність забезпечення суспільного порядку та дотримання прав громадян. Зважаючи на сучасні проблеми та обставини пов'язані з війною в Україні, питання захисту цивільного населення стає вкрай важливим, і потребує розробки подальших дій задля забезпечення миру.

Ця проблема була предметом наукової уваги українського вченого Клапоущака Д.С. Також слід виділити зарубіжних вчених, таких як: Фаді-Бані Насер, Маніна М.А., Майбороду Р.І. Проте нинішній стан даного питання свідчить про необхідність подальших досліджень і пошуку ефективних рішень, задля створення безпечних умов та запровадження миру на території України.

Широкомасштабне вторгнення на територію України змусило нас замислитися над такими важливими питаннями: гарантування безпеки цивільного населення, зменшення власних втрат при військовій агресії, створення умов для максимально можливого збереження нормального функціонування та життєдіяльності в умовах війни. Це вимагає всебічного підходу, який враховує як фізичний, так і психологічний захист людей, а також забезпечення основних потреб. Заступник начальника юридичного відділу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана М. Падалко, стверджує: «При проведенні певних воєнних операцій кожна з воюючих сторін повинна постійно виявляти турботу про те, щоб оберігати цивільне населення, цивільних осіб і цивільні об'єкти від нападу» [1, с. 45]. Основою захисту мирного населення в умовах міжнародного збройного конфлікту є Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року та Додатковий протокол І, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, що є ратифікованими в Україні, а тому є обов'язковими для виконання [2, с. 294]. Важливо зрозуміти, що безпека - це пріоритет.

Складна ситуація має та вимагає злагодженої роботи держави, її цілісної праці з людьми та місцевих громад і кожного окремого громадянина, щоб у разі небезпечного становища мирне населення було обізнане та інформоване як діяти та зберегти своє життя.

Основні напрямки захисту цивільного населення може включати наступні дії:

- Створення та підтримка у належному стані бомбосховищ та укриттів.
- Постійне та систематичне проведення навчань, інструктажів з питань дій у разі надзвичайних ситуацій.
- Поширення інформації та правил поведінки у доступних інформаційних джерелах.
- Організація та здійснення комплексних заходів у разі загрози життю та здоров'ю мирного населення. Забезпечення транспортом, їжею, водою та необхідними ліками в критичних ситуаціях, надання психологічної підтримки постраждалим. Особлива увага приділяється дітям, які зазнали стресу.
- Створення кризових центрів та можливості проходження реабілітації людям які зазнали тяжких травм та життєвих труднощів.
- Організація місцевої влади задля створення всіх необхідних умов збереження людських потреб, можливість звернення до міської влади з проханнями.
- Надання фінансової підтримки людям які зазнали втрат власного майна, внаслідок ворожих атак з боку держави-терориста.

Необхідно також впорядкувати у відповідності із сучасними умовами питання соціального і правового захисту волонтерів, які ризикують своїм здоров'ям і життям, виїжджаючи в зону бойових дій, надаючи допомогу військовим та іншим підрозділам безпосередньо під вогнем [3, с. 51]. Приділити увагу створення системи заходів задля підтримки та заохочення благодійної діяльності фізичних і юридичних осіб які надають допомогу та підтримку військовим частинам Збройних Сил України, територіальної оборони, госпіталям, пораненим воїнам та сім'ям загиблих військовослужбовців, внутрішню переміщених осіб та іншим потерпілим громадянам під час військових дій.

Насилля над життям та особистістю, зокрема захоплення заручників, є забороненими й залишатимуться забороненими будь-коли та будь-де стосовно осіб, які не беруть активної участі в бойових діях. Захист мирного населення під час збройного конфлікту є центральною темою міжнародного гуманітарного права (МГП), основною метою якого є зменшення страждань осіб, які не беруть участі у військових діях. Принципи, закладені в Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах до них, забезпечують основи захисту прав людей під час збройних конфліктів.

Отже, на підставі викладеного вище, можна стверджувати, що для забезпечення належного захисту прав цивільного населення в умовах воєнного стану необхідно удосконалити національне законодавство відповідно до міжнародних стандартів, посилити контроль за дотриманням прав людини військовими та правоохоронними органами, а також запровадити дієві механізми компенсації шкоди постраждалим особам.

Література

1. Падалка М. Міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. № 6. С.45-48

2. Клапоущак Д. « Щодо міжнародно-правового захисту цивільного населення під час збройного конфлікту». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Том 2. №777 С. 294-298

3. Марцеляк О. «Права людини в Україні та їх забезпечення в умовах військової агресії». Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції *(15 грудня 2022 року)*: ел. збірник / Ред. кол.: О. Васильченко; О. Лотюк; П. Діхтієвський; В. Пашинський; А. Матат. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. 203 с. С.51-54

Діана Касинець
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Кримінальна відповідальність за військові злочини під час воєнного стану*

Кримінальна відповідальність за військові злочини під час воєнного стану є однією з найгостріших проблем правової системи будь-якої країни, яка перебуває в стані війни. В Україні з початком широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації у 2022 році, питання кримінальної відповідальності за військові злочини набуло нових масштабів та актуальності. Воєнний стан запроваджує особливий режим правового регулювання та передбачає посилені заходи контролю: обмеження прав і свобод громадян, підвищення вимог до військової дисципліни.

Правовий режим воєнного стану має унікальні риси відмінні від інших надзвичайних правових режимів, таких як надзвичайний стан чи особливий стан. Воєнний стан в Україні запроваджується відповідно до статті 106 Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12 травня 2015 року. Воєнний стан — це особливий правовий режим, що передбачає тимчасове обмеження прав і свобод громадян, запровадження спеціальних правових інститутів та посилений контроль державних органів за різними сферами суспільного життя у сферах національної безпеки та оборони. Воєнний стан діє виключно на території на якій існує загроза збройного конфлікту та оголошується в разі агресії чи її загрози. Під час запровадження воєнного стану в Україні в 2022 році були активовані механізми контролю за дотриманням комендантської години, здійснювались обмеження пересування громадян, суттєво змінювалися правила діяльності органів влади та правоохоронних органів [1, с. 12].

Воєнний та військовий стани, хоча і мають схожі характеристики, суттєво різняться за своєю сутністю і правовим характером. Воєнний стан є більш комплексним і передбачає оборонні заходи та активне втручання держави в різні сфери життя з метою забезпечення національної безпеки. Військовий стан як частина воєнного режиму, зосереджений виключно на військових операціях та забезпеченні обороноздатності країни. Однією з

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ключових відмінностей є правове регулювання, де воєнний стан регламентується комплексом правових норм, тоді як військовий стан здебільшого регулюється нормами військового законодавства. Під час воєнного стану можливе запровадження обмежень на свободу слова та масової інформації, а також введення додаткових санкцій за невиконання військових наказів або співпрацю з ворогом. Військовий стан вимагає дотримання суворої військової дисципліни, що закріплено у військових статутах і національному законодавстві [2, с. 13].

У період воєнного стану кримінальна відповідальність за військові злочини суттєво посилюється, що відображено в законодавчих актах, зокрема у Кримінальному кодексі України. Зміни до Кримінального кодексу внесені Законом № 1941-IX від 19 березня 2022 року, передбачають посилення санкцій за вчинення низки військових злочинів [3].

Згідно з частиною 1 статті 402 Кримінального кодексу України, умисне невиконання наказу під час воєнного стану карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. Особливу увагу законодавство приділяє питанням караності за військові злочини, які мають системний і масовий характер, включаючи масові вбивства або використання зброї проти цивільного населення, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Важливими є національні механізми правосуддя, які передбачають ефективне і швидке розслідування військових злочинів, чітку координацію між військовою прокуратурою та іншими правовими органами [4, с. 19].

Отже, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» надає право військовому командуванню та органам державної влади здійснювати управління цими об'єктами з метою забезпечення їхньої безпеки [5]. В умовах воєнного стану можуть бути введені заходи щодо евакуації персоналу, посиленої охорони за допомогою військових підрозділів або правоохоронних органів, запровадження комендантської години на прилеглих територіях. Додатково можуть бути накладені обмеження на використання цих об'єктів з метою запобігання саботажу чи терористичним актам. Під час війни в Україні у 2022-2024 роках, критична інфраструктура стала однією з головних мішеней ворога, що призвело до посилених заходів з охорони та відновлення об'єктів.

Література

1. Халимон С., Пузирьов М. Службово-бойова діяльність Державної прикордонної служби України: запрошення до дискусії. Migration & Law. 2023. № 3(5–6). С. 23–36. DOI: https://doi.org/10.32752/2786-5185-2023-3-5-6-23-36.

2. Мельничук С. М. Функції сучасної держави в умовах воєнного стану. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2023. № 1. С. 23–35. DOI: https://doi.org/10.33766/2524-0323.101.23-35.

3. Сирота Д., Сергієнко А., Даценко Л. Кримінальна відповідальність та профілактика корупції. Наука і техніка сьогодні. 2023. № 13(27). С. 189–202. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13(27)-189-202.

4. Уманець М. М. Кримінальна відповідальність за геноцид за законодавством зарубіжних країн: порівняльно-правове дослідження. Juridical Scientific and Electronic Journal. 2023. № 8. С. 384–387. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/88.

5. Мельник О. Кримінальна відповідальність за службове підроблення під час перетинання державного кордону: національне та міжнародне законодавство. Migration & Law. 2023. № 3(5–6). С. 52–66. DOI: https://doi.org/10.32752/2786-5185-2023-3-5-6-52-66.

Максим Кирстя
курсант III курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Психологічний портрет злочинця: методи та значення у криміналістиці*

У сучасній криміналістиці психологічний портрет правопорушник став важливим інструментом, що допомагає не лише в їх ідентифікації, але й у розумінні мотивів та поведінкових патернів. Психологічний аналіз надає можливість оцінити особистісні характеристики злочинця, його емоційний стан та потенційні мотиви, що дозволяє правоохоронним органам краще орієнтуватися у виборі методів розслідування. Такий підхід, зокрема, широко використовується при розкритті серійних злочинів, терористичних актів та інших складних кримінальних справ. У цьому дослідженні розглядаються основні методи складання психологічного портрета та їх практичне значення для криміналістики.

Портрет розшукуваного злочинця - це один з різновидів криміналістичних уявних моделей, що представляє собою систему відомостей про психологічні та інші ознаки даної особи, істотні з погляду його виявлення та ідентифікації, що включає ознаки не тільки психологічної природи, а й правові, соціально-демографічні та інші ознаки. Щоб зрозуміти причини злочинної поведінки, перш за все необхідно вивчити цю особистість, її індивідуальні риси які сформувалися під впливом зовнішніх соціальних явищ та процесів. Так, виникнення і розвиток мотивів злочинної поведінки можна розглядати і в рамках формування особистості злочинця, і при аналізі внутрішніх механізмів поведінки. Також думки, емоції, почуття і переживання злочинця, реалізовані в злочині, є в той же час прояви його особистості [1 с. 250].

На думку С.М. Лозової, психолого-криміналістичний портрет застосовується не на основі достовірних, а ймовірних знань про особу злочинця, оскільки в ситуації, коли особа достеменно невідома, її психологічний портрет є приблизним, тому в більшій чи меншій мірі відповідає психології справжнього злочинця, який перебуває в розшуку [2; с. 56]. У цьому контексті, психологічно-криміналістичний портрет застосовується не завжди, а в основному у справах про насильницькі

* Науковий керівник – *Наталія Павлова*, доцентка доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

правопорушення, злочини проти життя, здоров'я особи. Портретування найбільш ефективно себе рекомендує в умовах, коли можна справедливо припускати, з огляду на місце події та жертву правопорушення, що злочинець володіє психологічними або психічними відхилення (хворобливими або патологічними психічними станами).

Для створення психологічного портрета використовуються різноманітні лінгвостилістичні засоби, наприклад, епітет, метафора, метонімія, оксюморон та інші, які допомагають розкрити сутність героїв, розпізнати їх внутрішній світ та хід думок [3, с. 205].

Також варто звернути увагу на агресію, виділили в ній поняття кримінальної агресії – форми поведінки злочинця, що реалізує будь-який намір або спонукання стосовно потерпілого і пов'язана з цим наміром певним змістовним відношенням, об'єктивно спрямована на завдання шкоди життю та здоров'ю жертви. Свій намір злочинець може і не довести до кінця з причин, які не залежать від нього [4].

Для прикладу розглянемо насильницькі правопорушення з мотивів задоволення статевої пристрасті. На думку української вченої Якимової С.В., при складанні кримінологічного портрету злочинця, який учиняє насильницькі правопорушення, варто виокремлювати дві основні складові – соціальну і психологічну. З огляду на змістовне наповнення соціальної складової, можна узагальнити, що особистість насильницького злочинця, який учиняє кримінальне правопорушення з мотивів задоволення статевої пристрасті, – це переважно особа чоловічої статі, як правило, до 30 років або ж, навпаки, старшого віку – 55–60 років (ті, які вчинюють педофільні чи розпусні дії з дітьми), здебільшого – мешканець міста, зазвичай низького освітнього й професійного рівня (52,8 % – особи робітничих професій, непрацюючі – 25,6 %). Натомість насильницькі злочинці педофільної девіантної поведінки, як правило, порівняно вищого соціального статусу, обирають професію чи характер роботи, пов'язані з можливістю реалізації патологічного сексуального потягу [5].

Значення психологічного портрета у криміналістиці полягає у його здатності допомагати в ідентифікації злочинця, аналізуючи його психологічні та поведінкові характеристики. Використання такого профілю сприяє підвищенню ефективності розслідувань, допомагаючи звузити коло підозрюваних та прогнозувати можливі дії злочинця. Психологічний портрет також відіграє важливу роль у судовій практиці, сприяючи оцінці мотивів та ступеня вини підсудного, а також у профілактиці злочинів, завдяки виявленню ризиків повторної злочинної поведінки.

Вважаємо за необхідне відзначити, що перспективи розвитку методів психологічного профілювання у криміналістиці пов'язані з інтеграцією новітніх технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та аналіз великих даних, що дозволяє підвищити точність і швидкість створення профілів злочинців. Міждисциплінарний підхід, який включає співпрацю психологів, криміналістів, соціологів та нейронауковців, відкриває нові можливості для глибшого розуміння психологічних і поведінкових механізмів злочинної діяльності. Крім того, перспективними є дослідження в галузі нейропсихології та когнітивних наук, які допоможуть більш точно

прогнозувати злочинну поведінку на основі аналізу мозкової активності та особистісних характеристик [6].

Враховуючи зазначене вище можна зробити висновок, що психологічний портрет правопорушника є важливим інструментом у сучасній криміналістиці, що дозволяє глибше зрозуміти мотиви та поведінкові патерни злочинців. Використання методів психологічного профілювання сприяє підвищенню ефективності розслідувань, допомагаючи звузити коло підозрюваних та прогнозувати подальші дії злочинців, особливо у справах насильницького характеру. Сучасні підходи до складання психологічного портрету включають аналіз соціально-демографічних характеристик, психічних відхилень і мотивів правопорушень, а також застосування новітніх технологій. Інтеграція штучного інтелекту, машинного навчання та міждисциплінарної співпраці відкриває нові перспективи для більш точного прогнозування та запобігання злочинній поведінці.

Література

1. Дембіцька, В. В. Психологічний портрет злочинця [Текст] / В. В. Дембіцька // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна візія та виклики глобалізації : зб. Тез доп. П'ятнадцятої Ювілейної Міжнар. Наук.-практ. Конф. Молодих вчених [м. Тернопіль, 29-30 берез. 2018 р.] / редкол. : Л. П. Амбрик, О. В. Борисяк, М. М. Брик [та ін.] ; відп. За вип. В. О. Онищук. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – С. 250
2. Лозова С.М. Психолого-криміналістичний портрет невідомого злочинця: проблемні питання складання і використання. *Вісник ХНУВС*, 2010, Вип. № 2. С. 51–57.
3. Кардаш І.В. «Фелікс Австрія» Софії Андрухович: бестселер по-галицьки.URL:http://comma.com.ua/articles/feliks_avstriya_7.sofii_andruhovich /
4. Григор'єва О. Кримінальна агресія особистості в структурі злочину «доведення до самогубства» та її попередження / О. Григор'єва // Юридична Україна – № 2. – С. 74–77.
5. Якимова С. В. Кримінологічний портрет особистості насильницького злочинця, який учиняє злочини з мотивів задоволення статевої пристрасті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 810. С. 220–225. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/29241/1/037_220_225.pdf (дата звернення: 25.09.2024).
6. Гетьман Г.М. Сутність та значення психологічного профілювання особи невідомого злочинця в діяльності органів кримінальної юстиції України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2016, № 4. С. 186–189. URL: http://lsej.org.ua/4_2016/4_2016.pdf

Софія Когут
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Екологічні обов'язки громадян – як чинник сталого розвитку*

Варто зазначити, що в сучасних умовах зростаючого навантаження на довкілля важливого значення набувають екологічні обов'язки громадян.

В свою чергу, стаття 66 Конституції України зазначає, що "кожен зобов'язаний не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані збитки" [1]. Очевидним є те, що права не можуть існувати без обов'язків, які їм завжди кореспондують. Відповідно до назви ст. 12 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" - це обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища. Водночас доцільно говорити, що це обов'язки й у сфері природокористування, забезпечення екологічної безпеки тощо. [2, с. 34].

кологічні обов'язки громадян є важливою складовою концепції сталого розвитку, яка ставить за мету саме збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. У зв'язку зі зростаючою загрозою екологічних криз, актуальним завданням є посилення екологічної відповідальності громадян.

Одним з основних екологічних обов'язків громадян є дотримання норм екологічного законодавства. Зокрема, Закон України "Про управління відходами" покладає на кожного громадянина відповідальність за правильне поводження з відходами та їхню утилізацію [3]. У цьому контексті важливим є впровадження роздільного збору сміття на рівні домогосподарств, що є важливим кроком у зменшенні негативного впливу на довкілля.

Крім того, важливим обов'язком є те, що громадяни зобов'язані дбати про енергозбереження. В сучасних умовах відомо, що раціональне використання енергетичних ресурсів на побутовому рівні може значно знизити викиди парникових газів, сприяючи покращенню екологічної ситуації. Це включає впровадження енергоефективних технологій, використання екологічно чистих джерел енергії та зниження надмірного споживання ресурсів.

Ще одним важливим обов'язком громадян - є активна участь у заходах з охорони природи, таких як суботники, екологічні акції або підтримка громадських ініціатив, що спрямовані на збереження природи[4, с. 102]. Така діяльність сприяє формуванню екологічної свідомості та відповідального ставлення до природного середовища.

Також, ключовим завданням є саме формування правового виховання у екологічній сфері. Це означає, що мають бути створені певні умови навчання для громадян, яке буде спрямоване на підвищення рівня знань та екологічної культури населення. Це, в свою чергу, дозволить формуванню правильної екологічної моделі свідомості з дитинства, що є запорукою відповідальної поведінки у майбутньому. Це може включати

* Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

навчання громадян основам екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів через сучасні інтерактивні технології, різноманітні лекції тощо. Сучасне законодавство, зокрема Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", акцентує увагу на необхідності громадян брати участь у природоохоронних заходах та екологічній освіті [5, с. 120].

Отже, підсумовуючи, варто відзначити, що екологічна свідомість громадян - є ключовою складовою для вирішення таких глобальних проблем, як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та вичерпання природних ресурсів. Виконання екологічних обов'язків — це не лише дотримання законодавства, але й відповідальна поведінка у повсякденному житті, яка передбачає зменшення відходів, раціональне використання ресурсів, енергозбереження та участь у екологічних ініціативах.

Громадяни, усвідомлюючи свій вплив на природу та навколишнє середовище, здатні сприяти побудові екологічно стійкого майбутнього для себе і для наступних поколінь. Лише через об’єднані зусилля на особистому, суспільному та державному рівнях можна досягти гармонії між економічним розвитком і збереженням екосистем.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова.- К.: ВПЦ "Київський університет", 2021. - 190 с.

3. Про управління відходами: Закон України від 20 червня. 2022 р. № 2320/IX-ВР // Відомості Верховної Ради України. – ред. 2024 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text

4. Карпенко В. М. Екологічна свідомість громадян: шляхи розвитку. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. – 198 с.

5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

Олександра Коломієць
студентка 2 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Особливості статусу голів в містах Києві та Севастополі

Київ та Севастополь є двома містами України, які мають особливий статус, закріплений у Конституції. Київ, як столиця, виконує ключові адміністративні та політичні функції, що робить його центром країни. Севастополь, завдяки своєму стратегічному розташуванню та історичному значенню, є важливим військово-морським центром. Обидва міста

відіграють унікальну роль у житті України, що підкреслює їхню важливість на національному та міжнародному рівнях.

Голови міст Києва та Севастополя мають особливий правовий статус, визначений Конституцією України та спеціальними законами, що регулюють їхні повноваження. Це пов'язано зі специфічними функціями, що держава покладає на ці міста [1].

Київ, як столиця України, виконує центральну політичну, адміністративну, економічну та культурну роль. Це місто є центром державного управління, міжнародних відносин та внутрішньої політики, тому його правовий статус і функції міського голови є особливо важливими.

Оскільки держава забезпечує виконання містом Києвом столичних функцій, надаючи йому додаткові правові, організаційні та фінансові ресурси, зокрема за рахунок державного бюджету, Київський міський голова наділений додатковими повноваженнями, закріпленими у Законі України "Про столицю України — місто-герой Київ" від 15.01.1999:

1) долучається до підготовки законопроектів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, а також відповідних програм, пов'язаних із містом Києвом;

2) бере участь у вирішенні питань щодо проведення в місті загальнодержавних і міжнародних заходів;

3) присутній на засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу під час обговорення питань, що стосуються столиці України - Києва;

4) подає на розгляд Президента України та Кабінету Міністрів України проекти нормативно-правових актів і пропозиції з питань, що стосуються міста Києва як столиці України [2].

Місто Севастополь, у свою чергу, має стратегічне значення через наявність на його території інфраструктури Військово-морських сил України, і є ключовим елементом національної безпеки та оборони, а також через наявність загальновизнаних, світового значення історико-культурних цінностей, військовими і трудовими заслугами. На сьогодні Закон України про місто-герой Севастополь не прийнятий.

Нині, місто Севастополь в тимчасовій окупації, проте сподіваємось, що скоро місто буде деокуповане.

Відповідно до Проекту Закону України «Про місто-герой Севастополь» від 10.06.2004 крім повноважень, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» на виконання спеціального статусу міста Севастополя міський голова має такі додаткові повноваження, що є особливостями здійснення місцевого самоврядування у місті Севастополі:

1) залучається до розробки законопроектів України, а також актів Президента України і Кабінету Міністрів з питань, що стосуються міста Севастополя;

2) займається вирішенням питань щодо розміщення в місті об’єктів державного підпорядкування та організацією заходів загальнодержавного і міжнародного рівня, які проводяться за рішенням органів державної влади України;

3) вносить до органів виконавчої влади пропозиції щодо передачі комунальної власності міста об’єктів, що належать до державної власності;

4) узгоджує питання про створення, перепрофілювання чи ліквідацію підприємств і організацій загальнодержавного значення, розташованих на території міста Севастополя [3].

У своїй діяльності міський голова Севастополя є підзвітним Севастопольській міській раді і може бути звільнений з посади радою, якщо за його звільнення проголосувало не менше двох третин депутатів від загального складу ради шляхом таємного голосування [4, с. 326].

Отже, голови міст Києва та Севастополя мають особливий правовий статус, що обумовлений їхніми специфічними функціями в рамках державного управління. Київ, як столиця України, виконує ключову роль у політичному, адміністративному, економічному та культурному житті країни, наділений додатковими повноваженнями, що дозволяють міському голові брати участь у підготовці законодавчих ініціатив та вирішенні важливих питань для столиці. Натомість Севастополь, попри відсутність спеціального закону, також має свої унікальні функції, пов’язані з національною безпекою, та зберігає можливість впливати на ключові рішення через своїх представників.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 09.10.2024)

2. Про столицю України - місто-герой Київ : Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text (дата звернення: 09.10.2024)

3. Проект Закону України "Про місто-герой Севастополь" від 10.06.2004 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3187-1&skl=5 (дата звернення: 09.10.2024)

4. Муніципальне право України: підручник / кол. авт. ; За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. - К.: Юрінком Інтер, 2006, 592 с.

Аліна Корягіна

здобувачка вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Кримінологія. Теорія Диференціальної асоціації та причини виникнення її серед людей

Кримінологія — це міждисциплінарна наука, яка вивчає причини виникнення злочинності, її форми та тенденції, а також методи попередження та контролю злочинної діяльності. Вона базується на знаннях із соціології, психології, права, економіки та інших дисциплін, досліджуючи взаємозв'язок між соціальними факторами та кримінальною поведінкою.

Основне завдання кримінології — зрозуміти, чому люди скоюють злочини, та знайти шляхи їхньої профілактики.[1]

Однією з найбільш обговорюваних у кримінології теорій є «теорія диференціальної асоціації», запропонована Едвіном Сазерлендом. Вона наголошує на тому, що злочинці не народжуються, а стають такими в процесі соціальної взаємодії з іншими людьми. Згідно з цією теорією, індивід навчається злочинної поведінки через близькі стосунки з особами, які передають йому свої цінності, норми та способи поведінки. Важливим аспектом є те, що не тільки навички скоєння злочину, а й моральні виправдання злочинних дій передаються через таку взаємодію.[2]

Основні положення цієї теорії включають:

- Злочинна поведінка є результатом навчання в процесі соціальних взаємодій.
- Злочинні навички, мотиви та установки засвоюються в групах близьких людей.
- Ймовірність скоєння злочину зростає, якщо індивід контактує з особами, які мають високий соціальний статус і схильні до девіантної поведінки.
- Злочинна діяльність стає можливою, коли людина отримує більше впливів на користь порушення закону, ніж на користь його дотримання.[2]

Причини злочинної поведінки є предметом широких дискусій і досліджень у кримінології, оскільки вони можуть бути різного походження: біологічного, психологічного, соціального та економічного.

Для прикладу:

- Біологічні фактори: деякі дослідження свідчать про генетичну схильність до агресивної чи девіантної поведінки, а також про роль гормональних і мозкових порушень.[1]
- Психологічні чинники: до них належать особистісні розлади, психічні хвороби, а також специфічні риси характеру, такі як імпульсивність чи схильність до ризику.[3]
- Соціальні фактори: це низький рівень освіти, вплив однолітків або кримінальне середовище, яке стимулює девіантну поведінку. Велике значення мають стосунки в родині, соціально-економічний статус, а також доступність ресурсів і можливостей для самореалізації.[2]
- Економічні фактори: бідність, безробіття та соціальна нерівність є важливими чинниками, що можуть штовхати людину на злочинний шлях у пошуках фінансового добробуту.[3]

Наприклад, особи, які ростуть у криміногенних середовищах або мають недостатню соціальну підтримку, більш схильні до девіантної поведінки. Водночас важливу роль відіграє і доступ до освіти, оскільки вищий рівень освіченості допомагає людині уникати кримінальних практик.[1]

Мотиви злочинної діяльності також можуть бути різноманітними:

- Матеріальні мотиви: більшість злочинів скоюється через бажання отримати матеріальну вигоду.
- Емоційні мотиви: гнів, помста, ревнощі або навіть нудьга можуть підштовхнути до скоєння злочину.

- Соціальні мотиви: прагнення до влади або визнання, тиск з боку однолітків чи бажання належати до певної групи також можуть бути рушіями злочинної поведінки.[3]

Щоб знизити рівень злочинності, важливо впливати на ці фактори через виховання, освіту та соціальні програми. Зокрема, формування у дитини позитивного морального світогляду та створення безпечного соціального середовища може відігравати ключову роль у попередженні девіантної поведінки.[1]

Отже, злочинність — це складне явище, на яке впливають численні взаємопов'язані чинники. Соціальне середовище, зокрема найближче оточення людини, відіграє вирішальну роль у формуванні схильності до злочинів, і саме тому важливо займатися профілактикою злочинної поведінки з раннього віку.

Література

1. Тематика наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя XXI століття // Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології. – К., 2002. – Вип. 5.
2. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття / Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології. – К., 2002. – Вип. 5.
3. Бандурка О.М. Протидія та профілактика злочинів: монографія / О.М. Бандурка, О.М. Литвинов. – Харків: ХНУВС, 2011.

Оксана Костів
здобувачка вищої освіти Центру післядипломної освіти,
дистанційного та заочного навчання Львівського
державного університету внутрішніх справ

Правове регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів

Негативний вплив на навколишнє природне середовище під час збройного конфлікту ускладнює захист цивільного населення і порушує важливі права людини, поваги яких вимагають в тому числі звичайні норми міжнародного права. Ворожий вплив на навколишнє середовище під час збройного конфлікту здатний стати причиною зайвих страждань, що не виправдано військовою необхідністю. Серйозний збиток, нанесений природі в ході низки збройних конфліктів, тільки підсилює незахищеність осіб, які постраждали в результаті бойових дій. Іншими словами, гуманне поводження з жертвами збройних конфліктів, повага до них і захист включають і обережне ставлення до навколишнього природного середовища.

Захист України від російської злочинної агресії включає в себе нині також і захист довкілля від злочинних посягань агресора, який не цурається також дій, спрямованих на вчинення екоциду флори та фауни на території України. З початку повномасштабного військового вторгнення російської федерації на територію України збільшилась кількість кримінальних проваджень у сфері екологічної безпеки, зокрема це стосується

забруднення земель, атмосферного повітря, водних об’єктів через постійні артилерійські обстріли з боку країни-агресора тощо. Окремим цинічним актом екоциду став підрив Каховської гідроелектростанцій, що має та матиме подальші транскордонні негативні наслідки. При цьому складовою забезпечення можливості українських державних інституцій в умовах війни забезпечити екологічну безпеку та притягти до відповідальності тих суб’єктів, які завдають шкоду довкіллю, виступає дієвість міжнародно-правових механізмів для захисту навколишнього природного середовища, що має важливе значення нині та потребує детального опрацювання.

Зважаючи на те, що вплив на навколишнє природне середовище під час військових дій майже завжди є транскордонним, вважаю за необхідне проаналізувати міжнародні акти, які спрямовані за запобігання або, принаймні, зменшення негативного впливу військових дій на довкілля.

Базовим міжнародно-правовим актом у сфері захисту природного середовища під час військових конфліктів є Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище [1]. Конвенція забороняє державам-учасницям вдаватися до військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як способи руйнування, заподіяння шкоди або заподіяння шкоди будь-якій іншій державі-учасниці.

Відповідно п. 3 ст. 35 Додаткового протоколу І до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, (далі – ДП 1977 р.) заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, тривалої і серйозної шкоди природному середовищу. Згідно статті 55 ДП 1977 р. «Захист природного середовища» передбачено, що «1. При веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної і серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу й тим самим завдадуть шкоди здоров’ю або виживанню населення. 2. Заподіяння шкоди природному середовищу як репресалій заборонено» [2].

Відповідно до ст. 55 Положення про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) 1907 р. держава, яка окупувала область, повинна визнавати за собою лише право управління і користування стосовно громадських будинків, нерухомості, лісів, сільськогосподарських угідь, що містяться в ній. Вона зобов’язана зберігати основну цінність цих видів власності і керувати ними згідно з правилами користування, зокрема окуповуюча сторона має обов’язок збереження природних та культурних об’єктів на захоплених територіях [3].

У Всесвітній хартії природи (1982 р.) зазначається, що допоки людство не навчиться жити в мирі та не відмовиться від війни і виробництва зброї, неможливо буде зберегти довкілля. Хартія закликає утримуватися від військових дій, які завдають шкоди природі. Природа повинна бути захищена від деградації, спричиненої війною чи іншими ворожими діями [4].

У Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року [5] відзначено, що вкрай необхідним є вирішення питання доступу до об'єктів військово-оборонного промислового комплексу для здійснення відповідного нагляду та контролю за дотриманням на цих об'єктах природоохоронного законодавства, запобігання забрудненню поверхневих та ґрунтових вод нафтопродуктами, знищенню природних ландшафтів тощо з метою мінімізації наслідків діяльності на цих об'єктах, що сприятиме реформам у сфері безпеки і оборони та впровадженню стандартів НАТО. Зважаючи на те, що документ був прийнятий до повномасштабного вторгнення з боку Російської Федерації, у Стратегії мова йде про Донецьку та Луганську області. Проте, ці ж твердження можна поширити на всю територію, яка сьогодні страждає від збройної агресії.

У міжнародному співтоваристві існують різні думки щодо того, як посилити охорону навколишнього середовища під час збройних конфліктів, зокрема найпоширенішою є розробка та прийняття нової П'ятої Женевської конвенції про захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Пропонується створити новий міжнародний договір на основі кодифікації вже існуючих документів. Мотивуються такі пропозиції тим, що таке рішення уніфікувало б різні тлумачення понять у сфері міжнародного права, і таким чином зміцнило принцип правової визначеності

З урахуванням особливостей реалізації міжнародно-правових норм щодо охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки під час збройних конфліктів науковцями запропоновано розрізняти три ситуації: «… 1) вплив стану війни на виконання сторонами своїх зобов'язань з охорони довкілля за відповідними міжнародними договорами; 2) дія договорів стосовно охорони навколишнього середовища, призначених для застосування саме в період воєнних дій; 3) реалізація норм про відповідальність і санкції за шкоду навколишньому середовищу, спричинену під час збройного конфлікту, після завершення стану війни» [6, с. 152].

Вирішення проблеми вбачається в поступовому, за сприятливих умов, прийнятті більш жорстких екологічних обмежень у регламентації військових дій. Серед важливих заходів слід зазначити сприяння широкому визнанню державами природоохоронних норм під час військових конфліктів. Поряд із зазначеними кроками, першочерговими заходами поступової екологізації міжнародно-правового регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів, на думку науковців, мають бути:

– поширення, наскільки це можливо, дії деяких положень природоохоронних договорів мирного часу на період військових конфліктів;

– посилення чинних договорів або окремих норм права збройних конфліктів (без зміни їх текстів) додатковими угодами, які екологізують основні договори (норми);

– укладення спеціального договору стосовно захисту навколишнього середовища в період збройних конфліктів та внесення поправок до чинних договорів.

Отже, з огляду на викладене вважаю, що з метою збереження довкілля в прийнятному стані, забезпечення екологічної безпеки та формування передумов для ефективної відбудови України необхідним є:

1. дотримання вимог міжнародних актів, спрямованих на охорону довкілля або окремих його компонентів як під час воєнних дій, так і у післявоєнний період;

2. чітка фіксація порушень норм чинного законодавства України та міжнародних актів у цій сфері;

3. ретельна оцінка завданих збитків та притягнення винних до юридичної відповідальності; врахування екологічної складової в документах стратегічного планування та при плануванні діяльності, що підлягає ОВД при проведенні відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період.

Література

1. Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10.10.1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266#Text

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується за-хисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text

3. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

4. Всесвітній хартії природи від 01.01.1982 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/159404___159404

5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text

6. Медведєва М. О. Теоретичні та практичні аспекти реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища за наук. ред. О. В. Задорожнього. Фенікс, 2012. 252 с.

Владислава Косянчук

здобувачка вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Злочинність проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: кримінологічна характеристика[*]

В умовах глобалізації, міжнародна злочинність стає серйозною загрозою для миру та безпеки людства. ООН відзначає, що ефективна боротьба з цими загрозами потребує тісної координації заходів та співпраці між державами. Протидія міжнародній злочинності є спільним обов'язком усіх країн світу, оскільки жодна держава не може самостійно вирішити всі проблеми, пов'язані з глобальними злочинами [1, с. 36].

До основних джерел міжнародного кримінального права належать:

[*] Наукова керівниця – *Ірина Шило*, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

- Конвенції про боротьбу зі злочинами міжнародного характеру, такими як міжнародний тероризм, піратство, пропаганда війни тощо. Ці конвенції встановлюють правові механізми для запобігання та покарання за злочини, що становлять загрозу міжнародному миру.
- Договірні норми правового співробітництва у кримінально-правовій сфері. Вони регулюють взаємодію між державами у питаннях екстрадиції, надання правової допомоги та передачі засуджених осіб.
- Договори між міжнародними організаціями, уповноваженими боротися зі злочинністю. Ці договори забезпечують співпрацю між державами та міжнародними структурами, такими як Інтерпол, для ефективного протистояння міжнародній злочинності [2, с. 47].

Держави, виконуючи такі договори, зобов'язуються визнати та визначити міжнародно кримінально карані діяння, уніфікувати кримінальне законодавство, встановити правила юрисдикції та впроваджувати заходи для запобігання та припинення міжнародних злочинів. Важливим елементом є також забезпечення взаємодії між національними правоохоронними органами та міжнародними організаціями у сфері боротьби зі злочинністю.

Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку закріплені в українському кримінальному законодавстві, зокрема у статтях 436–447 Кримінального кодексу України. Ці положення є результатом імплементації міжнародного кримінального права і мають бланкетний характер, що означає їх тісний зв'язок із нормами міжнародного права. Україна неодноразово підкреслювала важливість інтеграції у геополітичний простір, де міжнародне право є базовим елементом правового регулювання. Відповідно до Статуту ООН, держави повинні співпрацювати для вирішення проблем, які загрожують міжнародному миру, шляхом прийняття колективних заходів для запобігання або усунення таких загроз [4, с. 79].

Злочини проти миру, людяності та військові злочини є предметом міжнародного кримінального права, яке спрямоване на запобігання злочинам, що загрожують безпеці людства. У цьому контексті важливим є підвищення ефективності міжнародного кримінального законодавства, що може бути досягнуто через його криміналізацію у національних законах. Розвиток міжнародного кримінального права тісно пов'язаний з історичним усвідомленням необхідності юридичної оцінки найжорстокіших злочинів проти людства. Ця еволюція почалася з укладання Гаазьких конвенцій кінця XIX — початку XX століть, які стали першими документами, що регулювали питання міжнародної кримінальної відповідальності.

Важливим етапом став Нюрнберзький трибунал, у Статуті якого злочини проти миру були визначені як «планування, підготовка, розв’язання або ведення агресивної війни». Ці злочини характеризуються наявністю наміру та порушенням міжнародних договорів, а їхні наслідки порушують стабільність міжнародного миру.

Злочини проти миру належать до однієї з найнебезпечніших категорій кримінальних правопорушень, оскільки вони підривають основи міжнародних відносин і глобальної безпеки. До таких злочинів відносять кримінально карані, протиправні та суспільно небезпечні дії, що посягають на мир і безпеку людства. Злочини цього типу характеризуються умисною формою вини та спрямовані на порушення міжнародних мирних відносин

між державами або міжнародними організаціями. Світовий порядок та безпека передбачають відсутність збройних конфліктів, війн і ворожих дій між країнами, тому боротьба зі злочинами проти миру є одним з ключових завдань світового співтовариства [3, с. 4].

Злочини проти миру включають, зокрема, агресію, підбурювання до агресії, порушення мирних угод та інші дії, спрямовані на дестабілізацію міжнародного порядку. З огляду на це, вдосконалення методів боротьби з такими злочинами має бути системним і методичним. Основні напрями удосконалення включають:

- Удосконалення правових основ протидії злочинам проти миру, зокрема шляхом гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами і принципами, закріпленими в таких актах, як Статут ООН, Женевські конвенції, міжнародні договори та резолюції.
- Вдосконалення правозастосовної практики у справах, що стосуються злочинів проти миру та міжнародної безпеки. Це передбачає підвищення кваліфікації правоохоронців, суддів та інших фахівців, що займаються розслідуванням та судовим розглядом таких злочинів.
- Міжнародне співробітництво є надзвичайно важливим у протидії злочинам проти миру. Держави повинні тісно співпрацювати на двосторонньому, регіональному та глобальному рівнях для виявлення, затримання та судового переслідування осіб, відповідальних за злочини проти миру. Це підтверджується положенням ст. 2 Декларації ООН про злочинність і громадську безпеку від 1996 року, де наголошується на необхідності розширення міжнародної співпраці в правоохоронній сфері [2, с. 68].

Співпраця держав у боротьбі зі злочинами проти миру може відбуватися у різних формах: допомога у розслідуванні кримінальних справ, відповіді на запити про правову допомогу, розшук осіб, які переховуються від правосуддя, а також спільні операції для припинення злочинних дій. Важливу роль у цьому відіграють міжнародні договори та угоди про взаємну правову допомогу, які конкретизують та полегшують співпрацю між державами у боротьбі з міжнародними злочинами.

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють злочини проти миру, часто мають політичне забарвлення, що ускладнює їх об'єктивну кримінально-правову оцінку на національному рівні. Україна, вдосконалюючи свою кримінально-правову політику у сфері протидії злочинам проти миру, повинна прагнути до вироблення ефективних механізмів запобігання цим злочинам та їхнього розслідування.

Література

1. Prodan, Tetyana. Злочинність в Україні в умовах воєнного стану. Чернівці: Чернівец. нац. у-нт ім. Ю. Федьковича, 2022. С. 66.
2. Векленко, Р. Г., В. В. Варава. Запобігання і профілактика злочинності на окупованих територіях. 2024. С. 60
3. Мохончук, С. М. Місце злочинів проти миру і безпеки людства в системі міжнародних правопорушень. Прикарпатський юридичний вісник 2019. С. 129-134.

4. Резнік, Ю. С. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в міжнародному кримінальному праві. Альманах міжнародного права. 2018. С. 83-90.

Олександра Кривонос
студентка 4 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Питання юридичної відповідальності за забруднення річки Сейм

Проблема забруднення річкових водойм є однією з найгостріших екологічних загроз сучасності, що набуває особливої актуальності в умовах сьогодення. Річки забезпечують життєдіяльність екосистем, є надважливим водним ресурсом для потреб населення, сільського господарства та промисловості. Однак їх інтенсивне забруднення призводить до погіршення водних систем, зменшення біорізноманіття, зниження якості питної води та негативних наслідків для здоров'я людей. Однією із глобальних Цілей сталого розвитку ООН є Ціль 6 - Чиста вода та належні санітарні умови. Внаслідок воєнних дій цілі міста України, що мали достатньо розвинуту водну інфраструктуру, відкинуті на той рівень, де складно забезпечити бодай мінімальні потреби у воді, санітарії та гігієні. Одним із прикладів екологічної катастрофи є забруднення річки Сейм органічними речовинами, що призвело до негативних наслідків.

Річка Сейм протікає через території Росії й України, є важливою притокою Десни, що впадає в річку Дніпро. Забруднення води, спричинене викидами органічних речовин, призвело до перевищення вмісту амонію та сильного зниження рівня кисню [1]. Як наслідок – масовий мор риби, зокрема за даними експертів WWF-Україна (англ.World Wildlife Fund - Всесвітній фонд дикої природи) загибель представників Червоної книги України та погіршення загального екологічного стану річки [2]. Причиною забруднення є потрапляння у річку Сейм забруднених вод з цукрового заводу в смт Тьоткіно Курської області РФ [1].

Проблема забруднення річки Сейм є прикладом гострої екологічної кризи, що вимагає негайного та комплексного реагування як на національному, так і на міжнародному рівні. Наслідки, спричинені викидами органічних речовин, не тільки завдали серйозної шкоди водним екосистемам і біорізноманіттю, а й загрожують якості водних ресурсів, які мають стратегічне значення для України. У цьому контексті важливим завданням є забезпечення ефективного правового регулювання та застосування передбачених законодавством заходів відповідальності за порушення екологічних норм шляхом вжиття комплексних заходів, спрямованих на усунення наслідків забруднення, а також докладання зусиль для відновлення завданих збитків природному середовищу, вирішення яких займе достатньо багато часу та ресурсу.

Відповідно до ст. 111 Водного Кодексу України підприємства, установи, організації та громадяни України, а також іноземці й особи без громадянства, іноземні юридичні особи зобов'язані відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень водного законодавства, в розмірах і

порядку, встановлених законодавством України [3]. Водночас особливу складність викликає питання притягнення Російську Федерацію до юридичної відповідальності за шкоду, Під час збройного конфлікту – безвідворотності юридичної відповідальності законодавством не передбачається [4]. Відповідно існує нагальна потреба пошуку найефективнішого комплексного міждержавного підходу [5] до вирішення питання посилення юридичної відповідальності держав за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу, вдосконаленні механізму реагування на збройні конфлікти.

Успішне вирішення цієї проблеми є важливою умовою для збереження екосистем і сталого розвитку водного господарства України.

Література

1. Оперативна інформація щодо ситуації на річках Сейм та Десна – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – офіційний сайт*. URL: https://mepr.gov.ua/operatyvna-informatsiya-shhodo-sytuatsiyi-na-richkah-sejm-ta-desna-2/ (дата звернення: 10.10.2024).
2. Забруднення річок Сейм та Десни на Чернігівщині призвело до масового мору риби | *WWF Ukraine*. URL: https://wwf.ua/?15173391/Zabrudnennya-richok-Seim-ta-Desny-na-Chernihivshchyni-pryzvelo-do-masovogo-moru-ryby (дата звернення: 10.10.2024).
3. Водний кодекс України: Кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР: станом на 19 квіт. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text (дата звернення: 10.10.2024).
4. Strelnyk, V.V. The issue of legal responsibility of the Russian Federation for offenses in the field of environmental protection: international legal aspect. Publishing House “Baltija Publishing”. 2023. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-331-6-30.
5. Viktoria Strelnyk, Tetiana Myronenko, Tetiana Churilova, Natalia Hres Legal Support of Industrial Accident Prevention. Journal of Advanced Research in Law and Economics, Volume IX, Issue 7(45), Winter 2019. URL: http://surl.li/lpgr

Анастасія Крупельницька
студентка 3 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Проблеми правового регулювання державної соціальної допомоги при народжені дитини

Система соціальної підтримки сімей із дітьми виступає одним із інститутів реалізації соціальноекономічної політики, мета якої полягає у забезпеченні соціальної стабільності і розвитку суспільства. Одним із видів соціального забезпечення сімей із дітьми є допомога при народженні

дитини, основне призначення якої полягає у забезпеченні фінансової підтримки сім'ї у перші роки життя дитини.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють порядок надання допомоги при народженні дитини, є Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року [1] та Постанова КМУ від 27 грудня 2001 року № 1751 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» [2].

Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», допомога при народженні дитини надається за рахунок коштів Державного бюджету України. Право на отримання даного виду допомоги мають один із батьків дитини, опікун, які постійно проживають разом з дитиною. У разі народження (встановлення опіки) двох і більше дітей допомога надається на кожну дитину. Допомога не призначається, якщо дитина народилася мертвою [1].

Однією із основних умов отримання допомоги є своєчасне звернення за її призначенням, а саме не пізніше дванадцяти місяців з дня народження дитини. На практиці пропуск строку звернення і, як наслідок, відмова у призначенні допомоги найчастіше і є підставою для звернення до суду. Нині ця проблема найбільш поширена серед батьків, які проживають на тимчасово окупованій території або були змушені переміститися за межі території України внаслідок проведення бойових дій.

До 2014 року допомога при народженні дитини була диференційованою та залежала від кількості дітей і розміру прожиткового мінімуму. Прийнятим Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» [3], внесені зміни у ст.12 Закону № 2811 [1] щодо розміру допомоги при народженні дитини. Згідно із чим, допомога при народженні дитини стала призначатися у розмірі 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, що становить 860 гривень на місяць впродовж трьох років. Сума виплачуваної соціальної допомоги при народжені дитини стала величиною незмінною, а сума мінімального прожиткового мінімуму щорічно збільшується.

Виплата допомоги при народженні дитини припиняється у разі: позбавлення отримувача допомоги батьківських прав; відібрання дитини в отримувача допомоги без позбавлення батьківських прав; тимчасового влаштування дитини на повне державне утримання; припинення опіки або звільнення опікуна від його повноважень щодо конкретної дитини; нецільового використання коштів і незабезпечення отримувачем допомоги належних умов для повноцінного утримання та виховання дитини.

Окрім цього, на рівні закону передбачений контроль за цільовим використанням державної допомоги, що повинен здійснюватися працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді або уповноваженою особою, визначеною виконавчим органом ради об'єднаної територіальної громади, в межах повноважень. У разі встановлення факту нецільового використання коштів зазначені органи подають керівнику органу, що призначив допомогу, пропозиції щодо припинення її виплати.

На жаль, в Україні відсутній ретельний контроль за використанням дитячих коштів, що досить часто призводить до їх витрачання не на потреби дітей. Для того, щоб змінити ситуацію, насамперед має бути визначений хоча би примірний перелік дій, які вважатимуться «цільовим використанням коштів», деталізувати процедуру, як саме і з якою періодичністю буде здійснюватися перевірка використання коштів, можливо, для цього краще, щоб кошти зберігалися на спеціальному соціальному рахунку [4].

Отже, допомога при народженні дитини є важливим інструментом соціальної підтримки сімей з дітьми. Вона сприяє забезпеченню фінансової стабільності молодих сімей, допомагає покрити витрати на новонародженого та підтримує демографічний розвиток країни. Держава, надаючи таку допомогу, демонструє свою турботу про майбутнє покоління та сприяє створенню сприятливих умов для виховання дітей. Проте, недоскональність чинних законодавчих норм у сфері державної соціальної допомоги при народжені дитини не дає можливості втілювати в життя дієву політику соціального забезпечення сімей та збереження стабільності правового простору, довіри громадян до закону та діяльності держави.

Література

1. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. Ст. 21. URL: http://surl.li/hlpxif

2. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751. *Офіційний вісник України*. 2001. № 52. Ст. 2365. URL: http://surl.li/wlsspk

3. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27 березня 2014 року. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 20–21. Ст. 745. URL: http://surl.li/nsdrjs

4. Сахарова М. А., Амелічева Л. П. Деякі проблеми правового регулювання державної соціальної допомоги при народженні дитини. URL: http://surl.li/drhvyf

Вікторія Кузьмич
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Актуальні проблеми сучасної криміналістики*

Тема сучасного рівня розвитку криміналістики, як і раніше, дуже актуальна, а необхідність розробки та застосування типових тактичних операцій, як ефективного засобу вирішення тактичних завдань у кримінальному провадженні, слідчих та судових діяльностях ставить питання про перспективні напрямки вдосконалення, у складних умовах конкурентних процесів. Ці тактико - криміналістичні засоби комплексної

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

спрямованості є суто теоретичними, і водночас мають виключно практичне значення.

Криміналістика, як прикладна наука інтегрує сучасні досягнення науки і техніки та спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних інструментів, методів та прийомів. ЇЇ використання спрямоване на вирішення складних практичних завдань. Зокрема, особливе значення матимуть можливе використання криміналістичних знань у боротьбі зі злочинністю у сьогоднішніх військових реаліях та підхід до єдиного європейського криміналістичного простору [1].

Теоретичний аспект включає створення системи типових тактичних операцій у структурі окремих криміналістичних методів розслідування кримінальних правопорушень, а практичний аспект включає побудову конкретних тактичних операцій конкретного кримінального розслідування і включає використання цих моделей, як орієнтирів для реалізації. Інформація про мету, завдання, учасників та засоби тактичної операції стане невід'ємною частиною і має знайти відображення у структурі типової моделі тактичної операції. Їх використання у кримінальному процесі спрямоване, перш за все, на оптимізацію слідчої та судової практики для підвищення ефективності цієї діяльності [2. с.10].

Розглядаючи загальну теорію криміналістики, її стрижнем є криміналістичні вчення, що досліджують лише певне коло законів об'єктивної дійсності з поміж теорій, які їй передували або, навпаки, вийшли з криміналістики. Кожна криміналістична теорія вимагає свого предмета, об'єкта, методу дослідження, розкривати зміст та характер її зв'язку з іншими теоріями, визначати мету, завдання судово-експертної системи та конкретної науки, функції та положення. На її основі формуються гіпотези, що мають необхідну емпіричну основу та відповідний ступінь інтеграції, що дозволяє вивести певні закономірності, що доповнюють та уточнюють предмет криміналістики загалом. Лише за умови дотримання цих вимог та чи інша теоретична конструкція набуде статусу самостійної криміналістичної науки (теорії).

Однією з сучасних завдань криміналістики є розробка та застосування технічних-, тактичних- та методико-криміналістичних засобів, методів та рекомендацій, що дозволяють здійснювати збір, дослідження та використання доказової інформації. Відомо, що докази є основою будь-якої юридичної процедури. Від того, наскільки якісно та ретельно зібрано доказову базу в ході досудового розслідування, залежить ефективність розгляду кримінальних справ у суді та швидкість досягнення цілей правосуддя [3].

Нині, незалежно від теоретичного пізнання та прикладних завдань, для вдосконалення криміналістики можна звести її до двох рівнів:криміналістична теорія та правозастосовна практика. Через таке вдосконаленнями ще й значно підвищимо рівень кримінального та кримінального процесуального законодавства, шляхом розробки теоретичних та методологічних засад, а також науково-практичні рекомендації щодо розслідування правопорушень цієї категорії.

Звернемо увагу, що у криміналістичному забезпечені правоохоронних органів відбуваються суттєві зміни у зв'язку з процесом інформатизації

суспільства та впровадженням інноваційних підходів із використанням сучасних інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій. Тому можна говорити про появу нового напряму в криміналістиці, а саме: цифрової криміналістики, розвиток та впровадження якого відкриває великі перспективи для розвитку криміналістичних знань та діяльності криміналістичних фахівців [4].

Важливо враховувати сучасні тенденції розвитку криміналістики, пов'язані із формуванням окремих напрямів: генетичного тестування, комп'ютерів, аерокосмічної техніки, ядерної техніки. Поява нової галузі криміналістики зумовлена досягненнями науки і техніки, впровадженням сучасних методик, необхідністю виявлення конкретних слідів та збирання доказів.

Враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що сучасний розвиток криміналістики характеризується інтеграцією новітніх досягнень науки і техніки, що обумовлює необхідність розробки нових підходів до розслідування правопорушень. Особливу увагу слід приділити формуванню типових тактичних операцій, які спрямовані на оптимізацію процесу кримінального провадження. Важливим аспектом є використання технічних і тактичних засобів для збирання доказів, що є основою для забезпечення ефективності правосуддя. Значний внесок у розвиток криміналістики має процес цифровізації, що відкриває нові можливості для підвищення рівня криміналістичних знань. Формування нових галузей, таких як цифрова криміналістика, генетичне тестування, аерокосмічні та ядерні технології, є відповіддю на сучасні виклики та потреби правоохоронної системи в умовах швидких змін у суспільстві й технологіях.

Література

1. Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія. Харків, 2021. С. 631-669.

2. Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. Матеріали науково-практичної інтернет-конференції Одеського державного університету внутрішніх справ. 2021. С.10

3. Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення до європейських стандартів у протидії злочинності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2017. Вип. 17. С. 5-12.

4. Даньшин М. В. Криміналістика: проблема оптимізації викладання навчального курсу в сучасних умовах протидії злочинності в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2015.

Софія Куц
студентка 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Допомога неповнолітнім, звільненим з місць відбування покарання

Однією із метою кримінально-виконавчої системи України є виправлення засуджених неповнолітніх і запобігання вчинення ними нових злочинів, а також їх ресоціалізація. Досягнення поставленої мети можливе лише через призму якісного та професійного підходу до реабілітації та оздоровлення засуджених неповнолітніх. Після відбуття покарання ці люди повертаються в суспільство. Тому в його інтересах є забезпечення успішного перебігу процесів корекції та соціальної реабілітації. Тож, однією зі складових етапу реформування кримінально-виконавчої діяльності держави є забезпечення максимально можливого доступу до неї інститутів громадянського суспільства, зокрема, забезпечення їх участі в процесах виправлення й ресоціалізації засуджених осіб [1, с.3].

Держава, зі свого боку, робить усе, щоб забезпечити особам, які звільнилися з місць позбавлення волі, комфортні умови для соціальної адаптації. Так, відповідно до ст. 19 Закону України від 17.03.2011 № 3160-VI «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають або відбували покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі на певний строк», уповноважені органи, що проводять соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, здійснюють відповідно до законодавства соціальний патронаж молодих осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: 1) визначають потреби в наданні соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, психологічних, юридичних та інформаційних послуг молодим особам, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільненим від подальшого відбування зазначених видів покарань з підстав, передбачених законом, та забезпечують їх соціальне обслуговування; 2) здійснюють у разі потреби соціальний супровід молодих осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільненим від подальшого відбування зазначених видів покарань з підстав, передбачених законом; 3) сприяють зміцненню родинних та суспільно корисних зв'язків молодих осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільненим від подальшого відбування зазначених видів покарань з підстав, передбачених законом, здобуттю ними освіти, вирішенню питань трудового і побутового влаштування; 4) здійснюють інші повноваження в цій сфері відповідно до закон [2].

Окрім цього, окремі аспекти надання особі допомоги передбачено у КВК України. Зокрема, у ст.156 КВК України зазначено, що уповноважений орган з питань пробації спільно з адміністрацією установи виконання покарань не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк організовує здійснення заходів щодо сприяння засудженим, які готуються до звільнення, у визначенні місця проживання після звільнення, влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених, госпіталізації до закладів охорони

здоров’я (за потреби), працевлаштуванні після звільнення працездатних осіб. Неповнолітні, які позбавлені батьківського піклування, у необхідних випадках направляються службами у справах дітей до шкіл-інтернатів або над ними встановлюється опіка чи піклування. А у ст.157 КВК України зазначено, що особи, які звільнені від відбування покарання, забезпечуються безплатним проїздом до місця проживання або роботи в межах України. У разі відсутності необхідного за сезоном одягу, взуття і коштів на їх придбання особи, звільнені від відбування покарання, забезпечуються одягом і взуттям безоплатно. Одноразова грошова допомога надається за рахунок коштів Державного бюджету України у порядку, встановленому Міністерством юстиції України. Особи, які звільнені від відбування покарання і потребують за станом здоров'я постійного догляду, а також неповнолітні направляються до місця проживання в супроводі родичів або працівника колонії [3].

Слід пам'ятати, що однією з найважливіших передумов соціальної реабілітації є виправлення засудженого, а тому важливо контролювати його поведінку після звільнення та відбування покарання [4]. Найпоширенішими проблемами ресоціалізації засуджених неповнолітніх є порушення психічного та фізичного здоров’я, вживання психоактивних речовин, втрата чи відсутність соціально корисних контактів, неможливість жити в суспільстві, відсутність освіти та/або відсутність роботи.

Для вирішення цих проблем реабілітація засуджених повинна включати комплексну психологічну та практичну підготовку неповнолітніх до засвоєння нових соціальних ролей, відновлення суспільно корисних зв'язків і правового статусу, усунення або нейтралізації негативних факторів, що перешкоджають інтеграції в суспільство. Водночас наявні недоліки в організації соціально-виховної роботи з неповнолітніми засудженими, невизначеність умов їх праці та проживання, відсутність ефективних програм підтримки та соціальних служб за місцем проживання не забезпечують належних умов для ефективного соціальної реабілітації, що створює ризик вчинення нових кримінальних правопорушень.

Аби забезпечити ефективну роботу із соціальної реабілітації неповнолітніх необхідно:

- запровадити стандарти організації соціально-виховної роботи з неповнолітніми з метою забезпечення їх соціальної реабілітації;
- забезпечення розвитку центрів соціальної адаптації неповнолітніх;
- забезпечення виконання соціального замовлення соціального обслуговування засуджених неповнолітніх, у тому числі забезпечення їх соціальної адаптації та інтеграції в суспільство;
- підвищення професійного потенціалу працівників соціально-психологічної служби установ виконання покарань та органів виконання покарань у питаннях забезпечення соціальної реабілітації засуджених неповнолітніх шляхом розроблення та впровадження відповідних навчальних програм;
- проведення інформаційних кампаній для роботодавців з метою працевлаштування неповнолітніх, які звільнилися з місць позбавлення волі або пройшли іспитовий термін.

Окрім цього, у виховних колоніях необхідне:

- запровадження інструментів оцінки ризику вчинення повторних злочинів з метою планування соціально-виховної роботи з неповнолітніми з особливим наголосом на гендерній складовій;
- запровадження вимог до індивідуальної програми підготовки до звільнення та інтеграції у суспільство після звільнення неповнолітніх, яка передбачає узгоджену діяльність установ виконання покарань, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб'єктів надання соціальних послуг та органів зайнятості;
- підвищення ефективності програм, спрямованих на формування життєвих навичок, правової свідомості, розвиток самоповаги, лідерства, формування незалежної, виваженої власної позиції з урахуванням індивідуальних та групових особливостей засуджених неповнолітніх, програм соціальної реабілітації дітей у стані підвищений рівень стресу, зіткнення з проблемою насильства, схильність до вживання психоактивних речовин та забезпечення розвитку комунікативних стратегій засуджених неповнолітніх з метою підтримання стосунків з близькими, особливо за статевою ознакою [5].

Література

1. Бамбурак Н. М. Аналіз наукових досліджень процесу ресоціалізації звільненого правопорушника. *Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2014. №1. С. 3-13.

2. Про соціальну адаптацію осіб, які від бувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17.

3. Кримінально виконавчий кодекс від 11.07.2003 № 1129-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text.

4. Назимко Є. С., Пономарьова Т. І. Звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у кримінальному та кримінально-виконавчому праві України та Польщі : монографія / Є. С. Назимко, Т. І. Пономарьова. Київ: ВД «Дакор», 2018. 332 с. URL: https://dnuvs.ukr.education/wpcontent/uploads/2023/02/nazymko-ponomarova-2018.pdf

5. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження КМУ від 18 грудня 2018р. № 1027. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text

Марина Ланец
здобувачка другого рівня вищої освіти
економіко-правового факультету
Маріупольського державного університету

Дискусійні питання визначення поняття кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України серед інших проблем, які особливо хвилюють суспільство, залишається корупція. Так, зокрема, за результатами опитування 63 % респондентів вважають, що під час повномасштабного вторгнення рф зріс рівень корупції. 24 % вважають, що він не змінився, 5 % – що зменшився, а 9 % респондентів важко дати оцінку [1]. Разом з тим, як відзначає К. Новікова, «14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». Одним з напрямів реалізації антикорупційної стратегії (див. Стратегію – останній розділ «Покарання за корупцію») стало усунення можливості для осіб, які вчинили корупційні злочини, бути звільненими від відповідальності та покарання, зокрема з передачею на поруки у зв'язку з дієвим каяттям, випробуванням тощо» [2, с. 218].

Чинний КК України у примітці до ст. 45: корупційними кримінальними правопорушеннями вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 Кодексу. Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 Кодексу.

Відзначимо, що ще до внесення змін до КК України щодо нормативного закріплення визначення кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією (зокрема, примітка була доповнена частиною 2 Законом України від 29.06.2021 № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування») серед вчених-криміналістів висловлювались різні точки зору щодо його тлумачення.

Так, наприклад, А. Боровик вважає, що «суспільна небезпечність кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, має бути меншою, ніж корупційних кримінальних правопорушень, хоча ця теза є небезспірною, з огляду на подекуди зовсім протилежну ситуацію. Наприклад, суспільна небезпечність перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України) як кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, є набагато більшою, ніж суспільна небезпека такого корупційного кримінального правопорушення, як викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим

становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України). Навпаки, зважаючи на викладені положення, перелік перших має бути більшим, ніж других» [3, с. 64]. Виходячи з цієї точки зору, вчений пропонує під «Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 149, 157, 158, 158-2, 159, 169, 171, 176, 177, 189, 201, 205-1, 206, 206-2, 229, 248, 258-1, 2584, 298, 298-1, 303, 332, 332-1, 343, 344, 376, 397, 447, у випадку їх вчинення шляхом використання службовою особою свого становища (влади), будь-які інші кримінальні правопорушення, передбачені цим Кодексом, суб'єктом вчинення яких може виступати службова особа, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 384, 385, 386, 387, 388, 396, 159-1, 160, якщо яке-небудь із цих кримінальних правопорушень порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та/або обмеження» [3, с. 65].

А. Вознюк відзначає, що відсутність у Кримінальному кодексі України визначення поняття «корупційне кримінальне правопорушення» не дає змоги окреслити кримінально-правовий зміст цієї групи деліктів і встановити, які кримінальні проступки та злочини до них належать та вказує, що під час формування цієї дефініції слід урахувати, що вона повинна узгоджуватися з визначенням кримінального правопорушення, корупційного правопорушення та корупції [4, с. 21]. Окрім того, Д. Колодін та Л. Абакіна-Пілявська наголошують, що кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією не належить до корупційних правопорушень, але вчиняється з використанням службового становища, у зв'язку зі службою тими самими суб'єктами, що й корупційне кримінальне правопорушення. Протиправні діяння цього виду вчиняються умисно та можуть полегшувати або спрощувати скоєння корупційних правопорушень, а також мати суміжні склади з корупційними правопорушеннями [5, с. 21].

Отже, підводячи підсумок, можна відзначити, що не дивлячись на те, що законодавець окреслив перелік кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, дискусії навколо його тлумачення продовжуються. Це пов'язано з обмеженнях щодо віднесення до таких правопорушень лише двох складів кримінальних правопорушень, що звужує коло таких діянь виходячи із тлумачення Закону України від 14.10.2014 № № 1700-VII «Про запобігання корупції».

Література

1. Богданюк О. 63 % вважають, що під час повномасштабної війни в Україні рівень корупції зріс – опитування для «Нового відліку». URL: https://suspilne.media/725442-63-vvazaut-so-pid-cas-povnomasstabnoi-vijni-v-ukraini-zris-riven-korupcii-opituvanna-dla-novogo-vidliku/ (дата звернення 15.10.2024)

2. Новікова К. А. До питання про визначення в кримінальному законодавстві термінів «корупційне кримінальне правопорушення» та «кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією». Особлива частина Кримінального кодексу України : система та зміст: матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 20-23 жовт. 2021 р. / редкол.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко, І. А. Вишневська. Харків: Право, 2022. С. 218-220.

3. Боровик А. В. Кримінальні правопорушення, пов’язані з корупцією: проблемні питання поняття та класифікації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2019. Вип. 56. Т. 2. С. 60-65.

4. Vozniuk, A. (2021). Criminal corruption offences: conceptual problems in the context of reforming the criminal legislation of Ukraine. Law Journal of the National Academy of Internal Affairs, 20(2), 21-32

5. Колодін Д. О., Абакіна-Пілявська Л. М. Окремі питання кваліфікації кримінальних корупційних правопорушень та правопорушень, пов’язаних з корупцією. Юридичний бюлетень. 2023. Вип. 29. С. 309-315.

Назар Липа
здобувач другого рівня вищої освіти
юридичного факультету Львівського державного
університету внутрішніх справ

Юридична природа соціального страхування

Соціальна природа сучасної держави визначається у виконанні нею функцій щодо забезпечення освіти, культури, охорони здоров’я, пенсійного забезпечення та інших форм соціального захисту громадян. Держава має соціальні ознаки, якщо ці функції містяться на основі прав верховенства, дотримання прав людини та впровадження демократичних принципів у соціально - економічній політиці.

Термін «соціальне забезпечення», який означає форму матеріального забезпечення непрацездатних громадян, офіційно був закріплений у міжнародному Пакті про економічні, соціальні та культурні права, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. У ньому, зокрема, йдеться про те, що «держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, яке включає соціальне страхування» [1, с. 8].

Право на соціальне забезпечення по праву визнано одним із природних прав людини, яке виникло в процесі її розвитку в суспільстві, визнане міжнародною спільнотою та закріплене в ряді важливих міжнародно-правових документів, таких як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права та Європейська соціальна хартія.

Право громадян на соціальний захист закріплене у ст. 46 Конституції України, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [2].

Це право гарантується загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних та приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом

Як визначає В.С. Андрєєв соціальне-страхування – це правовідносини: між органом соціального страхування та підприємством (установою) з приводу формування фонду соціального страхування; між органом соціального страхування та працівником щодо надання різних видів пенсій, допомог тощо; між органом соціального страхування й іншими організаціями, пов’язаними із здійсненням функцій матеріального забезпечення працівників за рахунок коштів соціального страхування [3, с. 24].

Соціальне страхування населення створює фінансові умови для підтримки працездатності населення і забезпечення соціальної допомоги в разі втрати працездатності через загальне захворювання, нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання.

Основною функцією соціального страхування є відновлення та підтримка працездатності громадян, а також надання матеріальної допомоги у разі настання страхових випадків.

Україна як соціальна держава, беручи до уваги ідеї, побажання та міжнародно-правові зобов’язання, які витікають з підписаних нею міжнародних конвенцій, а також, враховуючи світовий досвід розвинутих держав, прагне створити гідний рівень соціального забезпечення своїх громадян за допомогою не лише державного соціального забезпечення, але й альтернативних форм соціального страхування [4, с. 184].

На мою думку різноманітність відносин у сфері соціального забезпечення не змінює їх правову природу, яка є суттю соціального захисту громадян як одного з основних обов'язків і завдань соціальної держави. Соціально-страхові правовідносини є елементом системи соціального захисту. Це форма соціального забезпечення, відповідно до якої особи, які у випадках передбачених законодавством або договором, мають право на допомогу, еквівалентну їх зовнішньому впливу. Розмір і підстави для такої допомоги встановлюються законом або договором.

Розглядаючи страхування як економічну категорію, необхідно врахувати те, що ця категорія виражає не тільки економічні відносини, властиві комерційному страхуванню. Сфера страхових відносин у суспільстві значно ширша і включає також державне соціальне страхування. Між комерційним і соціальним страхуванням існують певні розбіжності, але спільне те, що це фінансові відносини, об’єктивною основою виникнення яких є ризик. Спільним є також цілісний характер формування грошових фондів, які призначені для потреб страхового захисту, та механізм нагромадження і використання коштів цих фондів [5, с. 38].

Підсумовуючи можна зазначити, що соціально-страхові правовідносини, як категорія галузевих правовідносин соціального забезпечення, є регульованими нормами права соціального забезпечення, які охоплюють відносини, пов’язані з набуттям особою статусу соціально застрахованої особи. Що включає формування страхового стажу чи соціального капіталу застрахованою особою, як передумови реалізації права на соціальне забезпечення.

Література

1. Економіка, фінанси і право соціального страхування: В. Д. Роик. – М., 2013. – 257 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/go-/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
3. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. / М. Д. Бойко. – К.: Олан, 2004. – 312 с.
4. Баймуратов М. О. Міжнародно-правові зобов'язання держав у сфері становлення альтернативних форм соціального страхування : монографія / М. О. Баймуратов, О. С. Савич. – Одеса : Фенікс, 2009. – 280 с.
5. Соціальне страхування у фінансовій системі країни/ О. Димніч / Економіка. – 2008. – 104. – С. 37–40.

Юлія Лис
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Особливості доступу до екологічної інформації в Україні в умовах воєнного стану*

Можливість громадян України вільно отримувати, зберігати, а також використовувати і поширювати інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів та предметів побуту знайшла своє закріплення в статті 50 Конституції України як право на доступ до екологічної інформації та її поширення. І відповідно така інформація ніким не може бути засекречена.

Для ефективного аналізу теми доступу до екологічної інформації в Україні в умовах воєнного стану, необхідно зазначити ключові нормативно-правові акти, які містять положення про доступ до екологічної інформації, а саме: Конституція України; Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція); ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»; ЗУ «Про доступ до публічної інформації»; ЗУ «Про інформацію».

В статті 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», зазначено, що основними джерелами такої інформації є дані моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів, реєстри, автоматизовані бази даних, архіви, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, окремими посадовими особами. [1]

Варто зауважити, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватися певні обмеження прав та свобод людини і громадянина. Згідно до статті 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і

* Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, при цьому не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. [2]

Оскільки вказаний перелік не містить статтю 50 Конституції, можна зробити висновок, що право на доступ до екологічної інформації може бути обмежено на певний строк.

Однак відповідно до положень Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» за умови запровадження правового режиму воєнного стану конституційні права, свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, можуть бути обмежені. [3]

Тобто право на вільний доступ до екологічної інформації не включається до зазначеного переліку конституційних прав і свобод людини і громадянина, які обмежуються зазначеним Указом Президента, оскільки доступ до такої інформації відіграє значну роль у веденні моніторингу стану довкілля та впровадженні заходів для його збереження.

Вплив воєнного стану на отримання екологічної інформації можна простежити в тому, що деякі акти встановлюють обмеження щодо поширення інформації, адже існує загроза саме національній безпеці нашої держави. Також, обмежено доступ до певних Реєстрів, що в свою чергу перешкоджає повноцінній реалізації громадянами права на доступ до екологічної інформації.

Варто згадати і про заборону на проведення зборів громадян, а саме громадських слухань, загальних зборів чи навіть круглих столів для обговорень, адже згідно з частиною 1 статті 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4] передбачається заборона проведення страйків, масових зібрань та акцій. І ця заборона також впливає на отримання інформації про стан довкілля, оскільки відмежовує участь громадськості в прийнятті рішень державних органів. Окрім цього в інформаційному просторі можуть поширюватися і неправдиві дані про стан довкілля, що в свою чергу ускладнює громадянам отримання достовірної інформації.

Отже, право на доступ до екологічної інформації закріплене як в національному законодавстві, так і на міжнародному рівні. Однак введення воєнного стану в Україні призвело до певних особливостей регулювання даного питання, а саме до тимчасових обмежень та заходів інформаційної безпеки, включаючи і вільний доступ до екологічної інформації.

Література

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII : станом на 29 черв. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 04.10.2024).

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 04.10.2024).

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 8 серп. 2024 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 04.10.2024).

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 27 лип. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 04.10.2024).

Максим Литвяк
студент 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Регулювання інформаційної безпеки під час воєнних дій

Регулювання інформаційної безпеки під час воєнних дій є одним із ключових елементів забезпечення національної безпеки в умовах сучасних конфліктів. В епоху цифрових технологій та глобальної комунікації інформаційний простір стає не лише полем передачі даних, але й зоною бойових дій. Інформаційна війна, дезінформація, кібератаки та маніпуляції громадською думкою стають потужними інструментами впливу на суспільство і хід збройних конфліктів. У цьому контексті виникає необхідність чіткого правового та технічного регулювання інформаційної безпеки для забезпечення стабільності держави та захисту її інтересів.

Гібридні способи ведення сучасних воєн роблять надзвичайно важливим забезпечення інформаційної безпеки Збройних сил України. На зміну війні гарячого типу, яка передбачає прямі військові зіткнення, приходить війна гібридного характеру, метою якої є розгортання громадянських воєн та створення керованого інформаційного хаосу на території противника. Для цього використовуються всі можливості – від хакерських атак на найважливіші системи життєзабезпечення держави до цілеспрямованої роботи засобів масової інформації.

Сьогодні людство є свідком того, як здійснюється інформаційний вплив, спрямований на людську свідомість суспільства. Об’єктом цього впливу є як окремі особи, групи осіб, так і цілі держави. Психологічний вплив здійснюється за допомогою засобів масової інформації, а основою використання такого впливу є легкість сприйняття і поверховість. Створення масових інформаційних атак, ботів, фейків, як свідчать сучасні реалії, є ефективними інструментами дезорієнтації суспільства, залякування, маніпулювання та паніки. Спеціально створені інформаційні ресурси привчають людину бездумно сприймати інформацію і вірити в неї.

З метою забезпечення інформаційної безпеки в Україні Указом Президента України від 25.02.2017 р. була затверджена «Доктрина інформаційної безпеки України». В сучасних умовах війни 18 березня 2022 року прийнято рішення РНБО «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», в якому визначено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політика є пріоритетним питанням національної безпеки» . Наразі в Україні також діє Центр протидії дезінформації при РНБО України, на сайті якого можна ознайомитися з актуальною інформацією та подіями у цій сфері [1].

З огляду на норми конституції та ряду законодавчих актів, інформаційна безпека громадянина розглядається в широкому розумінні і охоплює практично всі аспекти діяльності держави. Тому й залишається відкритою проблема юридичної конкретизації інформаційної безпеки громадянина. Зважаючи на те, що основною конституційної нормо є захист національної безпеки держави, деталізація цього поняття була встановлена у 2021р., під час розробки «Стратегії національної безпеки України», де було введено поняття «інформаційна загроза», що визначається, як потенційне, або реально негативне явище, що впливає на людину, суспільство та державу [2].

Застосування конституційних норм в інформаційній сфері громадянина не можуть діяти повною мірою у воєнний час, оскільки пріоритети в протидії загроз схиляються до захисту саме держави, її територіальної цілісності, незалежності та забезпечення інтересів. Таким чином, інформаційна безпека громадянина у воєнний час обумовлена специфічними обставинами [3].

З моменту оголошення воєнного стану до регуляторних законів були внесені зміни, які враховують реалії війни. Вони стосуються регулювання окремих аспектів інформаційних відносин щодо заборони поширення певної інформації суспільно небезпечного характеру, врегулювання важливих аспектів технічної фіксації інформації в умовах воєнного стану та війни, встановлення або посилення відповідальності за поширення певної інформації та регулювання процесуальних заходів щодо вилучення розвідувальних даних. Так, Верховна Рада ухвалила законопроєкт про кримінальну відповідальність за незаконну фото та відеозйомку переміщення ЗСУ та міжнародної військової допомоги під час воєнного стану.

31 березня 2023 року, набув чинності Закон України «Про медіа», який Верховна Рада ухвалила 13 грудня 2022 року. Слід зауважити що прийняття закону про «Медіа» було однієї з вимог для вступу України до ЄС. Новий закон значно розширює повноваження Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Зокрема, регулятор реєструватиме онлайн-медіа та друковані ЗМІ. Цей закон також запроваджує новий тип відносин між ЗМІ та державним регулятором на українському медіаринку – співрегулювання. Метою співрегулювання є забезпечення участі суб'єктів медійної діяльності у формулюванні та визначенні вимог до змісту інформації, а також запобігання цензурі та зловживанню свободою слова [3].

Регулювання інформаційної безпеки під час воєнних дій є необхідною умовою для збереження стабільності держави та захисту її суверенітету в умовах сучасних загроз. Інформаційна війна, кібератаки та дезінформація можуть стати не менш руйнівними, ніж збройні атаки, тому ефективне управління інформаційним простором стає критично важливим завданням.

Література

1. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/22-2.pdf.

2. Правове регулювання інформаційної безпеки громадянина під час дії воєнного стану. URL:

https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/2329/2811.
3. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекти забезпечення інформаційних прав громадян. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2023/31.pdf.

Юрій Лішневець
студент 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Особливості функціонування економіки України в умовах воєнного стану

Економіка є основою функціонування держави, забезпечуючи її стабільність і розвиток. В умовах воєнного стану економічна система піддається новим викликам, що вимагають швидкої адаптації та реагування. Правове регулювання економіки в цей період набуває особливого значення, оскільки визначає правила гри для бізнесу, захищає національні інтереси та мобілізує ресурси для оборони держави.

Воєнний стан вводиться на підставі Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану". Цей закон визначає основи для дій держави в умовах війни, включаючи процедури мобілізації, захисту економічних інтересів та прав громадян [1].

Згідно з даними Міністерства економіки України, під час воєнного стану було запроваджено заходи, що дозволяють підтримувати економіку [2].

Для підтримки економіки України в умовах воєнного часу застосовуються кілька ключових заходів.

Державна фінансова підтримка. Введення податкових пільг для малого та середнього бізнесу, а також субсидії та кредити для критично важливих галузей економіки.

Мобілізація ресурсів. Резервування і перерозподіл матеріальних та фінансових ресурсів для забезпечення потреб армії та стратегічних підприємств.

Міжнародна допомога. Залучення грантів, кредитів та гуманітарної допомоги від міжнародних організацій та союзників для стабілізації економіки та відновлення інфраструктури.

Контроль за цінами і валютним курсом. Державне регулювання цін на стратегічні товари та валютні інтервенції для стабілізації національної валюти.

Міністерські програми. Створення спеціальних державних програм для підтримки зайнятості, відновлення інфраструктури та інноваційних галузей.

Ці заходи допомагають мінімізувати економічні втрати та підтримувати життєздатність економіки в умовах війни.

Держава вживає заходів для мобілізації ресурсів, необхідних для оборони. Наприклад, у 2023 році була реалізована програма закупівлі військової техніки на загальну суму 100 мільярдів гривень, що вимагало залучення коштів з державного бюджету [3].

Правове регулювання сприяє контролю над стратегічними галузями економіки, такими як оборонна промисловість та енергетика. Згідно з інформацією, оприлюдненою Міністерством оборони, обсяги виробництва військової техніки зросли на 40% у 2022 році, що стало можливим завдяки новим законам і пільгам для виробників [2].

Економічна мобілізація включає планування та перерозподіл наявних ресурсів для задоволення потреб Збройних Сил України, що охоплює виробництво, постачання озброєння, техніки, палива та інших стратегічних матеріалів. Цей процес також передбачає перепрофілювання промисловості для виготовлення військової продукції, координацію з приватним сектором, а також організацію логістичних ланцюгів для забезпечення безперебійного постачання необхідних товарів і послуг на фронт. Крім того, важливу роль відіграє мобілізація трудових ресурсів і технічних спеціалістів для підтримки виробничих потужностей у воєнний час. Наприклад, у 2022 році близько 60% промислових потужностей було перенаправлено на виробництво товарів для оборони [3].

Під час війни були внесені зміни до податкового законодавства, які знизили податкове навантаження на підприємства, що беруть участь у виконанні мобілізаційних завдань. Це дало змогу підтримати понад 20 тисяч малих і середніх підприємств [1].

Правове регулювання економіки в умовах воєнного стану також передбачає захист прав і свобод громадян. Важливо, щоб державні заходи не порушували основні права людей, а лише допомагали зберегти стабільність в економіці [3].

Правове регулювання економіки в умовах воєнного стану є складним і багатогранним процесом, оскільки воно охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на мобілізацію ресурсів, підтримку стратегічних галузей, а також забезпечення національної безпеки. До таких заходів належать контроль за ціноутворенням, обмеження на рух капіталу, конфіскація майна в інтересах держави, контроль за інформацією, захист прав громадян, підтримку стратегічних галузей, економічну мобілізацію та запровадження тимчасових обмежень на економічну діяльність для забезпечення обороноздатності країни [2].

У майбутньому необхідно продовжувати вдосконалювати правове регулювання економіки в умовах воєнного стану. Важливо адаптувати законодавство до нових викликів, враховуючи досвід, здобутий під час військових конфліктів, для покращення стійкості економічної системи та забезпечення національної безпеки.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 15.10.2024).

2. Міністерство економіки України. Статистика про вплив війни на економіку. URL: https://www.me.gov.ua (дата звернення: 15.10.2024).

3. Міністерство оборони України. Звіт про виконання оборонних завдань у 2022 році. URL: https://www.mil.gov.ua (дата звернення: 15.10.2024).

Єлизавета Мазуренко
студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Кошторис як індивідуальний фінансово плановий акт

Кошторис є невід'ємною складовою фінансового управління, що виконує роль індивідуального фінансово планового акту. Він слугує основою для планування доходів і витрат, що дозволяє особі чи організації ефективно розподіляти ресурси, оцінювати фінансові ризики та досягати поставлених цілей. Формування кошторису включає аналіз поточних фінансових обставин, прогнозування майбутніх надходжень і витрат, а також визначення пріоритетів у використанні коштів.

У сучасному світі, де фінансова грамотність стає все більш важливою, вміння складати кошторис є ключовим навиком. Він не лише допомагає контролювати особисті чи підприємницькі фінанси, а й сприяє більш усвідомленому ставленню до витрат, що в свою чергу веде до стабільності та розвитку. У цьому контексті розглянемо основні етапи складання кошторису, його значення та вплив на фінансове благополуччя.

Кошторис — це основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень [1].

Кошторис бюджетної установи – заповнення вступної і основної частин

Складання кошторису бюджетної установи – вступна частина

У вступній частині складання кошторису бюджетної установи відображають відомості про установу. А саме:

- код ЄДРПОУ;
- найменування установи;
- місцезнаходження установи (місто, район, область).

Ці відомості беруть з установчих, реєстраційних документів.

У вступній частині кошторис бюджетної установи містить відомості про:

- вид бюджету (державний, обласний, міський, районний, об’єднаної територіальної громади, сільський тощо);
- коди й назви відомчої, програмної класифікації видатків відповідного бюджету.

Складання кошторису бюджетної установи – основна частина

Основна частина складання кошторису бюджетної установи за формою є табличною і складається з двох розділів:

- надходження;
- видатки.

Їх заповнюють з дотриманням вимог Порядку № 228. При складанні кошторису слід керуватися також кодами КЕКВ з наказу Мінфіну від 12.03.2012 р. № 333 [2].

Також, Кошторис доходів і видатків бюджетної установи, організації має дві складові:

- загальний фонд, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією видатків на виконання бюджетною установою основних функцій або розподіл надання кредитів з бюджету за класифікацією кредитування бюджету;

- спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією видатків на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій, або розподіл надання кредитів з бюджету згідно із законодавством за класифікацією кредитування бюджету. Форма кошторису затверджується Мінфіном [3].

Отже, кошторис є важливим інструментом фінансового управління, що виконує роль індивідуального фінансово планового акту, який забезпечує ефективне планування доходів і витрат. Він дозволяє організаціям і бюджетним установам чітко визначити свої фінансові можливості, розподілити ресурси та оцінити ризики. Формування кошторису передбачає детальний аналіз фінансових обставин, що є необхідним для досягнення поставлених цілей.

Література

1. Станкус Т. експерт з фінансових питаннь. Кошторис бюджетної установи: складання, затвердження та виконання URL: https://buhgalter.com.ua/articles/shpargalki/koshtoris-byudzhetnoyi-ustanovi-skladannya-zatverdzhennya-ta/ .

2. Онищенко В. бухгалтер, експерт з питань бюджетної сфери, кандидат економічних наук, м. Чернігів. Кошторис бюджетної установи – зразок складання та особливості URL: https://oblikbudget.com.ua/article/46-pro-koshtoris-byudjetno-ustanovi-na-2022-rk .

3. Міністерство внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ, Фінансове право мультимедійний навчальний посібник, кафедра економіко - правових дисциплін. Сутність кошторисно-бюджетного фінансування. Поняття, структура і значення кошторису бюджетної установи URL : https://arm.naiau.kiev.ua/books/finansove_pravo/lekcia11.html#:~:text=%D0%9A%D0%BE%D1%88%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%20%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%94%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BC,189%5D.

Анна Матвієнко
студентка Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Цивільне судочинство в умовах воєнного стану*

Несприятливі події, що продовжуються в Україні, суттєво вплинули на функціонування системи цивільного судочинства. Військові дії, які тривають вже більше двох років, призвели до масштабних руйнувань, охоплюючи всі сфери життя, включаючи правосуддя. Інфраструктура судів зазнала значних ушкоджень, особливо в прифронтових регіонах.

За даними Верховного Суду України, на сьогодні багато судів в Україні не можуть виконувати свої функції через активні бойові дії, що ускладнює доступ громадян до правосуддя [1]. Це призводить до значних затримок у розгляді цивільних справ, які стають критичними. Водночас перебої в електропостачанні, спричинені ударами по критичній інфраструктурі, створюють додаткові перешкоди для роботи судів, навіть у більш безпечних регіонах. Це ускладнює впровадження сучасних технологій, таких як електронна подача документів та дистанційні судові засідання.

У такій кризовій ситуації традиційні механізми розгляду цивільних справ виявляються недостатніми для задоволення потреб громадян. Затримки та недоступність судових процесів підштовхують суспільство до пошуку альтернативних способів вирішення конфліктів. Саме тому питання альтернативного вирішення спорів набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану. Це може стати важливим інструментом, що дозволить громадянам швидше і ефективніше вирішувати спори, не чекаючи на відновлення традиційних судових механізмів. Проте важливо усвідомлювати, що в умовах воєнного стану забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина є складним, багатоаспектним завданням. Людина, її права та законні інтереси залишаються найголовнішою цінністю держави.

Одним з найважливіших і найефективніших засобів захисту прав і свобод людини є принцип верховенства права [2]. На сьогодні він є основним і базовим у кожній галузі права України, адже його реалізація гарантує дотримання правових норм і захист інтересів громадян. У контексті регулювання воєнного стану особливо важливо, щоб цей принцип залишався в центрі цивільного процесу, адже саме він спрямований на вирішення цивільних справ з метою утвердження, дотримання та захисту прав людини.

Однак в умовах війни спостерігається різке ускладнення, а подеколи і повне унеможливлення функціонування механізму верховенства права в суспільстві [3]. Реальне втілення верховенства права має забезпечити захист від агресії в усіх її проявах, як у міжнародному, так і в внутрішньодержавному просторі. Для цього необхідно перевести деклараційний характер законодавчих актів у практичну площину, адже

* Наукова керівниця – *Тетяна Юзько*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

забезпечення верховенства права повинно стати головною метою юридичної науки та практики [4].

Зважаючи на ці виклики, стає необхідним забезпечити функціонування механізмів, які сприяють захисту прав і свобод громадян. Принцип верховенства права закріплений не лише на конституційному, але й на галузевому рівні. В ЦПК України, а саме в статті 10, закріплено, що суд при розгляді справи керується принципом верховенства права [5].

У цих умовах важливою альтернативою для розгляду цивільних справ можуть стати методи альтернативного вирішення спорів (далі – АВС), такі як медіація. Медіація – це процес, під час якого третя сторона, медіатор, допомагає сторонам досягти згоди та вирішити конфлікт мирним шляхом, зберігаючи при цьому контроль над результатом [6]. Це може бути особливо корисним у контексті воєнного стану, коли традиційні судові механізми можуть бути недоступними чи затримуватися.

Не зважаючи на свою ефективність, методи АВС, як от медіація, поки що не набули належної популярності в Україні. За даними за 2022 рік, на розгляді в судах України перебувало майже 3,5 мільйона справ. Через різні причини значна частина з них не була вирішена. Надмірна тривалість судового розгляду порушує фундаментальне право осіб на доступ до правосуддя [7].

В українському законодавстві відсутні спеціальні акти, які б регулювали альтернативні механізми врегулювання спорів. Правова невизначеність щодо процедур, вимог та юридичної сили угод, укладених в результаті медіації, стримує запровадження АВС. Однак, попри поширення випадків застосування медіації, цей інститут поки що не розкривається повністю в умовах України. Обговорення питань популяризації медіації в суспільстві та співпраці між медіаторами та судами є важливим завданням [6].

Медіація може сприяти зменшенню навантаження на судову систему та забезпечити більш ефективне вирішення спорів. Важливо продовжувати працювати над популяризацією цього інструменту та сприяти його розвитку в Україні [8].

Через відносну новизну інституту медіації в Україні існує гострий дефіцит професійних медіаторів, здатних допомогти вирішити спори в рамках цивільного процесу. Особливо актуальним є питання підготовки фахівців для вирішення специфічних спорів, пов'язаних з воєнними діями [9].

Отже, впровадження альтернативних механізмів вирішення спорів у цивільному процесі є вкрай важливим під час воєнного стану для розвантаження перевантажених судів та забезпечення своєчасного доступу до правосуддя. Російська агресія проти України створила безпрецедентні виклики для системи цивільного судочинства. Численні руйнування, евакуації, брак ресурсів паралізували роботу багатьох судів, спричинили колосальне навантаження та критичні затримки у розгляді справ. У цій ситуації активне впровадження альтернативних механізмів вирішення спорів є життєво необхідним для забезпечення своєчасного доступу громадян до правосуддя.

Медіація, арбітраж та інші альтернативи судовому розгляду мають низку очевидних переваг: оперативність, економічність, конфіденційність, можливість врахувати специфіку конфлікту. Проте, на заваді їх широкому застосуванню стоять відсутність належного правового регулювання, брак кваліфікованих кадрів та низький рівень обізнаності громадян. Лише за умови комплексного вирішення цих питань АВС зможуть реалізувати свій потенціал та відіграти ключову роль у забезпеченні своєчасного цивільного судочинства в воєнний період.

Література

1. У Верховному Суді відбулася нарада щодо здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. Верховний Суд України. 15 березня 2023 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1458022/.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4348.
3. Головатий С. П. Верховенство права: у 3 кн. Кн. 3: Український досвід. Київ: Фенікс, 2006.
4. Мозоль Н. І. Забезпечення верховенства права в умовах воєнного стану як головна мета юридичної науки й практики. *Актуальні проблеми правопорядку і прав культури*. 2023. С. 38–42.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.
6. Роль медіації, її розвиток в Україні сьогодні й точки перетину із судочинством обговорили на круглому столі у ВС. *Судово-юридична газета*. 2023. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1512260.
7. Судова реформа в Україні: досягнення і виклики. Центр правових реформ. 2022. URL: https://lawreform.org.ua/reports/sudova-reforma-v-ukrayini.
8. Новікова М. М., Сімонцева Л. О. Авс-засоби в системі кримінально-процесуальних засобів розв'язання кримінально-правового конфлікту: проблеми методології. *Юридичний бюлетень*. Науковий журнал. Вип. 17. 2020. С. 376.
9. Ц. Оганісян. Система підготовки медіаторів в Україні: сучасний стан та перспектив. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 417.

Віталій Мельник
аспірант кафедри адміністративного
та інформаційного права Сумського національного
аграрного університету

Міжнародний досвід у сфері надання адміністративних послуг: сучасний стан та генеза впровадження в Україні кращих практик

В умовах становлення України як сучасної, демократичної, правової та економічно розвинутої європейської держави, важко недооцінити

важливість досвіду інших країн у сфері надання адміністративних послуг. Вивчення зарубіжного досвіду у вказаному аспекті набуває вагомого значення як у теоретичному, так і в практичному контексті. У роботі проаналізовано особливості надання адміністративних послуг Великої Британії та Франції задля вивчення можливостей для впровадження їх досвіду у реалії України.

Цікавим у сфері надання адміністративних послуг є досвід Великої Британії. Важливими аспектами британської моделі є використання принципу "єдиного вікна" та концепції "Lean Government" [1, с. 46]. Впровадження принципу "єдиного вікна" полягало в централізації послуг через онлайн-платформи, такі як GOV.UK, де користувачі можуть отримати доступ до різноманітних послуг. В Україні ця модель частково реалізована через систему ЦНАП, які об'єднують різні державні послуги в одному місці. Також запроваджено платформу "Дія", яка стала потужним інструментом для надання електронних публічних послуг за аналогією з британською GOV.UK.

Щодо системи "Lean Government", то в Україні елементи цього підходу почали впроваджуватися у реформуванні публічного управління. Приклади включають оптимізацію робочих процесів у рамках діджиталізації та електронного документообігу, а також впровадження принципів прозорості та підзвітності у взаємодії держави і громадян.

Дослідивши досвід іншої європейської країни – Франції, можна зазначити, що французька модель в наданні адміністративних послуг поєднує інноваційні підходи до обслуговування громадян. Основними елементами цього досвіду, які можуть бути адаптовані в Україні, передусім є фокусування уваги на забезпечення інклюзивності, що може слугувати прикладом для України в покращенні умов доступу для людей з інвалідністю.

Незважаючи на те, що в Україні хоча і анонсовані на законодавчому рівні забезпечення доступності для людей з обмеженими можливостями, а також розробці систем електронного урядування для надання великої кількості послуг онлайн, проте на практиці не завжди цей принцип реалізовується.

Крім того, корисно буде впровадити гнучкі графіки роботи органів, які надають адміністративні послуги, зокрема у вечірні години та робота у вихідні, на кшталт центрів надання публічних послуг у Франції, щоб забезпечити можливість отримання послуг у зручний для відвідувачів час. Уже зараз у окремих ЦНАП в Україні впроваджують додаткові години роботи та інше. Проте ця практика ще не є масовою. Впровадження гнучких графіків на національному рівні, за прикладом Франції, може зробити державні послуги ще більш доступними.

Якщо проводити паралель з точки зору нормативно-правового регулювання надання адміністративних послуг в Україні з іншими зарубіжними країнами, то не можна не згадати Закон України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» від 15.07.2021р. [2], який регулює механізми надання електронних послуг громадянам і підприємствам державними органами та органами місцевого самоврядування.

Схожі нормативні акти є і в зарубіжних країнах, зокрема, в Естонії діє Digital Government Act; у США таких нормативно-правових актів декілька - Electronic Signatures in Global and National Commerce Act 2000 року та Federal Information Security Management Act 2002 року та інші.

Норми Закону України [2] значною мірою опираються на зарубіжний досвід, особливо на такі приклади: використання цифрової ідентифікації, електронних підписів та електронних державних послуг Естонії є яскравим прикладом, який був інтегрований в українську систему; а принципи регулювання електронних підписів та безпеки інформаційних систем США вплинули на розробку українських нормативних актів.

Інший нормативно-правовий акт, який є важливим під час здійснення адміністративних процедур в Україні - Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. [3]. Слід зауважити, що розроблення цього нормативно-правового акту гуртувалось на основі зарубіжних практик. Для прикладу, в Німеччині існує Verwaltungsverfahrensgesetz, який визначає правила адміністративної діяльності органів влади та їх взаємодію з громадянами. В Україні цей підхід був адаптований для регулювання аналогічних відносин, таких як порядок подання звернень, скарг і прийняття рішень. Французький досвід також відіграв роль у формуванні українського законодавства, оскільки Кодекс адміністративного судочинства Франції визначає процеси розгляду адміністративних справ та способи оскарження рішень, що було враховано для створення механізмів вирішення спорів між державою і громадянами в Україні.

Отже, Україна, впроваджуючи власні правові норми, активно використовує успішні зарубіжні практики для вдосконалення адміністративних процедур і забезпечення ефективної взаємодії держави з громадянами.

Література

1. Одінцов О. М., Ільченко Н. В., Ляшов Д. О. Міжнародний досвід надання адміністративних послуг. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2021. № 60. С. 41-51.

2. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15.07.2021 № 1689-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text.

3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 №2073-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text.

Олександр Мельник
студент 3 курсу кафедри соціально-економічних
дисциплін Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж і
мені Михайла Грушевського»

Соціальний захист військовослужбовців

Соціальний захист військовослужбовців є важливим елементом державної політики, спрямованим на забезпечення соціальних прав і гарантій осіб, які проходять військову службу. Ця категорія громадян потребує особливої уваги, оскільки виконує надзвичайно важливі для безпеки та оборони країни завдання. Військовослужбовці, незалежно від місця та умов служби, повинні мати доступ до системи соціальних гарантій, яка передбачає не лише матеріальні пільги, а й психологічну та медичну підтримку.

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» у статті 1 встановлено, що соціальний захист військовослужбовців - діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом [1].

Основні компоненти соціального захисту включають:

1. Грошове забезпечення. Держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів.

До складу грошового забезпечення входять:

- посадовий оклад, оклад за військовим званням;
- щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія);
- одноразові додаткові види грошового забезпечення.

Грошове забезпечення визначається залежно від посади, військового звання, тривалості, інтенсивності та умов військової служби, кваліфікації, наукового ступеня і вченого звання військовослужбовця.

Членам сімей військовослужбовців, які проходять військову службу в особливий період, гарантується виплата грошового забезпечення цих військовослужбовців у разі неможливості ними його отримання під час участі у бойових діях та операціях. У такому разі виплата грошового забезпечення здійснюється членам сімей військовослужбовців [2].

2. Медичне забезпечення. У статті 11 Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» зазначено, що Охорона здоров'я військовослужбовців забезпечується створенням сприятливих санітарно-гігієнічних умов проходження військової служби,

побуту та системою заходів з обмеження дії небезпечних факторів військової служби, з урахуванням її специфіки та екологічної обстановки, які здійснюються командирами (начальниками) у взаємодії з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Турбота про збереження та зміцнення здоров'я військовослужбовців – обов'язок командирів (начальників). На них покладається забезпечення вимог безпеки при проведенні навчань, інших заходів бойової підготовки, під час експлуатації озброєння і військової техніки, проведення робіт та виконання інших обов'язків військової служби.

Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, мають право на безоплатну медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. Військовослужбовці, резервісти під час служби у військовому резерві щорічно проходять медичний огляд, стосовно них проводяться лікувально-профілактичні заходи.

3. Пенсійне забезпечення. Пенсійне забезпечення військовослужбовців після звільнення їх з військової служби провадиться відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Відповідно до статті 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Особи з числа військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби) рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу, особи, які мають право на пенсію за цим Законом при наявності встановленої цим Законом вислуги на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, Державному бюро розслідувань та на службі на посадах начальницького складу в Національному антикорупційному бюро України, Службі судової охорони і в державній пожежній охороні, службі в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, в органах і підрозділах цивільного захисту, податкової міліції, Бюро економічної безпеки України, Державної кримінально-виконавчої служби України мають право на довічну пенсію за вислугу років.

Військовослужбовці, особи, які мають право на пенсію за вказаним Законом, які стали особами з інвалідністю за умов, передбачених Законом, набувають право на пенсію по інвалідності.

Члени сімей військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, які загинули чи померли або пропали безвісти, мають право на пенсію в разі втрати годувальника.

У разі збільшення розміру прожиткового мінімуму, визначеного для осіб, які втратили працездатність, територіальний орган Пенсійного фонду України здійснює перерахунок пенсії з дати, з якої встановлено новий розмір прожиткового мінімуму [3].

Отже, соціальний захист військовослужбовців є важливою складовою державної політики, яка гарантує стабільність і захист прав військовослужбовців, що виконують надзвичайно важливі функції для країни. Попри існуючі проблеми, удосконалення цієї системи може забезпечити гідний рівень життя та соціальної підтримки для військових та їхніх сімей.

Література

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст. 190. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text
2. Соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в особливий період. URL: http://surl.li/bifeew
3. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, № 29, ст. 399. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text

Олександра Могильна
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення*

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення має велике значення в системі кримінального права, оскільки вона відображає внутрішній стан особи, що вчинила кримінальне правопорушення, а також її ставлення до свого діяння та наслідків, що можуть із нього випливати. Вона включає в себе різноманітні елементи, такі як вина, намір, мета та мотив, які впливають на кваліфікацію дій особи та визначення відповідальності. У цьому контексті заслуговує на увагу питання про те, як формуються та еволюціонують ці поняття в залежності від суспільних і правових змін, які відбуваються в Україні.

Розвиток концепції суб'єктивної сторони кримінального правопорушення простежується ще з давніх часів, коли основну увагу приділяли поняттям вини та відповідальності за вчинення злочинів. Історично уявлення про винність змінювалося залежно від суспільних норм і моральних принципів. Наприклад, на ранніх етапах кримінального права акцент робився на формі провини — чи була вона умисною, чи необережною. Проте в сучасному кримінальному законодавстві України більш детально прописані різновиди вини, що відповідають потребам правозастосування.

Вина, як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони, може проявлятися у різних формах: умисел та необережність. Прямий умисел означає, що особа усвідомлює свої дії та бажає їх наслідків, тоді як непрямий умисел вказує на бажання, яке не є основним, але особа впевнена, що наслідок може настати. З іншого боку, необережність може бути виявлена у злочинній самовпевненості — коли особа не передбачає можливість настання небажаних наслідків — або в злочинній недбалості, коли така особа не проявляє належної обачності [1, с. 204].

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Спільно з цією концепцією важливо розглядати й мотиви і мету злочинних діянь. Мотиви можуть бути різними – від корисливих до ідеалістичних. Наприклад, особа може вчиняти злочин заради особистої вигоди, але в деяких випадках, як це видно з судової практики, злочини можуть вчинятися й з altruistic motives, наприклад, у випадках активного спротиву угрупуванням, які завдають шкоди суспільству [3, с. 57–60].

Особливо варто підкреслити роль судової практики в розумінні суб'єктивної сторони злочинів. Кожний новий випадок, розглянутий у судах, формує нові правила і стандарти, які можуть виявитися критично важливими для визначення вини, а отже, й відповідальності злочинця. Часто практика судів створює прецеденти, які потім стають основою для правозастосування в подібних справах [4, с. 221-227].

Взаємозв'язок суб'єктивної та об'єктивної сторін кримінального правопорушення є складним та багатогранним. Для правильної юридичної класифікації важливо враховувати не лише внутрішній стан правопорушника, а й самі обставини вчинення злочину. Це демонструє необхідність комплексного підходу до дослідження, що дозволяє глибше зрозуміти природу злочину в цілому.

Фахівці в галузі кримінального права продовжують закликати до більш детального дослідження суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, адже це дозволить удосконалити правозастосування та виховувати в суспільстві належне правосвідомлення. З посиланням на дослідження сучасних культурних, соціальних і правових трансформацій можна стверджувати, що увага до суб'єктивних аспектів злочинності є важливим кроком у побудові ефективної системи кримінальної юстиції, що враховує не лише покарання, а й можливості реабілітації правопорушників [2, с. 512].

Література

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., перероб. та допов. – К.: Юридична думка, 2022. – 1316 с.

2. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-те видання, доповнене і перероблене - К.: Атіка, 2019.-512 с.

3. Гуцуляк М.Я., Костюк Л.О. Поняття, зміст та ознаки суб’єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю». Івано-Франківськ, 2023. С. 57–60.

4. Андрієшин В. В. Ознаки суб’єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, пов’язаних з використанням службових повноважень. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 1. С. 221-227.

Софія Москалик
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Реформування системи Адміністративного судочинства в Україні

Адміністративне судочинство відіграє важливу роль у забезпеченні прав громадян та юридичних осіб у відносинах з органами державної влади. В Україні система адміністративного судочинства пройшла значні зміни за останні десятиліття. Реформування цієї галузі є критичним для ефективного функціонування правової системи, адже воно спрямоване на удосконалення механізмів захисту прав громадян і контролю за діяльністю державних органів. Розглянемо основні етапи розвитку та проблеми адміністративного судочинства, а також запропонуємо можливі шляхи його подальшого реформування.

Становлення адміністративного судочинства в Україні бере свій початок з прийняття Конституції України у 1996 році, яка закріпила право громадян на судовий захист від рішень, дій або бездіяльності органів державної влади. Одним із ключових кроків у цьому напрямку стало прийняття в 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ), який визначив процедуру вирішення адміністративних спорів та механізми захисту прав і свобод громадян у відносинах з державними органами [1].

Система адміністративного судочинства в Україні включає адміністративні суди всіх інстанцій: окружні адміністративні суди, апеляційні адміністративні суди та Вищий адміністративний суд України. Основним завданням цих судів є забезпечення справедливого судочинства у спорах, пов'язаних з діяльністю органів влади.

Незважаючи на досягнення в розвитку адміністративного судочинства, існує низка проблем, які потребують вирішення:

1) Незбалансоване навантаження на суди. Окружні адміністративні суди часто перевантажені справами, що призводить до затримок у розгляді справ і створює ризик погіршення якості судових рішень [2, С. 45-60].

2) Недосконалість правового регулювання. В процесі реформування адміністративного судочинства постійно виникають проблеми, пов’язані з неоднозначністю тлумачення норм КАСУ. Деякі положення закону є занадто загальними або навіть суперечливими, що ускладнює їх застосування на практиці [3, С. 17-30].

3) Недостатнє використання інформаційних технологій. Хоча введення електронного судочинства в Україні стало важливим кроком вперед, багато судів все ще не повною мірою використовують ці технології. Це призводить до затримок у розгляді справ, особливо під час пандемії COVID-19, коли необхідність у віддаленій роботі стала критичною [4, С.78-95].

Одним із основних напрямів реформування є оптимізація судової системи. Перш за все, необхідно зменшити навантаження на окружні адміністративні суди. Це може бути досягнуто шляхом перегляду юрисдикції цих судів і запровадження механізмів розгляду дрібних адміністративних

справ на рівні місцевих судів або через процедуру спрощеного судочинства. Такий підхід дозволить зосередити ресурси судів на складних і важливих справах [5, С.12-34].

Важливим аспектом реформування є підвищення професійного рівня суддів адміністративних судів. Необхідно впроваджувати програми підвищення кваліфікації для суддів та судових працівників з метою оновлення знань та навичок, необхідних для ефективного розгляду складних адміністративних справ [6, С.38-52].

З метою прискорення розгляду справ та підвищення ефективності адміністративного судочинства необхідно продовжувати впровадження інформаційних технологій, зокрема електронного документообігу, дистанційних засідань та інших цифрових інструментів. Ці заходи вже впроваджуються, але їх необхідно поширити на всі рівні судової системи [7, С. 66-85].

Важливим аспектом реформування є адаптація українського адміністративного законодавства до європейських стандартів. Європейський суд з прав людини відіграє значну роль у встановленні правових стандартів для країн-учасниць Ради Європи. Гармонізація правових норм дозволить забезпечити більшу правову визначеність та ефективність захисту прав громадян [8].

Однією з найважливіших проблем адміністративного судочинства залишається нерівномірне навантаження на суди першої інстанції, що спричиняє затримки в розгляді справ і знижує якість судових рішень. Водночас, підвищення кваліфікації суддів і вдосконалення механізмів розгляду адміністративних справ на різних рівнях судової системи сприятиме підвищенню якості рішень та ефективності правосуддя в цілому. Окремо варто відзначити необхідність спрощення процедур та вдосконалення доступу громадян до судочинства, що можливо через впровадження електронного судочинства та спрощеного розгляду малозначних адміністративних справ.

Гармонізація адміністративного законодавства України з європейськими стандартами, особливо враховуючи прецедентну практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), є важливим напрямком реформування. Це дозволить не тільки підвищити рівень правової визначеності, але й створить умови для більш прозорого та передбачуваного правосуддя. Використання прецедентного права ЄСПЛ дозволить уніфікувати підходи до розгляду адміністративних справ і підвищить довіру громадян до судової системи.

Оскільки адміністративне судочинство виступає критичним інструментом у взаємодії громадян із державними органами, його реформування сприятиме побудові прозорої, справедливої та ефективної системи правосуддя. Успішне реформування забезпечить реалізацію основоположного принципу правової держави — верховенства права, і гарантуватиме справедливий судовий розгляд кожної адміністративної справи у розумні строки.

Реформування системи адміністративного судочинства в Україні є ключовим елементом для забезпечення ефективного захисту прав і свобод громадян у відносинах з органами державної влади. Нинішня система, хоча

і зазнала значних змін з моменту свого становлення, все ще має низку структурних і процедурних недоліків, що перешкоджають належному здійсненню правосуддя. Проблеми перевантаженості судів, складності правозастосування, недостатнього використання інформаційних технологій та відсутність єдиного підходу до тлумачення законодавства потребують негайного вирішення.

Зрештою, подальше реформування системи адміністративного судочинства сприятиме побудові стабільної правової системи в Україні, що відповідає європейським стандартам, підвищить рівень правової визначеності та забезпечить надійний захист прав громадян у відносинах з державними органами. Це створить фундамент для розбудови ефективної демократичної держави, де правосуддя буде доступним, прозорим та справедливим для кожного громадянина.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15

2. Лаврик Ю. "Актуальні проблеми перевантаження адміністративних судів". Журнал "Право і суспільство", 2022. С. 45-60.

3. Коваль О.М. "Недосконалість адміністративного законодавства в Україні". Правовий огляд, №3, 2021. С. 17-30.

4. Журавель С. В. "Роль електронного судочинства в Україні: виклики та перспективи". – К.: Науковий вісник, 2020. С.78-95

5. Державна судова адміністрація України. Аналітичний звіт про навантаження на суди за 2022 рік. С. 12-34.

6. Бойко І. О. "Професійна підготовка суддів: виклики сучасності". – Юридичний науковий журнал, №4, 2021. С. 38-52,

7. Петренко В. М. "Електронне судочинство: міжнародний досвід і можливості для України". – Вісник адміністративного права, 2021. С. 66-85.

8. Європейський суд з прав людини. Прецеденти та вплив на українське адміністративне судочинство. URL: https://www.echr.coe.int/

Соломія Мундяк
студентка 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Право на невтручання в особисте та сімейне життя та особливості його забезпечення в сучасному українському суспільстві

Конституція України в статті 32 встановлює, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Також, право на невтручання у приватне та сімейне життя встановлено в статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Виходячи з цих норм, можна зробити висновок, що кожна людина є індивідом, носієм приватних інтересів, особою з численною кількістю неформальних зв'язків.

З права на особисте і сімейне життя витікають і інші основоположні принципи, такі як: недоторканість житла, що передбачає заборону до

проникнення та приватності власності особи; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; таємницю банківських вкладів та рахунків, що несе за собою заборону розголошення банківської таємниці; таємниця сповіді; лікарська таємниця та інші фундаментальні гарантії, передбачені Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами.

Всі компоненти права на недоторканість особистого і сімейного життя утворюють певну єдність – комплексний правовий інститут, що складається з норм різних галузей права. Основні компоненти інституту недоторканості особистого життя отримали також закріплення в статті 12 Загальної декларації прав людини де зазначається: «Ніхто не може піддаватись в довільному втручанню в його особисте і сімейне життя, довільним посяганням на недоторканість його житла, тайну його кореспонденції або на його честь та репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань». Аналогічні положення містяться в міжнародному пакті про цивільні і політичні права, Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1].

Проте право на невтручання в особисте та сімейне життя, як і низка інших гарантованих Конституцією України прав, не є абсолютним, тому може зазнавати певних обмежень.

Європейська конвенція з прав людини передбачає три критерії, яким має відповідати певне обмеження для того, щоб бути законним: 1. Обмеження передбачено законом: у національному праві є положення, яке дозволяє таке обмеження; 2. Обмеження необхідне в демократичному суспільстві для захисту національної безпеки, захисту громадської безпеки, захисту економічного добробуту країни, запобіганням заворушенням чи злочинам, захисту здоров'я або моралі, захисту прав і свобод інших осіб; 3. Обмеження є пропорційним [2].

Повномасштабне вторгнення російської федерації внесло корективи у державний апарат та суспільство, що призвело до оперативного функціонування у правовому режимі воєнного стану.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб, зокрема, такими способами як контроль засобів зв'язку, перевірка речей на вокзалах та місцях масового скупчення, документів на ідентифікацію особи, житла, авто, публічне відеоспостереження.

Обмеження конституційного права на особисте та сімейне життя у соціальному, політичному, економічному напрямку це необхідність держави, що зазнала нападу в інтересах національної безпеки [4].

У найбільшій мірі, забезпечення та охорону прав, свобод людини і громадянина реалізується юридичними гарантіями, виражених у 2 основних аспектах. Передусім, юридичне закріплення, так у статті 21, 22 Конституції України закріплено, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, що вони не можуть бути скасованими, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Також, створення широкої системи охорони й захисту державою.

Систему національних засобів юридичного захисту становлять: 1. Суд. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. 2. Конституційний суд України. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного суду України з підстав, установлених Конституцією, та у порядку визначеному законом. 3. Уповноважений Верхової Ради України з прав людини. Кожен має право звертатись за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. 4. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільний у виборі захисника своїх прав. 5. Прокуратура України здійснює встановленні Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. 6. Національна поліція України забезпечує охорону прав і свобод людини [5].

Також Конституція України, у статті 55 гарантує кожному право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатись за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Права людини – це права кожного як учасника суспільних відносин, незалежно від його місця перебування в будь-якій державі, оскільки вони мають універсальний характер та сприяють створенню єдиного гуманітарного простору. Приватність, таємниця особистого життя – це аспекти особистої свободи, які гарантуються конституціями демократичних країн та міжнародними актами. Закріплюючи цей принцип держава покладає на себе обов'язок охорони відповідного права та контролю за його обмеженням.

Література

1. Право людини на невтручання в її особисте і сімейне життя та його обмеження у кримінальному провадженні / В.В. Назаров // Держава і право. – 2009. Вип. 44. – С. 477-484.

2. Право на повагу до приватного і сімейного життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: https://www.rights.in.ua/rights/pravo-na-povagu-do-privatnogo-smjeijnogo-zhittja.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року №389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.
4. Юридичний механізм обмеження прав людини в умовах воєнного стану в Україні / С. В. Матвєєв, О. М. Романова // Часопис Київського університету права. — 2023. — № 2. — С. 76-80.
5. Захист конституційних прав та свобод людини і громадянина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/zahyst-konstytuczijnyh-prav-ta-svobod-lyudyny-i-gromadyanyna.

Олена Новак
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Використання штучного інтелекту як інструменту протидії злочинності: позитивні та негативні аспекти*

На сьогоднішній день штучний інтелект (ШІ) все більше проникає в різноманітні сфери нашого життя. Найчастіше штучний інтелект можна зустріти в автомобільних засобах, освіті, медичній діагностиці, бізнесі, у військових технологіях тощо.

Використання штучного інтелекту не обійшло стороною й здійснення правосуддя, правоохоронної діяльності. Базовим нормативним документом щодо використання штучного інтелекту в Україні є Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена Розпорядженням Кабінету міністрів України у 2020 році. [1, с. 6]. Можливості ШІ надають значну перевагу над людськими у виявленні, запобіганні та реагуванні на кримінальні правопорушення заздалегідь.

У широкому розумінні штучний інтелект – це галузь науки, яка розробляє програми та алгоритми, які дозволяють комп'ютерам виконувати завдання, що раніше вимагали людського інтелекту [2, с. 2]. Поглиблюючись в дану тему виникає питання, яким саме чином використання штучного інтелекту може поліпшити ефективність функціонування правоохоронних органів, а також забезпечення громадської безпеки. Проте слід пам'ятати, що застосування таких нововведень може й негативно вплинути на правову сторону держави.

Розглянемо позитивні моменти використання штучного інтелекту як інструменту протидії злочинності. Найпопулярнішим штучним інтелектом сьогодення є Chat GPT, увагу на який звернемо пізніше.

Використання цієї галузі науки може допомогти відстежувати порушників та злочинні групи, визначати їх місцеперебування, аналізувати відео- та аудіозаписи, встановлювати взаємозв'язки між різними кримінальними правопорушеннями та правопорушниками [2, с. 2].

Також використання ШІ активно розповсюджено за такими напрямками:

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

- розпізнавання обличчя: правоохоронці використовують програмні комплекси, які дозволяють автоматично розпізнавати обличчя, порівнюючи із системами відеоспостереження та інформацією яка вже є у базі;

- використання безпілотників: дрони моніторять дорожню ситуацію на трасах і шукають викрадений транспорт, роботи можуть виявляти браконьєрів, фіксувати незаконний видобуток корисних копалин, незаконні рубки лісу, знаходити осередки лісових пожеж,допомагати шукати заблукалих в лісі чи горах тощо;

- попередження кримінальних правопорушень: в Україні офіційно практикують використання програмного забезпечення з елементами ШІ «Касандра», яке аналізуватиме можливість повторного порушення закону злочинцем;

- прогнозування кримінальних правопорушень: за допомогою технологій ШІ можуть створюватися обґрунтовані прогнози щодо темпоральних, територіальних і якісних показників злочинності [3, с. 3].

Якщо ж розглядати негативні моменти використання штучного інтелекту, слід звернути увагу на те, що однією з основних причин обмеженого застосування штучного інтелекту в Україні є відсутність належних фінансових ресурсів [1, с. 6]. Уміння злочинців обходити, змінювати, користуватися ШІ не відстає від розвитку самого ШІ. Створення шкідливого коду, коли злочинці обходять встановлені розробниками нейромережі обмеження шляхом розбиття завдання на окремі частини і потім за допомогою Chat GPT збирають частини коду в цілу шкідливу програму [1, с. 3].

Таким чином, окрім позитивних моментів використання ШІ може виступати як криміногенний фактор, активно використовуються правопорушниками, тим самим продукуючи зростання рівня злочинності і призводячи до появи нових її видів, створюючи при цьому реальну загрозу охоронюваним кримінальним законом інтересам окремих громадян, суспільству та державі [3, с. 4].

Підсумовуючи, слід зазначити, що використання штучного інтелекту як інструменту протидії злочинності актуальне питання на сьогоднішній день. Застосування ШІ має як позитивні, так і негативні аспекти, оскільки його використання пов'язане з низкою викликів та ризиків. Для того, щоб реалізувати весь потенціал ШІ, необхідно розробити чітку правову базу, забезпечити прозорість алгоритмів та враховувати етичні аспекти.

Література

1. Зачек О. І., Дмитрик Ю.І., Сеник В. В. Роль штучного інтелекту в підвищенні ефективності правоохоронної діяльності: навч. вісник ЛДУВС. 2023. с. 9.

2. Чайковський Д. Штучний інтелект як новий інструмент для боротьби із злочинами у сфері економіки: *Трибуна молодого вченого*. 2023. с. 8.

3. Свистун Я. В., Шевчук Т. А. Використання штучного інтелекту у протидії злочинності: вісник криміналістичної асоціації України. 2021. с. 7.

Олена Новак
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Колабораційна діяльність, як нова норма Кримінального кодексу України: поняття, причини виникнення та боротьба[*]

Повномасштабне втручання російських військ на територію незалежної України спровокувало не лише воєнні дії, які відбуваються з 24 лютого 2022 року та, на жаль, по сьогоднішній день, а й створення нових воєнних злочинів що відбуваються у внутрішній системі нашої країни. За приклад таких злочинів можна взяти колабораційну діяльність, даний термін слід розуміти як активну співпрацю з окупаційною владою нашкоду інтересам своєї держави, а також офіційне підтримання країни-агресора. В свою чергу, колаборант – це особа, яка займається колабораційною діяльністю. Дане поняття набуло особливої актуальності після повномасштабного вторгнення росії в 2022 році. Загальною метою колабораційної діяльності є завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни [1, с. 3]. Таким чином, колабораційна діяльність – це зрада-співпраця громадян з країною-агресором, підтримання окупаційної влади, що полягає у виконанні через різноманітні дії у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності.

Кримінальний кодекс України з приводу даного питання доповнений статтею 111-1 згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Верховна Рада України постановляє внести зміни до Кримінального кодексу України та доповнити його статтею 111-1 КК [2].

Стаття 111-1 КК чітко регламентує види колабораційної діяльності та відповідальність, яку понесе причетна особа до цього. Отож, публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111-1 КК) [3].

Наступним етапом для розуміння поняття «колабораційна діяльність» слід розглянути причини виникнення даного явища. Звернемо увагу на два головних факти:

- історичний досвід, оскільки України неодноразово стикалася з питанням окупації через її розташування між країнами-ініціаторами воєнних дій, тому питання колабораційної діяльності піднімалося й раніше але не мало коректного визначення;

[*] Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

- недостатнє правове регулювання, до 2022 року не існувало чітке законодавче закріплення відповідальності щодо цього [1, с. 6].

Звертаючи увагу на вищевикладене, слід зрозуміти яким чином законодавець пропонує боротися з колабораційної діяльністю, для цього детальніше проаналізуємо статті 111-1 КК. У ч. 2 та ч. 5 ст. 111-1 КК відповідальність передбачена для тих, хто добровільно займатиме посади у незаконних органах влади,створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора [1, с. 19]. Також у ч. 3 ст. 111-1 КК встановлено відповідальність за вчинення дій,спрямованих на впровадження стандартів освіти держави агресора взакладах освіти. Відповідальність за ч. 4 ст. 111-1 КК настає за так звану економічну співпрацю з ворогом у вигляді передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та (або) збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та (або) провадження господарської діяльності у взаємодії з державою агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території [1, с. 20]. Частини 5 та 7 ст. 111-1 КК стосуються добровільного зайняття громадянином України посади, яка допомагає здійснювати колабораційне діяльність. Так, ч. 6 ст. 111-1 КК, стосується організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах. В свою чергу, ч. 8 ст. 111-1 КК, передбачає вчинення особами, зазначеними у частинах п’ятій - сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [3].

Отже, воєнні дії, які відбуваються на території України з 24 лютого 2022 року та по сьогоднішній день спровокували появу такого явища як «колабораційна діяльність». Колабораційна діяльність є особливо тяжким злочином, який підриває основи української державності. Кожен громадянин має розуміти свою відповідальність перед Батьківщиною і не допускати жодних дій, які могли б допомогти окупантам. Дане явище має свої причини виникнення, що пов’язання як і з історичним аспектом, так із правовим регулюванням. Проте слід зазначати, що законодавець з виявленням колабораційної діяльності швидко зреагував та відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» доповнив Кримінальний кодекс України відповідною статтею 111-1, що надало змогу чітко боротися з цим явищем.

Література

1. Батраченко Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття та кримінальна відповідальність за протиправні дії. 2023. 25 с..

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX.

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 7 верес. 2024 р.

Ольга Павлів
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Антикорупційна політика в Україні та механізм її виникнення

В умовах сучасного суспільного розвитку та інтеграції України в глобалізаційні процеси однією з найсерйозніших загроз для її майбутнього залишається корупція та її неконтрольоване поширення в усі сфери суспільного, політичного, економічного та правового життя. Жодна держава світу, незалежно від її суспільно-політичної системи, не змогла повністю викорінити корупцію. Наразі не існує країн, які б мали абсолютний імунітет до корупційних явищ, і це навряд чи зміниться найближчим часом, доки зберігається існуюча політична система та соціально-економічна формація. Важливо також підвищити цінність комплаєнсу при оцінці його виправданості та вмотивованості. Досягти цього можна шляхом оновлення законодавства та його гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема стандартами Європи.

Водночас не можна недооцінювати необхідність створення належних механізмів комплаєнсу, після чого їх слід може призвести до неприпустимо високих ризиків у діяльності юридичних осіб і навіть поставити під загрозу їх грі. Антикорупційний комплаєнс, у свій час, включає комплаєнс-контроль, що пов'язаний із системною етикою, загальними правилами етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, передбачаючи нульову толерантність до корупції, постійну оцінку корупційних ризиків та наявність [2, с. 4].

Норми, які регулюють етичну поведінку зазначених категорій осіб, закріплені в ряді законодавчих актів України, зокрема в законах «Про запобігання корупції», «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також у наказах Національного агентства з питань державної влади. служби, які затверджують Загальні правила етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

У цьому контексті варто звернути увагу на Рекомендації Ради Європи, що формують політику у сфері публічної етики на місцевому рівні, прийняту у 2023 році. Цей документ містить всебічний огляд правової та інституційної бази України, пов'язаної із питаннями публічної етики, а також детальний аналіз європейських стандартів і практик у цій сфері. Серед основних рекомендацій, викладених у документах, підкреслюється додаткове вдосконалення національної законодавчої бази України з питань публічної етики на місцевому рівні. Це забезпечує розробку типових кодексів та правил поведінки, які мають бути адаптовані до конкретних груп публічних службовців [3]. Саме акцентування на важливості створення чітких норм і стандартів, що регулюють етичну поведінку на місцевому рівні, що, у свою чергу, має сприяти підвищенню довіри громадськості до державних

службовців та забезпечувати прозорість їх діяльності. Рекомендація пропонує також інтегрувати принципи етичної поведінки в усі аспекти державного управління, що включає підвищення кваліфікації публічних службовців та їх обізнаність з етичними нормами.

Впровадження зазначених рекомендацій стане кроком у боротьбі з корупцією на місцевому рівні, завдяки чому ефективна політика публічної етики дозволить не менше зменшити корупційні ризики, але й сформувати більш відповідальну та професійну команду державних службовців, які будуть готові виконувати свої обов'язки відповідно до встановлених стандартів і очікувань суспільства. Питання, що стосуються таких термінів, як корупція, запобігання корупції, антикорупційна політика, комплаєнс та антикорупційний комплаєнс, протягом тривалого часу залишаються у фокусі уваги як науковців, так і практиків в Україні та на міжнародній арені. Від проголошення незалежності України корупція розглядається як серйозна загроза національній безпеці, що виявляється у негативному впливі на суспільство. Це являє собою широкий спектр діянь, які можуть бути класифіковані за найкращими критеріями, включаючи кримінальні, адміністративні, дисциплінарні правопорушення, а також етичні порушення з боку посадових осіб [4].

Корупція в будь-яких своїх формах залишається лише з найгостріших проблем сучасності, а тому Україна, як і багато інших країн, проводить комплекс заходів, спрямованих на запобігання та боротьбу з цим явищем. Ці заходи закріплені в ряді нормативно-правових актів, які викликані створення ефективної системи протидії корупції. Важливо зазначити, що українське антикорупційне законодавство розроблено з урахуванням норм і принципів, закріплених у Конвенції ООН проти корупції.

Забезпечення прозорості та підзвітності у діяльності державних службовців, а також активна участь громадськості в цьому є процесом необхідними складними ефективної антикорупційної стратегії.

Література

1. Возьний В.І. Антикорупційна політика в Україні: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНЕУ. 2013, 241 ст.

2. Олег Прудивус, Віктор Кощинець, Олександр Басай, Наталія Нестор, Анжеліка Краковська. Незалежність суддівя критерій оцінки ефективності діяльності суду в умовах реформування судової системи України. Журнал правових, етичних і нормативних питань. Том 23, Випуск 4, 2020. (Scopus). URL: https://www.abacademies.org/articles/the-independenceof-judges-as-a-criterion- for-assessing-the-efficiency-of-court-activities-in-the-conditions-of-thereform- of-the-9464.html.(звернення 07.10.2024).

3. Рекомендації стосовно формування політики у сфері публічної етики на місцевому рівні, підготовлені Програмою Ради Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні». URL: https://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/PAD_Public-ethics-atlocal-level-in-Ukraine_CEGGPAD202313_UKR.pdf.(звернення 07.10.2024).

4. Конвенція ООН проти корупції: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31 жовтня 2003 року № 995_c16. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.(звернення 07.10.202

Каріна Паллаг
студентка 4 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Диференціація екологічного права в Україні

Проблеми інтеграції та диференціації еколого-правового регулювання – закономірні та перманентні процеси держави, особливо в умовах глобалізації соціально-економічного розвитку суспільства. Цей процес став невпинним, з метою вирішення назрілих екологічних глобалізаційних проблем щодо збереження та охорони клімату, створення безпечних умов життєдіяльності людства в кожній країні нашої планети.

Диференційні процеси екологічних правовідносин обумовили виділення у їх системі правовідносин щодо забезпечення екологічної безпеки відповідного блоку правового регулювання, що стало наслідком прояву екологічного ризику виникнення небезпеки внаслідок природних та техногенних небезпечних впливів на якість довкілля, здоров'я і життя людей.

Для реалізації і ефективного використання екологічних прав громадян належним чином закріплюються процесуально-правові процедурні засоби їх реалізації[3, с.36].Це підтверджує намір держави того, щоб громадяни не лише знали про те, що їх права закріплені, а і те, що такі права гарантуються шляхом встановлення чіткої і дієвої процедури їх здійснення. Процесуальна урегульованість екологічних правовідносин має відношення до форм реалізації матеріальних норм, що регулюють ці відносини.

Екологічні процесуально-правові норми формують комплексний міжгалузевий правовий інститут екологічного права та законодавства, який спрямований на регулювання специфічних екологічних правовідносин, у межах яких реалізуються, з одного боку, конституційні та законодавчі зобов'язання держави, її органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій по здійсненню засобів забезпечення екологічних прав та обов'язків громадян, з іншого, – фактично здійснюються екологічні права громадян[2,с.115].

Важливою гарантією є громадський контроль за дотриманням екологічного законодавства, який забезпечується участю громадських організацій та екологічних інспекторів у процесах прийняття рішень щодо розвитку та будівництва об'єктів, які можуть вплинути на довкілля [1,с.375].Додатково, Україна є стороною різних міжнародних угод та конвенцій, що стосуються охорони навколишнього середовища, що свідчить про відповідальність України за екологічну ситуацію.

Таким чином, природноресурсове право в український правовій системі являє собою відособлено-комплексну сукупність правових норм, що регулюють відносини з метою забезпечення раціонального використання природних об'єктів та їх ресурсів, а також їх своєчасного і ефективного відтворення. Об'єктивно існуюча єдність екологічних відносин є засадою для відповідної єдності законодавства щодо регулювання здійснення природокористування та забезпечення охорони навколишнього природного

середовища. Зазначені відносини спираються не тільки на соціальні оцінки конкретних природних ресурсів та специфічні особливості їх використання, що випливають з такої оцінки, а і враховують властивості природних об'єктів, закономірності існування та розвитку єдиної природи.

Література

1. Лазор О.Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади: Монографія. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 542 с

2. Мачуська І.Б. Земельне право: Навч. посіб. – К.: КНЕУ,2017. – 280 с.

3. Мельник П.П. Упровадження екологічного менеджменту й аудиту в аграрне виробництво / редкол.: В.Б. Захожай (гол. ред.) та ін. // Наукові праці МАУП : зб. наук. праць. – К. : Вид-во МАУП. – 2010. – Вип. 1(24). – С. 35-40.

Вікторія Пилипчак
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Юридичні гарантії захисту трудових прав працівників*

Юридичні гарантії захисту трудових прав працівників України на працю виражається, насамперед, у правових нормах, які роз'яснюють і регулюють ці права і свободи та, зокрема, встановлюють порядок їх реалізації.

Слово «гарантія» походить від французького слова «garantie » гарантія, умова, що гарантує щось. [1].

Термін «гарантія» має різні значення в трудовому праві. Найважливіші правові гарантії містяться в Конституції України та Кодексі законів про працю. Цей закон містить спеціальну главу VIII, яка називається «Гарантії та компенсації». У більшості статей цього розділу термін «гарантія» використовується як синонім термінів «забезпечення» та «захист». [2]

Основними видами нормативних гарантій є нормативні принципи, зокрема ті, що гарантують права і свободи людини і громадянина. Переважно вони стосуються принципів недоторканності, невичерпності, рівності, необмеженості конституційних прав і свобод людини і громадянина, рівноправності громадян, презумпції невинуватості особи та відсутності зворотної дії в часі законів або нормативно-правових актів, крім випадків пом'якшення або скасування відповідальності особи.

Іншим видом юридичних гарантій є організаційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина, тобто діяльність державних органів та громадських інституцій щодо забезпечення, реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина. Слід зазначити, що питання дослідження організаційно-правових гарантій прав і свобод людини і громадянина рідко

* Наукова керівниця - *Роксолана Бутинська*, доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

розглядається в літературі; П.О. Недбайло, говорячи про організаційне значення застосування правових норм, зазначає, що застосування правових норм означає організацію дії правових норм у правовідносинах і застосування їх до конкретних реалій. Він пише, що це полягає в активних діях [3, с. 129].

Юридичні гарантії - це гарантії соціального, політичного, економічного, організаційно-управлінського, культурного та ідеологічного характеру, механізми реалізації яких закріплені в нормативно-правових актах. Безумовно, юридичні гарантії повинні включати в себе і певні права, а їх функціональне призначення полягає в забезпеченні інших прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. «Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина включають правові процедури їх реалізації; право знати свої права і обов'язки; право на правову допомогу, навіть безоплатну; судовий захист; право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; неправомірних рішень, дій чи бездіяльності. Право на відшкодування державою або автономною організацією матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю, включаючи встановлення цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства. Це також система конкретних правових конструкцій, таких як юридична гарантованість прав і свобод людини і громадянина, презумпція невинуватості, неможливість зворотної дії в часі законів, що встановлюють або посилюють юридичну відповідальність за правопорушення, неможливість притягнення до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення» [4, с. 85].

Усі юридичні гарантії у сфері охорони, захисту та забезпечення прав, свобод і законних інтересів працівників можна умовно поділити на два види залежно від їх форми: нормативно-правові та організаційні. Нормативно-правові гарантії включають сукупність національних правових норм, що встановлюють трудові права працівників, а також умови, форми, засоби, методи і способи, необхідні для їх охорони, захисту та реалізації. Ці умови, форми, засоби, методи і способи становлять відповідні правові механізми для безперешкодної реалізації трудових прав працівників. Організаційно-правові гарантії трудових прав працівників охоплюють діяльність професійних спілок, комісій по трудових спорах, судів, спеціальних компетентних органів нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства, інших державних і громадських органів, метою яких є охорона, захист і забезпечення трудових прав, свобод і законних інтересів учасників соціально-трудових відносин. Організаційно-правова характеристика цих гарантій полягає в тому, що організаційна діяльність вищезазначених інституційних органів здійснюється на підставі та виключно відповідно до законодавства: а) на превентивній основі; б) сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів працівників; в) сприяння поновленню прав працівників, права яких порушено; г) на відновлювальній основі, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної порушенням цих прав, свобод і законних інтересів; д) гарантії та санкції, спрямовані на притягнення осіб, винних у порушенні трудового законодавства, до юридичної відповідальності.

В Україні відбувається процес розширення прав працівників, забезпечення повного дотримання цих прав та зміцнення верховенства права. Гарантії слід розглядати як умови і засоби забезпечення фактичної реалізації та всебічної охорони прав і свобод людини і громадянина загалом та кожної особи зокрема

Отже, встановлення правових гарантій є забезпечення неухильного застосування закону (та інших нормативно-правових актів) і створення умов для максимальної реалізації демократичних прав і свобод, наданих працівникам. Ці гарантії необхідні, зокрема, для того, щоб усунути або принаймні звести до мінімуму порушення закону, порушення прав людини та зловживання правами людини. Це є основою юридичних гарантій, оскільки правові норми завжди передбачають можливість втручання держави з метою забезпечення передбаченої нормами поведінки. Для того, щоб ця можливість була реалізована на практиці і щоб держава могла позитивно впливати на поведінку юридичних осіб, державні органи повинні мати у своєму розпорядженні різні інструменти, за допомогою яких вони можуть здійснювати свій вплив.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. — С. 173.

2. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10 грудня 1971 року. № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text (дата звернення: 02.10.2024)

3. Недбайло П. Є. Застосування радянських правових норм / П. Є. Недбайло. - М.: Юрид.літ., 1960. - 350 с.

4. Іншин М. І. Юридичні гарантії як фактор стабільності та підвищення ефективності службово-трудової діяльності державних службовців / М. І. Іншин / Право України. 2004. № 5. с. 83–87.

Христина Питчак
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Правове регулювання земельних відносин в Україні

Одним із найважливіших засобів реалізації державної політики у сфері використання земельних ресурсів є створення дієвої та ефективної нормативно-правової бази, спроможної забезпечити правопорядок у сфері земельних відносин.

Правовідносини є вольовими суспільними відносинами між суб’єктами права, взаємні права та обов’язки яких врегульовані нормами права**.** Земельні правовідносини являють собою суспільні відносини, що виникають між суб’єктами земельних правовідносин і врегульовані нормами земельного права. [1 , с.17].

Земельні відносини є базовими у будь-якому суспільстві. Тому їх правове регулювання є пріоритетним у будь-якій державі. Ефективне

правове регулювання у цій сфері сприяє розвитку та добробуту людей, держави та суспільства загалом.

Відповідно до ст.3 Земельного кодексу України земельні відносини регулюються Конституцією України, цим Кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.[2]

Цими нормативно-правовими актами є:

1. Закон України “Про землеустрій”
2. Закон України “Про державний земельний кадастр”
3. Закон України “Про оцінку землі”
4. Закон України “Про оренду землі” та багато інших.

В юридичній літературі існує думка, що у правовому регулюванні застосовується два методи : імперативний і диспозитивний.

Імперативний (адміністративно-правовий) метод владних приписів і вказівок ґрунтується на засадах підпорядкування, де однією стороною земельних правовідносин виступає уповноважений державний орган, а друга зобов’язана виконувати його владно-розпорядчі вказівки. Цей метод правового регулювання земельних відносин застосовується під час встановлення і зміни меж районів і міст, організації землеустрою, моніторингу і державного земельного кадастру, здійснення державного контролю за використанням і охороною землі.

Диспозитивний метод ґрунтується на засадах юридичної рівності сторін, коли учасники земельних правовідносин мають однакові права і обов’язки, тобто власники і користувачі землі мають можливість у визначених межах самостійно регулювати взаємовідносини між собою. Цей метод правового регулювання земельних відносин застосовується під час добросусідства, оскільки власники і землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання землі, за яких власникам і землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше [3 , с.42-44]

Вагомий внесок для удосконалення правового регулювання земельних відносин в Україні зробили А.М.Мірошніченко , В.І.Семчик, М.С.Долинська , Ю.С.Петлюк , Т.І.Тарахонич.

Ю.С.Петлюк стверджує , що правове регулювання земельних правовідносин є цілеспрямованим впливом на поведінку громадян та інших суб’єктів земельних правовідносин за допомогою правових (юридичних) засобів в одній з підсистем соціальної регуляції суспільних відносин. Це явище, як зазначає І. І. Тарахонич, становить певний процес, зумовлений об’єктивними та суб’єктивними чинниками, а саме рівнем зрілості та стійкості суспільних відносин, рівнем соціальної структури суспільства, станом економічного розвитку суспільства, загальним рівнем правової культури населення тощо[4 , с.249].

Отже , можна дійти висновку , що під поняттям “правове регулювання земельних відносин” розуміють цілеспрямований вплив норм права та інших спеціально-юридичних засобів на поведінку людей і на суспільні відносини з метою їх упорядкування ; встановлення певних правил поведінки та контролю за їх дотриманням; здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин та їх юридичне закріплення; регулювання суспільних відносин за допомогою

норм права та інших правових засобів (актів застосування, договорів тощо).Правове регулювання земельних відносин включає всі форми впливу права на суспільне життя: видання норм права, здійснення правових приписів у конкретних діях суб'єктів права, забезпечення виконання цих приписів, тобто правової поведінки, а також усе те, що створює основу та передумову для такої поведінки.

Література

1. Земельне право України: навч. посібник / І. І. Килимник, О. І. Міхно ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 166 с.
2. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III : станом на 21 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text(дата звернення: 06.10.2024).
3. Семчик В. І., Андрейцев В. І. Земельне право: Підручник. К.: Ін-Юре, 2001. С. 42-44.
4. Петлюк Ю. С. Співвідношення понять" правове регулювання земельних правовідносин" і" правовий режим земель": порівняльно-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2010. С. 249. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23509/61-Petlyuk.pdf?sequence=1.

Світлана Приходько

здобувачка вищої освіти 3 курсу Навчально – наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Поняття, предмет, методи та система кримінології. історія кримінології*

Сучасна модернізація суспільних відносин породжує динамічну перебудову соціальних зв'язків, що неодмінно сягає всіх аспектів складного механізму запобігання злочинам. У контексті подальшого розвитку демократії, запобігання злочинам не просто визнається пріоритетним напрямом сучасної кримінальної політики, але також виконує важливу роль суспільного регулятора у формуванні соціальних відносин. Ця зміна в підході стає ключовим чинником у вдосконаленні нашої суспільної дійсності та створенні більш безпечного та гармонійного суспільства.

Кримінологія є науковою дисципліною, що досліджує злочинність як соціальне явище, причини злочинної поведінки, профілактику злочинів та методи боротьби з ними [1, с.34]. Вона охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із вивченням як індивідуальних злочинців, так і соціальних груп, намагаючись зрозуміти, чому люди скоюють злочини та як з цим можна боротися.

* Наукова керівниця – *Ірина Шило*, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Предметом кримінології є дослідження злочинності, її причин, умов та закономірностей, що призводять до виникнення злочинної поведінки. Серед основних аспектів, що вивчаються в межах цієї науки:

- Злочинність як суспільне явище, її структура, динаміка та географія.
- Злочинець — індивідуальні та соціальні характеристики особи, яка вчиняє злочин.
- Жертви злочину (віктимологія) — особливості поведінки жертв, їхні взаємодії з злочинцями та соціальне оточення.
- Причини злочинної поведінки — аналіз факторів, що зумовлюють злочини, від індивідуальних (психологічних) до соціальних (економічних, культурних, правових).
- Профілактика злочинності — заходи, спрямовані на попередження злочинів [2, с.78].

Методи кримінологічних досліджень включають аналіз і синтез, індукцію, дедукцію, абстрагування, експеримент, формалізацію, моделювання, математичні методи, системний аналіз, висування гіпотез та інші.

Також в кримінологічних дослідженнях використовуються різні методи, включаючи статистичні, конкретно-соціологічні, психологічні та математичні методи.

Статистичні методи важливі для вивчення злочинності, оскільки злочинність являє собою масове соціальне явище. Статистичні дані можуть надати значну кількість інформації про рівень злочинності, її зміни в часі та просторі, а також інші статистичні закономірності. Статистичні методи можуть бути суцільними (коли досліджується весь об'єкт) або вибірковими (коли вивчається лише частина об'єкта), залежно від конкретного дослідження. Вибірковий метод може бути виправданим у разі, коли організація суцільного спостереження складна і дорога.

Конкретно-соціологічні методи включають такі методи, як масові опитування, спостереження, вивчення документів та експертні оцінки. Ці методи дозволяють отримувати більше деталей та контекстуальної інформації про злочинність і фактори, які її впливають [3, с.90].

У кримінології важливо використовувати правильну комбінацію методів і методик для досягнення найкращих результатів в дослідженні злочинності та пов'язаних явищ.

Для розуміння суті кримінології важливо враховувати не лише її предмет, методологію та методику, але також її місце в системі наук. Кримінологія відрізняється від більшості інших юридичних наук тим, що більшість проблем, які вивчаються нею, мають комплексний характер і включають елементи філософії, політології, соціології, правознавства, психології, педагогіки, демографії, економіки, статистики та інших наук. Неоспоримий факт полягає в тому, що кримінологія входить до групи суспільних наук.

Історія кримінології як наукової дисципліни починається в кінці XVIII століття. Засновником класичної школи кримінології вважається італійський юрист Чезаре Беккаріа, який у своїй роботі «Про злочини і покарання» (1764)

заклав основи сучасної кримінології. Він виступав за гуманізацію кримінального права та обмеження жорстоких покарань.

У XIX столітті виникла позитивістська школа кримінології, засновниками якої були Чезаре Ломброзо, Енріко Феррі та Рафаеле Гарофало. Ломброзо вважав, що злочинці мають фізіологічні ознаки, які відрізняють їх від нормальних людей. Ці ідеї стали основою для розвитку біологічних та психологічних теорій злочинної поведінки.

У XX столітті кримінологія розширила свою методологічну базу завдяки розвиткові соціологічних та психологічних теорій. Злочинність почали досліджувати не тільки як індивідуальне відхилення, але і як соціальне явище, що пов'язане з економічними, культурними, та політичними факторами [4, с.25].

Отож, кримінологія представляє собою соціально-правову науку, що вивчає сутність, закономірності та прояви злочинності, а також її фактори, особистість злочинця та інших осіб, які можуть вступити на кримінальний шлях, а також систему запобігання злочинності. Методологія та методи кримінології повинні бути комплексною, системною складовою. Вона повинна використовувати методи різних наук, доповнюючи один одного і не дублюючи однакову інформацію. Методи кримінологічних досліджень можна класифікувати за різними критеріями, такими як емпіричні та теоретичні методи, об'єктивні та суб'єктивні методи.

Відтак, кримінологія є важливою наукою, що дозволяє суспільству краще розуміти природу злочинності та знаходити способи її запобігання. Її розвиток проходив через багато етапів, від класичних теорій до сучасних методів дослідження. Розуміння причин та умов злочинної поведінки, а також розробка ефективних профілактичних заходів є ключовими завданнями сучасної кримінології, яка продовжує відігравати важливу роль у забезпеченні безпеки та правопорядку в суспільстві.

Література

1. Кримінологія. Конспект лекцій. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 183 с.
2. Кримінологія: підручник заг. ред. І.Г. Богатирьова, В.В. Топчія. Київ: ВД Дакор, 2018. 352 с.
3. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології. Харків: Право, 2016. 192 с.
4. Кримінологічний вимір сучасності : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (14 квітня 2022 р., м. Харків). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України; Харків, Наук. парк «Наука та безпека»: ХНУВС, 2022. 102 с.

Сніжана Рак
студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану

Питання протидії торгівлі людьми, в наш час, набуває все більшої актуальності. В період збройного конфлікту, коли існує серйозна загроза для безпеки населення, створюються найбільш сприятливі умови для вчинення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. На початку повномасштабного вторгнення рф прогнозовано були побоювання збільшення випадків торгівлі людьми, у зв'язку із вимушеною міграцією населення. Особливо це стосувалось менш незахищеного населення, а саме: жінки та неповнолітні. Зі зростанням конфліктів та воєнних дій збільшується і загроза випадків вчинення злочинів в цій сфері та збільшується ризик стати жертвою торгівлі людьми. Причиною цього стало те, що частина осіб виїхала на тимчасове проживання до інших країн, деякі були переміщені по території нашої країни, а значна частина була примусово вивезена на територію країни агресора.

Конфлікти та війни часто стають причиною руйнування економіки і як наслідок збільшується відсоток бідності та безробіття, а отже збільшується відсоток кримінальної діяльності, в тому числі торгівлі людьми. Також у зв'язку із збройною агресією люди можуть бути вимушені виїхати зі своїх домівок та залишитися без житла. Як наслідок, вони стають більш вразливими перед злочинцями, які можуть пообіцяти і житло, і роботу в іншому місці.

Протидія торгівлі людьми є одним із найважливіших напрямків діяльності уряду нашої країни щодо захисту прав людини. 20 вересня 2011 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми», в якому було визначено основні напрями реалізації державної політики у цій сфері [1].

Сутність поняття «торгівля людьми» визначає Закон України «Про протидію торгівлі людьми», зокрема абз. 15 ч. 1 ст. 1, а саме: «Протидія торгівлі людьми - система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми» [1].

Задля досягнення ефективності, у сфері протидії торгівлі людьми, необхідна консолідація різних суб'єктів, діяльність яких спрямована на запобігання вчиненню злочинів у цій сфері, а також реалізація ними низки заходів. Частину таких висвітлено у Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 800-р [2].

І. В. Здреник, досліджуючи це питання, зазначає що проблемним питанням даного кримінального правопорушення, на сьогодні, є недостатня обізнаність людей щодо вчинення даного злочину в сучасних умовах. Автор звертає уваги на те, що для запобігання вчиненню даного кримінального правопорушення потрібно знаходити нові фактори вразливості, які можуть призвести до виникнення ситуацій, пов'язаних з питанням, яке винесено на розгляд [3, с. 73].

Також необхідним є проведення інформаційних заходів з питань вчинення нових видів такого злочину. Автор зазначає, що такі інформаційні заходи потрібно проводити через «…спеціально-просвітницькі передачі, соціальну рекламу, банери, листівки, інформаційно-попереджувальні повідомлення у соціальних мережах, в освітніх закладах на батьківських зборах, виховних годинах, просвітницьких заняттях, що обов'язково мають бути включені у плани виховної роботи». Також необхідним є і проведення бесіди з представниками поліції, організація заходів державними органами самоврядування, громадськими організаціями тощо [3, с. 73]. Тож, одним із важливих моментів в даному випадку буде саме проведення віктимологічної профілактики. Виявлення групи ризику жертв торгівлі людьми та проведення профілактичних заходів, як спеціальних так і загальних буде ефективним та важливим щодо зниження рівня торгівлі людьми.

Важливим також є необхідність патрулювати державний кордон та прилеглі території біля контрольно-пропускних пунктів, через які здійснюють в'їзд та виїзд на тимчасово окуповані території України, що захоплені країною агресором. В наш час, в умовах війни, правоохоронні органи наділені широким спектром обов'язків, щодо оборони нашої країни, а тому необхідно залучати інших учасників, діяльність яких спрямована на боротьбу зі злочинністю.

Так як торгівля людьми є також і міжнародною проблемою, то розв'язання вона потребує не тільки на рівні України. Для її вирішення необхідні і національні, і міжнародні спільні дії та співробітництво задля того, аби спільними зусиллями подолати цю проблему насильства [4, с. 76]. Тобто, йдеться про співпрацю країн між собою, а саме обмін інформацією та досвідом, спільна розробка та реалізація планів щодо протидії торгівлі людьми, спільні розслідування тощо [3, с. 74]. Погоджуємось з автором, що торгівля людьми відносить саме до кримінального правопорушення, з так званою обов'язковою співучастю та відноситься до транснаціональної злочинності. Хоча в законі не передбачено, що торгівля людьми відбувається обов'язково з перетином державного кордону, однак у більшості випадків облікованих злочинів, відбувається саме таким способом.

Подолання торгівлі людьми в період воєнного стану є важливим для усього світу. Кожен може допомогти подолати цю проблему, наприклад брати участь у різних заходах, відстоювати права та інтереси осіб, які стали жертвами торгівлі людьми, звертатися до правоохоронних органів з вимогою боротьби з цим злочином тощо. Ефективним в боротьбі з торгівлею людьми є залучення громадськості та засобів масової інформації. Розповсюдження інформації щодо цього злочину, його наслідків та способів боротьби з ним може сприяти ефективному інформування населення, а отже може запобігти вчинення нових злочинів у цій сфері.

Отже, підсумовуючи все вище наведене, варто зазначити, що протидія торгівлі людьми в період дії воєнного стану є одним із найважливіших завдань, яке потребує вирішення як на національному, так і міжнародному рівнях. Проведення комплексу заходів протидії торгівлі людьми на державному рівні, застосовуючи різні інструменти такого досягнення буде мати позитивний результат. Важливим моментом буде

також перейняття позитивного міжнародного досвіду та співпраця з міжнародними організаціями щодо протидії торгівлі людьми.

Література

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text . (Дата звернення: 27.09.2024)
2. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 800-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#n9. (Дата звернення: 27.09.2024).
3. І. В. Здреник. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні. Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2024 року) / упор. : О. М. Марін, І. А. Вишневська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 72-75.
4. Андрусишин Р. М. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (9 червня 2023 року) / упор. Р. М. Андрусишин. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 74-80.

Ганна Різник
студентка 3 курсу факультету міжнародної торгівлі
та права ЗВО «Державний торговельно-економічний університет»

Окремі питання мирової угоди у цивільному процесі*

Цивільне процесуальне право – це сукупність правових норм, які полягають у забезпеченні захисту прав та інтересів особи, тобто здійсненні правосуддя. Цивільне процесуальне право є фундаментальною галуззю у правовій системі України, оскільки за час свого становлення воно пройшло тривалий шлях для того, щоб бути самостійною правовою галуззю. Основу цивільного процесуального права становить судовий захист, який характеризується двома аспектами. Насамперед це судовий захист, який здійснюється органами державної влади, тобто судом, та захист, який здійснюється учасниками процесу. [1; с.12]. Один з таких аспектів реалізується у формі мирової угоди, оскільки мирове врегулювання спору є однією зі складових судового процесу.

Для з'ясування основних аспектів та особливостей застосування мирової угоди, потрібно насамперед визначити її поняття. Проаналізувавши чинне законодавство, ми визначили, що Цивільний процесуальний кодекс, а саме частина 1 статті 207 вказує, що мирова угода характеризується врегулюванням спору на підставі взаємних поступок і стосується лише прав

* Наукова керівниця – *Наталія Риженко*, доцентка кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права, ЗВО «Державний торговельно-економічний університет»

та обов’язків сторін. [2; ст. 207]. Аналізуючи думки науковців та правників, ми знайшли цікаву думку щодо поняття мирової угоди. Ю.В.Білоусов зазначав, що мирова угода – це укладена між сторонами та визнана судом домовленість про припинення спору між сторонами, шляхом взаємних поступок, які стосуються їхніх прав, обов’язків та предмету позову. [3; ст. 136]. Ми підтримуємо дану думку, оскільки мирова угода – це насамперед правочин, який укладається між сторонами з метою врегулювання спору між ними.

Проаналізувавши різні джерела, які регулюють питання мирової угоди можна визначити, що даній угоді характерні певні ознаки, які випливають з положень Цивільного процесуального кодексу України. До таких ознак належать насамперед те, що мирова угода укладається з взаємної волі сторін та лише між сторонами, які беруть участь у судовому процесі щодо наявного між ними спору, оскільки це є обов’язковим аспектом. Також до ознак мирової угоди відносять те, що умови мирової угоди не мають суперечити вимогам закону та порушувати права чи законні інтереси інших осіб. [4; с.186]. Важливо розуміти, що дотримання умов мирової угоди є дуже важливим чинником, оскільки положення статті 207 Цивільного процесуального кодексу України наголошує на тому, що при недотриманні умов укладення мирової угоди, суд може постановити ухвалу про відмову затвердження такої угоди.

Аналізуючи також судову практику, можна визначити, що застосування мирової угоди користується досить високою актуальністю. Широке застосування мирової угоди пояснюється насамперед тим, що вона є виявленням інтересів учасників справи, оскільки адаптується до їхніх потреб у ході вирішення справи судом. До того ж, положення частини 2 статті 207 Цивільного процесуального кодексу України зазначає про право сторін укласти мирову угоду у будь-який момент розгляду справи до ухвалення судового рішення за результатами такого розгляду, що слугує ще однією перевагою обрання даного способу для врегулювання спору. Важливо зазначити, що при укладанні мирової угоди у сторін можуть виникати, припинятися та змінюватися матеріальні права та обов’язки сторін щодо предмета спору, оскільки при укладанні такої угоди, сторони визначають нові взаємні права та обов’язки, що заміняють собою попередні права та обов’язки сторін, згідно яких виник спір. [3; с.136].

Отже, цивільне процесуальне право відіграє дуже важливу роль у правовій системі України, оскільки забезпечує безпосередній захист прав та інтересів особи. Одним із механізмів захисту є мирова угода за допомогою якої сторони можуть врегулювати спір шляхом визначення взаємних прав та обов’язків на добровільній згоді обох сторін без порушення вимог чинного законодавства. Проаналізувавши все вищезазначене, можна зробити висновок, що мирова угода є одним з ефективних інструментів, за допомогою якого відбувається врегулювання спору між учасниками цивільного процесу. Але при укладанні мирової угоди сторонами, важливо чітко дотримуватись вимог, які окреслені у Цивільному процесуальному кодексі України, оскільки недотримання положень, які регулюють процес укладення мирової угоди може призвести до негативних наслідків для сторін, а саме відмови у затверджені мирової угоди судом.

Література

1. Гетманцев О.В., Кондрат'єва Л.А., Остафійчук Л.А., Паскар А.Л., Татулич І.Ю. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. 2022, 412 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення 11.11.2024р.).
3. Тріпульський Г.Я. Особливості мирової угоди в цивільному процесі. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2019. №4. С. 132-142.
4. Опарін К. Г., Атаманчук І. В. Правова природа мирової угоди в цивільному процесі України. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2020. №12. С. 185-190.

Антон Ряполов
аспірант Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України

В умовах інформаційного суспільства, швидкого розвитку інформаційних та кібертехнологій, стрімкого поширення інформації з'являються численні можливості розвитку, але й більш реальні ризики. Недостатній рівень захисту інформації на державному рівні може призвести до дестабілізації суспільства та втрати контролю над інформаційним простором. Це особливо гостре питання в умовах інформаційної війни, яку розгорнула Росія проти України.

Забезпечення інформаційної безпеки – діяльність щодо недопущення шкоди властивостям об'єкта безпеки, зумовленої інформацією та інформаційною інфраструктурою, а також засобів і суб'єктів цієї діяльності. Структура цього поняття охоплює: предмет та об'єкт безпеки, загрози об'єкту безпеки, діяльність із захисту об'єкта безпеки від загроз, засоби і суб'єкти забезпечення безпеки [1, с. 80]. В залежності від завдань системи забезпечення національної безпеки виділяють: її формальну частину (органи державної влади, сили і засоби забезпечення безпеки тощо), а також неформальну (інститути громадянського суспільства, громадяни, ЗМІ тощо). Суб'єктами, що утворюють цю систему є посадові особи, органи державного управління, органи місцевого самоврядування, державні інститути, діяльність яких прямо чи опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки [2, с. 39].

В чинному законодавстві визначено суб'єктів інформаційної безпеки шляхом наділення їх окремими повноваженнями у цій сфері в різних нормативно-правових актах. Так, відповідно до ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. до складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили

України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [3]. Передусім сектору безпеки та оборони належить здійснювати контроль за інформаційною безпекою та реагувати на потенційні та реальні загрози.

У Стратегії інформаційної безпеки, затвердженій Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 вказані наступні суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки: Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; органи державної влади у взаємодії з органами місцевого самоврядування, Центром протидії дезінформації та інститутами громадянського суспільства забезпечують реалізацію Стратегії; центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в інформаційній сфері – Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство закордонних справ України; Міністерство оборони України; Служба безпеки України; Розвідувальні органи України; Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення [4].

У Стратегії кібербезпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021, зауважено про утворення центрів (підрозділів) забезпечення кібербезпеки або кіберзахисту. Розбудовується Національна телекомунікаційна мережа, утворюється Національний центр резервування державних інформаційних ресурсів, забезпечується функціонування системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки, діє урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA. З метою покращення координації діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують кібербезпеку, утворено робочий орган Ради національної безпеки і оборони України – Національний координаційний центр кібербезпеки, рішення якого сприяють вирішенню найбільш складних проблем у цій сфері [5].

Суспільні інститути є повноцінними учасниками процесу забезпечення інформаційної безпеки держави. Як показує суспільно-політична практика, зусиль державних, як правило, не вистачає для ефективної протидії інформаційним загрозам, обумовлює потребу побудови діалогу з соціумом. Від повноцінного використання всіх можливостей і ресурсів, наявних у суспільстві залежить ефективність функціонування всієї системи інформаційної безпеки держави [6-7]. Суспільні інститути, зокрема громадські організації, медіа, наукові установи та освітні заклади є невід'ємною частиною системи інформаційної безпеки України.

Отже, до системи суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки України пропонується віднести: 1) інституції державного сектору – Верховну

Раду України, відповідні парламентські комітети; Президента України, Раду національної безпеки та оборони; Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні та місцеві органи виконавчої влади; органи сектору безпеки і оборони; 2) недержавні інституції – органи місцевого самоврядування; недержавні підприємства, установи та організації; інститути громадянського суспільства; фізичні особи.

Література

1. Довгань О. Д., Ткачук Т. Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки держави як підгалузь інформаційного права: теоретичний дискурс. *Інформація і право*. 2018. № 2 (25). С. 73-85.

2. Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів : Сполом, 2020. 418 с.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 31. Ст. 241.

4. Стратегія інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text.

5. Стратегія кібербезпеки України: Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12.

6. Наливайко Л. Р., Савченко О. В. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади: монографія. К. : Хай-Тек Прес, 2017. 276 с.

7. Наливайко Л. Р. Неурядові правозахисні організації України: навч. посібник. К. : Хай-Тек Прес, 2014. 331 с.

Вадим Саврацький
студент 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Прозорість поліцейської діяльності

Прозорість поліцейської діяльності є ключовим аспектом забезпечення довіри громадськості до правоохоронних органів. У сучасному суспільстві, яке прагне до демократії і підзвітності, важливо, щоб поліція діяла відкрито і зрозуміло для громадян. Це дозволяє не лише зміцнити довіру населення, але й покращити ефективність роботи самих правоохоронців.

«Відкрита держава» передбачає прозорість функціонування державних структур, можливість суспільства контролювати прийняття та виконання важливих державних рішень. Концепція відкритої держави орієнтована на пошук політико-юридичних складових відкритої, прозорої, публічної й ефективної організації влади, що тісно пов’язана із громадянським суспільством [1, с. 118-119]. Відкритість діяльності Національної поліції дозволяє громадянам отримати адекватне уявлення та

сформувати критичне судження про функціонування її представників на засадах демократичності.

Прозорість поліцейської діяльності важлива з кількох причин. По перше, підвищення довіри, коли поліція діє відкрито, це допомагає громадськості довіряти їй. Довіра є основою ефективного співробітництва між поліцією та суспільством. По-друге, покращення якості роботи. Відкритість зобов'язує поліцію діяти більш професійно та етично. Зворотний зв'язок від громадян може вказувати на проблеми та допомагати їх вирішувати.

Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, тобто сучасне уявлення про діяльність поліції будується не на пошуку допомоги ззовні, а на самостійній активній позиції, необхідності визначення ефективних механізмів формування суспільної довіри і підтримки громадян [2, с. 3].

Важливою гарантією відкритості та прозорості діяльності поліції стало законодавче закріплення цього принципу у Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 9), що визначає правові засади організації та діяльності поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в поліції та підготовлено відповідно до міжнародних стандартів у сфері поліцейської діяльності, зокрема: Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р.; Декларації про поліцію від 08 травня 1979 р.; Європейського кодексу поліцейської етики від 19 вересня 2001 р. тощо [3, с. 74].

Вказані документи встановлюють основні засади прозорості та відкритості діяльності поліції та передбачають, що: законодавство про поліцію повинно бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілими і точним, та, за необхідності, супроводжуватися чіткими підзаконним регулюванням, яке також повинно бути доступним для громадськості і зрозумілим; поліцейські організації повинні бути готові надати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості без розкриття конфіденційної інформації; відомості конфіденційного характеру зберігаються у таємниці, якщо виконання обов'язків або вимоги правосуддя не вимагають іншого; професійні керівні принципи для зв'язків зі ЗМІ повинні бути встановлені; поліція у своїй діяльності повинна завжди пам'ятати про основоположні права кожного, такі як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном; поліція повинна забезпечувати необхідну підтримку, допомогу та інформацію для жертв злочинів без будь-якої дискримінації; збирання, зберігання і використання персональних даних поліцією повинно здійснюватися відповідно до міжнародних принципів захисту даних і, зокрема, повинно бути обмежене в обсязі, необхідному для досягнення правових, легітимних і конкретних цілей [1, с. 74-74].

Дієвим способом забезпечення доступу до інформації є розміщення поліцією інформації про свою діяльність у мережі Інтернет, у приміщеннях органів національної поліції. Але розміщення інформації у приміщеннях органів національної поліції має суттєву відмінність як за формою, так і за

змістом. Місця розміщення інформації (інформаційні стенди, електронні табло, інформаційні стійки і інші носії) повинні бути доступними для громадян, включаючи всі необхідні умови для її відображення: необхідна освітленість, читаність і змістовність інформації та інше.

З метою врегулювання порядку прийому, реєстрації, розгляду запитів на публічну інформацію, розроблено Інструкцію про порядок прийому, реєстрації, розгляду запитів на публічну інформацію та відшкодування запитувачами фактичних витрат на копіювання та друк документів у системі МВС України, затверджену наказом МВС України від 27.03.2012 № 245 [2, с. 4].

Таким чином, прозорість поліцейської діяльності є важливим елементом демократичного суспільства. Вона сприяє формуванню довіри між поліцією та громадськістю, покращує якість роботи правоохоронців та зменшує ризики корупції. Однак для досягнення цієї мети необхідно подолати ряд викликів, таких як опір з боку поліції та необхідність збереження конфіденційності інформації. Лише за умови комплексного підходу до забезпечення прозорості поліція зможе виконувати свої функції більш ефективно та відповідально.

Література

1. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. Х. : Право, 2009. 600 с.

2. Калаянов Д. П. Правова основа реалізації принципу відкритості та прозорості в діяльності національної поліції України. *Проблеми становлення правової демократичної держави*. 2017. № 3. С. 3-5.

3. Наливайко Л.Р. Принцип відкритості та прозорості у діяльності національної поліції України. *Соціологія права*. 2015. № 3-4 (14-15). С. 74-79.

Юлія Саловська
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Проблеми трудових відносин у сфері авторського права та інтелектуальної власності

Питання трудових відносин у сфері авторського права набуває все більшої актуальності, особливо в умовах сучасних змін в Україні. Інтелектуальна власність є важливою складовою культурного життя та економіки, але часто стикається з проблемами, пов’язаними з правами артистів, компаній, підприємців тощо. Аналіз українського ринку праці у сфері шоу – бізнесу показує, що багато артистів працюють на умовах, які не завжди відповідають законодавству, що призводить до порушення їх прав на соціальні гарантії, оплату праці, охорону здоров’я тощо. А також вплив війни, що суттєво змінила ринок праці і потребує адаптації до нових реалій. Про свободу літературної та художньої творчості, а також про інтелектуальну власність ,що стосується даної теми, йдеться у ст.54 Конституції України.

Порушення прав у сфері авторського права та інтелектуальної власності включають питання правового регулювання авторського права та суміжних прав, зокрема, проблеми з якими стикаються автори и в контексті захисту своїх прав. Правову основу авторського права визначає Закон України «Про авторське право і суміжні права».

Серед найпоширеніших випадків порушення авторських прав є Плагіат – це привласнення або використання чужих творів, ідей або наукових праць без належного визнання авторства, що є порушенням авторського права, яке може призвести до трудових спорів між фізичними та юридичними особами . В Україні плагіат регулюється як на національному рівні , так і в рамках міжнародних нормативно – правових актів. Зокрема порушення авторського права і суміжних прав регулюється кримінальним кодексом статтею 176. Щодо освіти, плагіат в наукових роботах та навчальних закладах також регулюється відповідними нормативно правовими актами, зокрема Законом України «Про Освіту» та «Про вищу освіту». В аналізі цієї проблеми хочу привести статтю відомого українського адвоката Наталі Сороки в якій вона розглянула справу Painer у якій Суд ЄС уперше звернув увагу на вплив основоположних прав і свобод на тлумачення винятків з авторського права, зазначивши, що права користувачів на свободу самовираження мають перевагу над інтересами автора. Спір виник між пані Painer та компаніями Den Standart, Build, Express, що опублікували її фото під час того як вона перебувала в пошукових слідчих діях через викрадення без її згоди , відтак пані Painer звернулася до суду з вимогою зобов’язати відповідачів негайно припинити розповсюдження спірних фото без її згоди та без зазначення її імені як автора, а також сплатити їй винагороду та відшкодувати завдані збитки. Відповідаючи на преюдиційний запит Комерційного суду Відня, Суд ЄС дійшов кілька важливих висновків , які були закріплені в Директиві Європейського парламенту і Ради. А саме зазначив , що якщо фотографії були спершу оприлюднені компетентними органами в законний спосіб без зазначені імені автора, то їх подальше використання в засобах масової інформації вимагало зазначення джерела, а не обов’язково імені автора. Тому Суд ЄС не задовільнив її позов та дав пояснення щодо авторських прав. Також що стосується трудових відносин у сфері шоу -бізнесу, то юридичним гарантом прав артистів є трудовий договір. До трудових договорів, які регулюють сферу авторського і інтелектуального права та розглядаються мною в межах даного аналізу є продюсерський договір. Відома вчена – юрист Р.О. Денисова у своїх наукових працях зазначає, що продюсерський договір є підставою для виникнення відносин між автором і роботодавцем із приводу передачі прав вже на створений твір, а договір замовлення може викликати відносини з приводу створення й використання творів, створених позаштатними робіниками, які не пов’язані із замовником трудовим договором, а також що продюсерський договір може бути підставою як для передачі майнових прав на службовий твір, так і для його створення. В останньому випадку продюсерський договір набуває ознак авторського договору замовлення. Щодо пропозицій, то автор статті пропонує внести зміни до ч. 6 ст 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виклавши її в такій редакції: «За авторським договором

замовлення автор зобов'язується створити в майбутньому твір відповідно до умов цього договору та передати майнові права на нього замовникові». Захист прав інтелектуальної власності має декілька проблемних елементів, які в своїй статті «Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні» виділили Гришко І. Ю., та Уткіна М. С. Серед проблемних питань слід виділити перш за все невідповідність окремих положень чинного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності, відсутність окремого спеціалізованого судового органу з розгляду справ щодо порушення інтелектуальної власності, складність збору доказової бази для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді , організаційно – правові недоліки процедури захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку. На моє переконання ці складні бар'єри є доволі точними та актуальними у сучасній сфері захисту інтересу авторів щодо своїх творів. Система українського законодавства потребує перегляду зі сторони виконавчих органів та впровадження заходів щодо посилення охорони прав у сфері авторського права та інтелектуальної власності.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що в цілому авторське право залишається важливим інструментом для стимулювання інновацій і творчості особливо в цифровій ері. Роль авторського права в сучасному світі соціальних мереж та багатьох створень продуктів інтелектуальної власності залишається провідною, відповідно законодавство в цій галузі потребує затвердження нових заходів охорони інтересів авторів та їх напрацювань. На мою думку, в Україні необхідно залучати молодь до творчої діяльності насамперед у освітній сфері, створення більшої кількості ринкових стимулів для творців та розвитку індустрій, що базуються на інтелектуальній власності надаючи їм індивідуальні права на використання результатів своєї творчої діяльності та звичайно посилювати не тільки національний захист від протиправного використання чужих творів та ідей, а й імплементувати Європейські стандарти захисту інтересів та прав громадян щодо їх творчої та наукової діяльності, оскільки українське суспільство є багатогранним і потребує залучення держави до вирішення цих проблем.

Література

1. Конституція України: [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (rada.gov.ua)]

2. Кодекс законів про працю: [Кодекс законів про працю Ук... | від 10.12.1971 № 322-VIII (rada.gov.ua)]

3. Кримінальний кодекс: [https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-176.htm]

4. Сорока Н. Є. Плагіат: проблеми та шляхи запобігання // Науковий журнал. – 2017. - № 2. – С. 16- 18 [Tpiv_2017_4_2.pdf]

5. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві.[Директива Європейського П... | від 22.05.2001 № 2001/29/ЄС (rada.gov.ua)]

6. [Стаття 209. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом - Кримінальний кодекс України | Protocol]

7. Гришко І.Ю., Уткіна М.С.: Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні // Прикарпатський юридичний вісник. – 2010. - №4. - С.26-30 [8.pdf (nuoua.od.ua)]

Інна Сизоненко
студентка 5 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Кримінальна процесуальна проблематика в період воєнного стану

Кримінальний процес є одним із видів галузевої діяльності. Проте саме поняття кримінального процесу містить кілька значень. Це вид діяльності, пов'язаний із процесом доказування, і сама галузь права, і галузь правової науки, і предмет, що вивчається майбутніми юристами. Але спільного в кожному з визначень є те, що це вид діяльності, пов'язаний з подією злочину. Поняття злочину і покарання весь час змінюється, тому і процесуальна діяльність зазнає постійних змін, що робить дослідження такої діяльності актуальною.

Значних змін процесуальні галузі зазнають у особливі періоди. Таким періодом на сьогодні є період воєнного стану. Починаючи з 2022 року, у КПК України у зв'язку з цим були внесені численні зміни, що обумовлює актуальність проблем, пов'язаних з процесуальною діяльністю. У зв'язку з цим відбулися зміни і в практиці, і в науці кримінального процесу, і в предметах вивчення.

Так, 01.05.2022 року набрав чинності Закон України №2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», яким кримінальний процес був частково підлаштований під потреби воєнного стану. Надалі КПК України неодноразово оновлювався іншими законами України (№2111-IX від 03.03.2022 р.,№2137-IX від 15.03.2022 р., №2201-IX від 14.04.2022 р. та №2462-IX від 27.07.2022 р.) [3, 1-5] . Відштовхуючись від цих законів виділимо декілька суттєвих змін:

1. Скасування запобіжного заходу у випадку служби підозрюваного в ЗСУ (п.1 ст.616 КПК України).
2. Скасування запобіжного заходу для обміну військовополоненими (ч.1 ст.201 КПК України).
3. Зупинення судового провадження (п.1 ст.332 КПК України).
4. Проведення планових перевірок експертів в період воєнного стану (Наказ Міністерства юстиції України 14.03.2022 № 1138/5).

Ці зміни можливо і полегшили процес як для громадян так і для державних органів але є і проблеми які виникли після внесення цих змін. Так, щодо скасування запобіжного заходу у випадку служби підозрюваного в ЗСУ. Служба в лавах ЗСУ допомагає спротиву на полі бою але для того щоб звільнитися з під варти , підозрюваний має звернутись до прокурора з клопотанням про скасування запобіжного заходу у зв'язку з проходженням військової служби. Тим самим прокурор має подати клопотання яке має містити висновок про придатність особи до несення військової служби. В таких ситуаціях прокурори можуть не виходити з цим клопотанням до суду

бо просто не мають такого висновку або ж перекладають цю справу на захисника підозрюваного[1,144].

Вирішення цього питання може полегшити встановлення строків подання клопотання саме прокурором, не подання цього клопотання може бути оскаржене в суді, саме поданням скарги захисником про бездіяльність прокурора (ст. 313 КПК України), а висновок мають подати до прокурора саме ТЦК. Територіальний центр комплектування містить відомості про особу , а саме якщо особа є злочинцем чи правопорушником, то це в обов'язковому порядку має подаватися прокурору[1, 138] [1,229-230].

Присутня проблема і в скасуванні запобіжного заходу для обміну військовополоненими. Для того щоб відбувся обмін потрібно щоб були наявні матеріали які підтверджують прийняття цього рішення та письмова згода військовополоненого це прописано у (ч. 2 ст. 201–1 КПК України) [1, 84-85].

Є питання про захисника, він в цьому наче б то простому процесі відсутній, але захисник, особливо у випадку обміну, має бути присутній і це забезпечено законом України (ст. 52 КПК України), тому що воєнні злочини є особливо тяжкими , а також військовополонений в більшості випадків не володіє мовою судочинства [1, 27].

Не оминула увагу й проблема щодо проведення експертиз та планових перевірок експертів в період воєнного стану. Скасування перевірок щодо експертів тягне за собою тяжкі наслідки.

Прийняті зміни можливо і спрощують діяльність експертів. Але через те що перевірка не здійснюється належним чином, більшість висновків, які видають ці ж експерти, можна ставити під сумніви, так як відсутність контролю на державному рівні загрожує неточним результатам, помилками та фальсифікацією [2, 1-5].

Тож враховуючи вище описане можемо зробити висновок, що зміни які були внесені, не допрацьовані до кінця . Держава цими змінами знімає з себе частину обов'язків і вони покладаються на фізичних осіб, що не гарантує достовірність та вчасність подання інформації до певних структур.

Література

1. Кримінально процесуальний Кодекс України, офіц. текст. Київ: ВВР , 2024, С. 27, 84-85,138,144,229-230

2. Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану: наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2022 № 1138/5. Офіційний вісник України. 2022. №1138/5, С.1-5

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.02.2022 р. №2201-IX. 2022. 01 травня, С.1-5

Анна Сінкевич
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Поняття та ознаки доказування в адміністративному судочинстві

Незважаючи на значний розвиток адміністративного судочинства, питання доказування залишаються найбільш дискусійними. Неоднозначне тлумачення окремих положень законодавства, а також відсутність єдиної судової практики ускладнюють процес доказування і можуть призводити до прийняття необґрунтованих судових рішень. Саме тому розкриття поняття та ознак доказування в адміністративному судочинстві є необхідним у теперішній час.

Для того, щоб уникнути недостовірного тлумачення норм і забезпечити єдність у цьому, необхідно чітко визначити, що ж саме слід розуміти під поняттям "доказування" в адміністративному процесі.

Доказування - це комплекс процесуальних дій, спрямованих на збирання, аналіз та оцінку інформації, необхідної для встановлення істини у справі. З цього поняття можемо виокремити термін "докази", на якому і ґрунтується доказування. Докази – це і є та інформація, яка збирається, досліджується та аналізується у ході справ [1, с. 104].

Для того, щоб певна інформація набувала необхідного статусу доказів, потрібна відповідність її до певних умов. За відповідності цим критеріям збірка відомостей стає не просто набором тексту чи речей, це стає основним елементом процесу - доказом.

Якість процесуального доказу визначається його належністю до закріплених норм. За усталеною традицією процесу ключовими ознаками вважаються:

1. Належність, тобто доказ вважається належним, якщо він безпосередньо стосується обставин справи, які підлягають доказуванню;

2. Допустимість, доказ вважається допустимим, якщо він отриманий з дотриманням вимог процесуального закону;

3.Достовірність, доказ вважається достовірним, якщо він відповідає дійсним обставинам справи;

4.Достатність (для сукупності зібраних доказів), докази вважаються достатніми, якщо в їх сукупності вони дають змогу зробити обґрунтований висновок про наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню [2].

Загалом, якісний процесуальний доказ, який слугує опорною складовою доказування, є запорукою справедливого судового рішення. Дотримання вимог щодо належності, допустимості, достовірності та достатності доказів забезпечує об’єктивність судового розгляду і захищає права та законні інтереси учасників доказування.

Література

1. Ківалов С.В., Осадчий А.Ю., Закаленко О.В. Адміністративний процес (Загальна частина) : навч. посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса, 2019. 224 с.

2. Юридична література - коментарі до законів і навчальні посібники по праву | ЮрКнига. URL: https://jurkniga.ua/contents/dokazi-i-dokazuvannya-v-administrativnomu-sudochinstvi-osnovni-ponyattya-institutu-dokaziv-vidi-dokaziv-v-administrativnomu-sudochinstvi-osoblivosti-zasobiv-dokazuvannya-porivnyannya-z-inshimi-vidami-sudochinstva-aktualna-sudova-praktika.pdf (дата звернення: 13.10.2024).

Назар Сірко
студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Міжнародний досвід регулювання кримінальної відповідальності за замах*

Відповідальність за замах на кримінальне правопорушення є важливим аспектом не лише національного законодавства України, але й кримінального законодавства більшості країн світу. Як зазначають фахівці, це питання потребує детального аналізу, адже в Україні залишаються невирішеними ряд аспектів, таких як сутність замаху (чи це стадія, чи вид незакінченого злочину), вид вини при його вчиненні, а також межі призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення [1, с. 303].

У зв'язку з цим, важливим є проведення порівняльного аналізу кримінального законодавства інших країн, яке регламентує цей інститут. Дослідження вказують на те, що науковці неодноразово зверталися до кримінальних кодексів зарубіжних держав, проводячи їх класифікацію в залежності від особливостей регламентації замаху. Зокрема, А. П. Козлов пропонує поділ кримінальних кодексів за способом закріплення норми про замах на чотири групи: кодекси, які не містять поняття незакінченого злочину і трактують замах як стадію; кодекси, в яких замах є незакінченим злочином; кодекси, що описують замах як вид незакінченого злочину, не згадуючи про невиконання; а також ті, в яких незакінчений злочин розглядається як родове поняття з замахом як його різновид [1, с. 303].

В подалішій класифікації М. Д. Дякур, основуючи свій аналіз на законодавчому закріпленні поняття замаху, поділяє кримінальні кодекси на три категорії: ті, що не розкривають поняття замаху; ті, що трактують замах як «початок виконання складу злочину»; та ті, які визначають основні його ознаки. Аналогічно, за причинами, через які злочин не доводиться до кінця, авторка виділяє кодекси, що не зазначають такі причини, кодекси з випадковими обставинами та кодекси, де підкреслюється, що незакінченість злочину викликана обставинами, «які не залежать від особи».

Досліджуючи кримінальні кодекси пострадянських країн, можемо спостерігати, що в КК Таджикистану, Туркменістану, Киргизстану та Вірменії виділено окрему главу «Закінчені і незакінчені злочини», тоді як у КК Азербайджану та Узбекистану ця глава носить назву «Незакінчений злочин» [2, с. 24]. У КК Молдови та Казахстану замах охоплюється лише в загальних

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

положеннях про злочини, а КК Латвії має главу, що описує «Злочинне діяння», яку слід враховувати у контексті замаху.

При аналізі КК зарубіжних держав можна також зазначити, що в ряді викладів, навіть якщо поняття замаху є, не всі вони мають окремі статті для його регламентації. Наприклад, в КК Таджикистану готування та замах регулюються в одній статті, подібна ситуація спостерігається і в КК Казахстану [2, с. 26].

Крім того, більшість пострадянських кримінальних кодексів не виділяють окремі види замаху, обмежуючись лише загальною класифікацією замаху. Проте окремі з них, такі як КК Литви, надають поняттю «непридатний замах», що визначається як випадок, коли винний не усвідомлює, що є неможливим вчинити злочин через невідповідний об'єкт або засоби [2, с. 30-31].

Як видно з наведеного, КК зарубіжних держав зазвичай не роблять чіткого розмежування між різними видами замаху. Лише деякі, зокрема в КК Польщі та ФРН, виділяють категорію непридатного замаху, що свідчить про комплексність підходу до питань незакінченої злочинної поведінки.

Література

1. Козлов А. П. Вчення про стадії злочину/ А.П. Козлов. – СПб.: Видавництво «Юридичний прес центр», 2002. – 353 с.

2. Дякур М. Д. Замах на злочин: проблеми кримінально-правової кваліфікації та відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дякур Марія Дмитрівна; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2009. – 198 с.

Наталія Скочиляс

студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Обмеження права громадянина України на вільне пересування в умовах воєнного стану

Конституція України, як Основний Закон встановлює, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеженні прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1; ч.2 ст.64].

Згідно з ч. 1 ст. 33 Конституції України, кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування та право вільно залишати територію України. Право на свободу пересування є не абсолютним і може обмежуватись в порядку, який встановлюється законом [1; ч.1 ст.33].

Відповідно до положень Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» свобода пересування – право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом [2; ч.2 ст.3].

Законодавство встановлює випадки в яких право на вільне пересування може бути обмежено, зокрема це обмеження стосовно територій, щодо яких введено воєнний стан [2; ст.12]. Із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, Указом Президента України в Україні введено воєнний стан строком на 30 діб, згодом воєнний стан було продовжено іншими Указами Президента України [3; 4].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державної незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державної незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5; ст.1].

Право на вільне пересування громадян України на під час дії правового режиму воєнного стану обмежується в кількох видах. Одним із них є запровадження у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантської години, яка вводиться відповідними місцевими військовими адміністраціями на основі Указу Президента України №64/2022 «Про введення правового режиму воєнного стану в Україні».

Комендантська година – це заборона перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень[5; п.5 ч.1 ст.8]. Її основною метою є забезпечення громадського порядку, національної безпеки та контроль за пересуванням громадян під час воєнного стану. Крім цього вона допомагає забігати диверсіям та терористичним актам збоку громадян України.

Також на період дії правового режиму воєнного стану в Україні встановлюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду за кордон. Зокрема, забороняється виїзд з України військовозобов'язаних чоловіків віком від 18 до 60 років, крім осіб, які мають відповідні підстави, визначені законодавство [6]. Це положення було додано до існуючих Правил перетинання державного кордону громадянами України з метою забезпечення мобілізаційної готовності країни в особливих умовах воєнного стану. Це положення дозволяє утримувати на території країни критично важливий людський ресурс для забезпечення незалежності та територіальної цілісності України.

Встановлення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обмеження руху в межах певних областей, що включає в встановлення контрольно-пропускних пунктів та обмеження руху транспортних засобів, також обмежує право громадян України на вільне пересування в умовах воєнного стану [5; п.6 ч.1 ст.8].

Отже, в умовах правового режиму воєнного стану реалізація права людини на свободу пересування може підлягати обмеженням для відвернення військової загрози, відсічі збройної агресії та захисту національної безпеки та територіальної цілісності України. Також, під час дії воєнного стану місцеві військові адміністрації наділяється особливими

повноваженням для забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності на певних територіях. Такі обмеження гарантуються Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами органів виконавчої влади.

Література

1. Конституція України №254к/96-ВР від 28.06.1996; частина 2 статті 64; частина 1 статті 33. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» № 1382-IV від 11.12.2003; частина 2 статті 3; стаття 12. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text.

3. Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022. URL:https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397.

4. Указ Президента України №469/2024 від 23.08.2024. URL:https://www.president.gov.ua/documents/4692024-51605.

5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015; стаття 1; пункт 5 частини 1 статті 8; пункт 6 частини 1 статті 8. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text.

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України» № 264 від 12.03.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2022-%D0%BF#Text.

Анастасія Сокур
студентка 3 курсу ННІ права та
інноваційної освіти Дніпровського
державного університету внутрішніх справ

Кримінологічна характеристика злочинності в Україні та світі

Кримінологія як наука, що вивчає злочинність, її причини, умови та наслідки, є важливою складовою соціологічних і правових досліджень. Злочинність впливає на безпеку суспільства, соціальну справедливість і стабільність. В Україні та світі злочинність має свої специфічні риси, зумовлені соціально-економічними, політичними та культурними факторами. З метою ефективної боротьби зі злочинністю необхідно провести комплексний аналіз її кримінологічних характеристик.

В Україні, після здобуття незалежності, злочинність зазнала суттєвих змін. Економічні труднощі, політичні кризи та соціальні потрясіння призвели до зростання кримінальних проявів. Основні категорії злочинності в Україні включають:

1. **Корупція:** Згідно з даними Transparency International, Україна займає одне з останніх місць у світі за рівнем корупції[1. с. 12]. Це явище заважає розвитку суспільства, погіршує інвестиційний клімат та підриває довіру до державних інститутів.

2. **Насильницька злочинність:** Насильство в сім'ї, вуличні бійки та вбивства залишаються серйозною проблемою. Згідно з статистикою МВС, за останні роки спостерігається зростання злочинів проти життя та здоров'я[2, с. 45].

3. **Злочини проти власності:** Крадіжки, грабежі та шахрайство становлять значну частину злочинності в Україні. За даними кримінальних статистик, власники бізнесу та прості громадяни часто стають жертвами таких злочинів[3,с. 67].

4. **Організована злочинність:** В Україні існує чисельний контингент організованих злочинних угруповань, які займаються наркоторгівлею, контрабандою та іншими кримінальними діями. Це явище ускладнює боротьбу з кримінальністю та вимагає зусиль з боку правоохоронних органів[4, с. 89]

Соціальні та економічні чинники злочинності в Україні

Причини злочинності в Україні мають глибокі соціальні та економічні корені. Високий рівень безробіття, бідність, нерівність у доходах, недостатній доступ до освіти та медичних послуг сприяють зростанню злочинності[3, с. 34]. Соціальна дезінтеграція та втрата цінностей також відіграють важливу роль у формуванні злочинної поведінки[5,с. 56]

Порівняльний аналіз злочинності в світі

Кримінологічна ситуація в світі має свої особливості. На різних континентах злочинність проявляється у різних формах:

1. **Северна Америка:** США мають високий рівень насильницької злочинності, зокрема вбивств. Питання контролю за вогнепальною зброєю залишається спірним.

2. **Європа:** У країнах ЄС спостерігається зниження рівня злочинності в останні роки, однак проблеми, пов'язані з імміграцією та тероризмом, викликають занепокоєння.

3. **Африка:** У багатьох африканських країнах організована злочинність, корупція та насильство є серйозними викликами для безпеки.

4. **Азія:** Країни Азії стикаються з проблемами, пов'язаними з наркотиками, торгівлею людьми та тероризмом. Зростання економіки часто супроводжується зростанням злочинності.

Глобальні тенденції у боротьбі зі злочинністю

Сучасні тенденції в боротьбі зі злочинністю вимагають комплексного підходу. Декілька ключових аспектів включають:

1. **Міжнародна співпраця:** Злочинність не знає кордонів, тому важливим є співробітництво між державами, міжнародними організаціями та правоохоронними структурами.

2. **Профілактика злочинності:** Запобігання злочинам, через освіту, соціальну роботу та економічний розвиток, має стати пріоритетом для державних інститутів.

3. **Використання технологій:** Сучасні технології, такі як аналіз великих даних та штучний інтелект, можуть значно покращити ефективність правоохоронних органів у розслідуванні злочинів.

Розширена характеристика злочинності в Україні та світі

Вплив соціальних мереж та технологій на злочинність

Сучасні технології та соціальні мережі стали потужними інструментами, які впливають на злочинність. З одного боку, вони можуть бути використані для скоєння злочинів, таких як шахрайство, кібербулінг та екстремістська пропаганда. З іншого боку, технології також можуть стати важливими засобами для боротьби зі злочинністю.

1. **Кіберзлочинність:** Кіберзлочини, які включають хакерство, крадіжки особистих даних та фінансові злочини, зростають у всьому світі. За даними Інституту злочинності, глобальні втрати від кіберзлочинності в 2023 році склали понад 6 трильйонів доларів. Україна не є винятком: кількість кіберінцидентів в країні зростає, що потребує посилення кібербезпеки та адаптації законодавства[6, с. 88]
2. **Соціальні мережі:** Соціальні мережі стають платформами для поширення злочинної інформації, терористичної пропаганди та організації злочинних угруповань. Важливим є моніторинг та регулювання контенту в інтернеті, щоб запобігти злочинній діяльності[7, с.102]

Вплив війни та конфліктів на злочинність

Війни та збройні конфлікти мають значний вплив на злочинність, формуючи нові загрози та виклики. В Україні, війна на сході та анексія Криму призвели до серйозних наслідків у сфері безпеки.

1. **Торгівля людьми:** Конфлікти часто призводять до збільшення торгівлі людьми, зокрема сексуальної експлуатації та примусової праці. В Україні, зважаючи на війну, спостерігається зростання випадків торгівлі людьми, що потребує термінового реагування з боку держави та міжнародних організацій.
2. **Наркоторгівля:** В умовах нестабільності наркоторгівля стає однією з найприбутковіших злочинних діяльностей. В Україні, контроль над територіями, охопленими конфліктом, сприяє зростанню обсягів виробництва та розподілу наркотиків.

Законодавство та правозастосування

Ефективна боротьба зі злочинністю в Україні потребує сучасного законодавства та його реалізації.

1. **Законодавчі ініціативи:** В Україні були ухвалені ряд законодавчих ініціатив, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, зокрема в сферах корупції та організованої злочинності. Важливим кроком стало створення антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України.
2. **Проблеми правозастосування:** Проте, існує ряд проблем, пов’язаних з правозастосуванням, зокрема корупція в правоохоронних органах, недостатнє фінансування та недостатня підготовка кадрів. Це створює бар'єри для ефективної боротьби зі злочинністю[8, с.49].

Таким чином, кримінологічна характеристика злочинності в Україні та світі демонструє, що злочинність є багатогранним явищем, яке потребує комплексного аналізу та підходу. Ефективна боротьба зі злочинністю повинна базуватися на наукових дослідженнях, новітніх технологіях та співпраці між державними, громадськими і міжнародними організаціями. Зусилля у цій сфері повинні бути спрямовані не тільки на покарання злочинців, але й на попередження злочинності, забезпечення прав людини та відновлення соціальної справедливості.

Література

1. Transparency International. (2023). Індекс сприйняття корупції. Київ: Transparency International Ukraine.
2. Міністерство внутрішніх справ України. (2023). Статистика злочинності в Україні. Київ: МВС.
3. Баранчук, І. (2021). Кримінологія: підручник. Київ: Юрінком Інтер.
4. Рубан, О. (2022). Організована злочинність в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Журнал кримінології, 12(1), 75-98.
5. Костенко, А. (2022). Психологічні аспекти злочинності. Журнал кримінології, 5(3), 50-64.
6. Нікіфоров, О. (2022). Кіберзлочинність в Україні: сучасні виклики та відповіді. Київ: Інститут кримінології.
7. Коваленко, Т. (2023). Соціальні мережі та злочинність: нові виклики. Журнал кримінологічних досліджень, 15(2), 90-110.
8. Бондар, І. (2022). Корупція в правоохоронних органах України: виклики та перспективи. Журнал кримінологічних досліджень, 14(3), 45-65.

Богдана Солом'янюк
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Правове регулювання надання відпусток військовослужбовцям в Україні та зарубіжній досвід

Дана тема розкриває правове регулювання надання відпусток для військовослужбовців. Надання відпусток військовослужбовцям передбачається Кодексом законів про працю, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Також дане питання регулюється Конституцією України, Бюджетним кодексом України, Законом України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", Законом України "Про військовий обов’язок і військову службу".

Правове регулювання відпусток військовослужбовців є надзвичайно важливим аспектом соціально-правового захисту військовослужбовців, особливо в умовах підвищеної військової напруженості, збройних конфліктів та мобілізації. Військовослужбовці та працівники Збройних Сил України мають особливі обов'язки перед державою, а їхні права та свободи є значно більш обмеженими, оскільки вони несуть відповідальність за захист держави та її інтересів, часто ризикуючи власним життям. Однак навіть за таких обставин держава має забезпечити належний правовий захист військовослужбовців, особливо в питаннях, що стосуються їхнього здоров'я, сімейного життя та відновлення сил. Саме тому чітке правове регулювання відпусток відіграє важливу роль у забезпеченні балансу між виконанням службових обов'язків та реалізацією права на відпочинок і особисті потреби.

Згідно із законодавством України, відпустка — це встановлений період відпочинку, протягом якого працівник звільняється від виконання

трудових обов'язків з збереженням місця роботи (посади) та, у певних випадках, заробітної плати. Правове регулювання відпусток визначається Кодексом законів про працю України та Законом України "Про відпустки».

Конституція України встановлює загальне право на відпочинок для всіх громадян, включаючи право на щорічну оплачувану відпустку. Це право є основою для регулювання відпусток не лише цивільних працівників, а й військовослужбовців. Право на відпустку є елементом соціального захисту і не може бути обмежене без законних підстав, навіть на особливий період. Згідно з Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», де вказується, що у період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю двадцять чотири календарні дні за поточний робочий рік. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше двадцять чотирьох календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати. На військовослужбовців не поширюються деякі положення Кодексу законів про працю та Законів України. Військовослужбовці не мають права на участь у страйках або інших формах колективного захисту трудових прав, що є важливою відмінністю від трудових прав цивільних працівників. Під час дії воєнного стану або в умовах бойових дій відпустки можуть бути обмежені, скасовані або надані лише за нагальної необхідності, що суттєво відрізняється від регулювання для цивільних працівників. Правове регулювання відпусток військовослужбовців враховує специфіку їхньої служби та обов'язків, забезпечуючи при цьому певний баланс між правом на відпочинок та виконанням службових обов'язків.

Отож, до гарантій права на відпочинок належать гарантії нормованого службового часу, відпочинку та гарантії на відпустку: для військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової військової служби, встановлюється п’ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для військовослужбовців строкової військової служби та курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів та курсантів вищих навчальних закладів, які мають військові навчальні підрозділи, навчальних центрів (частин) - шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем. Військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби, надаються щорічні основні відпустки зі збереженням грошового, матеріального забезпечення та наданням грошової допомоги на оздоровлення у розмірі місячного грошового забезпечення. Законом України «Про соціальний та правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей» передбачене право військовослужбовців на відпустки. Військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, надаються щорічні відпустки, основні, додаткові, відпустки у зв’язку з навчанням, творчі відпустки, соціальні, а також відпустки за сімейними обставинами або з інших поважних причин без збереження грошового забезпечення. Тривалість щорічної основної відпустки для військовослужбовців, які мають вислугу в календарному обчисленні до десяти років, становить тридцять календарних днів; від десяти до

п’ятнадцяти років – тридцять п’ять календарних днів; від п’ятнадцяти до двадцяти років - сорок календарних днів; понад двадцять років – сорок п’ять календарних днів. Таким чином, право на відпочинок військовослужбовці реалізують на загальних підставах, відповідно до військового законодавства. Визначено перелік сімейних обставин, за яких військовослужбовцям надається відпустка без збереження заробітної плати (одруження, тяжкий стан здоров'я, смерть рідного або шлюбу, інші поважні причини). Відкликання військовослужбовців із щорічних основних відпусток здійснюється за рішенням Міністра оборони України, керівників центральних органів виконавчої влади та інших державних органів лише у разі проведення мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Під час перебування у відпустці військовослужбовці мають певні обмеження та зобов'язання, які пов'язані з їхнім особливим правовим статусом. Основні зобов’язання та обмеження військовослужбовців під час відпустки визначаються Законом України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють військову службу. Обмеження військовослужбовців у відпустці: можливість скасування відпустки через службову необхідність; обмеження на виїзд за кордон (тільки зі спеціальним дозволом); обов'язок бути на зв'язку; дотримання військової дисципліни; зобов'язання військовослужбовців під час відпустки; повідомлення про зміну місця перебування; повернення до служби після закінчення відпустки; заборона на участь у політичних та інших публічних заходах.

Відповідальність за порушення порядку використання відпусток військовослужбовців в Україні регулюється кількома нормативно-правовими актами, включаючи Кодекс законів про працю України, Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу", Військовий статут та інші внутрішні документи військових формувань. Основні види відповідальності за порушення порядку використання відпусток: дисциплінарна відповідальність; застереження; військовий арешт; сувора догана; виключення зі служби; адміністративна відповідальність; кримінальна відповідальність

Особливості військових відпусток в Україні та США: правова основа України: регулюється Кодексом законів про працю, Законом «Про військовий обов'язок і військову службу» та Законом «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців». В США відпустка регулюється військовими статутами та USERRA (Закон «Про право на зайнятість та працевлаштування на регульованій службі»).Типи відпусток в Україні: щорічна та основна відпустка (мінімум 30 днів), додаткова відпустка, соціальна відпустка, відпустка без збереження заробітної плати. В США: Щорічна відпустка (близько 30 днів), військова відпустка, невикористані дні можуть бути накопичені. Процедура надання відпустки в Україні : військовослужбовці подають запити, які розглядаються командуванням і можуть бути відкликані, якщо цього вимагають службові обставини. В США: запити подаються через командування, і відпустка може бути скасована під час виконання службових обов'язків. Зокрема, в Україні: відпустка може бути скасована, якщо це є оперативною необхідністю. Військовослужбовці США вільні у виборі часу

для відпустки, але можуть бути відкликані. Відповідальність в Україні: дисциплінарна відповідальність за порушення порядку надання відпустки. В США: дисциплінарні стягнення передбачені військовими статутами.

Проаналізувавши широкий обсяг інформації щодо правового регулювання надання відпусток військовослужбовцям можна зробити узагальнення, що Положення про відпустки військовослужбовців ґрунтуються на Кодексі законів про працю України, Законах України «Про військовий обов'язок і військову службу» та «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Види відпусток поділяються на щорічні основні відпустки, додаткові відпустки, соціальні відпустки та відпустки без збереження заробітної плати. Військовослужбовці подають рапорти на відпустку, які розглядаються командуванням. Відпустка може бути скасована, якщо цього вимагають службові обставини. Під час відпустки військовослужбовці повинні дотримуватися дисципліни та підтримувати зв'язок з командуванням. Ненадання відпустки, самовільне залишення місця служби та інші правопорушення тягнуть за собою дисциплінарну відповідальність. Необхідно розробити законодавство для покращення прав військовослужбовців щодо відпусток, а також запровадити нові види відпусток. Ці аспекти сформують систему відпусток, яка збалансує права військовослужбовців з потребами військової служби.

Мої пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання відпусток військовослужбовцям в Україні - це чітке визначення порядку надання відпусток, збільшення тривалості відпусток, забезпечення правової захищеності, запровадження нових видів відпусток, створити контрольні механізми за дотриманням порядку надання відпусток та їх ефективності. На моє переконання ці заходи можуть сприяти покращенню умов служби та підтримці морального духу особливого складу.

Література

1. Конституція України [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text]
2. Кодекс законів про працю України [https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/322-08#Text]
3. Закон України «Про військовий обов’язок і військову службу» [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text]
4. Закон України Про соціальний і правовий захист військовослужбовці та членів їх сімей» [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text]
5. Опанасенко О.О. «Адміністративно-правове регулювання надання відпусток для військовослужбовців під час дії особливого періоду» Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016 р., С. 46-49 [https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39593/1/%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf]

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text]
7. Кримінальний кодекс України [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text]

Андрій Стахура
аспірант кафедри адміністративно-правових
дисциплін та публічного управління
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Зарубіжний досвід досягнення гендерного паритету у поліції: окремі аспекти

Проблема гендерної рівності вже не так гостро стоїть в Україні через певні позитивні зрушення, які відбулися у нашій державі. Разом із тим законодавчі новели доволі повільно впроваджуються на організаційному рівні. Причинами цього можуть слугувати такі обставини, як: протистояння консервативного суспільства, відсутність сталої судової практики, формальність державних орієнтирів у формуванні та реалізації державної політики недискримінації за ознакою статі.

Поряд із цим повномасштабна збройна агресія, розв'язана Російською Федерацією проти України та запроваджений у зв'язку із цим особливий правовий режим воєнного стану, стали новим викликом для досягнення гендерної рівності в Україні у цілому та силах безпеки і оборони зокрема.

У зв'язку із цим представляє зацікавленість вивчення зарубіжного досвіду із досягнення гендерного паритету у поліції та оцінювання перспектив запозичення позитивних практик у діяльність Національної поліції України.

Перш за все потрібно зупинитися на гендерному паритеті як центральній категорії дослідження. Під ним варто розуміти принцип симетричного та рівноважного представлення чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя, зокрема економіці, науці, освіті, політиці [1].

Слід погодитись із тезою Н.Б. Ісакової, що гендерний паритет сьогодні перетворився на один із важливих індикаторів демократії; він став темою міжнародних зустрічей на вищому рівні, метою політики урядів, ООН, Європейського Союзу та інших міжнародних організацій [2, с. 69].

Отже, зупинимось на позитивний зарубіжних практиках досягнення гендерного паритету у поліцейських структурах.

З цього приводу А.Г. Гаркуша наголошує на тому, що у європейських державах служба жінки в поліції визнається результативною. Жінки є більш комунікабельними під час урегулювання сімейних конфліктів, робота жінок-поліцейських незамінна в роботі з жертвами насильницьких дій, з підлітками-правопорушниками. Жінки-поліцейські набагато краще складають іспити й засвоюють матеріал у ході навчання, а найголовнішим фахівчиня визнає те, що під час підготовки жінка і чоловік поліцейські проходять однаковий курс навчання, а до оцінювання їхніх компетентностей застосовуються однакові критерії [3].

Насамперед, слід зазначити про те, що до 100-річчя Інтерполу, Директорат організації з розвитку потенціалу та навчання випустив збірник під назвою «Поліцейська робота з гендерної точки зору: ініціативи правоохоронних органів з усього світу», що відображає глобальні зусилля щодо досягнення гендерної рівності. Завдяки доробку близько 50 держав, регіональних організацій та Генерального секретаріату Інтерполу, у збірнику висвітлено як поліцейські сили сьогодні: проводять роботу над збільшенням кількості жінок у всіх службах поліції; процес створення інституційних механізмів для реформування поліції; наставництво та підтримка майбутніх поколінь керівників поліції; аналіз гендерної динаміки злочинності [4].

Також, слід вказати на результати міжнародної конференції, яка була присвячена впровадженню заходів гендерної рівності в поліцейських силах (25-28.03.2024 м. Будва, Чорногорія). Її учасники відзначили перешкодами гендерній рівності у правоохоронних органах існування стереотипу, який характеризує службу в поліції як фізично важку та більш придатну для чоловіків. Внаслідок цього жінки часто займають адміністративні посади, а недостатня їхня присутність на керівних посадах, особливо в Південно-Східній Європі, посилює гендерну нерівність. Учасники визнають освіту ключовим інструментом у боротьбі зі стереотипами та упередженнями в правоохоронних органах і суспільстві загалом. Такі зусилля мають бути спрямовані на персонал правоохоронних органів і звичайних громадян, з наголосом на ранньому втручанні та стратегічному керівництві [5].

Таким чином, у складних умовах воєнного стану, коли велика частина населення задіяна у збройному спротиві військовій агресії, а інша частина виїхала за межі України, надзвичайно зростає потенціал збільшення присутності жінок у Національній поліції України для компенсації «кадрового голоду» та подолання існуючих гендерних стереотипів.

Література

1. Фоменко А.Є., Логвиненко Б.О. Гендерний паритет. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Гендерний паритет (дата звернення: 24.09.2024).

2. Ісакова Н.Б. Гендерний паритет у науці: тенденції в світі та в Україні. *Science and Science of Science* 2018. № 2 (100). С. 68-90.

3. Гаркуша А.Г. Гендерний паритет: жінка в Національній поліції України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електронне наукове фахове видання*. 2019. № 1. URL: https://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/4.pdf (дата звернення: 24.09.2024).

4. Policing with a gender perspective. Posted on 09 June 2023. URL: https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2023/Policing-with-a-gender-perspective (дата звернення: 24.09.2024).

5. Breaking stereotypes. Promoting gender equality in law enforcement in South Eastern Europe. Global Initiative against Transnational Organized Crime. Posted on 15 Apr 2024. URL: https://globalinitiative.net/announcements/promoting-gender-equality-in-law-enforcement-in-south-eastern-europe/ (дата звернення: 24.09.2024).

Вероніка Стехова
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Адаптація криміналістичної техніки до умов воєнного стану*

В умовах воєнного стану, коли порушуються звичні норми правопорядку та зростає кількість злочинів, криміналістична техніка стає надзвичайно важливим інструментом у забезпеченні правосуддя. Зростання кількості кримінальних правопорушень, зокрема військових злочинів, терористичних актів, мародерства та інших правопорушень, змінює традиційний підхід до збору доказів і проведення слідчих дій. Воєнний стан ставить нові виклики перед правоохоронними органами, які мають швидко адаптувати свої методи та підходи для ефективної боротьби зі злочинністю, зокрема військовими злочинами, терористичними актами, пограбуваннями та іншими правопорушеннями. У цьому контексті, адаптація криміналістичної техніки стає критично важливою для ефективної боротьби зі злочинністю, збереження доказової бази та забезпечення правосуддя в умовах постійної загрози.

Одним із ключових аспектів адаптації в криміналістиці є зміна методів збору та аналізу доказів. Потреба в пересувних криміналістичних лабораторіях виникає у зв'язку з, обмеженим або неможливим доступом через мінування чи активні обстрілита зростання загроз, мобільні криміналістичні лабораторії стали важливим елементом адаптації, з якими стикаються слідчі під час проведення операцій та слідчих дій. Мобільні лабораторії сприяють гнучкості розслідувань, оскільки забезпечують доступ до будь-яких віддалених місць подій і дозволяють реагувати в режимі реального часу. Це знижує ймовірність втрати критичних доказів, особливо в умовах швидких змін обстановки в зоні конфлікту. Ці лабораторії дають змогу здійснювати збір доказів та проводити оперативні експертизи безпосередньо на місці події, що зменшує ризик втрати чи пошкодження доказів через затримки або руйнування. Мобільні лабораторії оснащені сучасним обладнанням для проведення різноманітних експертиз: від балістичних і хімічних до біологічних. Така технологія дозволяє експертам виконувати необхідні процедури з високою точністю в найкоротші терміни.

Ще одним важливим фактором є використання дистанційних технологій. У випадках, коли доступ до зони конфлікту є небезпечним або взагалі неможливим, правоохоронні органи все частіше використовують безпілотні літальні апарати (дрони) для фотографування місць злочинів та моніторингу територій. Завдяки високій точності сучасних дронів та їхній здатності фіксувати найдрібніші деталі, ці інноваційні технології дозволяють отримувати ключову інформацію без фізичної присутності слідчих на місці події. Це не лише знижує ризики для життя експертів, але й мінімізує небезпеку для доказової бази. Дистанційні технології також дають можливість моніторити великі території в режимі реального часу, що сприяє більш оперативному реагуванню на події та збору доказів, які можуть бути втрачені через мінливі умови на полі бою. Таким чином, ці технології значно

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

підвищують ефективність судово-медичної експертизи і дозволяють правоохоронним органам ефективно виконувати свої обов'язки навіть у зонах підвищеної небезпеки.

У напрямку техніко-криміналістичного забезпечення необхідно активізувати наукові розробки щодо створення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію боротьби із злочинністю. До таких інноваційних продуктів можна віднести нові розроблені або прилаштовані до завдань і потреб протидії злочинності новітні техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, аналізу, оцінки та збору доказової інформації. До таких потреб можуть застосовуватися сучасні ідентифікаційні біометричні системи за ознаками людини (системи електронної ідентифікації людини за біометричними ознаками – відбитками рук пальців, ознаками зовнішності, малюнку райдужної оболонки ока, ДНК, ознаками ходи, почерку) [1, с. 89].

Адаптація криміналістичних методів також включає зміни у стратегії підготовки експертів. У військовому середовищі слідчим і експертам критично важливо не лише володіти базовими знаннями і вміннями, але й швидко реагувати на мінливі ситуації та працювати в умовах підвищеного ризику. Робота в зонах бойових дій чи на територіях, що постраждали від воєнних злочинів, вимагає специфічних навичок і гнучкості.

Одним із найважливіших завдань криміналістики є розроблення та застосування техніко-, тактико- та методико-криміналістичних засобів прийомів і рекомендацій, що дозволяють збирати, досліджувати та використовувати доказову інформацію. Відомо, що докази та доказування – основа будь-якого процесу, і від того, наскільки якісно та повно під час досудового розслідування буде зібрана доказова база, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді і швидкість досягнення мети правосуддя [2; 8]. У таких умовах гостро постає питання про підвищення ролі криміналістики у формуванні доказової бази розслідування воєнних злочинів, вчинених військовими рф в Україні. Запровадження таких освітніх програм сприятиме формуванню нового покоління експертів, які будуть здатні ефективно виконувати свої обов’язки навіть у найскладніших умовах, тим самим забезпечуючи збереження доказової бази та притягнення винних до відповідальності за скоєні злочини.

Тому адаптація криміналістичних методів до умов воєнного стану є необхідним кроком для забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю під час конфлікту. Запровадження нових технологій, навчання персоналу та модифікація методів збору та аналізу доказів є ключовими елементами цього процесу.

Література

1. Шевчук В. М. Криміналістика: традиції, новації, перспективи : добірка наук. пр. / упоряд. : Н. А. Чмутова. Харків : Право, 2020. 1280 с.

2. Журавель В. А. Окремі методики в системі криміналістичних знань. Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. 2015. Вип. 1. С. 187–200.

3. Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення до європейських стандартів у протидії злочинності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2017. Вип. 17. С. 5–12.

Ольга Стрельцова
здобувачка другого рівня вищої освіти ННІ права
та інноваційної освіти Дніпровського державного у
ніверситету внутрішніх справ

Форми домашнього насильства в Україні: актуальні проблеми та протидії*

Проблем домашнього насильства є однією з актуальних і потребує ретельного вивчення, бо виходить на перший план разом з вивченням таких проблем, як організована злочинність та міжнародний тероризм. Проблема домашнього насильства ускладнюється додатково ще й тим, що значна частина суспільства має переконання, домашнє насильство - це приватна справа, то не варто в неї втручатися. Щодо жертв насильства слід визначити їх як: представники неблагополучних верств населення, молоді жінки, «діти вулиці», люди похилого віку [1].

В суспільстві переважає насильство по відношенню до неповнолітніх та домашнє насильство. Статистика свідчить, що від домашнього насильства в світі потерпає більше жінок, ніж від інших злочинів - пограбувань, зґвалтування незнайомими, разом узятих. В індустріально розвинутих країнах показник смертності жінок у віці 15-44 років складає 19 % і припадає на зґвалтування та насильство у сім'ї (вони помирають внаслідок травм і хвороб, спричинених актами насильства). Жахливі данні констатують, що кожні 9 секунд у світі жінка страждає від побоїв чоловіка чи того, з ким вона проживає. 32 % вагітних жінок терплять побої. В Україні зазнають знущання в сім'ї 68 % жінок, у тому числі 20 % постійно (за дослідженнями Інституту соціологічних досліджень НАН України) і лише 10 % з 1 млн. жінок наважуються повідомляти про насильство. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в редакції від 01.01.2020 р. № 2229-VIII [2] визначає наступні форми домашнього насильства [3]: фізичне – форма домашнього насильства, що включає правопорушення насильницького характеру такі як штовхання, ляпаси, стусани, незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, заподіяння смерті); сексуальне – форма домашнього насильства, що включає правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності; психологічне – форма домашнього насильства, яка викликала у постраждалої особи побоювання за свою безпеку, призвели до емоційної невпевненості і завдали шкоди психічному здоров'ю особи через словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування та інші діяння, спрямовані на обмеження та контроль; економічне – форма домашнього насильства має в основі

* Науковий керівник - *Сергій Ісланкін*, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

правопорушення економічного характеру і включає умисне позбавлення їжі, одягу, коштів, житла, чи документів, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування, заборону працювати або примушування до праці, заборону навчатися.

Жертви домашнього насильства у більшості випадків не вірять у те, що у них є право на захист і викликає страх негативної оцінки суспільства [4]. На щастя в Україні спостерігається зростання рівня правосвідомості серед населення та збільшення інформування стосовно відповідальності за його скоєння. Еволюціонує і кількість звернень жертв домашнього насильства до правоохоронних органів.

Отже, проблема домашнього насильства є актуальною для українського суспільства бо є доволі розповсюдженим явищем. Найбільше страждають саме від психологічного і фізичного домашнього насильства. Необхідним і важливим напрямком, на мою думку є проведення роз'яснювальної роботи серед населення для полегшення виявлення випадків домашнього насильства і розуміння його форм.

Література

1. Кримінологія / за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2020. С. 303-317.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України в ред. від 01.01.2020 № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229- 19#Text (дата звернення: 03.10.2024).

3. Статистична інформація Генеральної прокуратури України: веб-сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/1stat (дата звернення: 03.10.2024).

4. Головкін Б.М. Як стають жертвами злочинів. Проблеми законності. Вип. 136. 2017. С. 161-172.

Ксенія Терещенко

здобувачка вищої освіти 3 курсу Навчально - наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Шляхи боротьби з кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України*

Національна безпека є ключовим пріоритетом держави, особливо в умовах збройної агресії та воєнного стану. В сучасних умовах Україна стикається з різними загрозами, включаючи диверсійні та шпигунські дії, колабораціонізм, а також інші кримінальні правопорушення, які загрожують державній незалежності, територіальній цілісності та суверенітету. Вивчення шляхів боротьби з такими кримінальними правопорушеннями є особливо важливим з огляду на потребу вдосконалення правової бази, ефективності правоохоронних органів та злагодженості дій силових структур під час воєнного стану. Крім того, виникає необхідність розробки нових

* Наукова керівниця – *Ірина Шило*, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

підходів до протидії цим загрозам, зважаючи на нові методи ведення гібридної війни та активну роль інформаційних і кіберзагроз, що використовуються противником.

Національна безпека – це ключовий елемент, завдяки якому держава має можливість не тільки ефективно захищати свої кордони та громадян, але й створювати умови для стабільного розвитку та забезпечення основних прав і свобод. Дотримання принципів правової держави є важливою складовою національної безпеки, оскільки саме завдяки їх реалізації країна може зберігати політичну стабільність, соціальний порядок і економічний прогрес [1, с. 381].

Після початку повномасштабної російської агресії проти України, Верховна Рада була змушена внести важливі зміни до Кримінального кодексу України. Ці зміни вдосконалили положення Особливої частини Кодексу, які стосуються кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки. До Кримінального кодексу України було внесено низку змін, спрямованих на боротьбу зі злочинами, що вчиняються під час воєнного стану. Зокрема, статтю 161 доповнено положенням, яке криміналізує умисні дії, спрямовані на розпалювання регіональної ворожнечі. Крім того, кодекс доповнено новими статтями: 435-1, що передбачає відповідальність за образу честі та гідності військовослужбовця або погрозу йому, та 436-2, яка встановлює покарання за виправдовування чи заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України і глорифікацію її учасників[2]. Нововведення посилили покарання за шпигунство, диверсії, колабораціонізм та інші дії, які загрожують суверенітету і територіальній цілісності України, що стало важливим кроком у боротьбі з новими викликами в умовах воєнного стану.

Шляхи боротьби з кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України в умовах війни охоплюють широкий спектр заходів, спрямованих на захист держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Першим і найважливішим напрямом є посилення правоохоронних органів, зокрема, підвищення їхньої здатності реагувати на загрози. Це передбачає вдосконалення правоохоронної діяльності, збільшення фінансування та ресурсного забезпечення, а також підготовку кадрів для протидії новим видам кримінальних правопорушень, таких як шпигунство, державна зрада, тероризм і саботаж.

Другий ключовий аспект — це посилення інформаційної безпеки та протидія кібератакам. Військові дії супроводжуються спробами противника дестабілізувати інформаційний простір країни. У цьому контексті важливо розвивати співпрацю між органами безпеки та спеціалізованими службами для виявлення та нейтралізації кіберзагроз, дезінформації та пропаганди, спрямованої на підрив національної безпеки. Крім того, важливо вдосконалювати законодавство щодо відповідальності за кіберзлочини та інформаційні маніпуляції.

Для посилення боротьби з дезінформацією та протидії поширенню російських наративів в Україні було створено Центр протидії дезінформації (ЦПД) як робочий орган Ради національної безпеки та оборони (РНБО). Основна функція ЦПД полягає в аналізі та прогнозуванні загроз інформаційній безпеці держави, а також у розробці політик для їхньої

нейтралізації. Водночас ЦПД не має виконавчих повноважень, його роль полягає в координації дій. У квітні 2023 року депутати зареєстрували законопроєкт №9223, який передбачає кримінальну відповідальність за поширення недостовірної інформації в соціальних мережах, що загрожує національній безпеці України [3].

Третій напрям полягає у зміцненні міжнародної співпраці для ефективної боротьби з кримінальними правопорушеннями проти державної безпеки. Це включає обмін інформацією з міжнародними партнерами, спільні операції з протидії міжнародному тероризму та злочинним групам, які діють за межами України, але становлять загрозу її безпеці. Умови війни вимагають активного залучення міжнародної підтримки як у вигляді матеріальної допомоги, так і через політичну та військову співпрацю.

Нарешті, важливою складовою боротьби є робота з населенням для запобігання злочинам проти основ національної безпеки. Це включає підвищення рівня обізнаності громадян про такі злочини, впровадження програм патріотичного виховання та зміцнення довіри до державних інститутів. Активна участь населення у виявленні загроз і співпраця з правоохоронними органами може значно підвищити ефективність заходів безпеки в умовах війни [4, с. 23].

Таким чином, шляхи боротьби з кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки України, доречно зазначити, що у сучасних умовах війни ці заходи мають бути системними та багато векторними. Важливою складовою є посилення роботи правоохоронних органів, розбудова кібербезпеки, активна міжнародна співпраця та участь громадян у виявленні загроз. Поєднання правових, інформаційних і оперативних методів дозволяє Україні ефективніше протидіяти кримінальним правопорушенням, що підривають державний суверенітет, водночас зміцнюючи позиції в глобальному безпековому контексті.

Література

1. Кузнецов В.В., Сийплокі М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету,* 2022. Вип. 70. Серія ПРАВО. С. 381–388.

2. Кримінальний кодекс України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України 3562-IX від 06.02.2024 року URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41788

4. Чорний Р.Л. Поняття, система та кримінально-правова характеристика складів злочинів проти основ національної безпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук.: 12.00.08; МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. 42 с.

Дмитро Ткаченко
студент 2 курсу юридичного факультету
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень як завдання кримінального права

Кримінальне право є однією з найважливіших галузей правової системи, що спрямована на забезпечення правопорядку та безпеки суспільства. Основною метою кримінального права є охорона прав і свобод людини, суспільних інтересів та держави від злочинних посягань. Одним з ключових завдань цієї галузі є запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Це завдання має першорядне значення, оскільки будь-яка кримінальна відповідальність, по суті, є реакцією на вже скоєний злочин, а запобігання — це стратегія, що дозволяє уникнути його скоєння[1, с. 45].

Запобігання вчиненню кримінальних правопорушень займає центральне місце в системі завдань кримінального права. Саме ця функція покликана мінімізувати кількість злочинів у суспільстві шляхом встановлення чітких юридичних меж, визначення кола суспільно небезпечних діянь та відповідних покарань за їх скоєння. Кримінальні санкції, передбачені законом, виконують превентивну функцію, стримуючи потенційних правопорушників від вчинення злочинів через страх перед відповідальністю.

- Загальна превенція — це вплив на суспільство в цілому, який досягається через криміналізацію певних дій та встановлення покарань за їх вчинення. Вона спрямована на запобігання злочинам через створення страху перед наслідками злочинної поведінки.
- Спеціальна превенція — спрямована безпосередньо на осіб, які вже скоїли злочини, і має на меті запобігання їх повторному скоєнню. Досягається це через ізоляцію правопорушників, а також виправлення їх шляхом покарань або інших заходів впливу, як-от реабілітація.

Кримінальні норми виконують роль юридичного бар'єра, який окреслює межі дозволеної та недозволеної поведінки. Систематизація злочинів та покарань у Кримінальному кодексі дозволяє чітко визначити, які дії є небезпечними для суспільства і тому підлягають кримінальній відповідальності. Це формує у громадян правосвідомість і розуміння неприпустимості порушення закону.

Важливим аспектом запобігання злочинам є детермінація злочинної поведінки, що дозволяє визначити причини і умови, які сприяють вчиненню злочинів. Вивчення цих факторів дає можливість розробити ефективні правові механізми для їх усунення або зменшення їхнього впливу на потенційних правопорушників[2, с. 123].

Однією з головних функцій покарання є попередження злочинів як з боку суспільства в цілому (загальна превенція), так і з боку конкретних осіб (спеціальна превенція). Покарання як захід державного примусу спрямоване не лише на те, щоб відновити справедливість і забезпечити відповідальність за вчинене правопорушення, але й на те, щоб вплинути на свідомість потенційних правопорушників, формуючи в них страх перед правовими наслідками.

Засоби покарання можуть включати:

- позбавлення волі,
- обмеження волі,
- штрафи,
- конфіскацію майна,
- виправні роботи тощо.

Ці заходи покликані виконати дві основні функції: покарати злочинця і водночас запобігти новим правопорушенням.

Кримінальне право повинно не тільки реагувати на вже скоєні злочини, але й відігравати роль профілактичного інструменту. Ефективна профілактика злочинності полягає у вжитті заходів, спрямованих на усунення або зменшення криміногенних факторів, таких як соціальна нерівність, бідність, безробіття, низький рівень освіти тощо. Сучасні підходи до профілактики злочинності включають тісну співпрацю з іншими галузями права (цивільне, трудове, адміністративне), а також використання програм соціального захисту і реабілітації.

Такі заходи, як соціальна реабілітація, психологічна підтримка, освітні програми та програми зайнятості, можуть мати значний вплив на зниження рівня злочинності. Це дозволяє не тільки зменшити кількість правопорушників, але й сприяє інтеграції соціально вразливих верств населення у суспільне життя, що також є важливим компонентом превенції[3, с. 141].

Запобігання злочинам здійснюється на декількох рівнях. По-перше, кримінальне право встановлює перелік діянь, які визнаються злочинами, і визначає санкції за їх скоєння. Це створює правову основу для регулювання поведінки громадян, формуючи у них усвідомлення, що певні дії є неприпустимими і тягнуть за собою відповідальність. Встановлені покарання мають стримувальний ефект, оскільки більшість людей уникає злочинної діяльності через страх перед покаранням.

По-друге, ефективне запобігання злочинності вимагає роботи правоохоронних органів, що повинні не лише реагувати на вже скоєні злочини, а й вживати профілактичних заходів. Сюди відноситься робота поліції, яка патрулює громадські місця, забезпечує порядок на масових заходах і запобігає злочинам через активну присутність та спостереження.

Крім того, важливу роль у запобіганні злочинам відіграє система правосуддя, яка оперативно реагує на порушення закону та забезпечує невідворотність покарання для винних. Швидка і справедлива реакція судової системи підвищує рівень довіри громадян до закону і служить сигналом для потенційних правопорушників про неприпустимість злочинної діяльності[4, с. 63].

Отже, запобігання вчиненню кримінальних правопорушень є складним і багатогранним завданням кримінального права. Воно включає в себе створення чіткої системи норм, що визначають кримінально карану поведінку, застосування покарань, які виконують як репресивну, так і виховну функцію, а також впровадження заходів профілактики злочинності. Ефективна реалізація цього завдання можлива лише за умов комплексного підходу, що включає правове регулювання, соціальні та економічні реформи, а також ефективну роботу правоохоронних органів.

Література

1. Рось, А. В., Р. М. Балац. Запобігання кримінальним правопорушенням як одне із завдань кримінального судочинства. 2020. с. 45
2. Ковальчук, В. С. Кримінально-процесуальні засади діяльності прокурорів щодо запобігання злочинності в установах виконання покарань України. 2023. с. 122-125.
3. Бандурка, С. С. Захист прав і свобод людини шляхом усунення причин і умов кримінальних правопорушень. 2023. с. 141
4. Гумін, О. М., А. І. Нємцев. Взаємодія кримінального права з суміжними галузями права. 2020. с. 63

Софія Ткаченко

студентка 4 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Правові засади адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства[*]

Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення являє собою комплекс суспільних відносин, у межах яких застосовуються адміністративні заходи впливу за винні та протиправні діяння, що порушують встановлені законодавством норми використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки та захисту екологічних прав громадян. Склади адміністративних правопорушень у сфері екології, види стягнень за їх вчинення, а також уповноважені державні органи та порядок застосування адміністративної відповідальності регламентуються Кодексом України про адміністративні правопорушення. Зокрема, глава 6 охоплює порушення права державної власності на природні ресурси (ст. 47–50, ст. 514), тоді як глава 7 стосується правопорушень у сфері охорони природи, використання природних ресурсів і охорони культурної спадщини [1, 325-327].

Адміністративні правопорушення класифікуються за різними сферами: використання та охорона земель (ст. 52–56), надр (ст. 57–58-1), вод (ст. 59–62), лісів і рослинного світу (ст. 63–77-1), атмосферного повітря (ст. 78–81), поводження з відходами (ст. 82–82-8), небезпечними пестицидами та агрохімікатами (ст. 83), тваринного світу (ст. 85–89), об'єктів Червоної книги України (ст. 90), біологічної безпеки (ст. 90-1), природно-заповідного фонду (ст. 91), екологічної безпеки та екологічних прав громадян (ст. 91-1–91-6), а також охорони культурної спадщини (ст. 92–92-1) [3].

Екологічні адміністративні правопорушення також можуть мати місце у промисловості, будівництві, сільському господарстві та інших сферах (гл.

[*] Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

8–9), наприклад, у випадках знищення зелених насаджень (ст. 153) або порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (ст. 1729-2) [3].

До суб'єктів адміністративної відповідальності належать громадяни та посадові особи, при цьому обговорюється питання визнання юридичних осіб суб'єктами екологічних правопорушень. До адміністративних заходів впливу за вчинення екологічних правопорушень належать штрафи, конфіскація незаконно добутих ресурсів і знарядь правопорушення, позбавлення спеціальних прав, обмеження чи припинення діяльності шляхом анулювання ліцензій. Згідно зі ст. 68 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", незаконно добуті ресурси підлягають безоплатному вилученню, а знаряддя правопорушення – конфіскації, а доходи від їх реалізації спрямовуються до місцевих екологічних фондів [2].

Застосування адміністративних заходів здійснюється державними інспекторами, адміністративними комісіями рад, органами, що видають дозволи, та судами відповідно до норм чинного законодавства [3].

Для застосування адміністративної відповідальності б доречним застосовувати судову практику Верховного Суду.

Проаналізувавши доповідь судді Верховного Суду у Касаційному господарському суді, яка взяла участь у панельній дискусії VIII Харківського міжнародного юридичного форуму «Правова охорона довкілля в умовах війни, повоєнного відновлення та європейської інтеграції України» можна сказати наступне [4].

Можна навести актуальну судову практику у сфері захисту довкілля, яка в майбутньому може бути корисною не лише суддям, адвокатам та правникам, але і громадянам, права яких було порушено внаслідок військової агресії рф проти України.

Зокрема, була наведена постанова КГС ВС від 19 вересня 2024 року у справі № 918/1356/23. У цій постанові КГС ВС чітко зазначив про важливість дотримання місцевими органами влади обов’язків щодо охорони лісів. Це рішення закріплює відповідальність місцевої влади за всі лісові ресурси на її території незалежно від їх формального статусу [5].

У постанові КГС ВС від 27 березня 2024 року у справі № 908/65/23 ВС дійшов висновку, що постійні лісокористувачі несуть повну відповідальність за стан лісових насаджень на всій території. Бездіяльність лісокористувачів може прирівнюватися до прямої провини, якщо вона призводить до збитків[6].

Щодо важливості дотримання екологічних норм підприємствами в постанові від 27 березня 2024 року у справі № 904/1942/23 КГС ВС вказав, що перевищення встановлених екологічних стандартів викидів забруднювальних речовин призводить до обґрунтованих вимог з боку екологічних інспекцій щодо відшкодування збитків [7].

В іншій справі (постанова КГС ВС від 27 червня 2024 року у справі № 904/3063/23) ВС акцентував на важливості точного та пропорційного до фактичних наслідків розрахунку шкоди, спричиненої порушенням екологічних норм [8].

Крім того, у постанові від 23 квітня 2024 року у справі № 911/1549/22 КГС ВС вказав на важливість точного документування екологічних правопорушень для успішного відшкодування збитків [9].

Також окремо увага була приділена постанові Касаційного адміністративного суду у складі ВС від 21 червня 2023 року у справі № 420/2910/22. Цим рішенням установлено, що виконавчі органи місцевого самоврядування несуть пряму відповідальність за екологічну безпеку на своїх територіях і зобов'язані вживати заходів для усунення екологічних проблем [10].

Не менш важливими є постанови КАС ВС від 31 серпня 2023 року у справі № 640/20914/21, від 23 лютого 2024 року у справі № 400/3940/21 та від 6 травня 2024 року у справі № 300/2415/23. У них викладені правові висновки ВС у галузі захисту довкілля, зокрема щодо зупинення діяльності підприємств у сфері поводження з небезпечними відходами в разі виявлення порушень, які становлять загрозу довкіллю.

І виходячи з цього можна зазначити зі слів судді, що наразі в національній судовій практиці немає такої категорії справ, яка стосується захисту довкілля внаслідок воєнних дій. Водночас згідно зі статистикою з 2022 року до касаційної інстанції дійшло лише 50 справ щодо порушення екологічного законодавства. Однак, за словами судді, є надія, що згодом таких справ стане значно більше, адже судова система, як і держава загалом, не може стояти осторонь процесів, які відбуваються у світі, оскільки питання захисту довкілля є глобальним і йому приділяється значна увага на міжнародному рівні [4].

Узагальнюючи, можна наголосити на важливості застосовування ВС у своїх рішеннях міжнародних документів для того, щоб суди першої та апеляційної інстанцій могли використовувати таку практику на своїх рівнях з метою ефективного захисту довкілля, особливо в контексті воєнних дій та відновлення країни [4].

І також підсумовуючи, хотіла б зазначити, що адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення в Україні є важливим інструментом правового регулювання охорони довкілля та природних ресурсів. Вона включає адміністративні заходи впливу на осіб, винних у порушенні встановлених екологічних норм, і спрямована на забезпечення екологічної безпеки та дотримання екологічних прав громадян. Регулювання таких правопорушень визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення, зокрема главами, що охоплюють порушення в різних сферах охорони довкілля, таких як використання землі, вод, лісів, атмосферного повітря, а також поводження з відходами та охорона культурної спадщини.

Таким чином, судова практика Верховного Суду сприяє вдосконаленню правового регулювання екологічної сфери та забезпеченню ефективного захисту довкілля, особливо в контексті воєнних дій. Це допомагає не тільки захищати екологічні права громадян, а й сприяти міжнародному співробітництву в рамках екологічної безпеки та відновлення країни.

Літеартура

1. Хом’яченко С.І., Пташніченко Т.В. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення//Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми: VII Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2017 р.: тези доповіді–Тернопіль: Вектор, 2017.–Т. ІІ.–С. 325-327.
2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища". Веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text
3. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2021. – 190 с.
4. Актуальна судова практика у сфері захисту довкілля: суддя ВС розповіла про нові правові стандарти. Веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1678488/
5. Постанова від 19.09.2024 по справі 918/1356/23 Касаційний Господарський суд Верховного суду.
6. Постанова суду № 908/65/23 від 27.03.2024 Касаційний Господарський суд Верховного суду.
7. Постанова від 27 березня 2024 року у справі № 904/1942/23 КГС ВС
8. Постанова КГС ВС від 27 червня 2024 року у справі № 904/3063/23
9. Постанова від 23 квітня 2024 року у справі № 911/1549/22 КГС ВС
10. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі ВС від 21 червня 2023 року у справі № 420/2910/22.

Вікторія Токар
студентка 2 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Електронна демократія в Україні як інструмент ефективного народовладдя

Відповідно до Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. При цьому можливість безпосереднього впливу народу на прийняття рішень як загальнодержавного значення так і місцевого обмежена. Більшість владних рішень від імені народу приймають його уповноважені представники.

Сучасні ж інформаційні технології дають можливість громадянам більш активно брати участь у публічному житті на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Відповіддю держави на цей виклик часу стала Концепція розвитку цифрової демократії, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. Відповідно до цього документу електронна демократія це форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого

застосування інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень. Реалізовуючи дану Концепцію, Міністерство цифрової трансформації України спільно з міжнародними партнерами впроваджує та розвиває такі інструменти електронної демократії, як електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі. Як результат – зростання Індексу розвитку електронного урядування (EGDI) на 52 позиції у порівнянні з 2018 р. (у 2024 р. Україна посіла 30 місце в цьому рейтингу). При цьому за рівнем залученості громадян до державних процесів через онлайн-платформи (E-Participation) Україна вийшла на 1 місце. Водночас, доводиться констатувати, що громадяни все ще обмежені в можливостях прямого й безпосереднього впливу на владні рішення як на місцевому або регіональному, так і на загальнодержавному рівнях публічного життя. Не зважаючи на задекларованe у згаданій концепції залучення громадян до державного управління, воно все ще здійснюється уповноваженими народом представниками й призначеними без його участі посадовцями [1; 2; 4].

На нашу думку, інструментом ефективного народовладдя може стати електронне дистанційне голосування, тобто голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів. Такий спосіб волевиявлення є зручним і не вимагає залучення значних коштів. Для створення механізмів (у тому числі й правових) електронних виборів Україна може використати вже існуючі рекомендації Ради Європи щодо запровадження електронного голосування, а також досвід зарубіжних країн, які мають позитивну практику електронного голосування, зокрема Естонії [2; 3].

Водночас, широке впровадження процедури електронного дистанційного голосування має стати наслідком серйозної виборчої реформи. Зміни варто здійснювати після ретельного вивчення та широкої суспільної дискусії. Не зважаючи на усю простоту і зручність електронного дистанційного голосування, воно може стати інструментом ефективного народовладдя лише в умовах прозорості, законності, рівності можливостей, контролю з боку громадянського суспільства. Тому важливим завданням усіх свідомих громадян є підтримка і розвиток демократії. Лише від нас залежить, чи ми будемо жити в умовах справжнього народовладдя, чи цифрової диктатури.

Література

1. Мирчук Р. Україна — п'ята країна у світі за рівнем розвитку цифрових державних послуг. URL: https://minfin.com.ua/ua/2024/09/20/135932338/

2. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text

3. Семенець Д.С., Михайліченко М.А. Електронні вибори: сучасний інститут демократії чи втрата довіри виборців. *Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ* (Суми, 14-16 травня 2024 р.). С.683.

4. UN E-Government Knowledgebase. URL: http://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/

Олександр Троян
студент 2 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Особливості та перспективи розвитку інституту емфітевзису

У сучасному світі, де раціональне використання земельних ресурсів стає все більш актуальним, емфітевзис набуває нового значення. Особливо це стосується країн з потужним аграрним потенціалом, таких як Україна.

Правова природа емфітевзису полягає в поєднанні елементів оренди та власності: з одного боку, емфітевт не є власником землі, але з іншого - має широкі повноваження щодо її використання, включаючи можливість відчуження права емфітевзису та його передачі у спадок.

Історія емфітевзису починається в Римській імперії, де він виник як форма довгострокового користування землею з метою її освоєння та підвищення продуктивності. У той час власники великих земельних володінь передавали їх у користування особам, які були здатні забезпечити їх обробіток та розвиток. Емфітевт отримував право користування землею на тривалий період, сплачуючи власнику фіксовану ренту.

У середньовіччі емфітевзис став одним із основних інструментів аграрних відносин у Європі. Він сприяв розвитку сільського господарства та забезпечував соціально-економічну стабільність. Емфітевт мав стимул інвестувати в землю, оскільки міг розраховувати на довгострокове користування та отримання прибутку від своєї праці.

В українських землях інститут емфітевзису також був відомий, особливо в західних регіонах, де діяли правові системи, запозичені з європейських країн. Після встановлення радянської влади емфітевзис був ліквідований, оскільки не відповідав принципам соціалістичного землекористування. Однак з прийняттям Цивільного кодексу України у 2003 році інститут емфітевзису був відроджений, що відкрило нові можливості для розвитку аграрного сектора.

Українське законодавство встановлює, що емфітевзис може бути встановлений на підставі договору між власником земельної ділянки та емфітевтом. Договір емфітевзису повинен бути укладений у письмовій формі та підлягає державній реєстрації, що забезпечує його юридичну силу та захист прав сторін.

Однією з ключових особливостей емфітевзису є його довгостроковість. Строк дії емфітевзису може бути визначеним або невизначеним, але загалом не може перевищувати 100 років. Це дозволяє емфітевту планувати свою діяльність на тривалий період, інвестувати в розвиток землі та інфраструктури.

Емфітевт має право відчужувати своє право користування земельною ділянкою, передавати його у спадок або закладати. Це робить емфітевзис привабливим інструментом для залучення інвестицій та розвитку сільського господарства. Водночас емфітевт зобов'язаний дотримуватися умов договору та законодавства, забезпечувати раціональне використання землі та збереження її родючості.

Незважаючи на потенційні переваги, емфітевзис в Україні стикається з низкою проблем, які обмежують його застосування. Однією з головних є недостатня деталізація правового регулювання. Чинне законодавство не містить вичерпних положень щодо порядку укладення, виконання та припинення договорів емфітевзису, що призводить до правової невизначеності та ризиків для учасників правовідносин.

Крім того, існує проблема недостатнього контролю за використанням земельних ділянок, переданих за договорами емфітевзису. Це може призводити до порушень умов договору, нецільового використання землі та її деградації. Відсутність ефективних механізмів контролю та відповідальності ускладнює забезпечення раціонального землекористування.

Низький рівень обізнаності громадян та підприємств про можливості та переваги емфітевзису також є суттєвим бар'єром. Багато потенційних користувачів землі не знають про цей інститут або не розуміють його правову природу, що обмежує його застосування на практиці.

Для розкриття потенціалу емфітевзису в Україні необхідно здійснити комплекс заходів. По-перше, слід вдосконалити законодавчу базу, детально регламентувавши всі аспекти правовідносин, пов'язаних з емфітевзисом. Це включає розробку чітких процедур укладення та реєстрації договорів, визначення прав та обов'язків сторін, механізмів контролю та відповідальності.

По-друге, важливо посилити державний нагляд за використанням земельних ділянок, переданих за договорами емфітевзису. Встановлення ефективних механізмів контролю та притягнення до відповідальності за порушення умов договору забезпечить раціональне використання землі та її збереження для майбутніх поколінь.

По-третє, необхідно підвищити рівень обізнаності суспільства про емфітевзис. Проведення інформаційних кампаній, семінарів та тренінгів для фермерів, підприємців та громадян допоможе поширити знання про цей інститут та його переваги.

Крім того, слід розглянути можливість державної підтримки проектів, що реалізуються на основі емфітевзису, особливо в сферах, що є пріоритетними для держави. Це може стимулювати інвесторів та сприяти розвитку аграрного сектора та інфраструктури.

Емфітевзис є важливим правовим інструментом, який може сприяти ефективному використанню земельних ресурсів та розвитку аграрного

сектора в Україні. Історичний досвід та практика інших країн свідчать про його потенціал у залученні інвестицій, забезпеченні стабільності землекористування та підвищенні продуктивності сільського господарства.

Для реалізації цього потенціалу необхідно вдосконалити правове регулювання емфітевзису, посилити державний контроль та підвищити рівень обізнаності суспільства. Комплексний підхід до вирішення цих завдань дозволить розкрити можливості емфітевзису та забезпечити його ефективне застосування в інтересах економічного розвитку країни та добробуту її громадян.

Тимофій Федоренко, Максим Кирстя
курсанти III курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, як елемент забезпечення правопорядку*

Розшук осіб, які переховуються від слідства та суду, є одним із ключових елементів оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції. Успішне вирішення цього завдання забезпечує реалізацію принципу невідворотності покарання та підтримання правопорядку. Особливості розшукової роботи визначаються складністю і непередбачуваністю поведінки осіб, що ухиляються від правосуддя, а також необхідністю швидкого та ефективного застосування сучасних методів і технологій. Аналіз цих аспектів дозволяє підвищити ефективність розшукових заходів та сприяти вдосконаленню правоохоронної діяльності в цілому.

Особливості розшуку полягають у необхідності гнучкого використання оперативно-розшукових заходів, адаптованих до конкретних умов, у яких перебуває особа, що переховується. Водночас важливо враховувати ризики та виклики, пов'язані з можливим перетином національних кордонів, використанням підроблених документів або зміною зовнішності. Це вимагає від оперативних підрозділів високого рівня професіоналізму, координації зусиль між різними правоохоронними органами та застосування сучасних технологій.

Хочемо зауважити, що одним із ключових принципів оперативно-розшукової діяльності є принцип конспірації. Проведення пошукових та оперативно-розшукових заходів без урахування конспірації є неефективним. Під час проведення будь-яких заходів, спрямованих на встановлення місцезнаходження осіб, які ховаються від слідчих органів чи суду, ухиляються від кримінального покарання, або осіб, які зникли безвісти, має бути забезпечена конспірація у заходах, що вживаються. Слушною є думка О. О. Сухачова, згідно з якою «…відсутність належного наукового забезпечення організації конспірації діяльності оперативних підрозділів призводить до серйозних проблем у їхній роботі: провалу окремих оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій,

* Науковий керівник – *Володимир Олексенко*, старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

недосягнення результатів тривалих оперативних розробок, невиконання завдань кримінального провадження, а також до поранень чи навіть загибелі оперативних працівників» [1, с. 277].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [2].

Тому при проведенні пошукових заходів оперативні підрозділи Національної поліції України повинні збирати різну інформацію (фактичні дані, події), яка може бути використана у наступних правоохоронних операціях, зокрема для визначення місцезнаходження розшукуваних осіб, а саме: адреса реєстрації фізичної особи; реєстрація транспортного засобу; реєстрація к дозвільній системі: мисливська нарізна і гладкоствольна зброя; вітчизняний пристрій для стрільби патронами із гумовим або металевим снарядом, що має аналогічні характеристики нелетальної дії; відомості про осіб, відповідальних за адміністративні правопорушення тощо [3 с. 506].

Практика правоохоронних органів засвідчує широке використання інформації та даних, що містяться в інформаційно-пошукових системах. Сучасні інформаційні технології надають можливість отримати всю інформацію в інформаційній базі даних про конкретну людину в наскрізному режимі (наприклад, шляхом запиту прізвища, імені, по батькові). Це суттєво полегшить реалізацію аналітичної роботи з організації пошуків людей, які переховуються від слідчих органів та судів, які відбувають кримінальні покарання, та осіб, які зникли безвісти.

Категорії осіб, які підлягають розшуку, охоплюють широкий спектр суб'єктів, щодо яких правоохоронні органи здійснюють заходи щодо встановлення їх місця перебування або затримання. До цих категорій належать підозрювані у вчиненні кримінальних правопорушень, обвинувачені, які ухиляються від правосуддя, особи, що втекли з-під варти, а також зниклі безвісти, зокрема ті, чия відсутність може бути пов'язана з насильницькими діями. Виявлення та затримання таких осіб є важливим елементом забезпечення правопорядку та безпеки, а також дотримання принципу невідворотності покарання за скоєні злочини.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне, наголосити на тому, що розшук осіб є важливим елементом забезпечення правопорядку та правосуддя в будь-якій державі. Це правовий інститут, який включає комплекс оперативно-розшукових, процесуальних та адміністративних заходів, спрямованих на встановлення місцезнаходження осіб, які зникли безвісти, ухиляються від правосуддя, або підозрюються в скоєнні злочину. Правові основи розшуку осіб визначаються національним законодавством, зокрема кримінально-процесуальним кодексом, законами про оперативно-розшукову діяльність, а також міжнародними правовими актами, такими як Конвенція про міжнародний розшук осіб. Ефективність розшукових заходів значною мірою залежить від дотримання прав та свобод громадян,

закріплених у Конституції та міжнародних договорах, що забезпечує баланс між потребами безпеки та захистом прав людини

Література

1. Сухачов О. О. Теоретичні засади організації конспірації діяльності оперативних підрозділів / О. О. Сухачов // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. – Харків : ХНУВС, 2015. – С. 277–279.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 07.07.1992 № 2549-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення 30.08.2024).

3. Олексенко В. Г. Проблемні питання документування оперативними підрозділами злочинів, пов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Юридичний науковий електронний журнал № 8. 2022. С. 505-508.

Анастасія Філіпчук
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Особливості укладання трудового договору в умовах воєнного стану

Сьогодення заставляє нас оцінювати умови праці у різних ситуаціях і зараз , як ніколи це актуально, оскільки під час війни ризики для обох сторін — працівника і роботодавця — збільшуються. Трудовий договір є юридичним документом, який гарантує захист прав працівника: чіткі умови праці, оплата, соціальні гарантії тощо. Для роботодавця це також забезпечує юридичні основи управління персоналом і дає можливість убезпечити себе від конфліктних ситуацій.

Відповідно до українського законодавства - воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4] .

Право на працю є основним конституційним правом громадян України. Воно проголошене ст. 43 Конституції України, визначається за кожною людиною і становить собою можливість заробляти на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку погоджується [1, ст.43].

Трудова діяльність є вкрай важливою складовою життя людини, певною соціальною гарантією забезпечення отримання заробітної плати на своє існування. Завдяки праву на оплачувану працю людина може

реалізовувати свої фізичні потреби, духовні інтересу. Будь-яка суспільно корисна праця має велике значення в житті людини, суспільства та держави.

В Україні право на працю переважно реалізується шляхом укладання трудового договору. Правовідносини, що виникають на підставі трудового договору дозволяють проявити свої здатності у обраній трудо-правовій сфері. Довгий час правове регулювання трудових правовідносин було доволі усталеним. Втім сьогодення змусило передивитися деякі законодавчі постулати, в тому числі галузь трудового законодавства.

Для усунення певних непорозумінь у трудових відносинах на початоку воєнного стану було ухвалено спеціальний закон "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану". Закон України від 15 березня 2022 року [5].

Даний закон впровадив новаторський підхід до регулювання різних аспектів трудових договорів. Зокрема зазначу основні зміни ,які можна виділити . Працівника можуть перевести на іншу роботу, не передбачену умовами його трудового договору, без його згоди. Однак це можливо лише за умови, що таке переведення необхідне для запобігання або ліквідації наслідків бойових дій чи через обставини, що загрожують життю, здоров'ю .

Працівник має право розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у заяві, якщо місце роботи знаходиться в зоні бойових дій.

Роботодавець може розірвати трудовий договір у випадках тимчасової непрацездатності працівника або перебування у відпустці (за винятком відпустки по вагітності чи догляду за дитиною до трьох років).

Під час воєнного стану тривалість робочого тижня може досягати до 60 годин (для працівників із скороченим робочим часом — до 50 годин на тиждень).

В нічний час без згоди не можуть працювати вагітні жінки, матері дітей до одного року, а також особи з інвалідністю, яким така робота заборонена за станом здоров’я.

Зарплата повинна виплачуватися вчасно, проте якщо затримка викликана бойовими діями чи іншими непереборними обставинами, роботодавець не несе відповідальності за це порушення.

Відпустка під час воєнного стану триває 24 календарні дні. Роботодавець має право відмовити у відпустці працівнику, який залучений до роботи на об’єктах критичної інфраструктури.

Тимчасове призупинення дії трудового договору можливе, якщо через військову агресію роботодавець не може забезпечити виконання роботи, а працівник не може її виконувати.

Якщо говорити Основні відмінності між укладанням трудового договору під час війни і в мирний час.

Зміни в трудовому законодавстві дозволяють адаптувати практику працевлаштування до нагальних потреб нації під час конфлікту. Ця адаптивність має вирішальне значення для підтримки критичної інфраструктури, основних послуг і галузей промисловості, які сприяють військовим зусиллям[6].

Можна навести багато прикладів та важливо виділити основні аспекти , у нашому випадку , це - спрощена процедура укладання та розірвання

трудового договору , можливість переведення працівника на іншу роботу без згоди: За мирних умов таке переведення можливе лише з згодою працівника. Під час війни законодавство може дозволяти це без отримання такої згоди. Мобілізація і бронювання , являють собою чи неодну з головних критеріїв прийому на роботу та подальшої праці зі сторони працівника.

Отож , можемо підсумувати те , що в умовах підвищених ризиків і загроз були впроваджені нові норми для регулювання трудових договорів.Ключові зміни включають спрощення процедур укладання та розірвання договорів, можливість переведення працівників без їх згоди, збільшення тривалості робочого тижня, а також особливі умови для виплати заробітної плати та надання відпусток. Ці зміни допомагають адаптувати трудове законодавство до воєнної ситуації, захищаючи інтереси обох сторін — як працівників, так і роботодавців.Тому необхідно робити все можливе, щоб спільно тримати економічний фронт і забезпечувати безпечні умови праці.

Література

1. Конституція України : Конституція України, Конституція, Закон. №254к/96- ВР від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради, 1996, №30, ст. 141.
2. УКАЗ Президента України Про введення воєнного стану в Україні Указ затверджено Законом України від 24 лютого 2022 року N 2102-IX
3. Кодекс законів про працю України Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375}
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII
5. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року No2136-IX
6. Теличко.О.А. Законодавчі зміни в організації трудових відносин в Україні у період дії воєнного стану URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/55.pdf

Василина Фітьо
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Поняття та види земельних відносин, їх характеристика

Земельні правовідносини являють собою суспільні земельні відносини, що виникають у сфері взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем і врегульовані нормами земельного права. Земельні відносини є особливим видом майнових відносин з приводу землі, які врегульовані земельним законодавством.

Відповідно до ст.1 Земельного кодексу України земельні відносини - це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Земельні відносини різноманітні як за суб'єктами, так і за предметом і змістом правовідносин. Земельні відносини регулюються

Конституцією України, Земельним кодексом України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами. [1]

Земельні відносини, врегульовані нормами права, набирають змісту правових відносин і є юридичною формою вираження і закріплення економічних відносин при використанні землі. Земельні правові відносини виникають з утворенням держави і права, вони є у всіх суспільно-економічних формаціях. [2, с.73-74]

Поділ земельних відносин на види в юридичній літературі здійснюється за різними ознаками.

За функціональним призначенням земельні правовідносини поділяють на такі види: регулятивні та правоохоронні.

Регулятивні правовідносини - це такі відрегульовані нормами земельного права, які проявляються у вчиненні учасниками цих відносин позитивних дій. Це звичайні земельні відносини, які зустрічаються у практиці придбання, використання земельних ділянок.

Правоохоронні земельні відносини, на відміну від регулятивних, викликаються відхиленнями у поведінці учасника земельних відносин від норми закону. Тому правоохоронні земельні відносини виникають з приводу правопорушень, коли наступає необхідність юридичного впливу на порушника земельного законодавства.

Земельні правовідносини можуть поділятись на матеріальні, що виникають внаслідок господарської діяльності, і процесуальні, які виникають на підставі процесуальних норм.

Матеріальні відносини - це передбачені правовими нормами правовідносини, які встановлюють певні суттєві права і обов’язки учасників земельних правовідносин, наприклад, право на отримання земельної ділянки, зобов’язання охороняти (зберігати) родючість ґрунту.

Процесуальні відносини - це правові норми, які встановлюють порядок подачі заяв, прохань про виділення землі, порядок оскарження рішень державних органів, процедуру розгляду земельних спорів, якщо вони виникають тощо.

Земельні правовідносини можуть поділятися за ступенем взаємних зобов’язань їх учасників. Вони можуть бути відносинами рівноправності (партнерськими) і відносинами підлеглості однієї сторони іншій.

Рівноправні земельні відносини виникають між тими чи іншими громадянами або юридичними особами.

Партнерські відносини складаються між орендатором і орендодавцем, у тому числі в разі здавання земельної ділянки в оренду. [3, с.26-27]

Іванюк Т.Л. у своїй статті Сутність поняття «земельні відносини» зводиться до того, що земельні відносини є важливою складовою суспільних відносин, пов’язаних із власністю, користуванням та розпорядженням землею. Вони відіграють ключову роль в економічному розвитку, впливаючи на ефективність землекористування та формування соціально-економічних процесів. Авторка акцентує на тому, що правильне управління землею є основою для сталого розвитку, зокрема в аграрній сфері, і визначає три основні елементи: володіння, користування та розпорядження землею. [4]

Отже, земельні відносини є складною і багатогранною системою правових, економічних та соціальних взаємодій. Вони включають володіння, користування, охорону та управління земельними ресурсами. Важливість цих відносин обумовлена тим, що земля є основою для економічного розвитку, збереження екології та забезпечення соціальної стабільності.

Література

1. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III : станом на 21 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text(дата звернення: 06.10.2024).
2. Земельне право : навч. посібник / О. І. Баїк, У. П. Бобко, М. С. Долинська, А. О. Дутко, Н. М. Павлюк ; за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»,2020.
3. Земельне право:навчальний посібник / О.Г. Боднарчук, К.М. Васьківська, А.П. Гаврилішин. - Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. - 446 с.
4. Іванюк Т.Л., Сутність поняття «Земельні відносини». Інноваційна економіка – 3-4’2019.

Вероніка Халос
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Відшкодування моральної шкоди у цивільному праві[*]

Відшкодування моральної шкоди є однією з найбільш дискусійних і важливих тем цивільного права. Це правовий інститут, що має за мету компенсувати потерпілій особі ті нематеріальні збитки, які не підлягають грошовій оцінці, але суттєво впливають на її психологічний або фізичний стан. Моральна шкода може виникати внаслідок порушення немайнових прав або в результаті незаконних дій, що порушують особисту гідність, честь, репутацію або призводять до фізичних чи емоційних страждань.

В українському законодавстві та судовій практиці питання відшкодування моральної шкоди регулюється, зокрема, ст. 23 Цивільного кодексу України [1]. У наукових працях також відзначається, що моральна шкода відображає необхідність захисту нематеріальних благ, які є такими ж важливими, як і майнові інтереси особи [2].

Моральна шкода в цивільному праві визначається як негативні наслідки для особистості, що виражаються у формі душевних страждань або фізичного болю. Це можуть бути наслідки, пов’язані із втратою близьких людей, порушенням особистих прав або приниженням гідності. Як зазначає В. Л. Петров, моральна шкода є суб’єктивним явищем, яке залежить від індивідуальних особливостей особи та може включати різні форми душевних переживань [3].

[*] Наукова керівниця – *Уляна Воробель*, викладачка (PhD) кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Відповідно до ст. 23 Цивільного кодексу України, моральна шкода може включати: фізичний біль та страждання, яких зазнала фізична особа у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї, членів її сім'ї або близьких родичів; приниження честі та гідності фізичної або юридичної особи, а також інші негативні наслідки немайнового характеру [1].

Для того, щоб домогтися відшкодування моральної шкоди, необхідно довести наявність певних правових підстав, таких як: факт порушення прав, негативні наслідки у вигляді моральної шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між діями порушника і моральними стражданнями потерпілого. Як відзначає О. О. Іванов, встановлення цих підстав є основною проблемою у вирішенні справ про відшкодування моральної шкоди, оскільки моральні страждання не мають чіткої об'єктивної міри і залежать від суб'єктивних факторів [4].

У судовій практиці в Україні суди при вирішенні питань про відшкодування моральної шкоди керуються як нормами національного законодавства, так і практикою Європейського суду з прав людини. Зокрема, при визначенні розміру відшкодування суд враховує характер правопорушення, його тривалість та інтенсивність впливу на потерпілу особу [5].

Проблема визначення розміру відшкодування моральної шкоди є однією з найскладніших в цивільному праві, оскільки нематеріальні збитки не піддаються прямій грошовій оцінці. Вітчизняна судова практика не передбачає чітких критеріїв для визначення цієї суми, проте в ній використовується ряд факторів, таких як: ступінь вини порушника, характер правопорушення, тяжкість завданих страждань, стан здоров'я потерпілої особи, а також інші обставини, що впливають на розмір відшкодування [5].

Вчені також пропонують різні методики оцінки моральної шкоди. Наприклад, Є. М. Кравченко зазначає, що розмір компенсації моральної шкоди має базуватися на принципах справедливості, розумності та адекватності, враховуючи обставини справи та особисті характеристики потерпілого [6]. Це дозволяє уникнути ситуацій, коли сума відшкодування є або занадто малою, або надмірною.

Судова практика України з питань відшкодування моральної шкоди розвивається на основі як національного законодавства, так і норм міжнародного права. Важливе значення мають рішення Європейського суду з прав людини, в яких підкреслюється, що моральна шкода повинна компенсуватися у випадках, коли є порушення основних прав людини, таких як право на життя, особисту свободу та безпеку, а також право на приватне життя [7].

Зокрема, у рішенні по справі «Фейєр проти Угорщини» Європейський суд визначив, що відшкодування моральної шкоди повинно бути пропорційним обсягу завданих страждань і повинно компенсувати втрати, які не можуть бути оцінені в матеріальному вигляді [7]. Цей підхід знайшов своє відображення у практиці українських судів, що сприяє гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Відшкодування моральної шкоди є важливим інститутом цивільного права, що забезпечує захист немайнових прав фізичних та юридичних осіб. Хоча моральна шкода є суб'єктивним поняттям і важко піддається грошовій оцінці, вона відіграє значну роль у відновленні справедливості та компенсації потерпілим. У цьому контексті важливу роль відіграє судова практика, яка формує критерії для визначення розміру відшкодування, а також міжнародний досвід, що впливає на розвиток національного законодавства.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

2. Іванов О. О. Правове регулювання відшкодування моральної шкоди в Україні: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015.

3. Петров В.Л. Моральна шкода як об'єкт цивільно-правового захисту: теорія і практика. Київ: Атіка, 2019.

4. Іванов О. О. Підстави цивільно-правової відповідальності за заподіяння моральної шкоди. Київ: Юридична думка, 2017.

5. Постанова Верховного Суду України від 15 березня 2020 року № 6-27цс20.

6. Кравченко Є. М. Проблеми визначення розміру моральної шкоди в цивільному праві України. Харків: Право, 2018.

7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Фейєр проти Угорщини» від 12 листопада 2009 року, № 323-17.

Вероніка Халос
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Адміністративна відповідальність за порушення екологічного законодавства*

Екологічна безпека є одним із пріоритетних напрямків державної політики в Україні. Однак, порушення екологічного законодавства стають все більш поширеними. В такому контексті адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення виступає важливим механізмом впливу на суб'єктів, що не дотримуються встановлених вимог. Відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері екології спрямована на запобігання та мінімізацію шкоди довкіллю [1].

Адміністративним правопорушенням у сфері екології є протиправна, винна дія або бездіяльність, що посягає на природні ресурси, встановлені екологічні норми та правила, і за яку передбачена адміністративна відповідальність. Основними елементами складу такого правопорушення є об'єкт (екологічні права та норми), суб'єкт (фізичні або юридичні особи), об'єктивна та суб'єктивна сторони правопорушення [2].

* Наукова керівниця - *Ярина Павлович-Сенета*, доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Важливим аспектом є те, що в деяких випадках суб'єктами правопорушень можуть виступати державні органи або посадові особи, які не виконують свої обов'язки у сфері охорони довкілля [3].

Законодавство України передбачає різні види адміністративних санкцій за порушення екологічного законодавства, включаючи штрафи, конфіскацію об'єктів правопорушення, припинення діяльності підприємств, позбавлення права займати певні посади тощо [4]. Наприклад, за порушення правил охорони атмосферного повітря, суб'єкти можуть бути притягнені до адміністративної відповідальності зі стягненням штрафу відповідно до ст. 82 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [5].

Ефективним механізмом запобігання екологічним правопорушенням є систематичний контроль з боку державних органів, таких як Державна екологічна інспекція України. Важливим аспектом є підвищення рівня екологічної освіти та культури громадян, а також введення жорсткіших адміністративних заходів відповідальності за систематичні порушення [6].

Адміністративна відповідальність за порушення екологічного законодавства є ключовим інструментом забезпечення екологічної безпеки. Вона виконує як каральну, так і превентивну функції, спрямовану на запобігання правопорушенням у сфері охорони навколишнього природного середовища. Покращення правового регулювання та застосування адміністративних санкцій дозволить ефективно забезпечити захист довкілля в Україні.

Література

1. Савицький М.В. "Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення". Науковий вісник Національного юридичного університету, 2020, № 5.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Ст. 82.

3. Бондаренко О.В. "Суб'єкти адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення". Екологічне право України: навчальний посібник. — Київ: Юрінком Інтер, 2021. — С. 145-146.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Ст. 24.

5. Шевченко А. "Адміністративна відповідальність за порушення у сфері охорони атмосферного повітря". Право України, 2022, № 2.

6. Державна екологічна інспекція України. Офіційний сайт.

Катерина Харченко
студентка 4 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу

Необережність як форма вини

Як вже зазначали, Стрельцов Є. Л., та Мірошниченко Н. А., важливе значення у понятті вини мають такі її складові, як форми та ступінь вини.

Форми вини – це окреслена в кримінальному законі сукупність певних ознак свідомості та волі особи, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння. Чинне законодавство виділяє дві форми вини – умисел і необережність. Умисел може бути прямим і непрямим, а необережність проявляється у кримінально протиправній самовпевненості або кримінально протиправній недбалості [3].

Відповідно до ч. 2, ст. 25 КК України необережність є кримінальною протиправною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення [1].

Кримінальна протиправна самовпевненість, як і кримінальна протиправна недбалість, характеризується двома ознаками – інтелектуальною та вольовою [2, с. 163].

Інтелектуальна ознака кримінальної протиправної самовпевненості виражається через ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків. Закон не передбачає конкретного опису психічного ставлення особи до дій чи бездіяльності. Одні автори вважають, що суб'єкт усвідомлює небезпечний характер своїх дій, інші стверджують, що усвідомлення не є обов'язковим, але особа мала можливість його усвідомити.

Вольова ознака полягає в тому, що суб’єкт легковажно сподівається на уникнення наслідків, спираючись на реальні обставини, які могли б їх відвернути. Проте ця впевненість виявляється помилковою через переоцінку можливостей цих обставин.

До прикладу, уявимо, що водій перевищив дозволену швидкість у багатолюдному районі, але розраховував на свої водійські навички та технічні характеристики автомобіля, щоб уникнути можливих небезпек. Він передбачав, що перевищення швидкості може призвести до ДТП, але був впевнений, що зможе швидко відреагувати та запобігти цьому. Однак, на пішохідний перехід раптово вийшла людина, і водій, незважаючи на свої здібності, не встиг загальмувати, що призвело до фатальних наслідків. У цьому випадку водій усвідомлював можливість настання небезпечних наслідків, але легковажно розраховував на свої вміння добре водити та обставини, які не спрацювали, а саме, що він не зміг швидко відреагувати на ситуацію.

Відповідно до ч.3, ст. 25 КК України необережність є кримінальною протиправною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити [1].

Інтелектуальна ознака кримінальної недбалості полягає у непередбаченні особою суспільно небезпечних наслідків своїх дій (чи бездіяльності), хоча вона мала обов’язок і можливість це зробити. Це результат психічного процесу, під час якого суб’єкт не усвідомлює суспільної небезпечності свого діяння.

Вольова ознака недбалості полягає в тому, що, маючи можливість передбачити наслідки та уникнути їх, особа не застосовує свої інтелектуальні та психічні здібності. Вона не відчуває внутрішнього зобов’язання діяти правильно, хоча ситуація надавала достатню інформацію для прийняття відповідного рішення.

Також прикладом для точного розуміння кримінальної протиправної недбалості, можна взяти ситуацію з лікарем, який повинен був перевірити чи має пацієнт алергію перед призначенням ліків, але не зробив цього через неуважність і поспіх. В результаті пацієнт отримав алергічну реакцію і серйозні ушкодження здоров'ю. У цьому випадку ми бачимо, що суб'єкт не передбачав наслідків, хоча його професійні обов'язки вимагали це зробити.

Таким чином, форми необережності - самовпевненість та недбалість мають основну та загальну відмінність, яка полягає у ставленні суб'єкта до можливості настання суспільно небезпечних наслідків. При самовпевненості особа усвідомлює ризики, але легковажно розраховує на відвернення наслідків, тоді як при недбалості особа взагалі не передбачає небезпечних наслідків, хоча мала можливість і обов'язок це зробити.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, №25-26, ст. 131. [Електронний ресурс] - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n110

2. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник /(Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.); за ред. Проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. - 4-те вид., переробл. І допов. - Х. : Право. 2010. - 456 с.

3. Стрельцов Є. Л., Мирошниченко Н. А. / Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. Право України. 2020. № 2. С. 151-163. [Електронний ресурс] - https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/01/25/ye-streltsov-pidstava-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-potrebuye-zakonodavchogo-zakriplennya.pdf

Максим Хомутовський
студент 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Особливості протидії нелегальному обігу зброї в умовах воєнного стану

У період воєнного стану питання боротьби з нелегальною зброєю набуває особливої актуальності, оскільки загроза її незаконного обігу значно зростає. В умовах підвищеної напруженості та активних бойових дій зброя може потрапляти до рук злочинних елементів, що становить серйозну небезпеку для громадського порядку та безпеки громадян. Нелегальна зброя використовується не лише для кримінальних цілей, але й може сприяти дестабілізації ситуації всередині країни, підживлюючи тероризм та диверсії.

У цьому контексті особлива роль відводиться правоохоронним органам, зокрема поліції, яка повинна посилено контролювати нелегальний обіг зброї, здійснювати перевірки та оперативні заходи щодо виявлення та знешкодження зброї у незаконних руках. Співпраця з іншими силовими структурами, зокрема з військовими та прикордонниками, є важливим елементом у боротьбі з цією загрозою. Така робота має на меті не лише

забезпечення безпеки під час воєнного стану, але й попередження злочинів та збереження громадянського спокою.

Основними завданнями органів (підрозділів) поліції є запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду (далі - пневматична зброя) і холодної зброї (арбалети, луки з зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг, мисливські ножі тощо (далі - холодна зброя)), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії (далі - пристрої), та патрони до них, основних частин зброї бойових припасів до зброї і охолощеної зброї, вибухових матеріалів і речовин, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою [1].

Органи Національної поліції щодня проводять комплексну роботу, спрямовану на виявлення та припинення незаконного зберігання зброї на території країни. Ця діяльність включає проведення оперативно-розшукових заходів, рейдів, обшуків, перевірку підозрілих осіб і транспортних засобів. Особлива увага приділяється місцям можливого зберігання або збуту зброї, таким як підпільні склади, нелегальні ринки або житлові приміщення, що перебувають під підозрою. Крім того, поліція активно співпрацює з громадянами, заохочуючи повідомляти про можливі випадки незаконного володіння зброєю, що допомагає оперативніше реагувати на загрози.

Констатуючи акт збройної агресії Російської Федерації проти суверенітету України, беручи до уваги прагнення цивільних осіб до активної участі у національному спротиві, прагнучи захистити життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпеку людини як найвищої соціальної цінності, враховуючи положення частини першої статті 65 Конституції України, згідно з якою захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов’язком громадян України, Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» [2].

У період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (далі - цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану, затвердженого Кабінетом Міністрів України [3].

Цивільні особи зобов’язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України не пізніше 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні.

У боротьбі з нелегальною зброєю в умовах воєнного стану ключову роль відіграють злагоджені дії правоохоронних органів та співпраця з іншими силовими структурами і громадянами. Оперативне виявлення та знешкодження незаконної зброї є важливим для збереження безпеки населення та запобігання кримінальним і терористичним загрозам.

Посилений контроль, профілактика і відповідні заходи протидії допомагають мінімізувати ризики нелегального обігу зброї, сприяючи стабільності та захисту суспільства в умовах підвищеної небезпеки.

Література

1. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text.

2. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text.

3. Порядок застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану: Кабінет Міністрів України від 15.04.2022 № 448. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#n9

Юрій Хробак
студент 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Право на вільний вибір місця проживання

З прийняттям Конституції України наша держава обрала напрям на утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Доказом цього є закріплення у ст. 3 Конституції України, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Вагоме місце у переліку основоположних прав людини є права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. Проте дані права перебувають у постійному динамічному русі у зв'язку з стрімким розвитком суспільного життя [2].

Одним з найважливіших природних прав людини є право на вільний вибір місця проживання. У Конституції України закріплено право кожного, хто на законних підставах перебуває на території України, вільно пересуватися та обирати місце проживання. У той же час недотримання фізичною особою закріпленого в законодавстві порядку реалізації права на вільний вибір місця проживання, пов'язаного із реєстрацією місця проживання, може мати негативні наслідки як для самої особи, так і завдати шкоди правам та інтересам інших осіб [4].

Право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання, як і всі інші права і свободи людини і громадянина, пройшло історію формування та розвитку уявлень від примітивних, недосконалих до сучасних розвинених,

що оволоділи свідомістю якщо не всієї людської спільноти, то більшої її частини. Загальна декларація прав людини 1948р. вперше закріпила право людини на свободу обрання собі місця проживання. Стаття 13 цього міжнародного правового документа проголосила: «Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну» [5].

Цивільний кодекс також надає гарантії кожній особі щодо місця проживання. Відповідно до положень ст. 310 ЦК України, фізична особа має право на місце проживання, а також на вільний його вибір та зміну, крім випадків, встановлених законом [1].

Виходячи із класифікації прав і свобод різними критеріями, можна сказати, що в залежності від суб'єкта класифікації свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України є неподільними як щодо людини, так і громадянина. Перший і другий суб'єкти правовідносин користуються цим правом. Адже ст. 33 Конституції України гарантує ці права і свободи кожному, тобто і громадянинові України, і іноземцеві, і особі без громадянства [5].

По-різному характеризують за змістом свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право залишити територію України окремі вчені як науки конституційного права, так і адміністративного. Частина відносять ці права та свободи до особистих, або громадянських,інші – до політичних прав і свобод.

Аналізуючи вищезгадану норму Основного закону, можемо зробити такі висновки: по-перше, реалізація права на свободу пересування і вільний вибір місця проживання здійснюється такими правомочностями: право на в'їзд та виїзд з території країни, на якій особа перебуває, право вільного пересування у межах цієї території, право на вільний вибір місця проживання; по-друге, вказані свободи належать усім, хто на законних підставах перебуває на території України (громадянам, іноземцям, апатридам); по-третє, зазначені права можуть бути обмежені законом, а отже – не є абсолютними.

Актуальною наразі є така підстава обмеження права на свободу пересування і вільного вибору місця проживання, як введення воєнного чи надзвичайного стану. В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи з тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема особливий режим в'їзду та виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів.

У сучасних реаліях важливою проблемою є дотримання прав на свободу пересування та на вільний вибір місця проживання на території анексованої Автономної Республіки Крим і тимчасово окупованих територіях, а також біженців і біженців переселенців. Такі правозахисні організації, як Регіональний центр прав людини, Українська Гельсінська спілка з прав людини та CHROT у тематичному огляді ситуації з правами

людини в умовах окупації в рамках проєкту «Крим без правил», перший випуск якого присвячений свободі пересування і свободі вибору місця проживання [2].

На користь того, що свобода на пересування, вільний вибір місця проживання та право вільно залишати територію України є особистими, громадянськими правами і свободами, свідчить також їх розглядання як свободу приймати рішення незалежно від держави, вони носять універсальний характер, неподільні, взаємопов'язані і взаємообумовлені та є надбанням кожної людини. Ці права «належать індивідові внаслідок того, що він є людиною. Вони співвідносяться з широким континуумом цінностей, що універсальні за своїм характером і в деяких значеннях однаково притаманні всім людським істотам» [5].

Отже, з огляду на вищесказане, можемо зробити висновок: передбачені законодавством обмеження вільного вибору місця проживання та свободи пересування здійснюються з метою забезпечення безпеки України, охорони громадського порядку, здоров'я, захисту прав і законних інтересів її громадян та інших осіб, які на законних підставах проживають в Україні.

Література

1. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
2. Удод М. В., Рігоц О. І. Обмеження прав людини на свободу пересування і вільного вибору місця проживання під час воєнного та надзвичайного станів, с. 86-89. URL: https://vspu.edu.ua/content/confer/k_1002.pdf#page=86
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
4. Бортнік О. Г., Степаненко Т. В. Окремі аспекти реалізації права на вільний вибір місця проживання, ПРАВО І БЕЗПЕКА. 2013.с. 18-22. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/19f7c8b6-9454-42b4-9feb-b9f0675a5cb5/content
5. Аносєнков А. А. Свобода пересування та вільний вибір місця проживання в системі прав людини, 2007р., с. 143-148. URL: http://www.apdp.in.ua/v35/33.pdf

Мирослава Цаприкін

студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Територіальна громада – базовий суб'єкт місцевого самоврядування

Функціонування громади – невіддільна і традиційна риса українського суспільства в умовах відсутності централізованого управління, що існувала ще у східнослов'янських племен [1, С. 429]. Територіальна громада є важливим елементом місцевого самоврядування. Вона має значний вплив на життя місцевих мешканців, оскільки саме громада бере участь у прийнятті рішень, що стосуються розвитку території. Це означає, що саме на рівні

громади вирішуються питання, пов'язані з благоустроєм, розвитком інфраструктури, соціальними послугами і не тільки. Місцеве самоврядування є основою демократії, адже надає можливість громадянам брати безпосередню участь у керуванні своїм регіоном. Підтвердженням цьому є стаття 5 Конституції України, що проголошує єдиним джерелом влади народ України. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [2].

У науковій літературі знаходимо твердження, що територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста і безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення та пов'язані індивідуально-територіальними зв'язками системного характеру [3, С.177].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про місцеве самоврядування», територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [4].

З цього випливає, що:

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

2. Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову.

3. Територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом [4].

Що стосується визначення ознак територіальної громади, то тут вчені мають здебільшого однакову думку. Проаналізувавши праці деяких науковців (О.В. Батанова, М.О. Баймуратова, Ю.М. Кириченка, І.І. Бодрової, С.В. Алфьорова та інших) з цього питання, можемо виділити такі основні ознаки досліджуваного поняття, як:

1) спільна територія існування (територіальна ознака). Це простір, в межах якого жителі територіальної громади можуть вирішувати питання місцевого значення;

2) наявність населення, яке проживає на визначеній території (інтегративна ознака);

3) існування колективної свідомості та спільних інтересів місцевих жителів (інтелектуальна ознака);

4) спільна комунальна власність, якою територіальна громада може користуватися і розпоряджатися у власних інтересах (майнова ознака);

5) сплата місцевих податків та зборів жителями (фіскальна ознака);

6) право на здійснення місцевого самоврядування відповідно до закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (самоврядна ознака);

7) психологічна ідентифікація кожного жителя із територіальною громадою [5, С.173-174].

Із Закону України «Про об'єднання територіальних громад» можна виокремити наступні принципи добровільного об'єднання територіальних громад:

1) конституційності та законності
2) добровільності
3) економічної ефективності
4) державної підтримки
5) повсюдності місцевого самоврядування
6) прозорості та відкритості
7) відповідальності [6].

Висновки. Отже, територіальна громада дійсно є базовим суб'єктом місцевого самоврядування в Україні. Вона формується на основі населення певної території і має право на самостійне вирішення питань місцевого значення в межах своїх повноважень. Територіальні громади в Україні мають надзвичайно важливу роль, оскільки забезпечують місцеве самоврядування, яке є основою демократичного управління. Це дозволяє громадянам відчувати більшу відповідальність за свій регіон і робить прийняття рішень більш прозорим та орієнтованим на потреби людей. Є багато викликів, з якими стикаються територіальні громади в Україні, таких як фінансові обмеження, потреба в розбудові інфраструктури та забезпеченні належного рівня соціальних послуг. Проте залучення громади до управлінського процесу дає можливість знаходити креативні рішення та ефективно вирішувати ці питання.

Література

1. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г - Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2004. 688 с.: іл.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР від 28.06.96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / редкол.: Ю. П. Битяк та ін. Харків: Право, 2011. Вип. 21. 232 с.

4. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

5. Альошина М.Н. Поняття й ознаки територіальної громади. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2021. № 11. С. 173-179.

6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text

Крістіна Циркіна
студентка 2 курсу архітектурного факультету
Сумського національного аграрного університету

Сучасні виклики судової реформи в Україні в аспекті морально-етичних цінностей суспільства

Судова реформа в Україні, як важливий елемент системи правосуддя, має на меті забезпечення справедливого та ефективного функціонування судових органів. У контексті сучасних викликів, які постають перед судовою системою, важливо усвідомити, що правосуддя не лише відповідає формальним вимогам закону, але й має враховувати морально-етичні цінності суспільства.

Згідно з Б.В. Малишевим, правосуддям є діяльність судів, яка відповідає певним ціннісним морально-правовим характеристикам. Таким чином, справжня суть судочинства виходить за межі формальних процедур, які часто можуть не відображати реальних потреб правосуддя [1, с. 243]. Ми розглянемо основні виклики, з якими стикається судова реформа в Україні, зокрема, правова стабільність, вплив політичних факторів, а також необхідність гармонізації з європейськими стандартами.

Судова система України визначається як організована сукупність судів, що відповідає нормативно-правовим актам. О.З. Хотинська-Нор зазначає, що це формально-легальне розуміння судової системи є традиційним, адже воно зосереджується на структурних елементах, а не на їхній функціональності [2, с. 31-32]. Проте, важливо також усвідомлювати, що поняття «система судоустрою» та «система судів» є синонімами, що підкреслює необхідність комплексного підходу до розуміння судової системи в Україні [3, с. 83].

Основними викликами судової реформи в Україні, на нашу думку, є:

1) Політичний вплив і корупція: політичний тиск на судову систему залишається серйозною проблемою. Часто суди стають інструментами в руках політичних сил, що перешкоджає об'єктивності правосуддя. Відповідно до досліджень, наявність корупції в судовій системі підриває довіру суспільства до органів правосуддя і знижує ефективність реформ.

2) Нестабільність законодавства: Постійні зміни в законодавстві призводять до невизначеності в правовій системі. Судді стикаються з труднощами у правозастосуванні, що зумовлює ризики юридичних колізій.

3) Необхідність підвищення професіоналізму суддів: Для забезпечення справедливості та об'єктивності судових рішень необхідно підвищувати рівень професіоналізму суддів. Підготовка суддів повинна відповідати сучасним вимогам і міжнародним стандартам, що стане важливим кроком на шляху до відновлення довіри до судової системи.

Також важливо зазначити перспективи розвитку судової реформи. По-перше, це гармонізація з європейськими стандартами: Важливим кроком у судовій реформі є адаптація українського законодавства до європейських стандартів, що передбачає не лише зміну формальних аспектів, але й інтеграцію ціннісних основ правосуддя. Це, в свою чергу, вимагатиме узгодженості між різними гілками влади та суспільством. По-друге, залучення громадян до процесу реформування: Активна участь громадян у

процесах реформування судової системи може суттєво поліпшити ситуацію. Інститут громадянського контролю, зокрема, має стати основою для запобігання політичному впливу на судочинство.

У підсумку, хочемо зазначити, що судова реформа в Україні стикається з низкою викликів, включаючи політичний вплив, нестабільність законодавства та необхідність підвищення професіоналізму суддів. Для успішної реалізації реформ необхідно не лише змінити формальні аспекти, але й врахувати морально-правові цінності. Дослідження показують, що гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами, а також залучення громадян до процесу реформування можуть суттєво підвищити ефективність судової системи. Успіх цих реформ залежить від політичної волі та активної участі суспільства у формуванні справедливого правосуддя.

Література

1. Малишев Б.В. Правосуддя і судова правотворчість: Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія, 2009. С. 243

2. Хотинська-Нор О.З. Теоретико-правові та праксеологічні засади судової реформи в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ. 2017. С. 31-32

3. Прилуцький С. В., Стрельцова, О. В. Судова система України в умовах викликів XXI століття.Східна Європа, 2020. С. 83.

Анастасія Чванило
студентка 2 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю

Органи місцевого самоврядування часто стикаються з дилемою: з одного боку, вони можуть боятися негативних наслідків відкритої критики з боку громадськості. З іншого боку, усвідомлення демократичних цінностей та зростання громадянської активності вимагають від них більш тісної взаємодії з громадянами. Ефективна взаємодія з громадськістю є одним із ключових елементів забезпечення демократичних принципів на місцевому рівні, що робить тему актуальною для дослідження.

Основною метою дослідження є виявлення ефективних механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, які б сприяли підвищенню рівня довіри між владою та громадянами, покращенню якості прийняття рішень та забезпеченню сталого розвитку територіальних громад.

Влада має виражати інтереси і потреби громадян, оскільки вона для того і існує. Широкий спектр механізмів, які дозволяють органам влади залучати громадян до процесу прийняття рішень та вирішення місцевих проблем. До механізмів взаємодії органів влади з громадськістю можна

віднести сукупність правових норм, що регламентують доступ до публічної інформації. Саме вільний доступ громадськості до цієї інформації вказує на відкритість органів влади, а отже й на рівень демократичності [1]. Інформація про діяльність органів публічної влади, їх рішення, реалізація державної політики, що знаходиться у відкритому доступі та відповідає дійсності дозволяє громаді більше довіряти владі і, відповідно, сприяє участі у прийнятті рішень .

Дуже активно використовується такий інструмент як громадські/партисипативні бюджети або бюджети участі. Це механізм, який дозволяє жителям самим подавати проєкти, адвокувати їх та брати участь у голосуванні. Варто відмітити, що наразі він не врегульований на рівні закону, але кожен орган місцевого самоврядування може прийняти відповідне рішення про його впровадження. Головне питання – виділення коштів з місцевого бюджету в умовах воєнного стану [2].

Наразі органи публічної влади активно залучають молодь до процесу прийняття рішень. Взаємодія відбувається через різноманітні формати: від молодіжних рад та консультацій до спільних проєктів та соціальних ініціатив. Молодь не лише залучається, а й активно бере участь у процесі прийняття рішень, формулюванні політик та реалізації проєктів.

Ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю є запорукою успішного розвитку будь-якої територіальної громади. Сучасні реалії вимагають від органів влади відкритості, прозорості та активного діалогу з громадянами.

Література

1.Тимофєєв, С. П. Механізми взаємодії органів влади з громадськістю як фактор впливу на громадську думку // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 10. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=829

2. Взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства. Скляр І. В.; за ред. Слобожана О.В.; Всеукраїнська асоція органів місцевого самоврядування. 2023. С.7 https://auc.org.ua/sites/default/files/library/66_vidkryte_uryaduvannya_2023_metod.pdf

Олена Чистякова
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Правове регулювання реабілітації військовослужбовців

У сучасних умовах воєнного стану в Україні через російську агресію, забезпечення належної реабілітації військовослужбовців, які зазнали фізичних або психологічних травм, є надзвичайно важливою складовою соціальної політики держави. Захист здоров'я та прав тих, хто боронив і досі боронить країну є надзвичайно важливим та вимагає чіткого правового регулювання. Це включає розробку комплексної системи підтримки, що поєднує медичні, соціальні та правові аспекти реабілітації.

Законодавство України передбачає ряд правових механізмів для забезпечення медичної та соціальної реабілітації військових. Основні нормативні акти, що регулюють це питання, включають Конституцію України, Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», а також низку підзаконних актів, що стосуються надання медичної допомоги, психологічної реабілітації та соціальних пільг.

Конституція України гарантує право кожної людини на охорону здоров'я (стаття 49), що поширюється на всіх громадян, включаючи військовослужбовців. Важливим аспектом є також право на соціальний захист (стаття 46), що передбачає допомогу тим, хто потребує реабілітації після служби.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначає права ветеранів війни, учасників бойових дій, а також осіб, які постраждали під час виконання військових обов'язків та регулює питання надання медичних послуг, санаторно-курортного лікування, забезпечення житлом та іншими соціальними пільгами.

Одним з ключових законів у сфері реабілітації є Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», який передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення здоров’я військовослужбовців, що втратили працездатність внаслідок бойових дій. Цей закон визначає порядок надання медичної, психологічної та соціальної допомоги, а також створення умов для інтеграції постраждалих військовослужбовців у суспільство [2; 4].

Медична реабілітація військовослужбовців здійснюється в рамках державної програми надання медичних послуг у військових госпіталях та спеціалізованих медичних установах. Однією з найбільш важливих ініціатив у цьому контексті є відкриття центрів реабілітації, де військові можуть отримувати медичну допомогу, лікування травм та фізіотерапію.

Психологічна реабілітація є невід'ємною частиною процесу відновлення військовослужбовців. Так законодавство України передбачає створення державних та приватних центрів психологічної підтримки, де військові можуть отримати необхідну допомогу для подолання посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем, які виникають внаслідок участі в бойових діях. Одним з успішних прикладів у цьому напрямку є діяльність державних реабілітаційних центрів, де військовослужбовці проходять лікування під керівництвом професіоналів у галузі психології та психіатрії. Важливо, що ці центри тісно співпрацюють з громадськими організаціями, які також надають підтримку військовим [1].

Одним з важливих елементів реабілітації є соціальна адаптація, адже військовослужбовці, які втратили працездатність або повернулися до цивільного життя після бойових дій, потребують допомоги у працевлаштуванні, здобутті освіти або перекваліфікації. Держава в даному випадку має гарантувати їх права та соціальні гарантії через програми соціальної підтримки, пільги, а також забезпечення житлом для військових, чиє житло було знищено чи в окупації.

Ветерани війни та військовослужбовці, які отримали інвалідність, мають право на пріоритетне працевлаштування, а також на проходження

курсів перепідготовки за державні кошти. Ці заходи спрямовані на те, щоб допомогти військовим адаптуватися до умов мирного життя та знайти нові можливості для професійної реалізації.

Попри наявність розвиненої нормативно-правової бази, реабілітація військовослужбовців в Україні стикається з рядом викликів. Однією з проблем є недостатнє фінансування медичних та реабілітаційних програм, що призводить до того, що не всі військовослужбовці можуть отримати своєчасну допомогу. Крім того, в Україні є потреба у збільшенні кількості спеціалізованих центрів реабілітації та підвищенні кваліфікації медичного та психологічного персоналу, які працюють з військовими. Тому важливо також розвивати систему громадських ініціатив та волонтерських організацій, які можуть забезпечувати додаткову підтримку тим, хто повертається з війни. Таким чином, успіх реабілітації військовослужбовців залежить також від належного функціонування правової системи, яка повинна забезпечувати захист прав військових, гарантувати виконання соціальних пільг і сприяти інтеграції військових у суспільство після завершення служби [2; 3].

Отже, реабілітація військовослужбовців є важливим елементом забезпечення соціальної стабільності в країні, особливо в умовах війни. Не зважаючи на те, що Україна має розвинену правову базу для захисту прав військових, проте існує ряд викликів, які потребують вирішення. Важливим напрямком для подальшого розвитку є удосконалення механізмів правового регулювання, збільшення державного фінансування та створення умов для інтеграції військовослужбовців у мирне життя.

Література

1. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1338. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1338-2022-%D0%BF#Text

2. Закон України Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t201100?an=55856&ed=2015_03_18

3. Куркова К .М., Луценко-Миськів Л .І. Правове регулювання реабілітації військовослужбовців. Держава та регіони. Право, 2024 р., № 1 (83) Том 2. С. 53-58.

4. Теремецький В. І., Кельбя, С. Г. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*, 2024. № 16, С. 253-259.

Анна Чубенко
здобувачка вищої освіти 3 курсу
Навчально - наукового інституту права та
інноваційної освіти Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Сучасні кримінологічні теорії – світовий рівень та впровадження в Україні*

Сучасні кримінологічні теорії і концепції представляють собою важливі інструменти для глибшого розуміння причин і наслідків злочинної поведінки. До найбільш актуальних з них належать стратифікація, конфлікт культур, інтеракціонізм та стигматизація. Ці концепції не тільки пояснюють природу злочинності, але й відкривають нові підходи до боротьби з нею.

Концепція стратифікації в кримінології з'явилася під впливом соціології і ґрунтується на уявленні про структуру суспільства як таку, що складається не тільки з класів, але й з різноманітних соціальних груп (страт), які створюються на основі різних аспектів, таких як професія, національність, вік, ідеологічні погляди та інші чинники. Між цими групами можуть виникати суперечності та конфлікти, що іноді стають джерелом соціального невдоволення і провокують злочинну поведінку.Окремим проявом конфліктів між соціальними групами є конфлікт культур. Він виникає тоді, коли різні культурні групи, такі як мігранти та корінне населення, стикаються з труднощами адаптації до нових умов життя. Прикладом може служити ситуація в США, де питома вага злочинів серед мігрантів, що перебувають у країні нещодавно, значно перевищує відповідні показники серед інших верств населення. Така ситуація демонструє, що конфлікти між культурами можуть ставати ґрунтом для злочинної діяльності, що підтверджує доцільність застосування концепції стратифікації для розуміння злочинів, пов'язаних із міжнаціональними конфліктами[1, с. 8].

Інтеракціонізм, або теорія взаємодії, базується на принципі, що злочинна поведінка виникає в результаті взаємодії між особистістю та соціальним середовищем. У межах цієї теорії злочинність розглядається як складний процес, у якому негативні нахили особистості та несприятливі обставини грають важливу роль.Ця концепція значно збагатила радянську кримінологію, яка використовувала ідеї інтеракціоністів для пояснення механізмів вчинення злочинів. Наприклад, злочин може бути наслідком зустрічі особи з негативними схильностями з несприятливою життєвою ситуацією. Це дає змогу глибше розуміти психологічні і соціальні чинники, що сприяють злочинній поведінці, і застосовувати ці знання для профілактики злочинів [2, с. 46].

Стигматизація, або таврування, стосується соціальних та психологічних наслідків оголошення людини злочинцем. Після винесення вироку особа отримує суспільне тавро, яке позначає її як небезпечну та «нижчу» у соціальному плані. Це не тільки спричиняє негативне ставлення з боку суспільства, але й підштовхує колишнього злочинця до засвоєння ролі правопорушника, що може призвести до повторних злочинів.Таврування

* Наукова керівниця – *Ірина Шило*, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

також має серйозні наслідки для реабілітації. Воно ускладнює соціальну адаптацію колишніх злочинців і збільшує ризик їх повернення до кримінального середовища. Тому концепція стигматизації має велике значення для розробки кримінальної політики, зокрема у сфері ресоціалізації та правової освіти громадян. Викорінення таких стереотипів є важливим аспектом зниження рівня рецидивної злочинності.

У другій половині XX століття, особливо з початку 60-х років, у західних країнах, зокрема США, почали активно проводити прикладні кримінологічні дослідження. Ці дослідження спрямовані на аналіз злочинності серед молоді, у сім'ях, організованої та «білокомірцевої» злочинності. Такі дослідження часто фінансуються як державою, так і приватними компаніями, благодійними організаціями та іншими структурами. Великий інтерес до кримінологічних досліджень свідчить не тільки про збільшення масштабів злочинності, але й про зростаючу свідомість суспільства, яке прагне вдосконалювати кримінально-правові механізми та зменшувати злочинність шляхом впровадження нових підходів і практик.Сучасні кримінологічні теорії, такі як стратифікація, конфлікт культур, інтеракціонізм та стигматизація, мають важливе значення для розуміння природи злочинності в сучасному світі. Вони дозволяють по-новому поглянути на взаємодію між особистістю та соціальним середовищем, вивчити механізми формування злочинної поведінки і запропонувати раціональні методи профілактики злочинів [3, с. 78].

Україна як країна, що інтегрується до європейського простору, активно впроваджує елементи сучасних кримінологічних теорій у свою кримінально-правову політику. Цей процес включає адаптацію іноземного досвіду та врахування національних особливостей.

Україна має проблеми з соціальною дезорганізацією, особливо в регіонах, які постраждали від війни та економічної кризи. Дезінтеграція соціальних інститутів у цих регіонах створює сприятливі умови для розвитку злочинності. Застосування теорії соціальної дезорганізації у цих регіонах може допомогти в розробці стратегій відновлення соціальних зв'язків та підтримки стабільності.Злочинність серед молоді є важливою проблемою для України. Впровадження теорії соціального навчання може стати ефективним підходом у роботі з молодіжними кримінальними угрупованнями. Програми соціальної реабілітації, орієнтовані на навчання та позитивне моделювання, можуть допомогти знизити рівень злочинності серед молоді.

В Україні активно впроваджуються підходи, засновані на теорії раціонального вибору. Зокрема, збільшення покарань за тяжкі злочини, покращення роботи правоохоронних органів і модернізація системи відеоспостереження спрямовані на підвищення рівня безпеки і зменшення можливостей для вчинення злочинів.Українська пенітенціарна система також враховує наслідки стигматизації колишніх засуджених. Реабілітація та ресоціалізація є важливими аспектами реформи системи виконання покарань. Ідеї зменшення соціального таврування та інтеграції колишніх засуджених у суспільство поступово стають частиною національної кримінальної політики [4, с. 77].

Україна також стикається з питаннями соціальної нерівності, що може бути джерелом злочинної поведінки. Теорія конфлікту може допомогти в розробці політики, спрямованої на зменшення соціальної напруги і підтримку рівності між різними верствами населення.

Отже, сучасні кримінологічні теорії на світовому рівні надають широкий спектр методологічних інструментів для аналізу та попередження злочинності. В Україні їх впровадження є необхідним кроком у розвитку національної кримінологічної науки та правової політики. Інтеграція цих теорій у національні стратегії боротьби зі злочинністю допоможе більш ефективно реагувати на виклики сучасного суспільства і зменшити рівень злочинності, забезпечуючи безпеку громадян та стабільність держави.

Література

1. Балобанова, Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ. 2021. С. 96

2. Голубош, В. В. Трансформація підходів поліцейського функціонування в руслі впровадження теорії розбитих вікон і моделі CAPO. Transformation of Approaches to Police Functioning in the Route of Implementation of the Theory of Broken Windows and the SARO Model.2021. С. 85

3. Кріцак, Іван Васильович. Щодо необхідності створення моніторингових кримінологічних груп на регіональному рівні.Проблеми сучасної поліцеїстики: тези доп. наук.-практ. конф.(м. Харків, 20 квіт. 2022 р.).Харків, 2022.С. 182-187, 2022.

4. Паламарчук, Галина Вікторівна, Галина Викторовна Паламарчук. Кримінологічні засади запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, на сучасному етапі в Україні. 2021.

Анастасія Шабатина
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Особливості соціального захисту населення України в умовах воєнного стану: сучасні виклики та перспективи розвитку[*]

На сьогоднішній день, в сучасних воєнних умовах, Кабінет Міністрів України прийняв чималу кількість нормативно-правових актів в сфері соціального захисту населення, наприклад:

Постанова КМУ № 162 від 26.02.2022 — порядок виплати і доставки пенсій у період воєнного стану. Постанова КМУ № 168 від 28.02.2022 - механізм і обсяг додаткової виплати військовослужбовцям та їх сім'ям. Постанова КМУ № 332 від 20.03.2022 — механізм надання допомоги на

[*] Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

проживання ВПО. Постанова КМУ № 333 від 19.03.2022 - компенсація витрат за розміщення ВПО. Постанова КМУ № 1195 від 21.10.2022 - використання коштів для потреб евакуйованих та осіб з деокупованих територій. [1, с. 81-82].

У 2022 р. під час військового стану уряд України започаткував ініціативу фінансової підтримки для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Допомога на проживання виплачувалася щомісячно: для осіб з інвалідністю та дітей — 3000 грн, для інших осіб — 2000 грн. Найбільші бюджетні програми Міністерства соціальної політики — це виплати пенсій, соціальних допомог для осіб у складних обставинах, забезпечення житловими субсидіями, допомога дітям та сім'ям (одноразові виплати при народженні дитини, допомога при усиновленні, підтримка одиноких матерів, видача "пакунків малюка")[4, с. 165].

Кошти, спрямовані на виплату соціальної допомоги громадянам України, є значною часткою видатків бюджету. У 2023 р. передбачено 163,1 млрд грн (у 2022 р. - 150,7 млрд грн, у 2021 р. - на 51,8 млрд грн менше). Розмір адресної допомоги у 2022 р. становив 103,1 млрд грн, а у 2023 р. зріс на 6,6 млрд грн. Адресна допомога за доходами у 2022 р. була 35 млрд грн, у 2023 р. — 41,4 млрд грн. Видатки на пільги зменшились з 12,9 до 12,1 млрд грн. Значна частка у 2022 р. спрямована на допомогу ВПО, особам з інвалідністю та малозабезпеченим сім'ям.

У 2024 р. передбачено 469 млрд грн на соціальний захист населення. Підвищення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму, індексація пенсій. Вперше закладено кошти на підтримку військовослужбовців у цивільному житті, програму «Інститут ветеранів», зубопротезування. Понад 5 млрд грн на забезпечення житлом військовослужбовців і родин загиблих, 50 млрд грн - на субсидії та пільги, 27 млрд грн — на підтримку сімей з дітьми [2, с. 88].

Завдання на 2025–2026 роки - посилення соціального захисту, підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму, максимальна адресність соціальної підтримки, трансформація програм соціальної підтримки в єдину базову соціальну допомогу, удосконалення механізмів підтримки незахищених верств населення, своєчасне фінансування пенсійних виплат та їх індексація, переформатування солідарних пенсій, розвиток системи соціальних послуг для людей, які потребують допомоги внаслідок повномасштабного вторгнення [3].

Тож, в умовах воєнного стану соціальний захист населення України зазнав значних змін. Уряд впровадив нові програми підтримки, зокрема допомогу внутрішньо переміщеним особам, підвищення пенсій і виплат, підтримку військовослужбовців і їхніх родин. Основні виклики залишаються: необхідність підвищення прожиткового мінімуму, удосконалення адресності допомоги та своєчасне фінансування виплат. У перспективі очікується реформування програм соціального захисту, індексація пенсій і поліпшення підтримки вразливих верств населення.

Література

1. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія:

публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33, № 6. С. 81–82. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/13.pdf (дата звернення: 20.09.2024).

2. Мікуляк К. А., Красноноженко В. О. Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2023. № 43. С. 88. URL: https://modecon.mnau.edu.ua/issue/42-2023/mikuliak.pdf (дата звернення: 20.09.2024).

3. Соціальний бюджет–2025: збільшення фінансування на виховання дітей в сімейному середовищі, адресна підтримка тим, хто її потребує, збереження виплат для ВПО. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/sotsialnyi-biudzhet2025-zbilshennia-finansuvannia-na-vykhovannia-ditei-v-simeinomu-seredovyshchi-adresna-pidtrymka-tym-khto-ii-potrebuie-zberezhennia-vyplat-dlia-vpo (дата звернення: 20.09.2024).

4. Федорович І. М., Шевчук Я. О. Соціальний захист населення в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи розвитку. Економічна наука. 2024. № 4. С. 165. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49533/1/Соціальний%20захист%20населення%20в%20умовах%20воєнного%20стану.pdf (дата звернення: 20.09.2024).

Лілія Шайно
студентка 3 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Проблеми кримінально-процесуального законодавства

За чинним КПК України завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення був притягнений до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений. Для виконання цього завдання оперативний підрозділ, слідчий та прокурор повинні працювати у взаємодії. Вивчивши дане питання, можна зробити висновок, що за період дії чинного КПК України (з 2012р.) дані учасники кримінального провадження працюють під керівництвом одного керівника, тобто прокурора. Ані слідчий, ані співробітник оперативного підрозділу не мають свободи дій, а щодо прокурора то на нього покладена велика відповідальність, оскільки він зобов'язаний слідкувати за проведенням досудового розслідування та додержанням законів під час його проведення. При цьому прокурор є і стороною обвинувачення під час судового засідання. Зважаючи на дані факти, прокурор самостійно мав би вивчати дані відповідної справи, щоб мати чітке бачення на справу, оскільки він є керівником,але цим займаються слідчий та співробітник оперативного підрозділу. Тому діяльність прокурора не повинна бути наглядовою, тому

щоб забезпечити якісну роботу під час розслідування прокурору слід проявляти більшу ініціативу до проведення розслідування

Відповідно до КПК України невідкладно, не пізніше 24 години після подання заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, тобто будь-які заяви або повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень потребують негайного занесення до реєстру, що є підставою для відкриття кримінального провадження і подальшого проведення досудового розслідування. Але в цій ситуації є аспекти, які сприяють меншій продуктивності досудового розслідування, наприклад заяви або повідомлення, які не є злочинами, або коли окремі заявники систематично з особистих причин або для завдання шкоди повідомляють телефонним дзвінком або іншими засобами зв'язку про вчинення певними особами кримінальних порушень, сюди відносяться і особи з психічними розладами.

Сучасний Кримінальний процесуальний кодекс прийнятий у 2012 році, і в ньому на даний момент практично не відбувалося змін від того часу, хоча в сучасному світі багато чого змінилося. Тобто зараз є багато нових видів злочинів які не передбачені КПК, це може створювати деякі проблеми під час розгляду справ, і не зовсім точне визначення вироків для осіб які вчинили правопорушення не передбачені КПК.

За чинним КПК України під час досудового розслідування у обвинуваченого є деякі права, включно право на адвоката. Хоча законодавство передбачає надання обвинуваченому безоплатного адвоката, але він не може якісно виконувати свою роботу у зв'язку з високим навантаженням, що не дає змоги приділяти достатньо часу всім обвинуваченим, а на професійного адвоката у більшості не має матеріального забезпечення. Цей аспект передбачає що обвинувачені мають низький рівень захисту, що в деяких справах може вплинути на результати справи.

Під час судового розслідування може виникнути проблема з затягуванням судового процесу, у зв'язку з навантаженням на судову систему, недостатньою кількістю суддів, помічників суддів та інших працівників суду. Також часто судові засідання можуть перекладатися через різні обставини або можуть подаватися апеляції до апеляційного суду. Саме ці аспекти сприяють затягненню судового процесу, що може не відповідати строкам проставлених законодавством.

Нікіта Швець
студент 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Роль національної поліції у боротьбі з диверсійно-розвідувальними групами в умовах воєнного стану

Органи та підрозділи Національної поліції з першого дня повномасштабної війни спільно з іншими силами безпеки та оборони вживають заходів із забезпечення національної безпеки, відсічі збройної

агресії російської федерації, надання допомоги громадянам нашої держави. До таких завдань входить робота поліції на блокпостах, контроль за в'їздом – виїздом громадян до населених пунктів з метою виявлення і затримання диверсійно-розвідувальних груп, та осіб, які співпрацюють із ворогом. Щоденно перевіряється понад 1000 підозрілих осіб і щонайменше виявляється 10 осіб, які причетні або можливо причетні до диверсійно-розвідувальної діяльності [1].

Диверсійно-розвідувальна група (ДРГ) - підрозділ спеціального призначення, що використовується для розвідки та диверсій у тилу противника у воєнний і передвоєнний час з метою дезорганізації тилових установ, знищення або тимчасового виведення з ладу найважливіших промислових підприємств, військових об'єктів, транспорту, зв'язку, а також збору інформації про супротивника [2]. Залежно від того, які постають перед ним завдання, це може бути пов'язано з розвідкою або з виконанням певних диверсійних дій. у підрозділі ДРГ може бути від трьох до десяти людей. Кількість залежить від окремого завдання. Учасники ДРГ можуть перебувати на території противника протягом довгого часу, асимілюватися, злитися з соціумом, а потім у потрібний момент проявити себе. Зокрема, диверсійно-розвідувальна група виконує збирання даних про укріплені точки ворога, об'єкти, які мають стратегічну цінність.

Визначальними ознаками ДРГ є: 1) мобільність – невеликий розмір групи дозволяє їй швидко долати великі відстані; 2) спеціальна підготовка – члени ДРГ проходять спеціальне навчання з мінно-підривної, вогневої, фізичної, психологічної, медичної, інженерної, парашутно-десантної, підводної, альпіністської підготовки; 3) скритність – здатність діяти автономно на території противника тривалий час; 4) специфічне спорядження – учасники ДРГ намагаються не використовувати зброю загального призначення; 5) особливе ставлення у стані противника – коли учасників ДРГ розкривають, найчастіше їх командування не вчиняє дій щодо звільнення чи порятунку, тому що виникає ризик вербування цих бійців армією супротивника, що робить діяльність ДРГ досить ризикованою [3, с. 154].

Діяльність ДРГ передбачена низкою норм міжнародного та військового права, відповідно до яких диверсійні заходи можливі лише за умови, якщо держави-супротивники офіційно перебувають у стані війни. Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права ДРГ має право завдавати шкоду таким об'єктам противника: – особовий склад ворожої армії; – споруди стратегічного призначення; – військова техніка; – ДРГ противника; – споруди військово-промислового комплексу [4, с. 22].

Правовою основою діяльності правоохоронних органів України, зокрема Національної поліції, в тому числі з оборони держави, є Конституція України, закони України «Про оборону України» та «Про основи національного супротиву», Стратегія воєнної безпеки України. У цих нормативно-правових актах закріплені правові й організаційні засади національного спротиву, організаційних основ до її підготовки, виконання та ведення в дію, завдання і повноваження сил безпеки та оборони й суб'єктів з питань підготовки і ведення національного супротиву [3, с. 154].

Національна поліція України використовує різні методи та заходи для

боротьби з ДРГ: розвідка та моніторинг (використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для ведення розвідки та виявлення диверсійних груп); спеціальні операції (проведення спеціальних заходів з пошуку та ліквідації диверсійно-розвідувальних груп, включаючи тактичні маневри та використання груп прикриття); превентивні заходи (національна поліція активно впроваджує превентивні заходи, спрямовані на попередження діяльності диверсійних груп, зокрема через співпрацю з громадськістю та іншими правоохоронними органами).

Отже, в умовах воєнного стану поліція стає ключовим елементом у підтриманні громадського порядку, охороні стратегічних об'єктів та виявленні підозрілих осіб і груп. Співпраця з військовими, використання розвідувальних даних та підвищення готовності реагувати на надзвичайні ситуації дозволяють поліції ефективніше протистояти диверсіям, забезпечуючи безпеку громадян і стабільність державних інституцій.

Література

1. З початку повномасштабної війни правоохоронці викрили 88 диверсійно-розвідувальних груп. URL: https://www.npu.gov.ua/news/z-pochatku-povnomasshtabnoi-viyni-pravookhorontsi-vikrili-88-diversiyno-rozviduvalnikh-grup.

2. Що таке ДРГ і в чому особливість підрозділу: пояснює експерт. URL: https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240126-shho-take-drg-ta-v-chomu-osoblyvist-pidrozdilu-poyasnyuye-ekspert/.

3. Боровик М. О. Протидія диверсійно-розвідувальним групам противника підрозділами Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 152-162. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.14.

4. Шинкаренко І., Подзолкова Т. Правові та методологічні проблеми щодо виявлення членів російських диверсійно-розвідувальних груп під час воєнного вторгнення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 21–28. DOI: https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-21-28

Дарина Шевчук
студентка 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Забезпечення національної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану

Забезпечення національної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану є надзвичайно важливим аспектом для стабільності та суверенітету країни. Воєнний стан передбачає впровадження спеціальних правових та організаційних заходів для оперативного реагування на внутрішні та зовнішні загрози. Це включає мобілізацію військових і цивільних ресурсів, посилення контролю за безпекою, а також забезпечення координації дій між різними державними органами та міжнародними партнерами.

Законодавче визначення поняття національної безпеки наводиться в однойменному Законі Україні «Про Національну безпеку України», за яким під даним терміном розуміють захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Відповідно до чинного законодавства до головних об'єктів національної безпеки відносяться громадяни (їх права та свободи), суспільство (його духовні та матеріальні цінності) та держава (її конституційний устрій, суверенітет та територіальна цілісність) [2].

Цікавою та слушною є думка науковців Собакарь А.О. та Ковалів М.В., які розглядають державну безпеку, як «захищеність державного суверенітету, конституційного ладу, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу, інформаційної сфери та державної таємниці від зовнішніх і внутрішніх загроз, розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб, що досягається застосуванням системи заходів політичного, економічного, організаційного, правового, військового, ідеологічного та іншого характеру, адекватних загрозам національним інтересам України як сукупності внутрішніх і зовнішніх потреб держави у забезпеченні захищеності та сталого розвитку особистості, суспільства і держави» [2].

14 вересня 2020 року на засіданні Ради національної безпеки і оборони України було прийнято Стратегію національної безпеки України (далі – Стратегія), яка є основним документом довгострокового планування. Стратегія визначає основні напрями державної політики у сфері національної безпеки: по-перше, пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; по-друге, поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов; по-третє, основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; по-четверте, напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони; по-п'яте, ресурси, необхідні для її реалізації [2].

Система національної безпеки у широкому розумінні включає в себе сукупність потреб, інтересів і цінностей окремої особи, суспільства і держави, а також загроз і небезпек, які можуть виникати як в середині, так і ззовні, і які впливають на стан національної безпеки, умови їх виникнення, розвитку та збалансованості. Ця система включає в себе державні та недержавні інституції, які мають спільні цілі і завдання щодо захисту недоторканності потреб нації, національних інтересів і цінностей. Ці суб'єкти взаємодіють один з одним і здійснюють відповідну діяльність в межах законодавства України [2].

Основною метою функціонування системи забезпечення національної безпеки є організація управління загрозами і ризиками. Це означає, що державні та недержавні інституції, а також окремі особи забезпечують збереження і зміцнення національних цінностей, захист і прогресивний розвиток національних інтересів. Це досягається шляхом

виявлення, упередження, локалізації, нейтралізації, подолання внутрішніх і зовнішніх загроз. Також важливо забезпечити ефективне функціонування самої системи забезпечення національної безпеки та всіх її компоненті [3].

Також, необхідно зазначити, що глобалізація стимулює суперечливі тенденції суспільного розвитку. Вона проходить в умовах жорсткої міжнародної конкуренції, яка викликає різноманітні форми як співробітництва, так і суперництва, породжує велику кількість загроз національній безпеці та вимагає від держав використання гнучких координаційних механізмів у цій сфері [3].

Забезпечення національної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану вимагає комплексного підходу, що включає військову, економічну, інформаційну та соціальну складові. Необхідно забезпечити ефективну координацію між державними органами, військовими структурами та суспільством для оперативного реагування на загрози. Важливо також підсилити правові механізми та міжнародну підтримку для стабільності та безпеки країни в умовах воєнного стану.

Література

1. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

1. Яцик Т.П., Микитенко В.С., Ревера А.О. Забезпечення Національної Безпеки України в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 4 (32). С. 603-610. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/10495/10551.

2. Ізбаш К. С., Деревянкін С. Л. Національна безпека України в умовах воєнного стану: сучасний стан. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 213-217. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/36.pdf.

3. Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. № 3. URL: https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.19.

Анастасія Шматлай
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Особливості фінансової діяльності органів місцевого самоврядування

Фінансову діяльність органів місцевого самоврядування слід розуміти як комплекс відносин, що регулюються фінансово-правовими нормами та виникають між органами місцевого самоврядування та територіальними громадами, органами державної влади, юридичними особи різних організаційно-правових форм щодо формування, розподілу та використання фондів коштів органів місцевого самоврядування задля задоволення

публічного інтересу та виконання державних функцій органами місцевого самоврядування при реалізації ними власних та делегованих повноважень [1].

Особливості фінансової діяльності органів місцевого самоврядування полягає у наступному:

- самостійність (законодавчо закріплене право самостійно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами в межах, визначених законом, тобто встановлення місцевих податків та зборів, можливість затверджувати місцеві бюджети та розподіляти кошти за власними пріоритетами);
- багаторівневість фінансової системи (наявні бюджети різних рівнів: обласні, районні, сільські, селищні та міські, кожен з яких має свої джерела доходів та напрямки витрат);
- прозорість (фінансова діяльність має здійснюватись, базуючись на принципами відкритості та підзвітності перед громадою, наприклад, публікація структури бюджетів, звітів про їх виконання);
- цільове використання коштів (кошти місцевих бюджетів використовуватися виключно для фінансування видатків, передбачених відповідними бюджетами; це прямо передбачено у ч. 1 ст. 64 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні») [2];
- залежність від держави (незважаючи на те, що в багатьох питаннях органи місцевого самоврядування можуть самостійно визначати напрямки використання коштів місцевих бюджетів, їх фінансова діяльність тісно пов'язана з державою, оскільки великий відсоток дохідної частини формується за рахунок держаних трансфертів, а витрати спрямовуються не лише на виконання власних функцій, а делегованих).

Таким чином, з урахуванням усіх вищевикладених особливостей фінансової діяльності органів місцевого самоврядування, можна сказати, що вона є складним і багатоаспектним процесом, який відіграє важливу роль для розвитку територіальних громад та держави в цілому, а також безпосередньо впливає на рівень забезпеченості населення.

Література

1. Фінансова діяльність д-ви та ОМС: поняття, мета та правові основи. *Studies*. URL: https://studies.in.ua/finansove-pravo-shporu/3315-fnansova-dyalnst-d-vi-ta-oms-ponyattya-meta-ta-pravov-osnovi.html (дата звернення: 13.10.2024).

2. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 року №280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 13.10.2024).

Анастасія Штанько
студентка 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Особливості розслідування злочинів, вчинених на окупованих територіях

В умовах збройного конфлікту та окупації територій виникає безліч юридичних, соціальних і психологічних проблем, пов'язаних із розслідуванням злочинів, особливо в Україні, де з 2014 року триває агресія з боку Російської Федерації, що призвело до анексії Криму та окупації частини Донбасу. Розслідування злочинів, вчинених на цих територіях, вимагає нових підходів і рішень, оскільки традиційні методи часто не можуть бути застосовані через специфіку ситуації. Це надзвичайно складний і багатогранний процес, зумовлений не лише нестабільною політичною ситуацією, але й різноманітними викликами, з якими стикаються правоохоронні органи під час документування та збору доказів. Проблематика таких розслідувань охоплює правові, організаційні та криміналістичні аспекти, включаючи методи збору інформації, документування та кваліфікації злочинів, які можуть мати міжнародний характер.

Однією з основних проблем є обмежений доступ до окупованих територій, що ускладнює не лише проведення слідчих дій, а й документування злочинів. Збір доказів, допити свідків, а також інші необхідні заходи ускладнені відсутністю контролю українських правоохоронних органів у цих регіонах. Часто, через зруйновану інфраструктуру або обмеження зв'язку, слідчі стикаються з проблемами доступу до інформації, що негативно впливає на якість слідчих дій та швидкість розслідування [1].

Ще однією важливою перешкодою є правова невизначеність щодо правового статусу цих територій. Окуповані райони вважаються тимчасово окупованими відповідно до українського законодавства та норм міжнародного права, однак на практиці це не завжди дозволяє повною мірою забезпечити захист прав жертв та притягнення винних до відповідальності. Женевські конвенції та інші міжнародні документи встановлюють певні вимоги щодо окупованих територій, але їх реалізація на практиці залишається утрудненою через відсутність можливості забезпечити правопорядок [2].

Жертви злочинів на окупованих територіях стикаються з проблемами правової незахищеності. Вони часто побоюються повідомляти про злочини через ризик переслідувань з боку окупаційних адміністрацій або через недовіру до правоохоронних органів України. Це спричиняє ситуацію, коли багато злочинів залишаються недокументованими або не розслідуваними. Тут важливу роль відіграють міжнародні організації, такі як Amnesty International та Human Rights Watch, які допомагають документувати факти порушень прав людини та інші злочини, що може бути використано для подальших розслідувань [1].

Сучасні технології відіграють важливу роль у зборі доказів і розслідуванні злочинів на окупованих територіях. Використання дронів, супутникових знімків і інших дистанційних технологій допомагає отримати

об’єктивну інформацію про ситуацію на місцях. Це дозволяє створити докази щодо руйнувань інфраструктури, переміщення техніки та військових, що може бути важливим для судових процесів у майбутньому [2].

Ще однією проблемою є психоемоційний стан свідків і жертв злочинів. Люди, які пережили окупацію або стали свідками злочинів, часто перебувають у важкому психологічному стані, що ускладнює їх співпрацю зі слідством. Слідчі мають бути особливо обережними при роботі з такими особами, використовуючи спеціалізовані методики для збору свідчень. Зокрема, важливо враховувати фактори стресу, посттравматичного синдрому та інших психічних розладів, спричинених війною [2].

Співпраця з міжнародними організаціями та правозахисними інституціями є ще однією важливою складовою розслідувань злочинів на окупованих територіях. Ці організації надають юридичну допомогу, проводять незалежні розслідування та фіксують факти порушення прав людини, що може бути використано як докази у міжнародних судах. Така співпраця дозволяє посилити тиск на окупаційні влади та притягнути винних до відповідальності [1].

Питання збору доказів на окупованих територіях залишається надзвичайно актуальним, адже багато злочинів не можуть бути повноцінно розслідувані через відсутність доступу до свідків і документів. У цих умовах слідчі змушені використовувати альтернативні джерела інформації, такі як свідчення переселенців або інтернет-джерела. Ці обмеження значно ускладнюють процес притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах [2].

Загалом, розслідування злочинів на окупованих територіях вимагає від правоохоронних органів нових підходів та методів.

Забезпечення справедливості для жертв злочинів на окупованих територіях є важливим завданням як для українських, так і для міжнародних правоохоронних органів. Правова система має бути готовою до викликів, які постають в умовах війни та окупації, і має активно працювати над забезпеченням захисту прав постраждалих осіб. Це вимагатиме часу, ресурсів та міжнародної співпраці, однак правосуддя для жертв є ключовою умовою для відновлення миру та стабільності в регіоні.

Література

1. Документування та розслідування міжнародних злочинів в Україні: масштаб злочинів такий, що його не охопити. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: https://www.helsinki.org.ua/.

2. Особливості документування та розслідування злочинів, учинених на території проведення операції Об’єднаних сил, а також на тимчасово окупованих територіях: наук.-метод. рек. (на замовлення Голов. слід. управління Нац. поліції України) / [Юхно О. О., Кікінчук В. В., Степанюк Р. Л. та ін., за заг ред. О. О. Юхна]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. кримінал. процесу та організації досуд. слідства, Каф. криміналістики та суд. експертології. Харків : ХНУВС, 2020. 140 с.

Алевтина Штогріна
студентка 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Конфіскація майна як засіб забезпечення воєнних потреб держави: правові аспекти

Сьогодні для України як держави, що зазнала російської збройної агресії, створення та наявність ефективної системи оборони, сучасних й ефективних збройних сил є головною умовою забезпечення територіальної цілісності й державного суверенітету, збереження державності українського народу [1, с. 40]. Діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки, передусім, держави, здійснюється тільки за допомогою права, у межах визначених нормами права [2, с. 15]. Традиційно в основі національної безпеки держави знаходять своє відображення національні інтереси, національні цілі та національні цінності, які юридично закріплені в нормативно-правових актах тієї чи іншої держави, визначають політичну та соціально-економічну організацію суспільства, державне и культурне будівництво, єдність та згуртованість конкретної нації [3, с. 13].

Що стосується ситуації у нашій державі із практичною реалізацією конфіскації як додаткової міри покарань, то як у законодавчому, так і правозастосовчому аспекті існують певні проблеми [4].

По-перше, конфіскація майна є виключним випадком, коли державою право власності на майно набувається безоплатно (що відрізняє її від реквізиції, наприклад). По-друге, конфіскація майна є винятковою мірою, яка може бути підставою виникнення права державної власності лише у випадках, прямо визначених законом, коли конфіскація передбачається у якості санкції за вчинений злочин. Такі випадки передбачені, зокрема, Кримінальним кодексом України (далі - КК України), при цьому у ст. 59 КК України вказано, що «конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу.

Отже, конфіскація як засіб покарання має бути співрозмірною заподіяній правопорушенням шкоді. Про необхідність дотримання принципу співрозмірності при позбавленні власника його прав звертається увага у практиці Європейського Суду з прав людини. Суд зазначає, що для того, щоб втручання в право власності вважалося допустимим, повинна бути розумна відповідність між використовуваними засобами і тією метою, на яку направлена будьяка міра, що позбавляє особу власності. При розгляді справ необхідно розглядати, чи існує розумна відповідність між використовуваними засобами і метою, на яку спрямована будь-яка міра, що позбавляє особу власності. Суду треба визначати, чи збережена необхідна справедлива рівновага.

У цілому, виділяють цивільно-правову, адміністративну, податкову та кримінально-правову конфіскацію, передбачені відповідними Кодексами. Випадки конфіскації передбачені також Земельним кодексом України (далі - ЗК України) (ст. 148), Законом України «Про тваринний світ» (ст. 63),

Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (ст. 12) та ін.

Так, відповідно до ст. 148 ЗК України, земельна ділянка може бути конфіскована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Отже, конфіскація в цьому випадку виступає різновидом додаткового виду покарань за вчинення правопорушень і може бути застосована за наявності двох умов: 1) визначення безпосередньо в законі випадків, обсягу та порядку конфіскації земельної ділянки; 2) наявність рішення суду про конфіскацію земельної ділянки [6, с. 46]. Однак ст. 148 ЗК України не визначає підстав для прийняття судового рішення про конфіскацію земельної ділянки.

Отже, за чинним законодавством, конфіскація земельної ділянки може бути проведена лише на загальних підставах, як санкція за вчинений злочин або правопорушення. Разом з тим, у літературі висловлюються пропозиції щодо необхідності уточнення підстав конфіскації земельних ділянок. Так, О. В. Єлісєєва зазначає, що необхідно внести доповнення до ЗК України та до переліку підстав конфіскації земельних ділянок віднести факти використання власниками своїх земельних ділянок не за цільовим призначенням та з порушенням екологічних вимог, що призвели або можуть призвести до значного погіршення стану та якості земельних ділянок як частини навколишнього середовища [6, с. 44].

Таким чином, конфіскація майна для забезпечення воєнних потреб держави є винятковим заходом, що регулюється спеціальним законодавством, спрямованим на захист національної безпеки. Важливо дотримуватися правових норм і процедур, щоб забезпечити баланс між державними інтересами та правами власників майна.

Література

1. Пашинський В.Й. До проблеми визначення поняття «оборона держави» в системі національної безпеки України. *Адміністративне право і процес*. 2017. №1(19). С.4–14. URL: https://uacademic.info/ua/document/0520U101609.

2. Пашинський В.Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018, 408 с. URL: https://discovery.kpi.ua/Record/000610911.

3. Правові основи воєнної безпеки України: монографія / за ред. Є.Л. Стрельцова, Львів: НАВС, 2016. 188 с.

4. Марчук Ф.М., Грабовський Л.А. Особливості застосування конфіскації майна. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 7. С. 32–39.

5. Безпека та оборона. Офіційний Інтернет сайт «Урядовий портал». URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/najgolovnishe-bezpeka-ta-oborona-krayini/.

6. Єлісєєва О. В. Правові засади припинення права приватної власності на земельну ділянку у випадку її конфіскації за рішенням суду. *Вісник Київського національного ун-ту імені Т. Шевченка*. 2005. № 63-64. С. 44–48.

Вікторія Щерба
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Міжбюджетні відносини

Міжбюджетні відносини в Україні є ключовим аспектом бюджетного процесу, важливим для реформування національної економіки, соціально-економічного розвитку регіонів і населених пунктів, а також формування муніципальних фінансів і бюджетів. Міжбюджетні відносини – це відносини між державою та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання власних та делегованих функцій. [1]

Розвиток міжбюджетних відносин значною мірою визначає ефективність співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади, а також органами місцевого самоврядування у сфері регіональної політики та соціально-економічного розвитку муніципалітетів. Поступово формується тенденція переходу до нової моделі міжбюджетних відносин, яка ґрунтується на правових принципах і об'єктивних соціально-економічних нормативах. Затримка в запровадженні цієї моделі спричиняє загострення конфліктів між центральною та місцевою владою.

Як зазначає Чеберятко О.В. основу міжбюджетних відносин складають три ключові елементи: розподільні доходи, розподільні видатки, фінансова допомога. Тому в умовах бюджетного унітаризму виключно важливою проблемою, яку належить вирішувати на науковому та прикладному рівні, є розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи. [2, с.75-83]

Метою розподілу доходів є забезпечення початкових умов для збалансування бюджетів на кожному рівні, враховуючи податковий потенціал відповідної території. При цьому важливо зберегти соціальні стандарти, які гарантують громадянам їхні конституційні права.

Кількісні пропорції розподілу доходів між рівнями бюджетної системи визначаються розподілом функцій і завдань, які виконують відповідні органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. При цьому кожен бюджет, від державного до сільського, повинен мати власну і закріплену дохідну базу. Найважливіші завдання, які вирішує центральний уряд, такі як макроекономічне регулювання, державне управління, національна оборона, міжнародне співробітництво тощо, потребують концентрації значної частки національного доходу в державному бюджеті. Правове регулювання міжбюджетних відносин здійснюється розділом 4 Бюджетного кодексу України.

Міжбюджетні відносини відображають взаємозв'язки між бюджетами різних рівнів. Основним принципом цих відносин є рівність Державного бюджету у взаєминах із місцевими бюджетами, а також рівність між самими місцевими бюджетами. Це передбачає встановлення єдиних нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів для всіх бюджетів, а також однаковий порядок їх сплати. Такі відносини мають базуватися на таких принципах: розподілу і закріплення видатків за відповідними рівнями бюджетної системи; розмежування та закріплення регулювальних доходів

на постійній і тимчасовій основі; вирівнювання мінімальної бюджетної забезпеченості для виконання певних функцій; забезпечення рівномірних надходжень доходів та уникнення касових розривів; стимулювання до виконання планів надходжень у Державний та місцеві бюджети.

Отже, основна мета міжбюджетних відносин полягає у встановленні справедливого та неупередженого розподілу публічних фінансів, забезпеченні відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень.

Література

1. Далєвська. Т.А. Міжбюджетні відносини в Україні: проблеми та перспективи вирішення. Ефективна економіка № 6, 2014

2. Чеберятко О.В. Особливості міжбюджетних відносин в умовах децентралізації. ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2021; 217 (4): 75-83

Галина Юзько

студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Рішення Конституційного Суду України як елемент системи джерел конституційного права України*

У вітчизняній науці намітилася тенденція щодо визнання за рішеннями Конституційного Суду України значення джерела права, що забезпечується, у першу чергу, самою Конституцією України і Законом України «Про Конституційний Суд України», а саме: закони, інші правові акти або їхні окремі положення, які визнані неконституційними, припиняють діяти від дня прийняття Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність (стаття 152 Конституції України). Прийняте Конституційним Судом України рішення є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене (стаття 150 Конституції України), рішення Суду діють безпосередньо і не вимагають підтвердження іншими органами (п. 4 Рішення Конституційного Суду України у справі про порядок виконання рішень Конституційного Суду України № 15-рп/2000 від 14.12.2000 р. [1].

Стосовно актів Конституційного Суду України доцільно, перш за все, визначити їх місце в системі національного законодавства. Така необхідність пояснюється тим, що за радянською системою влади право офіційного тлумачення Конституції і законів належало Верховній Раді. Конституція ж України закріпила поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову і передала право офіційного тлумачення Конституції та інших нормативно-правових актів з відання Верховної Ради України до

* Наукова керівниця – *Тетяна Юзько*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

повноважень Конституційного Суду України, який визнала єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Згідно з Конституцією України (ст. 150, 151), Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р., Конституційний Суд України приймає рішення у справах про офіційне тлумачення Конституції та законів України і про конституційність законів та інших нормативно-правових актів.

Так суди, здійснюючи судочинство конкретизують і деталізують загальні норми, розкривають зміст оціночних правових понять і створюють правоположення – прообраз повноцінної норми. Це тим більше важливо, що в умовах демократичної державності неможливо відмовляти у правосудді (наприклад, через відсутність або неповноту закону). Значення судової практики визначається тим, що вона виступає як орієнтир, як приклад для вирішення конкретних, аналогічних справ. В цьому випадку вона впливає на створення не тільки судової політики, але і принципів права, вдосконалювання законодавства, тобто має певне правотворче значення. Необхідність такої ролі, у тому числі і рішень Конституційного Суду України, викликана динамізмом суспільних відносин, недостатністю типового законодавчого регулювання, наявністю прогалин, колізій, дефектів у праві [2].

Досліджуючи акти тлумачення Конституційного суду України, Є.В. Черняк приходить до висновку, що рішення цього органу конституційної юрисдикції можуть бути віднесені до прецедентів тлумачення, оскільки вони володіють ознаками, які характеризують даний вид прецедентів – багаторазовість використання; мають загальнообов'язковий характер; містять положення, яке підтверджує зміст правової норми або роз'яснює її зміст та офіційно публікуються. При цьому автор наголошує, що в якості прецедентів тлумачення виступають рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України, а рішення цього судового органу у справах про конституційність законів та інших правових актів можуть бути визнані прецедентами тлумачення, якщо наслідком їх прийняття є втрата чинності нормативно-правовим актом [3, с. 39].

Г.О. Христова відносить рішення та висновки Конституційного суду України до додаткових джерел права, оскільки вважає, що вони містять нормативні тлумачення, тому виступають прецедентами тлумачення конституційного правосуддя. Науковець вказує, що внаслідок системного тлумачення Конституції України та інших нормативно-правових актів Конституційний Суд України формулює правові позиції, які розкривають зміст законодавчої норми та мають офіційний характер та є обов'язковими до виконання. Оскільки правові позиції рішень Конституційного суду України застосовуються судами загальної юрисдикції, то це аналогічне застосуванню ними законодавчих актів і дозволяє віднести їх до «квазіпрецедентів» [4, с. 14-15].

Рішення КСУ мають складну змішану правову природу, яка органічно поєднує прецедентний характер із нормативно-правовим, несуть в собі юридичні характеристики на рівні норм Конституції, оскільки здатні їх конкретизувати, впливають на найважливіші суспільні відносини [5, с. 64].

Відповідно до Закону № 2136-VIII, КСУ ухвалює від імені України рішення, по-перше, за результатами розгляду конституційного провадження щодо визнання акта (його окремих положень) неконституційним; по-друге, за результатами розгляду конституційного провадження щодо офіційного тлумачення Конституції України; по-третє, за результатами розгляду конституційного провадження за конституційними скаргами. Таким чином, рішення КСУ є фінальним результатом інтелектуальної діяльності суддів КСУ, у процесі розгляду конституційних подань та конституційних скарг, що ухвалюються у передбачений Законом спосіб від імені України.

Отже, рішення Конституційного Суду України мають обов'язковий характер для всіх фізичних та юридичних осіб, а також органів державної влади та місцевого самоврядування на території України. Однак, рішення Конституційного суду України є прецедентами тлумачення конституційних норм, квазіпрецедентами, та віднесення їх до судових прецедентів виявляється значною мірою умовним, адже Конституційний Суд України не наділений повноваженнями здійснювати правосуддя та є, по суті, квазісудовим органом.

Література

1. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2000 від 14.12.2000 р. у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) // Офіційний вісник України від 05.01.2001 – 2000 р., № 51, стор. 80, стаття 2226, код акту 17435/2000.

2. Кузембаєв О. С. Рішення Конституційного Суду України як джерело кримінального права України. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/
bitstreams/5c57700a-2cb5-4e92-b42e-62171acd5c8e/content.

3. Черняк Є.В. Прецедент тлумачення правової норми в діяльності Конституційного Суду України. Науковий вісник Чернівецького університету. № 200-2003. С. 36-40.

4. Христова Г.О. Юридична природа актів Конституційного Суду України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 20 с.

5. Воронов Д.О. Щодо сутності рішення Конституційного Суду України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 62-65. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/12.pdf.

Каріна Яремчук
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Позитивні та негативні наслідки змін до податкового законодавства

Досить актуальною темою станом на сьогодні є зміни, впроваджені урядом в систему податкового права та податкового законодавства, причиною та каталізатором яких стала довготривала і затяжна війна, яка триває в Україні максимально негативно впливає на всі сфери діяльності країни в цілому.

Податкове законодавство України постійно змінюється, щоб адаптуватися до економічних та соціальних викликів. Зміни до Податкового кодексу України, які пропонував внести уряд спрямовані на посилення фіскальної дисципліни, скорочення тіньової економіки та підтримку державного бюджету в умовах триваючої війни.

Платоспроможність держави залежить від низки факторів, але в першу чергу від способу, форми, елементів та складових реалізації фіскальної політики, ступеня збалансованості державних та публічних фінансів. Нормативно-правове регулювання збалансування бюджету та правила прийняття бюджету з дефіцитом або профіцитом є визначальними для бюджетного процесу.

Правові норми щодо збалансування бюджетного балансу, правила прийняття дефіцитного або профіцитного бюджету є визначальними для здійснення скоординованої фіскальної політики. Вони є визначальними для реалізації скоординованої фіскальної політики.

Кожний вид податків має свої специфічні ознаки й функціональне призначення і посідає певне місце у податковій системі. Роль того чи іншого податку визначається його належністю до певної групи згідно з чинною класифікацією податків. Класифікація дозволяє повніше охарактеризувати сутність і функції податків, підвищити їх роль у податковій політиці держави, визначити напрями й характер впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства[1, с. 77].

Дискусія щодо змін до Податкового кодексу України, які набудуть чинності найближчим часом, наразі є максимально актуальною.

Дуже історичним і знаковим для законодавства України є те, що 17 вересня 2024 року Верховна Рада підтримала в першому читанні законопроєкт 11416-д, який передбачає підвищення податків. Законопроєкт був відправлений на доопрацювання і 10 жовтня 2024 року Верховна Рада підтримала його у другому читанні. Неофіційний текст законопроекту вже доступний на офіційному сайті Верховної Ради України [2]. Після прийняття Закону про внесення змін до Податкового кодексу України, який, зокрема, передбачає збільшення військового збору, податкова система однозначно зазнає суттєвих змін.

Ознайомившись та проаналізувавши текст законопроекту, ми хотіли б коротко підсумувати зміни, запропоновані Урядом.

Перше, що нас чекає в найближчому майбутньому після впровадження цих змін - це збільшення ставки військового збору. Ставка військового збору для фізичних осіб зросте з 1,5% до 5%. Це підвищення

торкнеться як найманих працівників, так і фізичних осіб-підприємців (ФОП). ФОП III групи оподатковуватимуться за ставкою 1% від обороту, тоді як ФОП I, II та IV груп оподатковуватимуться за ставкою 10% від мінімальної заробітної плати.

Друге – розширення бази оподаткування. Закон передбачає додаткові категорії, які підлягатимуть оподаткуванню військовим збором. Наприклад, планується запровадити 5% збір з операцій з дорогоцінними металами та з доходів від продажу нерухомості. Поряд зі збільшенням військового збору, закон також передбачає зміни в оподаткуванні в інших сферах, таких як рентні платежі за видобуток корисних копалин та оподаткування дорогоцінних металів і ювелірних виробів.

Третій - збільшення податку на прибуток підприємств. Тимчасове підвищення податку до 50% буде запроваджено для банків до 2024 року та до 25% для інших фінансових установ. Це рішення спрямоване на залучення додаткових коштів від великих компаній, які є прибутковими навіть у воєнний час.

По-четверте, запроваджується щомісячна податкова звітність. Новий закон вимагає від підприємців щомісяця подавати звіти з податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), військового збору та єдиного соціального внеску (ЄСВ). Це збільшує адміністративне навантаження на підприємства і може ускладнити їхню роботу, особливо для малих підприємців.

Слід також звернути увагу на те, що збільшення податкового навантаження має як позитивні, так і негативні наслідки для різних секторів економіки та суспільства.

Зростання податків, таких як військовий збір та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), зменшує наявний дохід населення. Як наслідок, зменшується можливість витрачати кошти на споживчі товари, що негативно впливає на внутрішній ринок.

Податковий тягар часто має більший вплив на низькооплачуваних працівників, чиї доходи суттєво зменшуються через вищі податки. Це може призвести до поглиблення соціальної нерівності.

Підвищення податків на підприємства, таких як рентні платежі за видобуток корисних копалин, податок на доходи фізичних осіб для працівників та нові збори для фізичних осіб-підприємців (ФОП), зменшують загальний прибуток підприємств. Це може вплинути на здатність підприємств інвестувати в розвиток та модернізацію.

Однак, окрім негативних наслідків для економіки, існують і позитивні моменти. Зокрема, збільшення збору податків сприяє збільшенню надходжень до бюджету, що особливо важливо у воєнний час для фінансування оборонного сектору та соціальних програм.

За оцінками аналітиків, підвищення податків збільшить доходи державного бюджету на 58 млрд грн у 2024 році та 137 млрд грн у 2025 році. Крім того, ці зміни спрямовані на фінансування Збройних сил України, включаючи виплати військовим, закупівлю обладнання та будівництво фортифікаційних споруд.

Законопроект № 11416-д є спробою знайти додаткове фінансування для бюджетів воєнного часу, але його реалізація може мати складні наслідки для бізнесу та економіки в цілому. Баланс між заповненням бюджетних дірок

та підтриманням економічної активності вимагає обережного підходу. Збільшення податкового навантаження може зміцнити державні фінанси, але водночас створює нові виклики для економічного зростання, конкуренції та рівня життя.

Підсумовуючи, варто зазначити, що зміни до податкового законодавства України, запроваджені у відповідь на економічні виклики, спричинені воєнним станом та внутрішніми соціально-економічними проблемами, мали значний вплив на податкову систему та населення. Підвищення ставок основних податків, таких як військовий збір, податок на доходи фізичних осіб та інші податкові реформи, спрямовані на збільшення надходжень до бюджету, зокрема для фінансування оборони країни.

Реформа податкового кодексу є важливим заходом для стабілізації фінансової системи та забезпечення необхідних бюджетних надходжень у воєнний час. Однак баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю потребує подальшого вдосконалення, щоб уникнути негативних наслідків для бізнесу та домогосподарств.

Література

1. Фінанси : підручник / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир : Поліський університет, 2024. 317 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/15498/1/Finansu_2024_350.pdf

2. Проект Закону України Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану від 16.09.2024. URL: blob:https://itd.rada.gov.ua/866c89b2-c677-4722-b71b-e546978ab9da

НАПРЯМ 3
Приватно-правовий

Аліна Алієва
здобувачка другого рівня вищої освіти
економіко-правового факультету
Маріупольського державного університету

Роль медіа в умовах воєнного стану скрізь призму права громадян на доступ до інформації

В умовах воєнного стану медіа відіграють критично важливу роль у суспільстві, адже це пов'язано не тільки із забезпечення громадян достовірною та своєчасною інформацією, а й тим, що вони є засобом підтримки національної безпеки, механізмом захисту прав людини. В умовах особливого періоду, зокрема, воєнного стану, коли деякі права та свободи людині та громадянина обмежені, право громадян на доступ до правдивої інформації стає одним із основних інструментів підтримки громадянського суспільства. Проте, інформація, що публікується у медіа має відповідати не тільки етичним стандартам, законодавчим нормам, а й не повинна створювати загрози для національної безпеки.

У ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права закріплено право на вільне вираження свого погляду. Це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. Що ж стосується Конституції України, то у ст. 34 закріплено: кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Таким чином, наведені нами положення вказують на право людини на вільне вираження свого погляду, включаючи право на поширення будь-якої інформації у будь-який спосіб, обраний людиною. Так, наприклад, за допомогою масових медіа населенню може бути повідомлене про небезпеку чи загрозу життю та здоров'ю, що у свою чергу сприяє безпеці громадян.

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації та територію України доступ до достовірної інформації є критично важливим. Як відзначає Анка Фельдгузен, Посол Федеративної Республіки Німеччина в Україні, під час свого відеозвернення в рамках онлайн-семінару «Протидія дезінформації: європейські підходи та стандарти: «Межі, з одного боку, між легітимним плюралізмом думок, включно із суперечливими, а з іншого – зі шкідливою дезінформацією, не завжди чіткі і зрозумілі, на жаль. Крім того, ми маємо визнати, що вони дуже залежать від нашого власного погляду на світ. І ми також маємо завжди пам'ятати, що будь-які правила, навіть якщо ми створюємо їх із найкращими намірами, можуть стати предметом зловживань або бути використаними проти нас самих. Україна звісно є в авангарді гібридних інформаційних кампаній та дезінформації, саме тому ця тема обговорюється тут багато років і викликає багато суперечок. Ми хоч і маємо потребу захищати інформаційний простір, як це називають тут, також є потреба захищати демократію, свободу вираження і свободу преси, і

зважувати їх» [1]. Це вказує на те, що право на поширення інформації не є і не має бути абсолютним, оскільки кожна держава, в тому числі Україна, має потребу у захисті демократії та національної безпеки особливо в періоди надзвичайних ситуацій коли будь-яка інформація, поширена у масових медіа може стати загрозою для національної безпеки й цілісності.

Відзначимо, що важливим фактом у поширенні інформації є протидія фейковим новинам та дезінформації населення. Саме поширення фейкових новин та паніки несе загрозу суспільству, оскільки може спричинити масову паніку та вчинення необдуманих дій громадянами. Резолюція 73/179 Генеральної Асамблеї ООН 2018 року [2] закликає держави боротися з поширенням неправдивої інформації, яка може підірвати довіру до уряду або викликати соціальні потрясіння. Під час війни чи воєнного стану, поширення фейкових новин може перешкодити роботі державних установ та спровокувати масові заворушення. У зв'язку з цим держави мають право вживати заходів щодо притягнення до відповідальності осіб або медіа, які свідомо поширюють дезінформацію, відповідно до положень Європейської конвенції про права, яка дозволяє певні обмеження свободи вираження заради забезпечення суспільної безпеки.

Наразі вкрай важливим є збереження балансу між правом громадян на доступ до інформації та захищеністю державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Варто розуміти, що навіть обмеження доступу до інформації повинні бути законними, пропорційними та мати чітку мету – забезпечення безпеки держави. Під час воєнного стану уряди можуть тимчасово обмежувати певну інформацію для запобігання розкриттю військових таємниць чи поширенню даних, які можуть бути використані ворогом, однак інформація, що стосується життя та здоров'я людей – має бути розкрита.

Таким чином, оскільки під час збройних конфліктів особливо актуальною стає «інформаційна війна», коли через масові медіа навмисно поширюються неправдиві або маніпулятивні дані з метою впливу на громадську думку, держави повинні вживати заходів для запобігання поширенню «фейкової» (фальшивої) інформації, в тому числі завдяки обмеженню прав людини стосовно збирання та поширення інформації, яка може спричиняти соціальну напругу чи дестабілізацію ситуацію в країні.

Література

1. Протидія дезінформації: європейські підходи та стандарти. *Офіс ради Європи в Україні: веб-сайт.* URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/responding-to-disinformation-european-practices-and-standards (дата звернення: 15.10.2024 року)

2. Заохочення та захист прав людини: питання прав людини людини, включаючи альтернативні підходи у справі сприяння ефективному здійсненню прав людини та основних свобод: Доповідь Третього комітету Резолюція 73/179 Генеральної Асамблеї ООН 2018 року, URL: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n18/410/23/pdf/n1841023.pdf дата звернення: 15.10.2024 року)

Вікторія Баць
студентка 4 курсу Інститут права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання

Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання є однією з найважливіших складових функціонування сучасної економіки. У глобалізованому світі, де бізнес стикається з численними викликами, такими як конкуренція, зміни в законодавстві та економічні коливання, гарантування правових захистів стає ключовим фактором для стабільності і розвитку підприємств. Правова природа охорони суб'єктів господарювання включає не лише захист їхніх майнових прав, а й забезпечення справедливих умов ведення бізнесу, що є необхідним для підтримання здорової економіки середовища. Національне законодавство, міжнародні угоди та правові норми встановлюють механізми захисту прав суб'єктів господарювання, зокрема в сфері контрактних відносин, захисту інтелектуальної власності, антимонопольного регулювання та забезпечення добросовісної конкуренції. У цьому контексті важливо вивчити не лише правові аспекти, але й практичні інструменти, які допомагають суб'єктам господарювання реалізовувати свої права. Дослідження теми захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання має особливе значення для формування правової культури в бізнес-середовищі та сприяє розвитку ефективних механізмів реагування на порушення. З огляду на динамічний характер сучасної економіки, розуміння цих аспектів є важливим не лише для підприємств, а й для держави, яка покликана забезпечувати правопорядок і стабільність у господарських правовідносинах. Кожний суб'єкт господарської діяльності має право на захист своїх прав і законних інтересів. Відповідно до ст. 15 Цивільного кодексу України особа, у разі порушення, оспорювання або ж невизнання свого цивільного права має право на його захист. Також зазначеному праву відповідає ст. 13 Конституції України, згідно з якою держава гарантує захист прав усіх власників і суб'єктів господарювання [1].Врегулювати господарські правовідносини лише за допомогою інструментів цивільного законодавства неможливо, особливо коли йдеться про професійну діяльність, яка є предметом регулювання господарського законодавства. На сьогодні основним нормативно-правовим актом, що регулює господарську діяльність, є Господарський кодекс України. Він, зокрема регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання, а також між іншими учасниками цивільних відносин у сфері господарювання. Господарський кодекс України також визначає поняття «суб'єкти господарювання» під якими розуміються учасники господарських правовідносин, що здійснюють господарську діяльність, мають господарську компетенцію, володіють відокремленим майном і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями[2,с.88]. Згідно із ст.20 Господарського кодексу України держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів і надає їм право на захист відповідно до чинного законодавства[3]. Для захисту інтересів суб'єктів господарювання та забезпечення впевненості у їхній діяльності держава надає їм певні

гарантії. Державні гарантії для підприємців в Україні включають законодавчі можливості вільного здійснення підприємницької діяльності без протиправних втручань. Держава централізовано розподіляє ресурси для виконання підприємцем поставок, робіт чи послуг на пріоритетні державні потреби. У разі порушення майнових прав підприємців, завданих громадянами, юридичними особами або державними органами, збитки відшкодовуються відповідно до Господарського кодексу та інших законів. Держава забезпечує недоторканність майна підприємців і захист їхніх майнових прав. Вилучення майна у підприємців можливе лише відповідно до статті 41 Конституції України, на підставі і в порядку, встановленому законом. Також є певні соціальні гарантії які передбачають, що підприємець або найманий працівник можуть бути залучені до виконання державних або громадських обов'язків, з відшкодуванням збитків підприємцю з боку органу, який прийняв таке рішення. Спори про відшкодування вирішуються судом. Завдяки гарантіям встановлюються правила ведення господарської діяльності, інвестиційної та інноваційної діяльності, а також порядок захисту прав у суді та адміністративному порядку, правила володіння, користування і розпорядження майном, використання прибутків тощо[4,с.7-8].Щодо способів захисту законних прав та інтересів суб'єктів господарювання то їх можна умовно поділити на три основні групи. До першої групи належать способи, що дозволяють підтвердити або засвідчити право, а також припинити або змінити обов'язок: визнання права; виконання обов'язку в натурі; незастосування судом актів державних органів або органів місцевого самоврядування, що суперечать закону; а також припинення або зміна правовідносин. Друга група включає в себе способи, які дозволяють запобігти або зупинити порушення права, спонукаючи порушника до його припинення. Це включає припинення дій, що порушують право або створюють загрозу порушення, визнання недійсним акту державного чи місцевого органу, самозахист права, а також стягнення неустойки. Способи захисту, що об'єднанні в третій групі, сприяють відновленню порушеного права та компенсації втрат, що виникли внаслідок порушення :відновлення попереднього становища, визнання правочину недійсним, відшкодування збитків та компенсація моральної шкоди[5]. Отже ,захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання є критично важливим аспектом для стабільного функціонування економіки, оскільки він забезпечує впевненість бізнесу в своїй діяльності. Національне законодавство, зокрема Господарський кодекс України, встановлює основні механізми для забезпечення рівних можливостей усім підприємцям, гарантує недоторканність їхнього майна та надає соціальні гарантії. Важливою є роль держави в забезпеченні цих прав через централізоване розподілення ресурсів і відшкодування збитків Усі ці механізми сприяють формуванню правової культури в бізнесі та забезпечують ефективний захист інтересів суб'єктів господарювання, що, в свою чергу, є важливим для сталого розвитку економіки країни.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України.

1996.№254кС.76.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Леоньтєва Л.В. Створення, захист прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. *Харківський національний автомобільно-дорожній університет.* 2018. с.88. URL: http://lsej.org.ua/6_2015/24.pdf
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text
4. Деревянко Б.В. Правове регулювання захисту прав суб'єктів господарювання: навч. посібник / Б.В. Деревянко ; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк : Видавничий дім «Кальміус», 2013.с.7-8.URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/7002/1/Derevyanko%2C%20Turkot__2019.pdf
5. Особливості господарсько-правового захисту прав суб'єктів господарювання. Т.В.Лісніча *Часопис з юридичних наук*, 2014. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/1685-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3316-1-10-20150417.pdf

Софія Бичок
студентка 4 курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

Актуальність проблеми визначення правового статусу блогерів*

В сучасному українському законодавстві відсутнє офіційне визначення термінів «блогер» і «блогінг», що є значною прогалиною в законодавстві. З прийняттям Закону України «Про медіа» правовий статус блогера так і не був визначений. Зокрема, відповідно до п.36 ст. 1 Закону, до онлайн-медіа відносяться медіа, що регулярно поширюють інформацію у текстовій, аудіо-, аудіовізуальній чи іншій формі в електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет, крім медіа, які віднесені цим Законом до аудіовізуальних медіа [1]. З огляду на це, блогери підпадають під ознаки онлайн-медіа, оскільки регулярно поширюють інформацію у формі електронного цифрового звернення за допомогою мережі Інтернет. Проте, відповідно до п.3 ст. 16 вищезгаданого Закону, вказано, що особа, яка регулярно поширює масову інформацію під своїм редакційним контролем через власні облікові записи на платформах спільного доступу до інформації, не є суб'єктом у сфері онлайн-медіа, та не підлягає обов'язковій державній реєстрації як суб'єкта у сфері медіа в Національній раді України з питань телебачення та радіомовлення. До того ж, в законі так і не визначено, чи підлягають державній реєстрації суб'єкти онлайн-медіа, а саме блогери, як суб'єкти підприємницької діяльності, відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

* Наукова керівниця - *Людмила Микитенко*, доцентка кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету

З іншого боку, якщо блогеру все-таки дозволено добровільно реєструватися як суб'єкт онлайн-медіа, чи означає це, що його статус прирівнюється до журналіста? Із визначення, прописаного у Законі України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста», визначено, що журналіст – це творчий працівник суб'єкта у сфері медіа, який професійно збирає, одержує, створює, редагує, поширює і забезпечує підготовку інформації для медіа. [2]. Ключова ж відмінність між блогерами та журналістами полягає в тому, що перші ведуть самостійну незалежну діяльність, тоді як журналісти зазвичай підтримують робочий зв'язок із засобами масової інформації, мають визначені законом обов'язки, повинні дотримуватись вимог Кодексу етики журналіста, проходять акредитацію, мають документи, які підтверджують їх статус – редакційне посвідчення, тощо. Тому, незважаючи на те, що блогери збирають і поширюють інформацію у мережі Інтернет, не потрібно ототожнювати це з журналістикою, оскільки блогінг не є професійною діяльністю, а скоріше спрямований на вираження конституційного права на інформацію.

Також під час спроб визначення правового статусу блогерів постає важливе питання: чи можна вважати блогерів самозайнятими особами? Відповідно до ст. 14 Податкового кодексу України, самозайнята особа – це платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності [3]. Таким чином, виходячи із визначення, яке міститься в Податковому кодексі, особи, які здійснюють блогерську діяльність досить схожі до поняття самозайнятих осіб, що корелюється із ЗУ «Про медіа», оскільки вони здійснюють творчу незалежну діяльність, транслюють, рекламують, отримуючи прибуток. Через це ми переконані, що вони зобов'язані платити податки в статусі самозайнятих осіб.

Водночас більш дієвим засобом регулювання діяльності блогерів, і наповнення бюджету в частині сплати податків ,у випадку, якщо блогер вирішує не лише реалізовувати своє право на свободу вираження поглядів, а й вступати, наприклад у рекламні відносини, йому потрібно бути зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності. Адже будь-яка самостійна, ініціативна, систематична діяльність, яка приносить регулярний дохід, є формою підприємництва(ст.42 ГК України) і потребує належного юридичного оформлення, а також достовірного відображення в бухгалтерському обліку та податковій звітності [4].

Таким чином, зв'язку з тим, що в Україні досі відсутня спеціальна законодавча база, яка б регулювала діяльність блогерів, проблема невизначеності правового статусу залишається досі невирішеною, а нестача необхідного правового регулювання та нагляду часто зумовлює проблеми із забезпеченням прозорості, уникнення до сплати податків і легалізації діяльності у сфері блогінгу. Саме тому, на наше переконання, варто внести зміни до чинного законодавства, та визначити правовий статус блогера з обов'язковою державною реєстрацією як суб'єктів онлайн-медіа. Це, в свою чергу, надало б змогу Національній раді України з питань телебачення та радіомовлення контролювати контент блогерів, які мають

вирішальний вплив на громадськість, що є важливим для забезпечення інформаційної гігієни.

Крім того, оскільки дані особи можуть на системній основі отримувати прибутки від реклами, то на них повинен бути накладений обов'язок сплати відповідних податкових коштів до державного бюджету України, а це можливо лише визначивши їх як самозайнятих осіб, або через обов'язок державної реєстрації як юридичних чи фізичних-осіб підприємців.

Література

1. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text (дата звернення: 11.10.2024)

2. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97. ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр#Text (дата звернення: 11.10.2024)

3. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 11.10.2024)

4. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення: 11.10.2024)

Андрій Білоус
студент 2 курсу Комунального закладу в
ищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці*

Права громадян на охорону праці при укладенні трудового договору передбачаються Законом України "Про охорону праці" та іншими нормативно-правовими актами. Статтею 44 цього закону передбачено, що за порушення законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їх організацій та об'єднань винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності згідно із законом. [1]

Дисциплінарна відповідальність передбачає такі дисциплінарні стягнення: догана та звільнення з роботи (стаття 147 КЗпП України). Дисциплінарну відповідальність накладають вищі посадові керівники, коли з вини посадової особи, адміністративно-технічних працівників допускається порушення вимог охорони праці, що призвели чи можуть призвести до тяжких наслідків.

* Наукова керівниця – *Наталія Бурятинська* викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

Дисциплінарне стягнення застосовується безпосередньо за виявленням провини, але не пізніше одного місяця від дня його виявлення, не враховуючи часу звільнення працівника від роботи в зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебуванням його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців від дня здійснення провини. Перед тим, як накласти дисциплінарне стягнення, роботодавець зобов'язаний зажадати від працівника, що провинився письмове пояснення.

Адміністративна відповідальність настає за будь-які посягання на загальні умови праці.

Відповідно до стаття 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення порушення вимог законів та нормативно-правових актів з охорони праці тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді накладання штрафу на працівників і, зокрема, службових осіб підприємств, а також громадян – власників підприємств. Штрафи накладають органи державного нагляду за охороною праці згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення. Закон України про охорону праці (стаття 43).

У статті 43 частини першу та другу викладено в редакції, що передбачає "За порушення законодавства про охорону праці та невиконання приписів (розпоряджень) посадових осіб центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці юридичні та фізичні особи, які відповідно до законодавства використовують найману працю, притягаються центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці до сплати штрафу в порядку, встановленому законом. Сплата штрафу не звільняє юридичну або фізичну особу, яка відповідно до законодавства використовує найману працю, від усунення виявлених порушень у визначені строки.

Максимальний розмір штрафу не може перевищувати п'яти відсотків середньомісячного фонду заробітної плати за попередній рік юридичної чи фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю".

Матеріальна відповідальність робітників і службовців регламентується статтями 130-138 КЗпП України і статтею 450 Цивільного кодексу України і передбачає відшкодування матеріальних збитків державі, підприємствам, організаціям та потерпілим особам.

Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони праці передбачена статтями Кримінального кодексу України, що об'єднані в розділ X "Злочини проти безпеки праці". Суб'єктом злочину з питань охорони праці є будь-яка службова особа підприємства, установи, а також громадянин-власник підприємства чи уповноважена ним особа. Кримінальна відповідальність настає не за будь-яке порушення, а за порушення вимог законодавства чи нормативно-правових актів про охорону праці, якщо це порушення створювало небезпеку для життя або здоров'я громадян. [2]

Кодекс законів про працю України та Закон України «Про охорону праці» встановлюють ряд вимог щодо забезпечення безпечних та сприятливих умов праці. Згідно вищезазначеного законодавства дані вимоги

мають виконуватися у повному обсязі, а з метою захисту працівників, за порушення умов охорони праці було встановлено відповідальність.

Відповідно до ст. 49 Закону України „Про охорону праці" за порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, створення перешкод для діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці і представників професійних спілок винні працівники притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності згідно із законодавством.

Згідно КЗпП за порушення законодавства про охорону праці та невиконання приписів (розпоряджень) посадових осіб органів виконавчої влади з нагляду за охороною праці юридичні та фізичні особи, які відповідно до законодавства використовують найману працю, притягаються органами виконавчої влади з нагляду за охороною праці до сплати штрафу. [3]

Враховуючи викладене вище, можемо зробити висновок, що відповідальність за порушення законодавства про охорону праці полягає в тому, що дотримання цих норм є обов'язковим для всіх роботодавців і працівників. Порушення законодавства про охорону праці може спричинити адміністративну, дисциплінарну, матеріальну або навіть кримінальну відповідальність. Види відповідальності залежать від ступеня тяжкості порушення та його наслідків для життя та здоров'я працівників.

Література

1.Яка відповідальність передбачена за порушення законодавства про охорону праці. URL:https://pro-op.com.ua/article/104-vdpovdalnst-za-porushennya-zakonodavstva-pro-ohoronu-prats (дата звернення: 24.07.2024)

2.Відповідальність за порушення законодавства з охорони праці. URL: https://cpo.stu.cn.ua/Oksana/posibnik/160.html

3. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці. URL:

https://www.yarlan.com.ua/asklawyer/163-maksim-semenovich (дата звернення:01.02.2014)

Діана Боднарчук
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ,

Процедурні особливості розгляду справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою за особливих обставин*

У зв’язку з повномасштабним вторгненням росії на територію України 24 лютого 2022 року кількість зниклих безвісти не є достеменно відомою, проте заступник Міністра внутрішніх справ України, Леонід Тимченко, зазначає, що кількість зниклих безвісти за особливих обставин є близько 55 тисяч людей [1]. Це діти, цивільні та військові. Але це офіційні дані, реальних випадків, в силу різних на те причин, значно більше. Для позначення статусу цих осіб, законодавець увів спеціальне визначення – «зниклі безвісти за

* Наукова керівниця – *Уляна Воробель*, викладачка (PhD) кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

особливих обставин». Нормативно-правовими актами, що регулюють правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин є: Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12.07.2018 № 2505-VIII [2], Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 511 «Деякі питання виконання Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [2], Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.08.2022 № 535 «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [3].

Згідно з ст. 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», особою, зниклою безвісти за особливих обставин визнається особа, зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру. Справи, пов'язані з визнанням особи, зниклою безвісти за особливих обставин є досить поширеною та актуальною на сьогоднішній день категорією цивільних справ. Встановлення статусу зниклого безвісти за особливих обставин є необхідним та важливим, насамперед для захисту прав такої особи та прав її близьких родичів. Особа набуває статусу зниклої безвісти за особливих обставин з моменту внесення про неї відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (реєстр розпочав свою роботу з 2 травня 2023 року). Тобто, для внесення даних про зниклу особу до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, потрібно аби була подана заява до відповідного територіального органу Національної поліції України. Таку заяву можуть подати не тільки близькі родичі. Це можуть зробити також представник військового формування, орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин у випадку, якщо родичі такої особи звернулися з повідомленням про зникнення особи або заяву може подати будь-яка інша особа, якій стало відомо про факт зникнення. Відповідно до частини 2 статті 4 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», особа буде вважатися зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку [2].

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством.

Згідно з частиною 2 статті 46 Цивільного кодексу України, фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій, проте, з урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців [5]. Глава 4 Цивільного процесуального кодексу України, закріплює порядок розгляду судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою [6].

Для визнання фізичної особи безвісно відсутньою потрібно подати заяву до суду першої інстанції за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання фізичної особи. У заяві обов'язково повинна бути зазначена мета, з якою необхідно заявникові визнати фізичну особу безвісно відсутньою (наприклад, для розірвання шлюбу) обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи з долученням усіх наявних доказів (наприклад, покази свідків, які стали очевидцями, які востаннє бачили зниклу особу, спілкувалися з нею, чи бачили її викрадення або незаконне утримання окупаційними військовими та інші докази).

До початку розгляду справи суд встановлює осіб (родичів, співробітників тощо), які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме, а також запитує відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього (житлово-експлуатаційні організації, органи реєстрації місця проживання осіб або органи місцевого самоврядування) і за останнім місцем роботи про наявність відомостей щодо фізичної особи, місцеперебування якої невідоме. Одночасно суд вживає заходів через органи опіки та піклування щодо встановлення опіки над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, якщо опіку над майном ще не встановлено (ст. 307 ЦПК України) [6].

Література

1. В Україні зниклими безвісти офіційно вважаються 55 тисяч людей. URL: https://suspilne.media/845429-v-ukraini-zniklimi-bezvisti-oficijno-vvazautsa-55-tisac-ludej/ (дата звернення: 08.10.2024).

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text (дата звернення: 08.10.2024).

3. Деякі питання виконання Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 511. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.10.2024).

4. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.08.2022 № 535. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#n14 (дата звернення: 08.10.2024).

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618 – IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 08.10.2024).

Володимир Вергун
студент 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Захист права та законних інтересів громадян га тимчасово окупованих територіях: роль конвалідації

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала масштабне військове вторгнення на територію України, що призвело до руйнувань, загибелі людей та масштабної кризи як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Окупація українських територій створила складні умови для населення, яке, попри ворожу присутність, продовжує своє життя. Одним із найважливіших завдань української держави є забезпечення правового захисту своїх громадян на цих територіях та підготовка до їх реінтеграції після деокупації.

Процес реінтеграції вимагає комплексних заходів, що складають основу так званого «перехідного періоду». У цей час особливого значення набуває конвалідація, тобто надання юридичної сили правочинам, укладеним на окупованих територіях, які раніше могли вважатися недійсними. Цей правовий інструмент є важливим для захисту інтересів громадян, надання стабільності та справедливості після повернення територій під контроль України.

З плином часу, і з розширенням кількості укладених правочинів, термін «конвалідація» починає набувати більш глибокого сенсу. Його зміст визначається не стільки через законодавчі акти, скільки через конкретні обставини, що відбулися на практиці. Практика судів і супровідна аргументація поступово уточнюють застосування цього поняття.

Якщо пояснити простіше, конвалідацію можна розглядати як юридичну подію, що відбулася, наприклад, правочин, виконаний під впливом воєнних обставин, в формі, яка не цілком відповідає встановленим законодавчим нормам. Такі дії можуть бути визнані законними, а разом з тим – передбачатимуть настання всіх наслідків [1, с. 42].

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України визначає, до яких саме правочинів і в якому обсязі можна застосовувати конвалідацію, а також окреслює процедуру її впровадження. Це є ключовим орієнтиром для використання цього поняття в різних сферах правових відносин. Варто виокремити кілька прикладів із них. Зокрема, перша сфера відносин стосується реалізації права власності, тобто фізичні та юридичні особи, що перебувають на тимчасово окупованих територіях, продовжують залишатися власниками свого майна, включаючи нерухомість та земельні ділянки. Така власність також зберігається за державними органами, органами місцевого самоврядування та державою загалом [2, с. 292].

Підприємці та приватні особи, чия економічна діяльність велася на землях територіальних громад, що були на лінії фронту, під тимчасовою окупацією або визнані забрудненими внаслідок воєнних дій, звільняються від сплати за користування землею (включаючи земельний податок та орендну плату).

За тривалий період війни в Єдиному державному реєстрі судових рішень накопичено чимало прикладів застосування конвалідації на практиці. Зокрема, це стосується скасування податкових повідомлень-рішень, якими неправомірно збільшувалася сума грошових зобов'язань на земельні ділянки, що розташовані в зонах бойових дій або тимчасово окупованих територіях.

Ось на приклад одне із судових рішень, яке яскраво демонструє застосування конвалідації на практиці. Справа №640/13387/22 стосується рішення Окружного адміністративного суду Києва від 28 листопада 2022 року, в якому ТОВ «УТЛ» оскаржило податкове повідомлення, що збільшувало суму податкового зобов'язання за березень і квітень 2022 року. Суд визнав, що земельні ділянки в зоні бойових дій звільнені від оподаткування згідно з новими змінами до Податкового кодексу. Це рішення демонструє застосування норм конвалідації та їх значення для захисту прав громадян у складних умовах війни [3].

Наступна сфера, це сфера, що стосується особистого життя. На жаль, через тривалу війну в Україні деякі регіони досі знаходяться під окупацією. Окупаційна влада продовжує діяти на цих територіях протягом значного часу. Проте життя не зупиняється: народжуються діти, люди помирають, одружуються та розлучаються. Окупаційні органи вимушені оформляти відповідні документи для реєстрації таких подій. Україна, у свою чергу, не відкидає ці документи, а бере їх до уваги.

Якщо ігнорувати документи, видані окупаційними органами, це може спричинити суттєві порушення прав громадян або обмеження їхніх можливостей. Відповідно до Конституції України, а саме ст. 8 передбачає, що одним із головних завдань держави є захист прав і свобод людини. Крім того, згідно з ст. 9 Основного Закону чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Виходячи з цих конституційних принципів, Україна використовує положення міжнародного права, відомі як «Намібійські винятки», і визнає дійсність таких документів [4].

Яскравим прикладом є Рішення Дзержинського районного суду Харкова від 14.10.2022 (справа № 638/5699/22) підтвердило факт народження дитини на тимчасово окупованій території. Суд зазначив, що органи на таких територіях є незаконними, але документи, що підтверджують народження, визнаються.

Також законодавство передбачає конвалідацію заповітів, посвідчених нотаріусами на окупованих територіях. Процедура конвалідації правочинів, які були укладені на тимчасово окупованих територіях, буде стартувати відразу після їх деокупації. Тому, сьогодні перед Україною основним завданням постає здобути перемогу у цій війні і притягнути до відповідальності всіх тих людей, які сприяли здійсненню такої терористичної діяльності на території України.

Отож, підводячи підсумки, варто зазначити те, що конвалідація відіграє ключову роль у захисті прав громадян України, які мешкають на тимчасово окупованих територіях. Вона дозволяє визнати документи, видані окупаційною владою, в ситуаціях, коли їх неприйняття може спричинити серйозні правові наслідки. Таким чином, питання щодо документів, виданих

на територіях, що залишилися поза контролем України, залишається надзвичайно актуальним. Це відображає політико-правові реалії країни та підкреслює необхідність захисту прав громадян. Механізм реінтеграційної політики і конвалідації вимагає законодавчого вдосконалення, оскільки забезпечує гарантії прав і законних інтересів у судовому порядку.

Література:

1. В.С. Іваненко, В.М. Курепін. Органи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки*: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10-11 трав.2023р.). Миколаїв. 2023. С. 41-44. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13902
2. В.М. Курепін, В.М. Іваненко. Форми участі народовладдя на місцях під час воєнного стану. *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 31 березня 2023 року). Хмельницький. 2023. С. 291-293. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13727 .
3. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 28.11.2022р. у справі №640/13387/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107596279
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
5. Рішення Дзержинського районного суду м. Харкова 14.10.2022р. у справі № 638/5699/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106792758

Валерія Войткова
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Правові проблеми виникнення договору в цивільному праві України*

Виконання договірних зобов'язань є ключовим елементом цивільного права, що безпосередньо впливає на стабільність цивільного обороту та ефективність правового регулювання відносин між суб'єктами. Відповідно до положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), зобов'язання мають виконуватися належним чином, у повному обсязі та в обумовлений строк, якщо інше не передбачено договором або законом (ст. 526 ЦК України). Однак на практиці сторони часто зіштовхуються з проблемами неналежного виконання або повного невиконання зобов'язань, що потребує детального аналізу існуючого правового регулювання та пошуку шляхів його вдосконалення.

* Наукова керівниця – *Уляна Воробель*, викладачка (PhD) кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності удосконалення механізмів виконання договорів та захисту прав сторін, які стикаються з порушенням договірних зобов'язань. Неналежне виконання зобов'язань може мати суттєві правові наслідки, включаючи застосування санкцій, стягнення неустойки або відшкодування збитків, що, у свою чергу, потребує уніфікованого підходу до врегулювання таких спорів у судовій практиці [1, с. 152].

Цивільне законодавство України передбачає, що зобов’язання мають виконуватися відповідно до умов договору та вимог закону. Згідно зі статтею 610 ЦК України, порушенням зобов’язання є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, встановлених змістом зобов’язання. Сторони мають право визначати умови виконання зобов’язання в договорі, але такі умови не повинні суперечити закону або загальним принципам права [2, с. 234]. Незважаючи на це, на практиці часто виникають труднощі з реалізацією договірних умов, особливо у випадках, коли одна зі сторін навмисно ухиляється від виконання зобов’язання.

Особливої уваги заслуговує проблема застосування санкцій за порушення договірних зобов’язань. У законодавстві України передбачено кілька видів договірних санкцій, таких як пеня, штраф і неустойка. Однак судова практика показує, що сторони часто оспорюють розмір неустойки, посилаючись на принцип справедливості та співмірності відповідальності з порушенням [4, с. 89]. Суд, у свою чергу, має право зменшити розмір неустойки, якщо вона є надмірною та значно перевищує обсяг реальних збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов’язань.

Форс-мажорні обставини є підставою для звільнення сторони від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов’язання. Відповідно до статті 617 ЦК України, особа, яка порушила зобов’язання, звільняється від відповідальності, якщо вона доведе, що порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Однак на практиці визначення форс-мажорних обставин викликає чимало труднощів. Зокрема, виникають питання щодо доказування наявності таких обставин та їхнього впливу на можливість виконання зобов’язання [3, с. 78].

У судовій практиці часто зустрічаються ситуації, коли сторони посилаються на форс-мажор для звільнення від відповідальності, але не можуть підтвердити, що ці обставини дійсно унеможливили виконання договору. Наприклад, рішенням Верховного Суду України було визнано, що економічна криза не є форс-мажорною обставиною, оскільки такі події є передбачуваними та не мають ознак непереборної сили [3, с. 79]. Важливим аспектом є також необхідність уточнення в договорах конкретного переліку обставин, які можуть визнаватися форс-мажором, оскільки загальні формулювання в законодавстві не дозволяють врахувати всі можливі ситуації.

Сторони, чиї права порушені внаслідок неналежного виконання або невиконання договору, мають право на відшкодування збитків та застосування інших заходів цивільно-правової відповідальності. Відповідно до статті 22 ЦК України, збитками є втрати, яких особа зазнала у зв’язку з пошкодженням або знищенням її майна, а також витрати, які вона зробила або повинна зробити для відновлення свого порушеного права. На практиці

проблемою є визначення реальних збитків та розміру упущеної вигоди, оскільки це вимагає проведення економічних експертиз та залучення додаткових спеціалістів [2, с. 236].

Крім того, важливим аспектом є питання компенсації моральної шкоди. Законодавство передбачає можливість відшкодування моральної шкоди у випадках порушення зобов'язань, однак на практиці такі випадки є рідкісними, оскільки сторони не завжди можуть довести наявність моральної шкоди та її вплив на їхнє життя чи ділову репутацію [4, с. 91].

Проблеми виконання договірних зобов’язань у цивільному праві України потребують комплексного підходу до їх вирішення. Запропоновані зміни спрямовані на підвищення ефективності правового регулювання договірних відносин та забезпечення захисту прав і законних інтересів сторін договору. Необхідно вдосконалити механізми відповідальності за порушення зобов’язань, чітко визначити умови застосування санкцій та передбачити уніфікований підхід до визначення форс-мажорних обставин. Крім того, важливо забезпечити належну реалізацію положень щодо компенсації збитків та відшкодування моральної шкоди.

Література

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

2. Мартинюк І. С. Форс-мажорні обставини у виконанні договірних зобов’язань: проблеми правозастосування. *Юридичний журнал*. 2021. № 3. С. 77–81.

3. Савчук О. В. Проблеми відповідальності за неналежне виконання договірних зобов'язань. *Право України*. 2020. № 5. С. 151–156.

4. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої. К.: Юрінком Інтер, 2018. 740 с.

Вікторія Войтюк
студентка Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»*

Принцип свободи договору та його обмеження

Договір уже досить тривалий час є невіддільною частиною найважливіших сфер суспільного життя: політичної, економічної, соціальної, духовної. Він усе частіше застосовується як правовий засіб врегулювання та упорядкування як загальносуспільних, так і ринкових економічних відносин, що позначається на розвитку та функціонуванні ринку товарів і послуг

Договір використовується в різних сферах суспільного життя і дає змогу узгоджувати інтереси, позиції, дії держав, владних структур, юридичних осіб та окремих громадян. Тільки взаємне задоволення інтересів суб’єктів договору може забезпечити ефективне регулювання суспільних

* Наукова керівниця – *Тетяна Юзько*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

відносин [1, с. 4]. Учені визнають, що як регулятор договір діє поряд із законом і використовується для правового впорядкування договірних зобов'язань [2, с. 3].

Однією з найпоширеніших підстав виникнення зобов'язань закон називає договір (ст. 11, 509 ЦК України) [3]. Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 626 ЦК). Окрім цього, договір можна розглядати ще й як відповідні договірні правовідносини, що виникли внаслідок його укладення, а також як певний документ [4, с. 223].

Аналізуючи цивільно-правовий договір слід зауважити, що чинне законодавство визначає, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог Цивільного кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ч. 1 ст. 627 ЦК). Це положення закріплює один з найважливіших принципів договірного регулювання суспільних відносин – принцип свободи договору. Даний принцип включає в себе наступні складові:

1) свобода в укладенні договору, тобто відсутність будь-яких примусів, щодо того, вступати суб'єктам в договірні відносини, чи ні;

2) свобода вибору характеру договору, що укладається, а це означає, що сторони самі для себе вирішують, який саме договір їм укладати. При цьому, вони можуть укладати як договір, що передбачений чинним законодавством, так і такий, що ним не передбачений, проте відповідає загальним засадам цивільного законодавства (частина 1 статті 6 Цивільного кодексу України);

3) вільний вибір контрагента за договором, тобто сторони шукатимуть того контрагента, який максимально підходить їм за тими чи іншими ознаками;

4) вільний вибір умов договору, що означає, що сторони на власний розсуд визначають зміст цього договору, формують конкретні умови тощо.

Можна сказати. що свобода договору є основоположним принципом цивільного права, який надає особам право укладати договори один з одним без надмірного втручання з боку уряду чи інших зовнішніх суб'єктів. Чинне вітчизняне цивільне законодавство дозволяє сторонам відступити від норм цивільного права і на свій розсуд врегулювати відносини у договорі, а також передбачено що обидві сторони вільні під час укладення договору, вибору контрагентів, встановленні умов договору. Національна судова практика у повній мірі застосовує відповідне сутнісне наповнення свободи договору [3].

Виділяють три основні аспекти принципу свободи договору, які включають в себе: свободу вибору партнера за договором; свободу погодитися чи відмовитися від укладення договору; свободу визначати його зміст [5]. Разом з тим, хоч свобода договору і надає можливість суб'єктам права вирішувати, чи укладати договір із конкретною особою, і за умови його укладення визначати зміст такого договору, не можна говорити про те, що у договірному праві України та ЄС визначається, що приймаючи рішення про укладення договору, сторони зобов'язанні дотримуватись положень законів та звичаїв ділового обігу. Отже, можна говорити про існування певних обмежень.

Традиційно ЦК України закріплює принцип свободи договору, що наділяє учасників договірних відносин рівними правами у процесі укладення та виконання договору, а також забороняє односторонні дії за відсутності спільної згоди сторін чи будь-який примус щодо контрагента. Однак посягання на свободу договору за своєю суспільною небезпекою може мати й такий високий рівень, що необхідним буде забезпечити реагування держави на дану проблему у формі кримінальної відповідальності.

Ми погоджуємося із думкою М. В. Менджул щодо того, що «наукові позиції й законодавчі положення ЦК України щодо формулювання свободи договору відповідають європейському підходу забезпечення максимальної свободи та застосуванню виключно правомірних та пропорційних обмежень із гарантуванням справедливості та недискримінації, забезпечення захисту інтересів слабших контрагентів (споживачів) та балансу публічних і приватних інтересів. Межами свободи договору є передбачені законодавством правові, обґрунтовані, справедливі та пропорційні рамки, які обмежують свободу дій учасників договірних відносин задля гарантування балансу публічних та приватних інтересів» [6].

Таким чином, свобода договору в цивільному праві означає можливість сторін на основі взаємного узгодженого волевиявлення вільно укладати договір, обирати його вид та спосіб укладення, а також визначати зміст такого договору.

Однак свобода договору не є абсолютною, її відносний характер виявляється у наявності певного роду обмежень: вона існує в рамках чинних нормативних актів, звичаїв ділового обороту, а дії сторін договору мають ґрунтуватися на засадах розумності, добросовісності та справедливості.

Література

1. Пархоменко Н. М. Договір у системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 1998. 16 с.

2. Рагуліна К. А. Поняття й сутність договору як правового явища загалом і джерела права зокрема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 47. Том 1. 2017. С. 41-46. URL: http://surl.li/umarae.

3. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3174.

4. Стефанчук Р. О. Цивільне право: Навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2005. 448 с.

5. Принципи європейського договірного права. Коментарі та рекомендації». Пер. з англ. ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД». Київ: ЗЕД, 2013. 304 с. URL: https://www.zed.ua/images/files/PECL_short.pdf .

6. Менджул М.В. Свобода договору та її межі: відповідальність цивільного законодавства України європейським підходам. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 69. С. 114-117.

Іванна Гладинець
студентка 3 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Правовий статус адвоката в Україні*

Створення правової держави та суспільства неможливе без належного забезпечення прав і свобод людини, які є показником взаємозалежності та взаємної відповідальності між особою та державою. Основною функцією адвоката є захист прав людини. Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правову допомогу [1].

Вперше в українському законодавстві офіційне закріплення терміну «адвокат» відбулося лише з прийняттям Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], у п.1 ч.1 ст. 1 вказаного Закону зазначено, що адвокат – фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та у порядку, передбачених цим Законом. Для розкриття поставленого питання необхідно визначити термін «статус». У цьому контексті можна однозначно стверджувати, що в юридичній літературі термін «статус» розроблено стосовно конкретної особи (наприклад, адвоката, судді, прокурора тощо). Тому як у теорії, так і на практиці існують різні погляди на складові елементи статусу. Але найбільш розповсюдженим є сприйняття статусу адвоката, який включає в себе поєднання прав та обов'язків адвоката, відповідальності та гарантій його діяльності, які закріплені не тільки в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в галузях процесуального законодавства (зокрема, і цивільного процесуального), а також у корпоративних актах тих чи інших адвокатських об'єднань.

П. В. Хотинець у своєму дисертаційному дослідженні доходить висновку, що поняття «статус адвоката» охоплює: а) права й обов'язки адвоката; б) відповідальність адвоката; в) гарантії діяльності адвоката [3]. М. В. Кравчук окремлює правовий статус особи як сукупність або систему всіх належних громадянину суб'єктивних юридичних прав, свобод і обов'язків, що визначають його правове становище в суспільстві, яке закріплене в чинному законодавстві та інших формах права [4, с. 86–87]. Деякі правники переконані, що правовий статус слід розуміти як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки [5, с. 78].

В Україні права адвоката визначаються ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», до них належать право адвоката: 1) звертатися з адвокатськими запитами, зокрема щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб); 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб,

* Наукова керівниця – *Тетяна Юзько*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами; 3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом; 4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку; 5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги; 6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг; 7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою; 8) користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та іншими законами [2].

Обов'язки адвоката можна розділити на професійні, визначені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та спеціальні, передбачені процесуальними нормативно-правовими актами різних галузей права. С. В. Компанейцев визначає професійний обов'язок адвоката як діяльність, пов'язану з виконанням його функцій, що відображає глибоке усвідомлення необхідності професійного захисту інтересів особи. Ця діяльність реалізується через особисті та професійні якості адвоката і базується на моральних принципах, сформованих в адвокатурі [6, с. 183].

В законодавстві України та інших країн передбачена відповідальність адвокатів. Наприклад, у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначено, що у разі, якщо адвокат допустив правопорушення, яке завдало збитків майну особи, яку він представляв, адвокат несе матеріальну відповідальність (ст. 21). Дисциплінарна відповідальність може бути застосована до адвоката протягом шести місяців з дня встановлення дисциплінарного порушення і протягом року з дня його вчинення (ст. 23) [2].

В Україні основним нормативно-правовим актом, який регулює правовий статус адвокатів є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», але в даному нормативно-правовому акті не наводиться тлумачення терміну «правовий статус» та проаналізувавши думки науковців у цьому напрямку я дійшли висновку, що правовий статус адвоката включає в себе права та обов'язки адвоката, вимоги до особи, яка бажає стати адвокатом, відповідальність адвоката та гарантії адвокатської діяльності.

Під правовим статусом адвоката слід розуміти поєднання прав та обов'язків адвоката, відповідальності та гарантій його діяльності, які закріплені не тільки в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а і в інших нормативно-правових актах. Професія адвоката є соціально необхідною та важливою для будь-якого суспільства, метою якого є розбудова правової держави. Для того щоб бути адвокатом достатньо відповідати вимогам встановленим в законі, а для того щоб бути хорошим

адвокатом, окрім того щоб відповідати зазначеним вимогам, потрібно вважати цю професію своїм покликанням.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к / 96-ВР1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 30, ст. 141 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
3. Хотенець П. В. Правовий статус адвоката в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків. 2002. 19 с.
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. [3-тє вид., змін. й доповн.]. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с.
5. Чудик Н. Правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 2. 2016. С. 77-82. URL: file:///C:/Users/ThinkPad/Downloads/admin,+%D0%A7%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BA+%D0%9D.+%D0%A1.+77-82..pdf.
6. Компанейцев С. В. Деонтологічні засади діяльності адвокатів в Україні. дис. … кандидата юрид. наук: 12.00.01. Київ. 2013. 228 с.

Євгенія Голянич
студентка 4 курсу Інститут права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Державна реєстрація як головна умова здійснення господарської діяльності

Державна реєстрація є однією з головних умов здійснення господарської діяльності. Для підтвердження цієї думки спочатку варто з'ясувати поняття та зміст державної реєстрації.

Чимало вчених-правників намагалися дати найбільш повне визначення поняття «державна реєстрація», проте їм так і вдалося знайти єдиний підхід до його визначення. Зокрема, С. Лихачов визначає реєстрацію як передбачений законом порядок дій, що вчиняються органом державної реєстрації з метою фіксації юридичних фактів, що відображають виникнення, зміну або припинення статусу суб'єкта підприємницької діяльності [1, с. 177].

О. Квасніцька розглядає державну реєстрацію суб’єктів підприємницької діяльності як інститут – сукупність норм, що регулюють відносини щодо організації підприємницької діяльності між заявниками та державними реєстраторами, під час здійснення останніми реєстраційної діяльності [2, с.202]. Аналізуючи твердження даних науковців, зрозуміло, що ці визначення державної реєстрації не розкривають повністю її зміст.

Поняття «державна реєстрація» знайшло своє нормативне закріплення в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Відповідно до п.4 ч.1 ст. 1 вищезазначеного Закону державна реєстрація – офіційне визнання шляхом засвідчення державою створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом [3].

Не зважаючи на те, що в правовій науці наразі існують суперечності щодо єдиного визначення поняття «державна реєстрація», серед науковців беззаперечною залишається думка про те, що державна реєстрація є єдиною загальною умовою для здійснення господарської діяльності. Зокрема А.С.Яблонська зазначає, що державна реєстрація суб'єктів господарювання є першим і найважливішим етапом реалізації права на господарську та підприємницьку діяльність [4, с. 118].

Передумовою господарської діяльності є державна реєстрація, результатом якої є набуття статусу суб'єкта господарювання. Відповідно до пп. 1, 2 ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України (далі – ГК України) суб'єктами господарювання є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [5]. З вищезазначеної норми можна дійти висновку, що державна реєстрація є однією з умов визнання особи суб'єктом господарювання. Тож неможливо набути статус суб'єкта господарювання та здійснювати господарську діяльність без її попередньої реєстрації.

Важливим аргументом на підтвердження даної думки є те, що правовими наслідками здійснення господарської діяльності без реєстрації є притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності.

Згідно зі ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення, провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання, — спричиняє накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої [6].

Отже, аналізуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що державна реєстрація є головною умовою для здійснення господарської діяльності та набуття статусу суб'єкта господарювання, не дотримання цієї умови тягне за собою адміністративну відповідальність.

Література

1. Лихачов С. В. Дозвільне провадження в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сергій Васильович Лихачов. Х. : НУВС, 2001. 177 с.
2. Квасніцька О.О. Правове регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. О., 2006. 202 с.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV.URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15.
4. Яблонська А.С. Реєстрація суб'єктів господарювання в Україні / А. С. Яблонська // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 2. С. 118.
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 –IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

Наталя Дерефінка
здобувачка другого рівня вищої освіти Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану

Повномасштабне вторгнення рф на територію України поділило життя українців на до та після. Внаслідок чого, безліч галузей людської діяльності громадян України, зазнали непоправних корективів, зокрема, не є виключенням і соціальна сфера.

Велика чисельність громадян потрапили у складні життєві обставини, зокрема стали біженцями, внутрішньо переміщеними особами (ВПО) або втратили роботу чи житло. За даними Мінсоцполітики в Україні офіційно зареєстровано понад 4.9 мільйона осіб із числа ВПО [1].

Станом на сьогодні, соціально чутливі групи населення України, першочергово потребують підтримки, фінансової допомоги та додаткових виплат з боку держави. У зв'язку з тим, попит на отримання соціальних послуг неабияк зростає, виникає потреба впровадження нових механізмів втілення їх у життя, власне тому сфера соціальних послуг є одним із стратегічних напрямків діяльності держави в реаліях сьогодення. Актуальність даного питання, не втратить своєї значущості і після закінчення цієї надзвичайно жорстокої війни.

Правову основу в полі діяльності соціальних послуг становлять такі нормативно-правові та підзаконні акти: Конституція України, Закон України «Про соціальні послуги», Постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг» від 01.06.2020 р. № 578 та багато інших. Варто зазначити, що вищезазначені джерела займають провідне місце у сфері надання соціальних послуг з поміж інших нормативно-правових та підзаконних актів, саме у них містяться основні гарантії та

механізми їх реалізації. Власне вони регламентують перелік та види соціальних послуг, які надаються; для кого вони передбачені та хто надає такі послуги, тобто хто є надавачами і отримувачами; вичерпний перелік обставин, внаслідок яких громадяни потребують соціальної допомоги від держави; умови та вимоги для їх отримання в контексті воєнного стану.

Крім того, законодавець закріпив у Законі України «Про соціальні послуги» визначення поняття «соціальні послуги». Відповідно до п.17 ч.1 ст. 1 вищезгаданого закону, соціальні послуги - дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають [2].

Нині у такий складний час збройного протистояння, Україна зосереджено працює над удосконаленням розвитку процедури надання соціальних послуг, впроваджуючи найнеобхідніші механізми, які сприятимуть доступності отримання послуг для всіх громадян.

А тому, хочемо акцентувати увагу, на такому значному досягненні, державного апарату, що безумовно не може, не тішити.

Зокрема, 27 вересня 2024 року запрацював Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики - soc.gov.ua. Провідною метою якого є можливість подання онлайн-заяви на отримання соціальних послуг. Як зазначає, Оксана Жолнович Міністерка соціальної політики України тепер подати заяву на отримання соціальних послуг можна в особистому кабінеті Соціального порталу Мінсоцполітики. Також там можна залишити повідомлення про людину або сім'ю, яка потребує соціальної підтримки, та відстежувати статус звернень. Тепер буде зручно звертатися з питань соціального захисту вносячи інформацію про себе. І сама система підбиратиме та пропонуватиме ті види підтримки, які для людини можуть бути доступні [3].

Інакше кажучи, тепер не потрібно обов'язково звертатися до територіально найближчого органу соцзахисту чи Центру надання адміністративних послуг із письмовою заявою, а лише достатньо мати будь-який пристрій, підключений до мережі інтернет, зареєструватися на веб-порталі, тобто створити власний електронний кабінет та заповнивши необхідну інформацію – подати заявку на отримання відповідної соціальної послуги. Дане нововведення істотно полегшує процедуру отримання соціальної послуги та має численні переваги, зокрема є доступним для всіх, економить час, кошти та інші ресурси громадян, що є особливо необхідним в умовах воєнного стану.

Також хочемо зазначити, наступні позитивні нововведення, для отримання багатьох інших соціальних послуг, державою створено прості і доступні цифрові сервіси за допомогою яких, можна отримати необхідні послуги за декілька хвилин. Зокрема :

- для того, щоб отримати статус ВПО та подати заяву на виплату грошової допомоги на проживання можна у застосунку та на порталі Дія;

- оформити субсидію онлайн можна на сайті Мінсоцполітики у рубриці «Е-Сервіси»;

- оформити соціальну допомогу при народженні дитини можна у відповідному розділі «Допомога при народженні дитини» на веб-порталі Мінсоцполітики [4].

- та багато інших доступних послуг.

Аналізуючи, вищезгадану інформацію, можемо зробити висновок, що наша держава, приймаючи виклики сьогодення, всебічно розвиває сферу надання соціальних послуг, плідно працює над її удосконаленням, зокрема, впроваджуючи: сучасні, ефективні та необхідні, функціональні механізми, які сприятимуть доступності та швидкості отримання соціальних послуг для всіх громадян України.

Література

1. Миколюк Н. Організація надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: https://socsprava.com.ua/organizacziya-nadannya-soczialnyh-poslug-v-umovah-voyennogo-stanu/

2. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01. 2019 р. № 2671-VIII.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text

3. Мінсоцполітики: Запрацював Соціальний портал Мінсоцполітики: відтепер українці можуть подавати онлайн-заяви на соціальні послуги. URL: https://www.msp.gov.ua/news/24072.html

4. Мінсоцполітики: корисні онлайн-сервіси для отримання соціальних послуг. URL: https://www.msp.gov.ua/news/22906.html

Вікторія Дець

студентка 4 курсу факультету громадського розвитку
та здоров'я Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького

Особливості укладення шлюбного договору*

Сім'я є основою будь-якого суспільства, тому правове регулювання майнових відносин у ній має особливу важливість. В сучасних умовах соціально-економічного розвитку України та її руху до європейської інтеграції, шлюбний договір стає важливим інструментом, який дозволяє відійти від стандартного правового режиму майна подружжя, встановленого законом, завдяки розширенню можливостей для врегулювання майнових відносин учасників сімейних правовідносин, забезпечуючи більшу гнучкість і впорядкованість.

Шлюбним договором є угода (правочин) фізичних осіб різної статі, що визначає майнові права й обов'язки подружжя в період шлюбу, зокрема, щодо порядку поділу майна на спільне і роздільне, порядку його використання, відчуження, розподілу доходів і витрат, а також їх майнові права та обов'язки як батьків у шлюбі і (чи) у випадку його розірвання [1, с.217]. Частина 1 статті 92 Сімейного кодексу України визначає суб'єктний склад шлюбного договору, тобто сторонами даних правовідносин можуть бути:

1) особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (наречені);
2) подружжя (дружина та чоловік) [2; 5, с.7].

* Наукова керівниця – *Богдан Мелех*, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького

Щодо першої категорії осіб, які мають право укладати шлюбний договір, слід зазначити, що ці особи повинні досягти шлюбного віку, який становить 18 років. Водночас, згідно з ч. 2 ст. 92 Сімейного кодексу України, таке право надається і неповнолітнім, але за умови наявності письмової згоди їхніх батьків або піклувальників, яка повинна бути засвідчена нотаріусом. Важливо зазначити, що, присутність батьків чи піклувальника під час укладення договору не є обов'язковою, якщо їх письмова згода вже нотаріально засвідчена [1, с.221].

Аналіз положень глави 10 Сімейного кодексу України показує, що шлюбний договір є зобов'язанням, оскільки він наділяє подружжя майновими правами та одночасно покладає на них обов'язки для реалізації цих прав. Це робить шлюбний договір двостороннім правочином. Через його двосторонню природу, обов'язки не можуть покладатися на третіх осіб у рамках такого договору. На практиці шлюбні договори часто є оплатними, оскільки кожен з подружжя передає майно у спільну власність, користування або передає іншій стороні в обмін на виконання певних зобов'язань. Однак абсолютна рівноцінність взаємних благ у таких договорах зустрічається рідко. Можливо також укладення безоплатного шлюбного договору, якщо його структура є відносно простою. Проте, на думку науковців, складний шлюбний договір безоплатного характеру, в якому лише одна сторона надає іншій майнові блага без взаємних зобов'язань, виглядає малоймовірним.

Шлюбний договір вважається консенсуальним, оскільки він вважається укладеним з моменту досягнення згоди щодо всіх істотних умов. Даний договір укладається у письмовій формі та потребує нотаріального посвідчення. Також він може бути як строковим, так і безстроковим.

Згідно з ч. 1 ст. 96 СК України, у шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов’язків. У шлюбному договорі може бути встановлена чинність договору або окремих його умов і після припинення шлюбу [2]. Якщо у шлюбному договорі не передбачений загальний строк його дії, він діє до відмови подружжя від цього договору, розірвання шлюбного договору чи визнання його недійсним.

Зміст шлюбного договору зазвичай стосується кількох ключових аспектів. По-перше, він регулює майнові права та обов’язки подружжя, визначаючи, як використовуватиметься спільне і роздільне майно під час шлюбу та після його розірвання. По-друге, договір може чітко встановлювати, яке майно буде вважатися особистою власністю одного з подружжя, а яке буде належати обом. Окрім цього, у шлюбному договорі можуть бути прописані зобов’язання сторін щодо утримання одне одного, наприклад, у разі погіршення матеріального становища або хвороби. Також документ може включати інші умови, які визначають правила поведінки в сімейному житті, за умови, що ці положення не порушують права людини чи моральні засади.

Однак, існують певні обмеження щодо змісту шлюбного договору. Шлюбний договір не може:

— регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми;

— зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище;

— за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації [2].

Характерною особливістю шлюбного договору, як було зазначено вище, є його тривала дія, що може призводити до необхідності внесення змін до його умов. Відповідно до ч. 1 ст. 100 Сімейного кодексу України, зміна умов договору в односторонньому порядку заборонена. Шлюбний договір може бути змінений лише за згодою подружжя шляхом укладення нового договору, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню, як зазначено в п. 2.6 Глави 5 Розділу II Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»[3]. Водночас ч. 3 ст. 100 СК України дозволяє одному з подружжя ініціювати зміну умов договору через суд, якщо це необхідно для захисту його інтересів, інтересів дітей або непрацездатних повнолітніх дітей (дочки чи сина), за умови, що ці інтереси мають істотне значення.

Інститут шлюбного договору динамічний і підлягає змінам відповідно до змін у житті подружжя. Сімейне законодавство передбачає механізми припинення дії шлюбного договору у випадках, коли його умови стають нереальними або несправедливими. Розрізняють два основні способи: розірвання за рішенням суду та відмова від договору за взаємною згодою сторін.

Розірвання шлюбного договору можливе за рішенням суду на вимогу одного з подружжя з підстав, що мають істотне значення, зокрема в разі неможливості його виконання [1, с.233]. Неможливість виконання шлюбного договору може бути спричинена як об'єктивними факторами, такими як знищення майна, що приносило дохід, або смерть одного з подружжя, так і суб'єктивними обставинами, наприклад, каліцтвом або важкою хворобою, яка позбавляє одного з подружжя можливості виконувати передбачені договором зобов'язання. На шлюбний договір поширюються положення ст. 652 ЦК України щодо можливості на вимогу однієї зі сторін за рішенням суду визначити наслідки розірвання шлюбного договору, виходячи з необхідності справедливого розподілу між сторонами витрат, понесених ними у зв'язку з виконанням зазначеного договору. Правовими наслідками розірвання договору є припинення будь-яких зобов'язань з моменту набрання рішенням про розірвання договору законної сили [4].

Відповідно до ч. 2 ст. 101 СК України, права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, у разі відмови подружжя від нього за їхнім вибором припиняються з моменту укладення шлюбного договору або в день подання нотаріусу заяви про відмову від нього.

Підсумуючи вище викладене, можемо зробити висновок, шлюбний договір є важливим інструментом для врегулювання майнових відносин у шлюбі, а також для запобігання конфліктам у разі його розірвання. Укладення цього документа вимагає глибокого розуміння правових норм і ретельного підходу з боку обох сторін. Важливо, щоб умови шлюбного

договору відповідали законодавству і забезпечували справедливий захист інтересів обох подружжя.

Література

1. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.

2. Сімейний кодекс України: Кодекс України від.10.01.2001 р. № 2947-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text

3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами в Україні: Наказ від 22.02.2012 № 296/5 // База даних «Законодавство України» /Міністерство Юстиції України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text

4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2

5. Шлюбний договір актуальні питання судової практики. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stupak_2.pdf

Артем Дратований
студент 3 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Проблеми та перспективи солідарної пенсійної системи в Україні

За сучасних умов в державі, у період воєнного стану, питання щодо пенсійного забезпечення стають особливо актуальними. Попри безпрецедентні виклики, основною метою пенсійної системи є забезпечення достойного рівня життя громадян після досягнення певного віку, втрати годувальника або у випадку інвалідності [2]. Але, реалії війни суттєво впливають на функціонування цієї системи.

Солідарна пенсійна система — це модель пенсійного забезпечення, яка базується на принципі перерозподілу ресурсів між працюючими і пенсіонерами. Вона функціонує за принципом перерозподілу коштів між поколіннями працюючих і пенсіонерів. Тобто ті, хто працює зараз, віддають частину свого доходу тим, хто вже вийшов на пенсію. Солідарна система покликана забезпечити соціальний захист для всіх членів суспільства, незалежно від їх доходів та стажу роботи. Зазвичай така система регулюється державою, яка встановлює правила і норми для внесків та виплат, забезпечуючи стабільність системи [4].

Перевагами солідарної пенсійної системи є те, що вона гарантує пенсійне забезпечення всім громадянам, незалежно від їхнього рівня доходів; є зрозумілою та прозорою; забезпечує мінімальний рівень доходу для пенсіонерів.

Проте, поряд із перевагами існують і певні недоліки. За умови старіння населення і зниження народжуваності система зазнаватиме фінансових труднощів; чинний розмір пенсії майже не задовольняє життєві

потреби людини; система не завжди пристосовується до змін ринку праці та економічних умов.

Нині, солідарна податкова система стикається із рядом проблем. Зокрема такими як [3]: постійні демографічні зміни, які призводять до зменшення кількості числа зайнятих осіб та збільшення тривалості життя, що сприяє зростанню навантаження на систему; нестабільність національної економіки та економічні кризи, що знижують рівень зайнятості і, відповідно, доходи від податкових внесків, що негативно впливає на пенсійне забезпечення; соціальна нерівність населення, яка проявляється в тому, що різні категорії громадян мають неоднакові можливості та розміри пенсій залежно від їхньої професійної діяльності, стажу та рівня доходів; низький рівень обізнаності громадян щодо їх пенсійних прав, механізмів нарахування та функціонування системи, що призводить до малої учасні у ній; постійне старіння нації, внаслідок якого виникає потреба у залученні більшої кількості ресурсів для забезпечення належних пенсій, що сприяє збільшенню податкового навантаження на зайняте населення.

Для вирішення вищенаведених проблем, перш за все, необхідні реформи, які визначатимуть зміни в законодавстві, введення додаткових накопичувальних систем, підвищення обізнаності громадян та впровадження інноваційних фінансових інструментів.

На сьогодні, більшість економічно розвинутих країн приймають компромісне рішення між державною та приватною пенсією, у формі збалансованої трирівневої системи: солідарна система, накопичувальна система та добровільне недержавне пенсійне забезпечення. В Україні ж повноцінно функціонує лише два рівні системи: солідарна система, відповідно до якої щомісячні відрахування становлять 22% ЄСВ та добровільно-накопичувальна пенсійна система, яка працює в Україні з 2005 року. Тобто у пенсійній системі відсутній другий рівень накопичувальної пенсії.

Саме впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні повинно встановити залежність розміру майбутньої пенсії особи від розміру сплачених нею протягом життя внесків, що повинно стимулювати її сплачувати внески у вищих розмірах, вивести працівників з тіньової зайнятості та легалізувати доходи працюючого населення [1].

Загалом, подальші перспективи розвитку солідарної пенсійної системи залежать від кількох факторів, включаючи демографічні зміни, умови національної економіки та політичний устрій. Серед основних векторів розвитку можна виокремити такі [2]: підвищення стійкості шляхом проведення реформ податкової системи та залучення зарубіжного досвіду з метою зміцнення фінансової стабільності; інтеграція солідарної системи у накопичувальну, або ж їх кооперація; покращення обізнаності населення щодо важливості пенсійних внесків; формування гнучких моделей з урахуванням старіння нації та змін у структурі зайнятості населення; підвищення рівня соціальної рівності шляхом реалізації програм підтримки вразливих груп, що допоможе зміцнити довіру до чинної податкової системи та забезпечити її довготривалість.

Підсумовуючи, зазначимо, що реформування пенсійного законодавства має також включати справедливий механізм зростання

пенсійних виплат, створення прозорої пенсійної системи, а також підвищення індивідуальної зацікавленості громадян у сплаті страхових внесків, зокрема, у накопичувальному пенсійному забезпеченні.

Література

1. Величко Л. К., Чорна А. М. Проблемні питання податкової системи України. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 лют. 2022 р.). Харків: ХНУВС. 2022. С. 48-50
2. Крушинська А. В., Кравець І. М. Недержавне пенсійне страхування як перспективний напрям соціальної політики України. *Університетські наукові записки*, 2022. № 1-2 (85-86), С. 160–176
3. Пенсійна система / Грушко В. І., Скулиш Ю. І., Лаптєв С. М. та ін. 4-те вид., доп. і перероб. Київ : Майстер книг, 2019. 512 с.
4. Солідарна пенсійна система України: сучасне становище та шляхи реформування. URL: https://texty.org.ua/pdf/pensions_policy.pdf (дата звернення: 09.10.2024р.)

Вікторія Дудник
студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Фінансове право в епоху цифрових технологій: виклики та можливості

У XXI столітті світ переживає безпрецедентну цифрову трансформацію, яка охоплює всі сфери суспільного життя. Фінансовий сектор перебуває в авангарді цих змін, адаптуючись до нових технологій та інноваційних бізнес-моделей. Відповідно, фінансове право, як ключовий інструмент регулювання фінансових відносин, стикається з необхідністю швидкої еволюції для відповіді на виклики цифрової епохи.

У цьому контексті фінансове право стоїть перед подвійним завданням: з одного боку, воно має сприяти інноваціям та економічному зростанню, а з іншого - забезпечувати стабільність фінансової системи, захист прав споживачів та протидію фінансовим злочинам. Ця дилема вимагає переосмислення традиційних підходів до фінансового регулювання та пошуку нових, більш гнучких та адаптивних механізмів правового впливу.

У сучасному світі стрімкий розвиток цифрових технологій суттєво впливає на фінансову сферу та правове регулювання фінансових відносин. Цифровізація створює як нові можливості, так і виклики для фінансового права.

Одним з ключових викликів є правове регулювання криптовалют та блокчейн-технологій. Відсутність єдиних підходів до визначення правового статусу криптовалют створює невизначеність для учасників ринку [1]. Водночас, технологія блокчейн відкриває нові можливості для підвищення прозорості фінансових операцій та протидії відмиванню коштів [2].

Розвиток фінтех-індустрії також ставить перед фінансовим правом нові завдання. Необхідно забезпечити баланс між сприянням інноваціям та захистом прав споживачів фінансових послуг. Регулятори активно впроваджують концепцію "регуляторних пісочниць" для тестування нових фінансових продуктів [3].

Важливим викликом є забезпечення кібербезпеки фінансового сектору. Зростання кіберзагроз вимагає посилення вимог до захисту інформаційних систем фінансових установ [4].

Водночас, цифрові технології створюють нові можливості для підвищення ефективності фінансового регулювання. Впровадження технологій RegTech та SupTech дозволяє автоматизувати процеси комплаєнсу та нагляду [5].

Таким чином, фінансове право в епоху цифрових технологій стоїть перед необхідністю адаптації до нових реалій. Ключовим завданням є формування гнучкої регуляторної бази, яка сприятиме інноваціям та водночас забезпечуватиме стабільність фінансової системи.

Отже, для ефективного регулювання фінансового сектору в умовах цифровізації необхідно розробити нові правові механізми та адаптувати існуючі, враховуючи специфіку цифрових технологій. Співпраця між державними органами, фінансовими установами та технологічними компаніями стане ключовим фактором для забезпечення стабільності та інноваційності фінансової системи. Тільки через комплексний підхід до регулювання можна досягти балансу між інноваціями та безпекою, що є критично важливим для сталого розвитку фінансового сектору в епоху цифрових технологій.

Література

1.Houben R., Snyers A. Криптовалюти та блокчейн: правовий контекст і наслідки для фінансових злочинів, відмивання грошей та ухилення від податків. Європейський парламент. URL: https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3164493

2. Децентралізація, блокчейн та інші інновації для різних галузей. URL: https://itukraine.org/internet-computer-protocol-icp-deczentralizacziya-web-3-0-ai-blokchejn-ta-inshi-innovacziyi-dlya-riznih-galuzej/?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMIneua0LLCiAMV96WDBx2PfQzuEAAYASAAEgIAavD_BwE

3. Концепція регулювання фінансового ринку. URL: https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/808

4. Lagarde C. Розглядаючи темну сторону криптосвіту. URL: https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2018/03/13/addressing-the-dark-side-of-the-crypto-world

5. Арнер Д. В., Барберіс Дж., Баклі Р. П. Реконцептуалізація фінансового регулювання. Північно-західний журнал міжнародного права та бізнесу. URL: https://techniumscience.com/index.php/socialsciences/?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMIkYz3k7TCiAMVVoODBx2yhzjsEAAYASAAEgLKl_D_BwE

Анастасія Єдімент
студентка 2 курсу відділення «Правознавство»
Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу

Прийняття ефективного кодифікованого правового документа у сфері праці - вимога сьогодення

Основну роль у регламентації суспільних відносин, що виникають у сфері праці, відіграють норми трудового права, яке є специфічним інструментом для втілення соціальної політики держави й окремою галуззю, яка істотно відрізняється від інших, таких як цивільне чи адміністративне право. У сучасному українському суспільстві сфера трудових правовідносин зазнає низки суттєвих трансформацій, обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, мають місце зміна суспільно-економічних відносин, стрімкий розвиток нестандартних форм зайнятості, трудова внутрішня та зовнішня міграція. Однією з актуальних проблем науки трудового права є удосконалення правового регулювання трудових відносин.

На сьогодні регулювання трудових відносин в Україні здійснюється КЗпП України, затвердженим Законом УРСР №322-VIII від 10 грудня 1971 року та який набрав чинності 01 червня 1972 року [1]. Відповідно до підпункту 4 пункту 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 21 квітня 2022 року № 2215-IX «Про дерадянізацію законодавства України», який набрав чинності 07 травня 2022 року, Кабінет Міністрів України мав протягом року з моменту набрання чинності цим Законом розробити і передати на розгляд Верховної Ради України проєкт Трудового кодексу України [2]. При цьому процес реформування трудового законодавства України триває дотепер, задача формування належного та ефективного нормативно-правового поля у даній сфері не вирішена, прийняття нового правового документа у сфері праці очікують як працівники та роботодавці, так і науковці, а недореформованість трудового законодавства продовжує сіяти хаос у сфері правозастосування.

За роки дії КЗпП України зміни різного обсягу і характеру вносилися до нього більше 150 разів. Законодавець обирає шлях модифікації норм та принципів радянського трудового законодавства, правового документа, який був прийнятий за іншої системи організації суспільства – адміністративно-командної, замість того, щоб принципово оновити правове регулювання трудових правовідносин. Але враховуючи усі зміни системи суспільних відносин, що відбуваються в Україні, варто розробити та прийняти новий кодекс, який буде відповідати новим економічним викликам, сприятиме піднесенню національної економіки, однаковою мірою захищатиме не тільки працівника, але і роботодавця, тим самим забезпечуючи баланс інтересів. Проте й досі чинне трудове законодавство поступово намагається адаптуватися до сучасних трудових правовідносин шляхом численних змін, іноді точковими і безсистемними.

Проблеми, які накопичилися у сфері праці, потребують не просто удосконалення або уточнення окремих норм, а розробки нових концептуальних підходів. При цьому увага привертається саме до необхідності розроблення Трудового кодексу, бо кодекс є законодавчою формою об’єднання і систематизації правових норм, покликаних

забезпечити максимальну повноту регулювання трудових відносин і уникнути значного продукування розрізнених правових актів, пов'язаних з регулюванням окремих складових трудових відносин (умов праці, робочий час, час відпочинку, оплата праці тощо). Кодекс детально і конкретно регулює визначену сферу суспільних відносин, а його зміст включає основну, найбільшу частину норм безпосереднього правозастосування, визначає конкретні правила поведінки у розрізнених суспільних відносинах, які пов'язані між собою єдиною метою – регулювання складових трудових відносин [3, с. 43].

Отже, підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що українському суспільству потрібний єдиний цілісний, внутрішньо узгоджений, сучасний кодифікований акт, який є об'єктивною необхідністю та архіважливим завданням навіть в умовах воєнного стану. Прийняття ефективного кодифікованого правового документа в сфері регулювання праці, норми якого відповідатимуть сучасним реаліям, зробить трудове законодавство більш доступним та зрозумілим для пересічного громадянина, що якісно може підвищити рівень правової свідомості у суспільстві, та сприятиме правовій визначеності, що розглядається не просто як необхідність, а як «вимога часу».

Література

1. Кодекс законів про працю України, затвердженим Законом УРСР №322-VIII від 10 грудня 1971 року // Відомості Верховної ради УРСР від 17.12.1971, **Додаток до N 50.**

2. Про дерадянізацію законодавства України: Закон України від 21 квітня 2022 року № 2215-IX // *Голос України* від 06.05.2022 - № 98.

3. Ольга Макогон. Потенціал удосконалення підходів до розроблення нового та вдосконалення чинного законодавства в рамках євроінтеграційного курсу України. Аналітичні матеріали за результатами представлення Європейською Комісією звіту щодо наближення законодавства України до законодавства ЄС [Електронний ресурс].

Ніколетта Кеменяш
студентка 4 курсу відділення правознавства
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Співпраця влади та правоохоронних органів – запорука порядку

Взаємодію поліції та громади ще називають англійським терміном Community Policing (CoP). Вона полягає у тому, що поліція працює, враховуючи думку громади щодо проблем безпеки та громадського порядку на території обслуговування. Community Policing – це постійна взаємодія поліції з населенням та місцевою владою заради спільного безпечного простору. Community Policing – це підхід у щоденній роботі поліції, побудований на принципах постійної комунікації, де:

- поліція та місцева громада відчувають спільну відповідальність за безпеку;

- поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада;

- взаємодія і комунікація між населенням і поліцією є ефективною і приносить результати;

- застосовується індивідуальний підхід до вирішення місцевих проблем у взаємодії з населенням та відповідальними органами влади;

- співпраця спрямована на попередження правопорушень і наявний спільний план превентивної діяльності.

Співпраця поліції та громади передбачає та виконує такі завдання:

- покращення якості життя людей;
- підвищення якості послуг, що надаються поліцією людям;
- попередження злочинності;
- розбудова взаємної довіри між населенням і поліцією;
- заохочення людей до участі в житті місцевих громад;
- забезпечення більшої видимості роботи поліції;
- посилення соціальної відповідальності.

Потреба у безпеці є однією з базових потреб людини, а співпраця поліції та громади – найкращий спосіб її забезпечити. Адже цей підхід ґрунтується на взаємодії між усіма, від кого залежить безпека: між громадою, поліцією та місцевою владою. Запровадження інноваційних платформ комунікації з населенням (онлайн-платформи, створення «карт злочинності» (crime mapping), тематичні зустрічі, спільні ініціативи тощо) допоможе мешканцям швидше отримувати реакцію на свої звернення та ефективніше вирішувати проблеми з безпекою. За рахунок більш тісної комунікації та взаємодії між населенням і поліцією збільшиться рівень поінформованості людей про те, що робить поліція, яка її роль, права та обов'язки. Зосередження уваги на причинах злочинів дозволить завчасно попереджати їх. Громада зможе контролювати діяльність поліції, отримувати актуальну інформацію про стан безпеки за місцем проживання. Критерієм оцінки роботи поліції стане те, як поліція вирішує проблеми у сфері безпеки, визначені населенням. При цьому саму оцінку також даватимуть представники громад, органів місцевого самоврядування, незалежні експерти.

Керуючись принципом «обгороджуйся не парканом, а добрими сусідами», люди завжди воліють обирати собі помешкання там, де менше проблем із безпекою, тобто там, де ефективно працює Community Policing. Окрім іншого, такі оселі стають вигідним капіталовкладенням для їхніх власників. Розвиток співпраці поліції та громади – це безпечний район/селище/місто.

Поліцейські є частиною громади, яку покликані захищати. Вони є надією людей на те, що кривдники будуть покарані. Чи добре працює поліція, можна сказати по тому, чи здатна вона ефективно вирішувати проблеми безпеки на території обслуговування. Сучасна поліція у своїй роботі орієнтується на потреби місцевої громади. Закон України «Про Національну поліцію» визначає необхідність взаємодії поліції і населення на засадах партнерства.

Аналізуючи ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і

порядку [2]. Централізація системи поліції не може і не повинна означати відсутність взаємодії органів поліції з органами місцевого самоврядування, найбільш наближеними органами публічної влади до населення.

Закон України «Про Національну поліцію», а саме ст. 11 зазначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [2].

Ст. 5 цього ж Закону регламентує положення про те, що поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до Закону та інших нормативно-правових актів [2]. У свою чергу, ст. 140 Конституції України та ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначають поняття - місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1, 3]. Кириченко С.О. наголошує, що в Україні «місцеве самоврядування – це самостійна і особлива (громадівська) влада [5, с. 16], М.І. Хавронюк вважає, що в Україні місцеве самоврядування є «однією із форм участі громадян в управлінні державними справами»[6, с. 328].

Органи місцевого самоврядування, відповідно до законодавства України, вправі здійснювати з предметів спільного ведення суб'єктів України витрати на реалізацію покладених на поліцію обов'язків з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. В організації взаємодії територіальних правоохоронних органів України та органів місцевого самоврядування з питань охорони громадського порядку необхідно виділити основні ключові проблеми: 1) відсутність нормативно визначеного поняття взаємодії;

2) відсутність єдиного та системного законодавства, що регламентує цю діяльність;

3) обмеженість форми взаємодії.

У юридичній літературі відсутнє загальноприйняте визначення поняття «взаємодія», у тому числі й у сфері правоохоронної діяльності, незважаючи на низку публікацій та наукових праць. Поняття «взаємодія» застосовується, зазвичай, для позначення різних сфер діяльності. Сутність і мета її полягають, насамперед, у недопущенні витрат і помилок, підвищення ефективності та якості роботи взаємодіючих суб'єктів в успішному вирішенні покладених на них завдань.

Отже, ефективність забезпечення правопорядку багато в чому залежить від безпосереднього зв'язку поліції з органами місцевого самоврядування. Їх взаємодія полягає в узгоджених за метою, місцем і часом зусиллях і взаємної допомоги для досягнення завдань, що стоять перед взаємодіючими суб'єктами. Важливо організувати ефективну взаємодію поліції з органами місцевого самоврядування, вибудувати їх конструктивне співробітництво, спрямоване на забезпечення безпеки, правопорядку та реалізацію конституційних прав громадян, які проживають

у відповідних адміністративно-територіальних одиницях. Враховуючи це, правову характеристику взаємодії поліції та органів місцевого самоврядування у механізмі забезпечення правопорядку слід вибудовувати, виходячи з того, що перші є державними органами та належать до виконавчої гілки державної влади, а другі, відповідно до Конституції України, Законів України, не входять до системи органів державної влади, але є органами публічної влади на місцях. Ефективність функціонування та злагодженість взаємодії поліції та органів місцевого самоврядування багато в чому визначають якісний стан правопорядку та результативність його забезпечення органами громадської влади загалом.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

2. Закон України «Про Національну поліцію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170.

4. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980). URS: http:// sum.in.ua/s/vzajemodija (дата звернення: 13.11.2021).

5.Кириченко С.О. Співвідношення соціальної правової держави і громадянського суспільства в умовах сучасної України. Автореферат дис… к., 2001.

6. Конституція України: офіційний текст: Коментар законодавства України про права та свободи людини та громадянина: Навчальний посібник /Автор упоряд. М.І. Хавронюк, К., 1999.

7. Шелухін О.М. Вдосконалення взаємодії недержавних охоронних структур та служб безпеки з правоохоронними органами України. *Часопис Академії адвокатури України. 2012. № 4. С. 1–8.*

Марія Коломієць
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Деякі питання правового статусу римського громадянина*

Дослідження правового статусу римського громадянина є досить цікавою темою, бо в цілому римські громадяни були першими, хто користувався повним захистом прав зі сторони держави. І тому, ми можемо стверджувати, що саме їх правовий статус був взятий за приклад сучасною юриспруденцією для визначення правового статусу громадянина. Спектр прав і свобод римського громадянина був настільки широкий для того часу, що навіть і не зрозуміло, як у той період часу могла бути настільки розвинена правова система захисту прав громадян серед панування рабовласницького

* Наукова керівниця – *Юлія Канарик*, доцентка кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ладу держав. Навіть не важливо, яка тема береться для дослідження, бо Рим був перший у всьому, що є пов'язано з правом.

Суб'єктом публічних відносин і публічного права у Римі вважався римський громадянин (civis romanus). Хочемо зазначити, що деякі вчені, а саме О.А. Підопригора і Є.О. Харитонов визначають, що це поняття не є тотожним поняттю «фізична особа», яке застосовується у приватному праві: у відносинах публічного права римлянин виступав як специфічний суб'єкт — civis optimo jure. Для визнання за особою стану римського громадянства необхідна була наявність сукупності вимог: належність до римської громади, особиста свобода, наявність певного сімейного статусу, досягнення певного віку.

Певною особливістю римського громадянства як правового інституту було те, що воно визначалося сукупністю правових вимог і, у певному розумінні, було створено правом, маючи суворо особистісний характер. Тому римське право виключало можливість наявності у суб'єкта подвійного громадянства: як зазначав Ціцерон, цього не допускала «велич римського народу», часточку якої набував кожен громадянин Риму.

Набувалось римське громадянство внаслідок народження дитини у законному шлюбі римських громадян. У такому шлюбі дитина набувала статусу свободи свого батька та підпадала під його владу. Також громадянство могло бути надане особливими державними актами за окремі заслуги перед Римом. [1,с.180] [2,с.34]

Проаналізувавши велику кількість літератури ми дійшли висновку, що римські громадяни мали певний перелік прав і обов'язків, що були недоступні іншим прошаркам населення Риму. Стосовно галузі прав публічних правовідносин римські громадяни мали такий перелік прав, а саме **:** Право участі у зборах, зібраннях та організаціях;право участі у голосуванні на зборах державного значення;право оскарження рішень магістратів;*право обіймати посади магістратів та виконувати судові, адміністративні, військові та інші функції;право укладати законний римський шлюб* (jus connubii)*;*право участі в торговому обороті (jus commercii);право бути учасником судового процесу (jus legis actiones); право на заповіт (jus testamenti factio); право на ім'я (tria nomina)*;* права здійснювати батьківську владу в родині (patria potestas)*;* право подавати законні позови (legis actiones); [1,с.181],[3,с.82]

Стосовно публічних обов'язків римського громадянина варто відмітити наступні: обов'язок підлягати майновому цензу (подавати відомості про доходи і майно); обов'язок військової служби (крім звільнених від цього обов'язку);обов'язок сплати мита та спеціального державного податку в разі виникнення надзвичайних потреб;обов'язок посідання землями підкорених народів та раціонального їх використання;обов'язок реалізовувати право зібрань, додержуючись встановлених правил (проводити їх у визначених місцях, тільки у певні дні, протягом світлої частини доби та ін.); [1,с.181]

Отже, враховуючи вищезазначене, ми дійшли до висновків, що римське громадянство було тогочасним ідеалом розвитку права . Крім того, римські громадяни користувалися повним захистом держави та всіма

потрібними правами для життя. На нашу думку, саме права римських громадян слугували своєрідним прикладом для сучасної юриспруденції

Література

1. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. Вид. 2-ге Київ : Юрінком Інтер, 2009. 528 с.
2. В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко. Основи римського приватного права: підруч. / За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2008. 224 с.
3. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право : підруч. для вищ. навч. закл. Київ, 2014. 240 с.

Вікторія Кузьмич
студентка 3 курсу ННІ права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Особливості суб'єктів як елементів цивільно-правових відносин*

Суб'єкти цивільно-правових правовідносин є ключовими елементами правової системи, оскільки саме вони визначають межі та характер взаємодії у рамках цивільного права. Поняття суб'єкта права охоплює фізичних та юридичних осіб, а також державу та її органи, які мають правоздатність та дієздатність здійснювати права та обов'язки в межах правовідносин. Особливості суб'єктів у цивільно-правових правовідносинах відображаються у їхній здатності вступати в правові відносини, укладати угоди, захищати свої права і реалізовувати обов'язки, що випливають із норм цивільного законодавства.

О. Чернілевська вказує, що цивільно-правове зобов'язання складається із трьох елементів: суб'єкта, об'єкта та змісту, проте ці елементи мають складні характеристики на сучасному етапі розвитку ринкових відносин [1, с. 296].

Цивільно-процесуальні правовідносини є поліморфними, багатофункціональними явищами, що відображають складність суспільних відносин і взаємодій, регульованих цивільним процесуальним правом. У силу своєї правової природи є центральною ланкою механізму захисту прав, свобод і національних інтересів людини. Цивільно-процесуальні правовідносини не існують ізольовано, а формуються і функціонують виходячи з різного характеру та ступеня спільності відносин між суб'єктами, що розглядаються. Предметні категорії, пов'язані з цивільним процесуальним право , нині досить суперечливі. Цей аспект визначається тим, що у вітчизняному цивільному процесуальному законодавстві термін «суб'єкт цивільних процесуальних відноси» досі не отримав ухвали на рівні спеціальних норм. Звичайно, теоретики та практики звернуть особливу увагу на класифікацію цих учасників цивільного судочинства та сформують свої власні наукові думки, але вивченню інтеракційних аспектів цих питань

* Наукова керівниця – *Катерина Шаповалова*, доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

та того, як вони розглядаються у цьому контексті, слід приділити особливу увагу категорії проблем, які вирішуватимуться.

Слід звернути увагу на думку Л.В. Діденка, що цивільні процесуальні правовідносини мають динамічний характер, регулюються нормами цивільного процесуального права за наказово-розпорядчим законом, багаторівневою індивідуалізацією між судом як суб'єктом зобов'язань та учасниками. При цьому відносини між позовом та іншими учасниками цивільного процесу полягають у досягненні справедливості з метою забезпечення прав, свобод чи інтересів, які були порушені, невизнані чи оскаржені, визначені правами та обов'язками, що випливають із цивільного судочинства та права та інтереси фізичних та юридичних осіб, інтереси держави [2, с.343].

Кожен учасник (суб'єкт) цивільно-процесуальних відносин наділений законним рядом суб'єктивних цивільних процесуальних прав, специфічних лише йому і реалізованих у вигляді процесуальної діяльності. Так, ч. 1 ст. 4 Цивільного кодексу України передбачає право кожної людини звертатися до суду за захистом прав, свобод та інтересів, які порушені, визнані або оскаржені, у порядку, встановленому цим законом. Встановлено права та обов'язки, які дозволяють зверненим до суду оптимально реалізувати своє право судовий захист. Зокрема, стаття 43 Цивільного кодексу України визначає права та обов'язки осіб, які беруть участь у праві [3].

У юридичній літературі вчені зазвичай поділяють суб'єкти, пов'язані з цивільним процесуальним правом, на три різні категорії: суд; особи, які безпосередньо причетні до події; особи, які сприяють веденню переговорів та вирішенню судових спорів, тобто інші учасники цивільного процесу. Ці три сторони взаємозалежні та взаємодіють. Суди, що неспроможні здійснювати правосуддя без осіб, що беруть участь у процесі, а особи неспроможні захищати свої права та інтереси без суду. Особи, які беруть участь у здійсненні правосуддя, забезпечують ефективний та справедливий розгляд цивільних справ, що є необхідною умовою захисту прав та свобод людини. Слід зазначити, що особливістю цивільних процесуальних правовідносин є те, що вони мають владний характер. Така особливість зумовлена тим, що згідно із законом основна роль у виконанні завдань цивільного судочинства належить судам [4, с.81].

Слід зазначити, що до категорії суб'єктів осіб належать і ті, хто звертається до суду з метою захисту інтересів інших осіб та водночас має суспільний, державний чи інший інтерес у вирішенні справи. До них входять уповноважений із захисту прав людини Верховної Ради України (омбудсмен), прокурор , органу державної влади та місцевого самоврядування, інші особи та процесуальні представники. Хоча вони не мають особистої зацікавленості у предметі спору, їх права визначаються повноваженнями, покладеними на них відповідно до виконуваних ними ролей та повноважень [5, с. 76].

Дії суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин взаємопов'язані і здебільшого взаємно детерміновані. Наприклад, при необхідності судового розгляду можуть бути пред'явлені учасниками процесу не тільки заперечення на заяви, а й претензії, заперечення, докази, пояснення, а також міркування щодо процесуальних питань заяв. У разі відмови позивача

від позову суд ухвалює рішення про припинення провадження у справі. У разі неодноразової неявки відповідача у судове засідання з належним повідомленням суд змушений ухвалити рішення у справі на підставі наявних даних або доказів та ухвалити рішення заочно.

Враховуючи зазначене вище можна зробити висновок, що суб'єкти цивільно-правових та цивільно-процесуальних правовідносин є фундаментальними елементами системи цивільного права, оскільки вони визначають характер і межі взаємодії в правовій сфері. Їх правоздатність і дієздатність обумовлюють можливість вступати в правові відносини, укладати угоди та захищати свої права, що є ключовим для реалізації норм цивільного та цивільного процесуального права. Важливим аспектом є взаємодія між різними групами суб'єктів, зокрема судами, учасниками процесу та іншими особами, які беруть участь у цивільному процесі. Водночас, цивільно-процесуальні правовідносини характеризуються динамічністю та комплексністю, що відображає складність суспільних відносин, які регулюються нормами цивільного процесуального права. Відносини між судом та іншими суб'єктами правовідносин мають владний характер, що зумовлює особливу роль суду в захисті прав, свобод та інтересів громадян.

Література

1. Чернілевська О. Поняття та ознаки множинності осіб у цивільних зобов'язаннях / О. Чернілевська // *Наук. вісн. Ужгород. націон. ун-ту. Серія «Право»*. Випуск 21. – Ч. 2. – Т. 1, 2013. – С. 296–299

2. Єфімов О.М. Цивільні процесуальні правовідносини та передумови їх виникнення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2015. Вип. 32 (2). С. 32-35.

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20200813

4. Цивільний процес : навчальний посібник / О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін. ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС, 2022. 336 с.

5. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 768 с.

Олександр Кулібаба
здобувач третього рівня вищої освіти
Сумського національного аграрного університету

Правове регулювання відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову

Відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову, є важливим способом захисту прав та законних інтересів осіб, щодо яких вжито заходи забезпечення позову. Як Господарський, так і Цивільний процесуальні кодекси України передбачають механізм компенсації збитків особі, яка зазнала втрат у зв'язку з вжиттям заходів забезпечення позову. Проте

різниця між поняттями «шкода» та «збитки» в Цивільному та Господарському кодексах суттєво впливають на реалізацію права учасниками справ відповідних проваджень.

Науковці, такі як Джуган В.О. [1, 131], наголошують, що поняття «шкода» ширше за «збитки», оскільки включає не тільки матеріальні втрати, але й немайнову шкоду, що не має вартісного еквівалента. Подібну позицію підтримують Митрофанов І.І. та Гайкова Т.В. [2, 199], стверджуючи, що шкода може бути відшкодована як у грошовій формі, так і в натурі, а збитки – лише у грошовій формі.

Для розкриття змісту поняття «збитки» необхідно врахувати положення ч. 2 ст. 22 ЦК України, відповідно до якої збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі; 2) витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права; 3) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [3].

Таким чином, збитки є матеріальним виразом нанесеної шкоди потерпілій особі. Збитки охоплюють як реальні втрати, що сталися внаслідок знищення або пошкодження майна, чи які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права, так і упущену вигоду, тобто доходи, які особа могла б реально отримати за звичайних обставин, якби її право та законні інтереси не були порушені.

Виходячи з положень ст. ст. 16, 22 ЦК України, відшкодування збитків можна розглядати як спосіб захисту цивільних прав та інтересів, а також як один із способів відшкодування майнової шкоди, оскільки майнова шкода може ще відшкодовуватися в натурі.

Разом з тим, ст. 225 ГК України визначає, що до складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включається в тому числі і матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом. Як встановлено ч. 2 ст. 224 ГК України, під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною [4].

При цьому, ст. 20 ГК України визначаючи способи захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів, на відміну від ст. 16 ЦК України, не відокремлює відшкодування моральної (немайнової) шкоди від відшкодування збитків, а розглядає це як єдиний цілісний вираз.

З огляду на схожість норм процесуальних кодексів у частині відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову, різниця у визначенні поняття збитків та способів судового захисту прав і законних інтересів у ЦК України та ГК України може призвести до необґрунтованого звуження права на відшкодування збитків учасника цивільного судочинства порівняно з учасником господарського судочинства.

Отже, з наведеними позиціями науковців можна частково погодитися, оскільки відшкодування збитків дійсно має грошовий характер, що відповідає суті збитків як виразу майнової шкоди. Однак, варто враховувати, що збитки не обмежуються лише майновою шкодою. Є випадки, коли шкода

немайнового характеру, зокрема моральна, також може бути компенсована у грошовій формі. Наприклад, вартість ділової репутації, яка згідно з пп. 14.1.40. п. 14.1. ст. 14 Податкового кодексу України може бути оцінена в грошовій вартості та є нематеріальним активом підприємства [5], а відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 23 Цивільного кодексу України, є складовою моральної шкоди [3].

Таким чином, підтверджується можливість грошової оцінки ділової репутації, а отже, нанесення їй шкоди у зв'язку із забезпеченням позову слід вважати збитками, що зумовлює виникнення права у потерпілої особи на відповідне відшкодування. У зв'язку з цим постає необхідність внесення змін до ЦПК України, зокрема, заміни вживаного словосполучення «відшкодування збитків, завданих заходами забезпечення позову» на «відшкодування шкоди, завданої заходами забезпечення позову», що забезпечить належний захист прав та законних інтересів осіб, щодо яких застосовуються заходи забезпечення позову, у цивільному судочинстві.

Література

1. Джуган В.О. Цивільно-правова відповідальність за порушення водного законодавства України / В.О. Джуган // *Прикарпатський юридичний вісник.* – 2012. – № 2. – С. 122-135.

2. Митрофанов І.І. «Шкода» та «збитки»: співвідношення понять / І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова // *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. – 2012. – № 3. – С. 196-200.

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20240628#Text.

4. Господарський кодекс України : Закон України від 02.05.2003. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.

5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № № 13 – 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

Анастасія Лазар

здобувачка другого рівня вищої освіти Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

До питання про особливості правового регулювання одностатевих шлюбів

Тема прав одностатевих пар в Україні стає дедалі більш актуальною на тлі глобальних тенденцій до рівності та недискримінації. В багатьох країнах вже впроваджено правове регулювання одностатевих шлюбів, що є важливим кроком на шляху до рівноправності. Україна ж, на сьогоднішній день, все ще немає законодавчого регулювання цього питання, що викликає багато дискусій та суперечок у суспільстві, адже це суперечить християнським, моральним засадам суспільства та релігійним канонам.

Над темою правового регулювання одностатевих шлюбів працювало багато науковців через її важливість у контексті захисту прав людини та забезпечення рівності. Це питання стосується не лише сфери сімейного права, а й конституційного, міжнародного права та соціології. Серед дослідників були Семенець К. М., Кожевнікова В. О., Маньгора Т. В., Буряковська К. О. та інші.

Одностатеві шлюби є повністю юридично визнаними на загальнодержавному рівні в наступних країнах: Австралія, Австрія, Андорра, Аргентина, Бельгія, Бразилія, Греція, Данія, Еквадор, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Канада, Колумбія, Коста-Рика, Куба, Люксембург, Мальта, Мексика, Німеччина, Норвегія, ПАР, Португалія, Словенія, Тайвань, Уругвай, Фінляндія, Франція, Чилі, Швейцарія і Швеція. Крім, цього є країни, які визнають одностатеві шлюби, укладені в інших країнах.

Українське законодавство не надає правового визнання одностатевим стосункам і, водночас, містить норми, що ставлять одностатевих партнерів у гірше становище навіть порівняно з різностатевими партнерами, які не перебувають у шлюбі, що є проявом дискримінації. Наприклад, стаття 74 Сімейного кодексу України «Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі» визначає, що «майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності», подібно до законного подружжя; стаття 91 «Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою» прирівнює таких постійних сімейних партнерів до законного подружжя щодо утримання у разі непрацездатності; також стаття 211 «Особи, які можуть бути усиновлювачами» дозволяє їм спільне всиновлення дітей. Водночас, СКУ не містить жодної згадки про одностатевих сімейних партнерів, а частина 3, статті 211 прямо передбачає, що «Усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі», таким чином встановлюючи пряму дискримінацію одностатевих сімейних партнерів [1].

Вперше з проблемою узаконення своїх відносин у 2014 році стикнулися Андрій Маймулахін та Андрій Марків. Після подання заяви у 7 різних РАЦСів вони отримали відмову, в зв'язку з тим, що згідно Конституції України та СКУ шлюбом вважається сімейний союз виключно між жінкою та чоловіком [2]. Після невдалих спроб визнання свого шлюбу чоловіки звернулися до Європейського суду з прав людини за захистом своїх прав.

Останніми роками ЄСПЛ розглянув кілька справ щодо різних європейських країн, де було визнано порушення статей 8 та 14 Європейської конвенції з прав людини в державах, які не забезпечували жодних прав одностатевим парам. Такі порушення були встановлені, зокрема, у справах проти Італії, Греції та Росії.

У рішенні ЄСПЛ щодо України зазначається: «На відміну від різностатевих пар, які мають право вибору не вступати в шлюб з особистих міркувань, але все ж мають право на юридичне визнання і захист…, заявники не мають ані доступу до шлюбу в Україні, ані можливості отримати будь-яку альтернативну форму правового визнання» [3].

У п. 33 Плану заходів з реалізації Національної стратегії з прав людини на 2021-2023 роки передбачалось, що до грудня 2023 року

Міністерство юстицію мало розробити і подати законопроєкт, який буде спрямований на усунення дискримінаційних норм, які можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, що не перебувають у шлюбі [4 План]. На даний час, в зв'язку з повномасштабним вторгненням, питання набуло ще більшого розголосу, так як серед військовослужбовців теж є представники ЛГБТ-спільноти, які зареєстрували на сайті Президента України відповідну петицію №22/185864-еп

За реєстровані партнерства для одностатевих і різностатевих пар, на підтримку законопроєкту № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств», та попри це, шляху вирішення цієї проблеми ще немає [5].

Відтак, незважаючи на традиції та архетипи суспільства, нові соціальні реалії та вибір євроінтеграційного вектору розвитку, штовхають до пошуку шляхів правового захисту різних соціальних груп, зокрема і спільноти ЛГБТ. Втім такий пошук не має провадитися шляхом їх апріорної пропаганди, надання першості у порівнянні з іншими видами партнерства, чи дискредитації традиційних підвалин.

Література

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/conv#Text
2. Конституція України від 28.06.2023 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
3. Справа Case of Maymulakhin and Markiv v. Ukraine від 1 червня 2023 року № 75135/14 URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-224984%22]}
4. Розпорядження КМУ Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки 23.06.2021 № 756-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-%D1%80#Text
5. Петиція №22/185864-еп За реєстровані партнерства для одностатевих і різностатевих пар, на підтримку законопроєкту № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств. URL: https://petition.president.gov.ua/petition/185864

Іванна Ланова

студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Дискримінація на робочому місці: юридичні аспекти та механізми захисту*

Дискримінація на робочому місці є серйозною соціальною та правовою проблемою, що впливає на професійне середовище, добробут працівників і загальний стан економіки. Вона може проявлятися у різних

* Наукова керівниця – *Наталія Бурятинська* викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

формах, включаючи дискримінацію за ознаками статі, віку, раси, релігії, інвалідності та сексуальної орієнтації. У сучасному світі, де принципи рівності та справедливості стають дедалі важливішими, розуміння юридичних аспектів дискримінації та механізмів захисту прав працівників є надзвичайно актуальним.

Науковці які досліджували цю тему:Поліщук В.,Пахомова І., Валько К., Банкова О. та інші.

Відсутність дискримінації на робочому місці є важливою умовою продуктивної праці, психічного та фізичного здоров'я працівників, збереження відчуття людської гідності та розвитку особистості, здорового морального клімату в колективі, ефективної комунікації на виробництві у вертикальній та горизонтальній площинах та інших необхідних процесів у сфері праці, оскільки будь-який трудовий колектив є не лише виробничим, але й соціальним середовищем. Негативний вплив дискримінації відчутний далеко поза межами конкретного робочого місця, оскільки негативні емоції відбиваються на сімейних, дружніх та інших суспільних відносинах особи.[2]

Юридичними аспектами боротьби з дискримінацією на робочому місці визначені національним законодавством і міжнародними нормативними актами. В Україні дискримінація заборонена Конституцією (ст. 24), а також Кодексом законів про працю та іншими законами, зокрема "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні". Також до цієї проблеми відносяться міжнародні правові акти, такі як Європейська конвенція з прав людини та Конвенції Міжнародної організації праці.

Відповідно до п.12 ч.1 ст. 40 Кодексу законів про працю України, вчинення працівником мобінгу є підставою для звільнення з ініціативи роботодавця, у випадку встановленого судовим рішенням, що набрало законної сили.[1]

Крім цього, відповідно до ст. 173-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення вчинення мобінгу працівника тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб – підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб – від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.[1]

Більше того, цькування вчинене групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до п'ятдесяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб – підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб – від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин".[1]

Відповідно до Європейської соціальної хартії, з метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони зобов'язуються ефективно захищати право працівника заробляти собі на життя професією, яку він вільно обирає. Європейська соціальна хартія забезпечує ефективне здійснення права на працю і стосується питань: заборони всіх форм

дискримінації у сфері зайнятості (що частково збігається з правом на рівні можливості без дискримінації за ознакою статі); заборони будь-якої практики, яка може перешкоджати здійсненню права працівників заробляти собі на життя працею за вільно обраною спеціальністю. [4]

Дискримінація та мобінг мають бути виключені із трудових відносин як такі, що знижують якість життя, перешкоджають гідній праці та людському розвиткові, отже наявність чітко визначених норм, що встановлюють ваідповідальність за такі діяння дуже важлива. Антидискримінаційним законодавством передбачені дисциплінарна, матеріальна, фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальності за відповідні правопорушення. В адміністративне законодавство були внесені зміни стосовно встновлення відповідальності за мобінг (цькування) на робочому місці, натомість немає чітко визначених норм стосовно відповідальності за порушення заборони дискримінації, як і відсутнє визначення самого діяння.[2]

Механізми вирішення дискримінації передбачають звернення до різних державних органів, таких як суди, Державна служба України з питань праці та Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Працівник може подати позов до суду на роботодавця за фактом дискримінації, вимагати відшкодування матеріальних і моральних збитків або поновлення на роботі. Крім судового захисту, можливим є звернення до профспілок чи спеціалізованих громадських організацій, що займаються захистом прав працівників.

Захист прав при дискримінації на робочому місці – це складний процес, який вимагає юридичної підтримки і ретельного підходу. консультація адвоката, правовий аналіз ситуації і юридичний висновок допоможуть вам зрозуміти всі правові аспекти вашої справи і забезпечити ефективний захист ваших прав. Якщо ви зіткнулися з дискримінацією на робочому місці, звертайтеся до фахівців для отримання кваліфікованої допомоги.[3]

Отже, дискримінація на робочому місці є серйозним порушенням прав людини та принципу рівності, закріпленого як національним, так і міжнародним правом. Ефективна боротьба з дискримінацією потребує чіткого розуміння працівниками своїх прав і наявності доступних правових механізмів захисту. Національне законодавство України та міжнародні акти забезпечують належну правову базу для захисту від дискримінації, але її реалізація залежить від активного використання цих інструментів. Важливим є не тільки судовий захист, але й запобігання дискримінації через формування належної корпоративної культури та забезпечення рівних можливостей для всіх працівників.

Література

1. Мобінг – дискримінація чи просто непорозуміння на робочому місці- https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/mobing-dyskryminacziya-chy-prosto-neporozuminnya-na-robochomu-misczi/

2. Правове регулювання протидії дискримінації та мобінгу в сфері праці - https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/21820

3. Особливості захисту прав при дискримінації на робочому місці - https://consultant.net.ua/consultant-article/8268
4. Дискримінація на робочому місці: чи дійсно в Україні дотримуються правил запобігання дискримінації? - https://www.hsa.org.ua/lectors/polishhuk-viktoriya-2-3/articles/diskriminaciia-na-robocomu-misci-ci-diisno-v-ukrayini-dotrimuiutsia-pravil-zapobigannia-diskriminaciyi

Аліна Лопатченко
студентка 4 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Строк прийняття спадщини в умовах воєнного стану

В умовах сьогодення перед багатьма громадянами України постало питання реалізації права на спадкування. З початку війни Верховною Радою України було запроваджено зупинення перебігу 6-місячного строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття [1].

Особливості спадкування під час воєнного стану, регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 року № 16, наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 11.03.2022 № 1118/5, що набрав чинності 19.03.2022, були внесені зміни в Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року № 296/5 [2]. Згідно з постановою перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на 4 місяці. Таким чином до 6-місячного строку для прийняття спадщини додається ще 4 місяці, загальний строк становить 10 місяців.

31 січня 2023 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень була оприлюднена постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі №676/47/21, якою надано оцінку п. 3 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» [1]. Верховний Суд вважає, що вона суперечить статтям 1270, 1272 Цивільного кодексу України, а тому не підлягає застосуванню.

Основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України. Якщо суб`єкт права законодавчої ініціативи подав до Верховної Ради України проект закону, який регулює цивільні відносини інакше, ніж цей Кодекс, він зобов`язаний одночасно подати проект закону про внесення змін до Цивільного кодексу України. Поданий законопроект розглядається Верховною Радою України одночасно з відповідним проектом закону про внесення змін до Цивільного кодексу України (частина друга статті 4 Цивільного кодексу України) [3].

У доктрині приватного права зазначається, що ієрархія актів цивільного законодавства може базуватись на їх юридичній силі (вимір по вертикалі). Водночас слід визнати існування ієрархії між Цивільним Кодексом як кодифікованим законом і поточними законами, які регулюють

цивільні відносини. Ця ієрархія грунтується на визнанні Цивільного Кодексу України основним актом цивільного законодавства (вимір ієрархії по горизонталі). У статті 4 Цивільного кодексу України закріплюється пріоритет норм Цивільного кодексу над нормами інших законів. Щодо виміру ієрархії актів цивільного законодавства по вертикалі, то в зазначеній статті встановлено повний перелік нормативно-правових актів, якими можуть регулюватися цивільні відносини.

Згідно із статтею 1270 Цивільного кодексу України [3], для прийняття спадщини встановлює строк в розмірі 6 місяців і починається він з часу відкриття спадщини. Якщо виникнення в особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від неї іншими спадкоємцями, то строк для прийняття нею спадщини встановлюється в розмірі 3 місяців з моменту неприйняття її іншими спадкоємцями або відмови від її прийняття. Якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 Цивільного Кодексу України [3], спадкоємець не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, та особа, яка пропустила строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу. За цим позовом, суд може визначити їй додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини (стаття 1272 Цивільного кодексу України).

На думку Верховного Суду, п. 3 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» суперечить статтям 1270, 1272 ЦК України, а тому не підлягає застосуванню.

Таким чином Верховний Суд скасовує застосування 10-місячного строку у прийнятті спадщини в умовах воєнного стану та наполягає на застосуванні 6-місячного строку , що встановлений Цивільним Кодексом України.

Література

1. Строк прийняття спадщини в умовах воєнного стану: практика ВС щодо 10-місячного строку прийняття URL: https://gd.if.court.gov.ua/sud0905/pres-centr/news/1390858/

2. Прийняття спадщини в умовах воєнного стану. URL: https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/pryjnyattya-spadshhyny-v-umovah-voyennogo-stanu/

3. Цивільний кодекс України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 14.10.2024).

Єлизавета Мазуренко
студентка 2 курсу юридичного факультету
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану

Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану особливо важливий, оскільки війна не тільки знищує фізичні ресурси, але й створює нові виклики для захисту інтелектуальної власності. Під час кризи можуть виникнути проблеми із захистом авторських прав, торгових марок, патентів і комерційних таємниць через ослаблені правові системи, ослаблений судовий контроль і обмежений доступ до міжнародних установ. З іншого боку, нові технології та інновації, які з'являються під час війни, вимагають своєчасного та ефективного правового захисту для забезпечення довгострокової стабільності та відновлення економіки після закінчення військових дій.

Верховною Радою України 01 квітня 2022 року прийнято Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» який набрав чинності з 15 квітня 2022 року. Цим законом України, зокрема, встановлено що майнові права інтелектуальної власності, строк чинності яких спливає на день введення в Україні воєнного стану або під час дії воєнного стану, залишаються чинними до дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану [1].

Однак, з початком активної фази війни були запроваджені спеціальні норми, які призупинили строки для більшості процесів. Йдеться про Закон від 01.04.2022 «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України».

Метою прийняття закону було недопущення втрати прав інтелектуальної власності на період дії воєнного стану, коли можуть бути обмежені права і свободи громадян і запроваджені обмеження для юридичних осіб. Призупинення перебігу встановлених законом строків розпочалося 24 лютого 2022 року і триватиме до скасування правового режиму воєнного стану.

Зупинено строки, зокрема, на виконання таких дій:

- подання заперечення проти заявки або дії про міжнародну реєстрацію в Україні,
- поновлення прострочених строків,
- оскарження рішення IP-офісу за заявкою в суді або до апеляційної палати,
- подання заяви про визнання недійсними прав на винахід,
- сплата мита.

Часові обмеження щодо вчинення таких дій встановлюються на час дії воєнного стану та протягом 90 днів після його скасування. По суті призупинення строку – це надання додаткових правових гарантій для бізнесу та створення необхідних умов для збереження наявних інвестицій [2].

9 жовтня 2023 року у Міністерстві юстиції України зареєстрований наказ Міністерства економіки України № 11319 від 16 серпня 2023 року «Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір». За цим наказом суттєво розширюється перелік підстав для відмови в реєстрації, наприклад, якщо заявка подана відносно об'єкта, який не охороняється авторським правом, порушує права і законні інтереси третіх осіб, заявником або суб'єктом авторського права є особа, пов'язана з державою-агресором, або підсанкційна особа. Буде лише дві форми заявок - на державну реєстрацію авторського права на твір та на державну реєстрацію договору, який стосується майнових прав на твір. Не буде окремої заявки на реєстрацію службового твору. Подання документів здійснюватиметься у паперовому вигляді за допомогою поштових сервісів за адресою УКРНОІВІ або в електронній формі через Систему електронної взаємодії закладу експертизи, використовуючи електронний кваліфікований підпис. До речі, заявки в електронній формі приймалися і раніше, але зараз це буде відображено у нормативно-правовому акті. І за новим наказом будь-яка особа може звернутися з запитом на отримання довідки з державного реєстру. Слід зазначити, що подання заявок за новою формою буде лише після офіційного опублікування наказу [3].

Отже, Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану є критично важливим для забезпечення економічної стабільності та захисту інтересів громадян і бізнесу. Прийняття спеціальних законів, таких як Закон від 01.04.2022 року, дозволяє зберегти правові гарантії навіть в умовах війни, призупиняючи строки для ключових юридичних процесів і надаючи додатковий час для виконання важливих дій. Це допомагає уникнути втрати прав інтелектуальної власності і сприяє довгостроковій підтримці інновацій та бізнес-активності. Нові норми також спрямовані на захист від порушень з боку осіб, пов'язаних із державою-агресором, що робить ці заходи ще більш актуальними в сучасних умовах.

Література

1.Державнв митна служба України. Стаття Щодо особливостей захисту прав інтелектуальної власності під час дії воєнного стану. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/shchodo-osoblivostei-zakhistu-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-pid-chas-diyi-voiennogo-stanu-808

2.Національна асоціація адвокатів України. Аспекти захисту інтелектуальної власності в Україні під час війни. URL: https://unba.org.ua/publications/9042-aspekti-zahistu-intelektual-noi-vlasnosti-v-ukraini-pid-chas-vijni.html

3. В. Борисенко, керівник IP-практики ЮК Riyako&Partners, розповіла про зміни в зазначеній сфері. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/223120_shcho-zmnilosya-v-regulyuvann-prava-ntelektualno-vlasnost-pd-chas-vyni

Марина Мартишевська
студентка 3 курсу Полтавського фахового коледжу
Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого

Цивільно-правове регулювання штучного інтелект*

Штучний інтелект (ШІ) – це здібність технічних засобів (машин, комп'ютерів, телефонів тощо), яка дозволяє виконувати різноманітні функції, на які зазвичай здатний лише людський інтелект. Простими словами, це симулювання мізку людини за допомогою техніки, яку можна навчити аналізувати інформацію, міркувати, виконувати поставлені завдання та робити відповідні висновки [1].

На сьогоднішній день в Україні відсутній закон який регулював би використання штучного інтелекту. Проте, від 2 грудня 2020 року Кабінет міністрів України затвердив розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», а також від 13 квітня 2024 року Кабінет міністрів України прийняв розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року» [2; 3].

Вказані вище розпорядження охоплюють розвиток ШІ в Україні включаючи різні сфери життєдіяльності: освіту, науку, економіку, кібербезпеку, інформаційну безпеку, охорони, у сферах публічного управління та правового регулювання і етики, а також правосуддя [2].

Що стосується економіки, то її найбільш пріоритетними напрямками розвитку з використанням штучного інтелекту вважають машинобудівну, хімічну та нафто-хімічну галузі, вугільну, оборонну та ядерну промисловість, наукову та науково-технічну діяльність, сільське господарство та охорону здоров'я [3].

В новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 15 квітня 2023 року, а саме в ст. 33 передбачено право особливого роду (sui generis), на так звані неоригінальні об'єкти, які створювалися за допомогою комп'ютерних програм, при порушенні вказаного права відповідальність несеться за ст. 55 цього ж закону [4].

Натомість для прикладу якщо студент виконав домашню роботу з використанням ШІ, це не буде вважатися неоригінальним об'єктом згенерованим комп'ютерною програмою.

Отже, підсумовуючи все вказане раніше можна діти висновку, що в нашій країні активно розвивається ШІ, який використовується в найрізноманітніших напрямках. Штучний інтелект може стати хорошим інструментом, який допоможе досягти нових можливостей для багатьох галузей, який буде допомагати поліпшувати якість життя та допомагати в досягненні національного розвитку та цілей для нашої країни. Також у результаті дослідження цієї теми було виявлено, що законодавство України наразі не достатньо регулює питання використання штучного інтелекту. З урахуванням влада України має ширше окреслити правове регулювання

* Наукова керівниця – *Наталія Чорногор*, викладачка циклової комісії правових фундаментальних та професійно-практичних дисциплін Полтавського фахового коледжу Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого

цього питання, призначити відповідальність за порушення що була заподіяна у зв'язку з використанням ШІ, та призначити орган, який зміг би контролювати його застосування.

В іншому ж випадку, може настати ера, в якій об'єкти ШІ буде самостійно існувати, а також спів існувати незалежно один та навколишнього світу, а світ людей може перетвориться на світ роботів і програмних машин, на які більше не буде впливу та які не будуть піддаватися контролю людини.

Література

1. Шевченко В. Що таке штучний інтелект простими словами? - *БізнесТренд*. URL: https://biznestrendy.com.ua/shcho-take-shtuchnyy-intelekt-prost ymy-slovamy/ (дата звернення: 05.10.2024).

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text (дата звернення: 06.10.2024).

3. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-p#Text (дата звернення: 06.10.2024).

4. Про авторське право і суміжні права. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text (дата звернення: 06.10.2024).

5. Глоба К., Вахліс І. Закон України «Про штучний інтелект»: він є?. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/-zakon--ukrayini-pro-shtuchniy-intelekt-vin-e.html (дата звернення: 06.10.2024).

Вікторія Мархоцька
студентка 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Господарська діяльність в період дії воєнного стану

Після масштабного вторгнення російської федерації на територію України введення господарської діяльності доволі змінилося і утруднилося.

24 лютого 2022 року Президент України видав указ №64/2022, яким ввів по всій території Україні воєнний стан [3].

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній

цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням дії цих обмежень [2].

Воєнний стан є особливим правовим режимом, запровадження якого передбачає для суб'єктів господарювання певне тимчасове обмеження прав і законних інтересів. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а саме стаття 15 передбачає такі обмеження, що стосуються суб'єктів господарювання: використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ, організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміна режиму їх роботу, умов праці відповідно до трудового законодавства, а також вилучення майна підприємства для тимчасового використання, необхідного для потреб оборони і т.д. [2].

У період воєнного правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану. Це зазначено в ст.417 Господарського кодексу України [1]. У такий період на державу покладається важливе завдання щодо підтримання економіки країни, забезпечення стабільного та ефективного функціонування діяльності суб'єктів господарювання.

Насамперед, потрібно розкрити поняття «господарська діяльність». Достатньо грунтовне визначення закріплене в Господарському кодексі України, а саме в ч.1 ст.3: «Під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність» [1].

Науковці Гайворонський В.М. та Жушман.В.П. вважають, що господарювання означає здійснення економічно значущої діяльності, метою якої є здобуття господарської вигоди, тобто не тільки одержання прибутку, а й задоволення суспільних потреб [7, с.3].

Також законодавче визначення «господарської діяльності» міститься і в Податковому кодексі України (п.14.1.36) «господарська діяльність - це діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами» [6].

Водночас, дослідник Матвійчук Л.О. зазначає: «Податковий кодекс трактує господарську діяльність виключно як підприємницьку діяльність, оскільки зазначає спрямування такої діяльності на отримання доходу, тому не враховує наявність некомерційної господарської діяльності, яка може здійснюватися і без мети одержання прибутку» [8, с.16].

Аналізуючи вищенаведені дефініції законодавця і науковців щодо поняття «господарської діяльності» можна зробити висновок, що господарська діяльність - це сукупність виробничих, комерційних та управлінських процесів, які здійснюються суб'єктами господарювання з метою виготовлення товарів, виконання робіт або надання послуг,

спрямованих на задоволення економічних і суспільних потреб, як із метою отримання прибутку, так і без неї.

Після введення воєнного стану держава чимало доклала зусиль для підтримання суб'єктів господарювання для їхнього подальшого розвитку в непростий час, зокрема було видано достатньо підзаконних нормативно-правових актів, які відіграли важливе значення при провадженні господарської діяльності. Одним із них була постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану», якою було запроваджено спрощену процедуру ведення бізнесу, гарантії для суб'єктів господарювання, що сприяють захисту їхніх прав та законних інтересів під час воєнного стану, фінансову підтримку підприємства, що дозволяє зменшити фінансові ризики і полегшити економічний тягар у складних умовах.

Також після введення воєнного стану була реформована податкова політика, оскільки багато підприємств стикалися зі складнощами, такими як втрата ринків збуту, пошкодження інфраструктури та нестача фінансових ресурсів і щоби збалансувати видатки і податки держава спростила систему оподаткування для суб'єктів господарювання. Відповідно до закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану» це були, зокрема, такі зміни: введено нову ставку єдиного податку в розмірі 2%, яку можна застосовувати добровільно. Скасовано обмеження щодо кількості працівників і видів діяльності, окрім підакцизних товарів, грального бізнесу, обміну валют і видобутку корисних копалин; підвищено ліміт доходу для спрощеної системи оподаткування та сплати єдиного податку до 10 млрд. гривень; встановлено нульову ставку акцизу на паливо; фізичні особи отримали право не сплачувати єдиний соціальний внесок протягом 12 місяців з 1 березня, але цей період не зараховується до страхового стажу; звільнено від сплати ПДВ за товари, знищені під час бойових дій або передані на потреби оборони та інші [5].

Отже, дослідивши здійснення господарської діяльності в період воєнного стану, можна сказати, що вона зазнала певних змін. Держава вжила низку заходів для підтримки економіки та забезпечення стабільного функціонування господарства в умовах війни. Основною метою цих заходів було адаптувати законодавчу та регуляторну базу до нових реалій, забезпечити гнучкість і спрощення ведення бізнесу, а також знизити фінансові ризики для суб'єктів

Література

1. Господарський кодекс України прийнятий 16 січня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2005 №№ **389-VIII**. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

3. Про введення воєнного стану в Україні»: Указ Президента України від 24.02.2022 року №64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text

4. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022р. №314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 №2120-20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text
6. Податковий кодекс України прийнятий 02.12.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17
7. Гайворонський В.М., Жушман В.П. Господарське право України. *підручник «Право»*. 2005. С.382
8. Матвійчук Л. О. Концептуальні підходи до визначення сутності поняття «господарська діяльність підприємства». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. №4. С.14-18
9. Саєнко А.Г. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022.№ 5. С.269-272
10. Чупрін О.О. Особливості господарювання в умовах воєнного часу: законодавство та правозастосовча діяльність. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С.167-169

Олександр Мельник
студент Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж і
мені Михайла Грушевського»

Адвокатська таємниця: проблеми дотримання конфідеційності*

Адвокатська таємниця є фундаментальним елементом адвокатської діяльності, що забезпечує довіру між адвокатом і клієнтом. Це поняття включає в себе конфіденційність усіх відомостей, що надаються адвокату його клієнтом під час консультацій або у процесі надання правової допомоги. Дотримання адвокатської таємниці є обов'язком кожного адвоката, і його порушення може мати серйозні юридичні та етичні наслідки.

Адвокатська таємниця є видом професійної таємниці, дотримання якої є однією з гарантій успішної професійної діяльності адвоката, пов’язаної із захистом прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дає можливість широкого трактування поняття адвокатської таємниці. Варто визначити складові предмету адвокатської таємниці [1]. Так, предметом адвокатської таємниці є саме факт звернення до адвоката, мотиви, що спонукали до звернення, умови договору про надання юридичної допомоги, документи, які були передані адвокату клієнтом, суть консультацій, порад та роз’яснень,

* Наукова керівниця – *Тетяна Юзько*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

правові документи, що складені адвокатом, відомості, які отримані з матеріалів справи, процесуальні дії адвоката, що спрямовані на реалізацію прав клієнта, відомості про особисте життя клієнта та членів його родини, будь-які інші відомості, що можуть бути розголошені лише з дозволу клієнта [2].

Дотримання конфіденційності між адвокатом і клієнтом досліджується вже досить давно, проте є безліч проблем: незаконне прослуховування телефону як адвокатів, так і їх клієнтів; вилучення речей, які становлять адвокатську таємницю [3]. Аналіз Правил адвокатської етики показує, що поширення інформації, яка є адвокатською таємницею, суворо заборонене, незалежно від обставин, навіть у випадках, коли йдеться про діяльність слідчих чи судових органів.

Також забороняється допит адвокатів щодо обставин, які стосуються адвокатської таємниці. Варто зауважити, що, за висновками правових експертів, інформація, що міститься на смартфонах та інших електронних пристроях адвоката, також може становити адвокатську таємницю. Отже, вимагання вилучення таких пристроїв є порушенням законодавства.

Незважаючи на законодавчі гарантії, на практиці дотримання конфіденційності адвокатської таємниці стикається з численними проблемами:

1. Тиск з боку правоохоронних органів. Іноді адвокати стикаються з вимогою правоохоронців розкрити конфіденційну інформацію у межах кримінальних проваджень, що суперечить принципу адвокатської таємниці.

2. Технологічні виклики. Використання електронної пошти, месенджерів та інших цифрових засобів зв'язку створює ризики витоку інформації, особливо в умовах кібератак та недостатнього захисту персональних даних.

3. Небезпека шпигунства. В умовах сучасних цифрових технологій адвокати можуть стати мішенню для шпигунства або несанкціонованого прослуховування, що становить загрозу для конфіденційності.

4. Відсутність чіткого регулювання в певних випадках. Іноді виникають ситуації, коли адвокати не мають чітких вказівок щодо того, як діяти у випадках перетину інтересів клієнтів або коли справа стосується правових норм інших юрисдикцій.

Можливими шляхами вирішення вищеназваних проблем є:

1. Підвищення юридичної грамотності адвокатів щодо новітніх технологій. Для запобігання витокам конфіденційної інформації необхідно навчати адвокатів правильного використання засобів електронного захисту даних.

2. Удосконалення законодавства. Потрібно запроваджувати більш чіткі регулювання щодо використання цифрових інструментів адвокатами, а також відповідальність за порушення конфіденційності з боку правоохоронних органів.

3. Забезпечення належних умов для захисту адвокатської діяльності. Необхідно розробляти механізми, які б забезпечували захист адвокатів від неправомірного тиску або вимог розкрити конфіденційну інформацію.

4. Міжнародне співробітництво. Важливо розробляти стандарти та норми конфіденційності на міжнародному рівні, зважаючи на глобалізацію юридичних процесів.

Отже, можна зробити висновок, адвокатська таємниця є важливим елементом правової системи, що забезпечує захист інтересів клієнта та довіру до інституту адвокатури. Водночас існують реальні виклики, які ставлять під загрозу дотримання конфіденційності, особливо в умовах сучасного технологічного розвитку. Лише постійне вдосконалення законодавчої бази та підвищення професійного рівня адвокатів допоможе забезпечити належний рівень захисту адвокатської таємниці.

Необхідно активно працювати щодо забезпечення збереження адвокатської таємниці не як «Інформації і документів в руках чи офісі адвоката», а уже безпосередньо як таємниці спілкування адвоката з клієнтом незалежно від того, у якій формі таке спілкування відбувається і де саме зберігаються його результати. Адже якщо виходити з практики Європейського суду з прав людини, то взагалі можна ставити питання про заборону прослуховування телефонних розмов адвоката. У справі «Копп проти Швейцарії» (1998 р.) прослуховування телефонних ліній адвокатського офісу було визнано порушенням ст.8 Конвенції з прав людини. При цьому Суд наголосив у своєму рішенні, що телефонні розмови адвоката охоплюються концепцією приватного життя.

Література

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

2. Мухатаєва Я. І. Питання дотримання адвокатської таємниці в рішеннях Європейського суду з прав людини. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/mukhataieva_89.pdf

3. Ліцевич М. Г. Адвокатська таємниця: проблеми дотримання конфіденційності. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bfb5253e-b954-42f1-9482-440f26857fe5/content.

Софія Москалик
студентка 2 курсу Інститут права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Проблеми правового регулювання договору оренди в умовах воєнного стану*

Введення воєнного стану в Україні регламентується Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Воєнний стан надає додаткові повноваження органам державної влади, зокрема щодо управління майном та обмеження прав громадян і юридичних осіб [1]. У зв'язку з цим, законодавець ухвалив ряд змін до правового регулювання

* Наукова керівниця – *Уляна Воробель*, викладачка (PhD) кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

договорів оренди. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України № 483 від 29 квітня 2022 року звільнила орендарів державного майна від сплати орендної плати за майно, що перебуває в зоні активних бойових дій або на окупованих територіях [2].

Воєнний стан створив неабиякі виклики для правового регулювання договірних відносин оренди. З однієї сторони, виникла необхідність забезпечити стабільність економічних відносин та захистити інтереси як орендарів, так і орендодавців. З іншої сторони, воєнні дії спричинили значні руйнування, зміну попиту на різні види майна та унеможливили виконання багатьох договірних зобов'язань.

Одним з найважливіших інститутів цивільного права, який зазнав значних трансформацій в умовах воєнного стану, є договір оренди. Загалом він є одним із найпоширеніших цивільних договорів. Його визначення викладено 810 статтею Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3]. Загалом, цей договір є одним із найбільш поширених у цивільному праві. Його визначення міститься в статті 810 ЦК України. У першій частині цієї статті зазначено, що «власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати житло іншій стороні (наймачеві) для проживання на певний строк за плату». У подальших положеннях ЦК України чітко зазначено, що цей договір є двостороннім, і його можуть укладати як фізичні, так і юридичні особи. Договір найму житла укладається в письмовій формі, а у випадку оренди з викупом – обов'язково підлягає нотаріальному посвідченню. Також чітко визначені права та обов'язки наймача й орендодавця. Оскільки оплата оренди є важливим аспектом цього договору, ЦК України передбачає, що «розмір плати за найм житла встановлюється у договорі. Одностороння зміна плати не допускається, якщо інше не передбачено договором або законом. Наймач сплачує орендну плату у строки, визначені договором» [3].

На початку війни серед українців поширилася помилкова думка, що воєнні дії автоматично звільняють від усіх договірних зобов'язань. Таке непорозуміння пов'язане з неточним тлумаченням поняття форс-мажору. Юрист Яна Вергун з ЮФ «Правовий Альянс» пояснює, що форс-мажорні обставини, такі як війна, звільняють лише від відповідальності за невиконання договору, якщо таке невиконання сталося безпосередньо через ці обставини. Тобто, якщо через війну ви не можете сплатити орендну плату, вас не можна притягнути до відповідальності за прострочення. Однак, важливо розуміти, що форс-мажор не звільняє від виконання зобов'язання повністю. Це означає, що як тільки ситуація стабілізується і з'явиться можливість, ви все одно зобов'язані будете виконати свої договірні зобов'язання, наприклад, сплатити орендну плату за весь прострочений термін. Форс-мажор лише надає тимчасову відстрочку виконання без будь-яких негативних наслідків.

Щоб вирішити проблематику правового регулювання договору оренди в умовах воєнного стану в Україні державі слід зробити кілька наступних кроків вирішення, а саме:

1) розробка окремих норм, які б регулювали особливості договорів оренди в умовах воєнного стану;

2) внесення змін до ЦК України та інших нормативно-правових актів з метою їх адаптації до нових реалій;

3) військові дії та воєнний стан повинні бути чітко визначені як форс-мажорні обставини у законодавстві, що дозволить сторонам договору оренди відстрочити виконання своїх зобов'язань або адаптувати їх до нових умов;

4) на законодавчому рівні слід передбачити можливість тимчасового звільнення від орендної плати або її зменшення для орендарів, які постраждали внаслідок воєнних дій або через неможливість використання об'єкта оренди;

5) для підтримки як орендодавців, так і орендарів, необхідно запровадити механізми компенсаційних виплат від держави, а також податкові пільги для тих, хто зазнав збитків через неможливість виконання договірних зобов'язань;

6) важливо розвивати механізми медіації або арбітражу для швидкого і справедливого вирішення конфліктів між сторонами договору оренди, зокрема у випадках зміни або розірвання договору внаслідок воєнного стану;

7) створення зразків договорів оренди, які враховують особливості воєнного стану.

Також для вирішення цієї проблеми державі можна було б звернути увагу на досвід інших країн (наприклад, Ізраїлю) як вони врегулювали договірні відносини в умовах збройних конфліктів. Тому що, міжнародний обмін досвід, як на мене, є дуже корисним і важливим у наш час. І мабуть, було б непогано проводити опитування серед орендарів та орендодавців для з’ясування їхніх потреб та проблем.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 14.10.2024).

2. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957 : Постанова Кабінету Міністрів України № 483 від 29 квітня 2022 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-п#Text (дата звернення: 14.10.2024).

3. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

Тетяна Нагибайло
здобувач другого рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»
Львівський державний університет внутрішніх справ

Правова природа конституційного права працівників на належні, безпечні та здорові умови праці

Право на належні, безпечні і здорові умови праці, закріплене в ст. 43 Конституції України. Окрім цього, законодавець встановлює певні обмеження щодо праці жінок та неповнолітніх, зазначаючи в тій же статті, що використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах заборонене [1]. З даного положення зрозумілим стає те, що для жінок та неповнолітніх встановлюються додаткові обмеження, що відображають особливості їхнього фізіологічного та психологічного розвитку, а також можливі ризики для їхнього здоров'я. В свою чергу законодавець прагне досягти певного балансу між гарантуванням права на працю для всіх і захистом особливих категорій працівників.

Зазначене конституційне право знайшло своє закріплення в кодифікованому акті, який регулює в Україні трудові правовідносини. Законодавець в ст. 2 Кодексу законів про працю України (далі-КЗпП) дублює зазначене положення. До того ж ч. 1 ст. 153 КЗпП зобов'язує роботодавця створювати на всіх підприємствах, в установах, організаціях безпечні і нешкідливі умови праці [2]. Також проаналізувавши положення Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII в ст. 6 законодавець закріплює право на охорону здоров'я, що передбачає, серед іншого, право на безпечні здорові умови праці [3].

Українські науковці Н.Б. Болотіна й Г.І. Чанишева ототожнювали право людини на здорові та безпечні умови праці з правами працюючих на охорону їх здоров'я на виробництві [4, с. 391]. Правознавець І.І. Шамшина під правом на здорові та безпечні умови праці, закріпленим у статті 43 Конституції України, розуміла право індивіда на охорону праці, що є загальним суб'єктивним правом громадян, безпосередня реалізація якого здійснюється у межах конкретних фактичних правовідносин у сфері охорони праці [5, с. 18]. Пріоритетом соціальної політики України, на думку дослідниці Л.П. Амелічевої, виступає саме безпека праці, що дає змогу ототожнювати конструкцію «право працюючого на безпеку праці» із закріпленим у статті 43 Конституції «правом кожного на безпечні та здорові умови праці» [6, с. 31]. З цього можемо зробити висновок, що право людини на здорові та безпечні умови праці, закріплене в Конституції України, є комплексною правовою конструкцією, що охоплює різні аспекти охорони праці та здоров'я працівників.

У процесі трудової діяльності працівника, роботодавець зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів та засобів, які спрямовані на збереження життя, здоров'я і працездатності людини. Зі змісту ст. 1 ЗУ «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-XII можна зрозуміти, що це правові, соціально-економічні, організаційно-технічні, санітарно-гігієнічні і лікувально-профілактичні заходи та засоби [7]. А відтак, можемо стверджувати, що забезпечення належних, безпечних та здорових умов

праці - це спільна відповідальність як роботодавця, так і працівника. Адже роботодавець має створити усі належні умови праці, вжити всіх необхідних заходів та засобів, а працівник в свою чергу зобов'язаний дотримуватися правил безпеки та охорони праці.

На практиці, доволі часто буває так, коли одне з основних трудових прав працівників порушується і останній змушений захищати його в суді. Прикладом цього є ситуація, коли позивач звернувся до суду з позовом про відшкодування моральної шкоди. Обставини справи полягали в наступному. Коли позивач перебував із відповідачем у трудових відносинах, той не забезпечив його безпечними та належними умовами праці, через що він отримав професійне захворювання. Висновком МСЕК від 2 лютого 2020 року його визнано особою з інвалідністю III групи безстроково та вперше встановлено втрату 65% професійної працездатності. Суд установив додаткові обставини справи та розглянув правовідносини, які склалися між сторонами. Позивач із 3 грудня 1993 року до 19 лютого 2020 року перебував у трудових відносинах з відповідачем, працюючи водієм, що підтверджено копією трудової книжки позивача. Отже, вбачаємо порушення конституційного права працівника та ряду положень КЗпП. Важливо, щоб роботодавці усвідомлювали свою відповідальність за створення безпечного робочого середовища, адже це може мати серйозні наслідки для самого працівника, а в свою чергу працівники повинні знати свої права та можливості їх захисту в судовому порядку [8, с.72].

У зв’язку із проведеним аналізом можемо зробити висновок, що право на належні, безпечні і здорові умови праці - це фундаментальне право людини в сфері праці, яке гарантує, що кожен працівник має право працювати в безпечному та здоровому середовищі. Це право охоплює різні аспекти, що забезпечують добробут працівників під час виконання ними своїх трудових обов'язків.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 09.05.2023 р.)
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text
4. Болотіна Н.Б., Чанишева Г.І. Трудове право України: підручник. Київ. 2000 р. 560 с.
5. Шамшина І.І. Правові проблеми регулювання відносин у сфері охорони праці в сучасних умовах: *Юрид. наук: спец. 12.00.05.* Луганськ, 2002 р. 188 с.
6. Амелічева Л.П. Забезпечення безпеки праці як умови трудового договору: монографія. Донецьк. 2010 р. 179 с.
7. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text

8. Мелех Л.В, Мелех Б.В. Юридична природа конституційного права працівників на здорові, належні та безпечні умови праці: *Юридичний науковий електронний журнал.* № 1/2022.

Іванна Нелуп
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Деякі питання спадкування за заповітом у Стародавньому Римі*

Спадкування за заповітом є вагомим видом спадкування права у Стародавньому Римі і воно пройшло багатовікові етапи свого розвитку. Існувала необхідність зафіксувати за спадкоємцем право отримання накопичених матеріальних благ своїх кровних родичів для подальшого їх використання на свою користь чи на користь своїх близьких, та матеріального їх забезпечення на випадок смерті годувальника.

Глибокі історичні корені спадкування зумовлюють потребу докладного вивчення історії розвитку та становлення основних інститутів спадкового права, ознайомлення із досягненнями цивілістичної доктрини і практики минулих років. Ще К. Маркс зазначав, що право спадкування має соціальне значення лише остільки, оскільки воно залишає за спадкоємцем те право за допомогою своєї власності привласнювати продукти чужої праці. [1, 13]

Історія розвитку спадкового права показує, що чим більше суспільство розвивається, чим більше уваги приділяється правам та свободам людини, чим більше людина сприймається як особа, яка може вільно розпоряджатися своїми правами та обов'язками, тим більшого значення набуває спадкове право і цілому та спадкування за заповітом. [1, 20]

Ульпіан зазначав: «Заповіт — це правомірне виявлення волі, зроблене урочисто для того, щоб воно діяло після нашої смерті». Заповітом у римському праві вважалося не будь-яке розпорядження особи на випадок смерті, а лише те, що містить призначення спадкоємця. За класичним правом вимагалося, щоб таке призначення було зроблено на початку заповіту. Якщо в розпорядженні, зробленому на випадок смерті, є навіть вичерпні вказівки, кому і в яких частках має перейти майно після смерті даної особи, але ніхто не вказаний у цьому розпорядженні спадкоємцем (нікому не дано ім'я спадкоємця), заповіт вважався недійсним. Спочатку вимагалося призначення спадкоємців в урочистій обстановці, а з 339 р. — у будь-яких формах. [2, с. 203-204]

Припускають, що спадкування за законом виникло раніше спадкування за заповітом. Проте в класичному праві останнє настільки зміцнилося, що стало переважною формою спадкування. До цього періоду на руїнах колективної власності римської сім'ї утвердилася повна свобода заповіту. Заповіт — це розпорядження власника своїм майном на випадок смерті. У римській класичній сім'ї єдиним і повновладним власником її майна

* Наукова керівниця – *Юлія Канарик*, доцентка кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

був домовладика, і тільки він міг ним розпоряджатися, зокрема, на випадок смерті вказати, кому має перейти після смерті майно, в яких частках, в якому порядку тощо. Отже, заповіт — це одностороннє волевиявлення, на підставі якого можуть виникнути права та обов'язки у спадкоємців. Це односторонній правочин, який може реалізовуватися лише за умови, що особи, визначені як спадкоємці, також виявлять свою волю на прийняття спадщини. Виявлення згоди після смерті заповідача є самостійним, незалежним від заповіту волевиявленням, що відрізняє ці відносини від договірних. При заповіті немає двостороннього та одночасного волевиявлення, яке вимагається при укладенні договорів, оскільки заповідача вже немає серед живих. Тому заповіт не можна визнати договором, хоча тут і має місце виявлення волі як з боку заповідача, так і з боку його спадкоємців. Заповідач може в будь-який час скасувати або змінити своє розпорядження, чого не можна зробити в договірних відносинах. Це також вказує на односторонній характер заповіту. [3, с. 436-437]

Щоб заповіт був дійсним, необхідна була наявність таких умов, як правоздатність спадкодавця здійснити заповіт. Правоздатними особами були лише римські громадяни і лише особа свого права. Неправоздатними здійснити заповіт були підвладні, раби, перегрини, потерпілі, віровідступники і деякі єретики, неповнолітні, марнотратники, душевнохворі, за винятком світлих проміжків, глухонімі від народження, тимчасово хворі, нездатні висловити свою волю; форма заповіту. Спадкування за заповітом з'явилося пізніше, ніж спадкування за законом. Але з давніх часів треба було вже додержувати певної форми. Римський юрист Гай вказує, що стародавнє римське право знало два види заповітів, які здійснювалися публічно: на народних зборах — вибори будуть викликати по куріях, під головуванням понтифікса (коміції скликали для цієї мети двічі на рік — 24 березня і 24 травня); перед фронтом армії, тобто перед тим же народом. Через багато років після видання Законів XII таблиць з'явився приватний заповіт, який здійснювався через манципацію: заповідач передавав все своє майно певній довіреній особі, яка брала на себе обов'язок виконувати розпорядження заповідача. Ці усні розпорядження називалися нункупаціями і приєднувалися до манципації. Відносини між заповідачем і третьою особою засновувалися на довір'ї і мали той же характер, що й фідуція. Пізніше нункупації, в яких детально викладались окремі положення, були замінені загальною формулою. [4, 121-122]

Отже, можемо зробити висновок про те, який вагомий внесок зробило спадкове право за заповітом на суспільні відносини у Стародавньому Римі. Цей вид спадкового права став також і захистом можливості кровного родича на право отримання спадщини. Було створено один із важливих важелів регулювання захисту прав власності. Не можемо не згадати той факт, що римське право суттєво вплинуло на правові системи країн Європи та стало основним прикладом для формування не одним поколінням юристів своїх думок та відповідно державотворення.

Література

1. Курило Т.В., Студент М.М. Інститут спадкування за заповітом: становлення та правова еволюція*, Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. №2. С. 12-20

2. Основи римського приватного права: Підручник, В.І. Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. Харків: Право, 2008. 224 с.

3. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. 2-ге вид. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 528 с.

4. Р. А. Калюжний, Ю. В. Ящуринський. Основи римського приватного права: курс лекцій, Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 184 с.

Василь Нестеренко
аспірант 3 курсу Інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Удосконалення правового регулювання відносин з цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні*

Питання щодо правового регулювання відносин з цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні є актуальним та дискусійним, особливо з урахуванням воєнного стану та суспільних настроїв. На сьогодні в Україні відсутній єдиний законодавчий акт, який би повністю регулював цивільний обіг зброї, включаючи вогнепальну зброю.

Громадська думка щодо легалізації вогнепальної зброї для цивільних осіб є неоднозначною. Одні вважають, що це може сприяти підвищенню особистої безпеки, інші ж побоюються можливого зростання злочинності та насильства. Дискусії на цю тему не стихають, що свідчить про значний суспільний інтерес і водночас про серйозні суперечки в поглядах на це питання. Важливою подією у цьому контексті стало проведення урядом 25 травня 2022 року онлайн-опитування через додаток «Дія», в якому взяли участь понад мільйон сімсот тисяч користувачів. Результати опитування показали, що 62% респондентів підтримали ідею легалізації зброї для особистого захисту, 19% висловилися проти обігу зброї серед цивільного населення, а 18% підтримали варіант легалізації лише для спеціальних потреб [1].

Ці дані свідчать про те, що значна частина населення готова до змін у законодавстві щодо обігу зброї, проте наявність значного відсотка противників легалізації вказує на необхідність ретельного обговорення та зваженого підходу до цього питання. Законодавець має враховувати не тільки бажання окремих груп населення, але й загальну безпеку та стабільність у суспільстві. Це питання потребує збалансованого вирішення, яке б задовольнило як прихильників, так і противників легалізації зброї, забезпечуючи при цьому високий рівень громадської безпеки.

* Наукова керівниця – *Лариса Красицька*, завідувачка відділу науково-правових експертиз Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України

Як зазначають А. Шевчук та О. Боднарук, наразі українцям дозволено легально володіти вогнепальною мисливською зброєю різного типу – починаючи від помпових рушниць, закінчуючи різноманітними карабінами, які за своїми характеристиками мало чим відрізняються від автоматичної зброї. Кожен громадянин має можливість абсолютно легально придбати зброю при досягненні певного віку, наприклад, мисливську гладкоствольну рушницю – з 21 року, нарізну зброю (карабін, гвинтівку та рушницю) – з 25 років. Також окремі категорії українців мають право володіти травматичною зброєю. Окрім цього, потрібно пам'ятати і про нагородну зброю, яку роздаровували очільники силових відомств багатьом особам, які не мали жодного стосунку ані до правоохоронної діяльності, ані до військової служби [2].

З початком повномасштабного військового вторгнення на територію України питання легалізації обігу зброї набуло нових обрисів і стало більш актуальним, ніж будь-коли. У відповідь на цю зміну обставин Верховна Рада України прийняла за основу проєкт Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2022 року [3].

Метою цього законопроєкту є встановлення чітких правових рамок для володіння, користування та обігу вогнепальної зброї серед цивільного населення. Це включає регулювання правового режиму власності на зброю, визначення основних прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб у сферах виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боєприпасів.

Законопроєкт «Про право на цивільну вогнепальну зброю» формує комплексний правовий режим щодо власності та обігу цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів. Він регламентує права і обов'язки фізичних і юридичних осіб стосовно володіння, відчуження, носіння, транспортування, ремонту та використання зброї. Важливою складовою цього законопроєкту є забезпечення правової чіткості та безпеки в сфері обігу зброї, що відображає баланс між правами фізичних осіб на самозахист і загальною безпекою суспільства [3].

Удосконалення правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні є складним завданням, яке потребує комплексного підходу. Цей підхід має враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін, зокрема фізичних осіб, які прагнуть захистити себе, та органів, що відповідають за підтримання суспільної безпеки. Головною метою є досягнення балансу між правом фізичної особи на самозахист і забезпеченням безпеки всього суспільства.

Отже, удосконалення правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні є складним, але необхідним завданням. Враховуючи досвід воєнного стану та суспільні настрої, важливо знайти збалансований підхід, який забезпечить право фізичної особи на самозахист та водночас гарантуватиме суспільну безпеку.

Література

1. За вільну зброю виступає 58,75% українців — опитування в «Дії». *Суспільне Новини.* URL: https://suspilne.media/245619-za-vilnu-zbrou-vistupae-5875-ukrainciv-opituvanna-v-dii/ (дата звернення 08.09.2024).

2. Шевчук А., Боднарук О. Щодо окремих питань права на вогнепальну зброю та її легалізації в Україні. Юридичний факультет ЧНУ ім. Ю. Федьковича. URL: https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-vohnepalnu-zbroiu-ta-yii-lehalizatsia-v-ukraini/ (дата звернення 08.09.2024).

3. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проєкт закону України від 25.06.2022 № 5708. URL: https://www.rada.gov.ua/news/ Novyny/219896 (дата звернення 08.09.2024).

Богдана Никіпанчук
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Захист прав власності в цивільному праві України: основні механізми та судова практика*

Право власності є одним із основних інститутів цивільного права України. Відповідно до статті 41 Конституції України, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю на свій розсуд [1]. Забезпечення захисту прав власників є основною гарантією стабільності правовідносин і основою цивільно-правового порядку в державі. У цивільному праві для цього передбачено низку правових механізмів, що дозволяють власникам захищати свої права від неправомірних посягань, порушень та відшкодувати завдані збитки.

Основними механізмами захисту права власності є: захист права власності передбачає можливість звернення до суду для відновлення порушеного права, усунення перешкод у користуванні власністю або вимоги про відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями третіх осіб. Відповідно до статті 386 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), власник має право вимагати відновлення порушеного права незалежно від форми власності [2].

Один із основних способів захисту права власності є віндикаційний позов, згідно з статтею 387 ЦК України. Віндикаційний позов дозволяє власникові вимагати повернення майна з незаконного володіння іншої особи. Цей позов використовується в ситуаціях, коли власник втратив контроль над своїм майном, і фактичний володілець майном не має правових підстав для його володіння. Наприклад, у судовій практиці такі позови часто розглядаються у справах про повернення незаконно відчуженого нерухомого майна [3]. Умови для подання віндикаційного позову включають необхідність доведення, що майно перебуває у володінні третьої особи без належної правової підстави та що позивач є власником цього майна. Важливим аспектом є те, що цей спосіб захисту застосовується лише до індивідуально-визначених речей, які можна ідентифікувати [4].

Негаторний позов, закріплений у статті 391 ЦК України, є іншим важливим механізмом захисту прав власності. Цей позов подається в ситуаціях, коли власник зазнає перешкод у здійсненні своїх правомочностей на майно, але не втратив фактичного володіння ним. Наприклад, це може

* Наукова керівниця – *Уляна Воробель*, викладачка (PhD) кафедри цивільно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

бути ситуація, коли сусід блокує доступ до земельної ділянки або обмежує використання майна через незаконні будівельні роботи [5].

Основна відмінність негаторного позову від віндикаційного полягає в тому, що власник надалі продовжує володіти своїм майном, але стикається з неправомірними діями, які заважають повноцінно користуватися або розпоряджатися ним. Для задоволення негаторного позову необхідно довести факт наявності перешкод у користуванні майном і те, що ці дії є неправомірними [2].

Третім необхідним способом захисту права власності є відшкодування збитків, яке визначається статтею 22 ЦК України. Це загальний спосіб захисту, що може бути застосований у випадках, тоді коли власник зазнав матеріальних збитків унаслідок неправомірних дій інших осіб. При цьому під збитками розуміються як фактично понесені витрати, так і неотримані доходи, які власник міг би отримати за нормальних обставин [6].

У практиці застосування цього способу захисту можуть часто виникати труднощі з доведенням розміру збитків та їхньої причинно-наслідкової обумовленості. Проте суди України дедалі частіше застосовують цей механізм для захисту прав власників у випадках пошкодження чи знищення майна, незаконного користування майном тощо [7].

Судова практика відіграє ключову роль у формуванні підходів до захисту прав власників. Наприклад, у рішенні Верховного Суду № 14/301/14 від 12.10.2022 року суд постановив про задоволення віндикаційного позову щодо повернення житлового приміщення, яке було незаконно відчужене на підставі підроблених документів [8]. Це рішення є чудовим прикладом того, як суди захищають права власників, навіть у випадках складних правовідносин, що стосуються нерухомого майна. Також у рішеннях судів щодо негаторних позовів зустрічаються справи про усунення перешкод у користуванні земельними ділянками або житловими приміщеннями. Наприклад, рішення Верховного Суду у справі № 761/191/21 від 15.09.2021 року підтверджує, що обмеження доступу до майна може бути підставою для подання негаторного позову [9].

Отож, захист права власності є основним елементом забезпечення стабільності та передбачуваності правовідносин у цивільному праві України. Судова практика показує зростання уваги до захисту права власності, що сприяє ефективному розвитку правових підходів до цієї сфери.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 30.09.2024).

2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

3. Постанова Верховного Суду у справі № 14/301/14 від 12 жовтня 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua (дата звернення: 30.09.2024).

3. Борисова В. І., Лозова Н. С. Цивільне право України. Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2015. 647 с.

4. Гончарова К. О. Способи захисту права власності в цивільному праві України. *Вісник Київського національного університету*. *Серія: Право.* 2019. № 3. С. 45–51.
5. Рішення Верховного Суду у справі № 761/191/21 від 15 вересня 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/ (дата звернення: 30.09.2024).
7. Хорунжий С. Відшкодування збитків у цивільному праві України. К.: Алерта, 2020. 245 с.
8. Рішення Верховного Суду у справі № 14/301/14 від 12 жовтня 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua. (дата звернення: 30.09.2024).
9. Рішення Верховного Суду у справі № 761/191/21 від 15 вересня 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua. (дата звернення: 30.09.2024).

Юлія Павленко
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

До питання дієздатності в римському приватному праві[*]

Протягом історії суспільства ми не зустрічаємо іншої системи приватного права, яка досягла такої деталізації і такого високого рівня юридичної форми і юридичної техніки, як римське приватне право. В системі вітчизняного права і вітчизняної юридичної освіти роль римського права зростає.

Актуальність даного інституту правоздатності та дієздатності ми бачимо і на сьогоднішній день при вивченні цивільного права, тому що велика частина римського права запозичена в цивільне право, де даний інститут був перетворений і вдосконалений в зв'язку з сучасним розвитком.

Цікаво відзначити, що поняття дієздатності не було сформульовано римськими юристами, але норми, її складові були добре відомі. Обмеження дієздатності було пов'язано з віком, станом психічного і фізичного здоров'я, і в зв'язку з цим можна визначити дієздатність різних категорій фізичних осіб: малолітніх, повнолітніх жінок, осіб молодше 25 років і осіб з фізичними, моральними і психічними вадами.

У римському праві не за кожною особою визнавалася здатність здійснювати юридичні дії. Римські юристи вважали, що особисто користуватися власними правами і особисто відповідати за власні протиправні дії могли тільки ті особи, які своїм віком, моральним та фізичним станом могли гарантувати, що вони можуть поводитися як розумні люди [3, с. 27].

На дієздатність особи або на здатність здійснення прав впливає aetas (вік). З причини того, що свідомість і воля в людині з'являються не з народження, а тільки поступово розвиваються і міцніють, поки не досягнуть в дорослій людині повного розвитку. Законодавство не може визнати

[*] Наукова керівниця – *Юлія Канарик*, доцентка кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

людину дієздатною з її народження, а воно згідно зі ступенями її віку, визначає здатність або нездатність до вчинення якихось дій. Хоча розвиток окремих осіб зовсім неоднаковий, але міркування практичної користі чи інакше доцільності вимагають, щоб щаблі віку були точно і для всіх однаково визначені. І римське право розділяло людське життя на кілька вікових груп. Вік був другою природною умовою, що впливала на обсяг правосуб'єктності був вік. Відтак повністю дієздатною особа ставала по досягненню нею 25 років, тобто повноліття. А до цього часу життя особи поділялося на три вікові періоди, кожний з яких вносив свої корективи в обсяг дієздатності таких суб'єктів. Перший період – дитинство – охоплював час від народження до 7 років. Другий період – підлітковий – тривав від 7 до 12 років для дівчат і від 7 до 14 років для хлопчиків. Такі особи визнавалися частково дієздатними і могли вчиняти правочини лише за згодою опікуна. Третій період – період неповноліття – тривав до досягнення особою 25-річного віку. Це була дієздатна молодь, представники якої могли укладати шлюби, заповідати, нести повну відповідальність за умисні правопорушення, бути посередниками чи поручителями, а також брати на себе інші зобов'язання без згоди піклувальника [5, с.9-10].

Дієздатність у римськмоу праві випливала з caput і визначалася як психічна та інтелектуально-вольова здатність суб'єкта вчиняти дії, що мають правові наслідки. Обсяги caput залежали від status, під яким розуміли сукупність природних та правових властивостей та ознак особи, що дозволяли їй бути суб'єктом права [1, с. 23-24].

Калюжний Р. А. та Вовк В. М. розуміють під дієздатністю, здатність суб'єкта права самостійно виступати в правовому процесі, тобто самостійно користуватися власними правами і самостійно виконувати власні обов'язки [2, с. 69].

На нашу думку дієздатністю є здатність особи своїми діями набувати права, виконувати обов'язки і самостійно нести відповідальність за скоєні правопорушення.

Повну дієздатність мали хлопці, які досягли віку 14 років і дівчата, які досягли віку 12 років. Це було характерно в період царів і республіки. У період імперії дієздатність наступала з 25 років.

Обмежену дієздатність мали хлопці 7-14 років, дівчата 7-12 років, які були дієздатні тільки по операціях, пов'язаних з придбанням (прав, майна). Якщо зміст або умови угоди допускали втрати або встановлення обов'язків, був потрібний дозвіл опікуна, виражений законним чином і безпосередньо в момент вчинення правочину.

Опіка над жінкою зберігалася і в період її повноліття, так як за уявленнями римлян жінка не здатна усвідомлювати свої дії.

Повністю недієздатними були діти до 7 років, душевнохворі та люди, визнані безчесними в результаті вчинення ними злочинів або заняття ними певними ремеслами і професіями.

Таким чином обсяг дієздатності залежав від кількох чинників, зокрема: віку, статі, хвороби, негідної поведінки особи тощо [4, с. 32].

Отже, безумовно, інститут дієздатності був важливий в римському приватному праві. Цікаво те, що дієздатність різних категорій осіб з часом

не залишалася незмінною, так, наприклад, права жінок в період республіки були розширені.

Ми вважаємо, що дослідження може бути продовжено, корисно було б порівняти інститути дієздатності в сучасному цивільному і римському приватному праві. Безумовно, ми б виявили подібності, адже римське право відноситься до цінностей, які і через тисячоліття продовжують служити цивілізованому суспільству.

Література

1. Качур В.О. Співвідношення понять „persona", „status" і „caput" у римському праві. *Часопис Київського університету права*. 2010. №2. С.21-25.
2. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право : підруч. для вищ. навч. закл. Київ : МП Леся, 2014. 240 с.
3. Калюжний Р. А., Ящуринський Ю. В. Основи римського приватного права : курс лекцій. Київ : Видавничий дім «Персонал», 2011. 184 с.
4. Основи римського приватного права: Підручник / Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків : Право, 2008. 224 с.
5. Качур В.О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі. Часопси Київського університету права. 2010. №3. С.8-12.

Лілія Пастухова

студентка 2 курсу Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Проблематика бюджетної системи періоду воєнного часу в Україні

Період воєнного часу в Україні створив значні виклики для економічної стабільності держави. Підтримка бюджетної системи, яка має забезпечувати фінансування військових дій, соціальної сфери та економічного відновлення – є важливим у наш час. У цих умовах постає проблема збереження стійкості бюджету та пошук нових джерел доходів для задоволення потреб держави та її громадян.

Проблематика бюджетної системи в період воєнного часу є критично важливою для забезпечення функціонування держави. Зокрема, економічна рецесія, зменшення податкових надходжень, зростання видатків на оборону та соціальний захист ставлять під загрозу бюджетну рівновагу. В умовах війни необхідно шукати нові підходи до управління бюджетом, збалансування видатків та залучення міжнародної фінансової допомоги [2].

Воєнні дії викликали катастрофічне падіння доходів держави, водночас змусивши значно збільшити бюджетні видатки на оборону та соціальний захист. Бюджетна система України зіткнулася з безпрецедентними навантаженнями, що вимагає як негайних рішень, так і довгострокових стратегій для відновлення.

Вони призвели до глибоких змін у бюджетній системі України. Економічна активність різко впала через руйнування інфраструктури та підприємств. Наприклад, за даними Міністерства економіки України, лише в перші місяці війни країна втратила близько 30% свого промислового потенціалу через окупацію східних і південних регіонів [3]. Це зменшило податкові надходження, які є основним джерелом доходів держави. Також втрата значної частини робочих місць вплинула на зменшення надходжень до Пенсійного фонду та інших соціальних фондів.

З іншого боку, видатки держави значно зросли. Основними статтями витрат стали фінансування оборони, яке становить більшу частину бюджету. За даними Міністерства фінансів України, у 2023 році на оборону було виділено понад 1 трлн грн, що становить майже половину всіх державних витрат. Крім того, зросли витрати на соціальні виплати для внутрішньо переміщених осіб та компенсації постраждалим від бойових дій [4].

В умовах такого зростання витрат держава змушена активно залучати зовнішні кредити та гранти. Наприклад, Україна отримала значну фінансову допомогу від Міжнародного валютного фонду та Світового банку. Від початку війни було залучено понад 30 млрд доларів міжнародної допомоги, яка використовується для покриття дефіциту бюджету та фінансування соціальних програм. Водночас, це створює довгострокові зобов'язання перед кредиторами, що додатково ускладнює відновлення економіки після війни [7].

Воєнні події оголили низку структурних проблем, що існували в бюджетній системі України, і які тепер вимагають негайного вирішення. Однією з найбільших проблем є дефіцит бюджету. За даними Міністерства фінансів, у 2022 році дефіцит бюджету України становив понад 20% ВВП, що є критично високим показником [6]. Це зумовлює потребу у запозиченнях, що збільшує державний борг. За оцінками, до кінця 2023 року державний борг України може перевищити 100% ВВП [4].

Окрім того, в умовах війни значно зросли оборонні витрати, що змусило уряд скоротити фінансування інших критичних секторів. Наприклад, витрати на освіту та охорону здоров'я значно зменшилися. Внаслідок цього, освітні та медичні установи відчувають брак ресурсів, що погіршує доступ громадян до якісних послуг.

Інфляційний тиск став ще однією значною проблемою. За даними Національного банку України, інфляція у 2022 році досягла 26,6%, що є найвищим показником за останні десятиліття. Зростання цін на товари першої необхідності, пальне та енергоносії стало серйозним випробуванням для населення, особливо для вразливих категорій. Водночас, зростання грошової маси через запозичення для покриття дефіциту бюджету лише посилює інфляційні процеси [6].

Уряду України необхідно здійснювати ряд заходів для стабілізації бюджетної системи в умовах війни та створення передумов для економічного відновлення.

По-перше, варто оптимізувати бюджетні витрати. Наприклад, держава повинна впровадити жорсткіший контроль за витратами на оборонні закупівлі, щоб уникнути корупційних схем та неефективного

використання ресурсів. Також важливо реформувати соціальні програми, забезпечивши їхню адресність, аби кошти отримували ті, хто їх найбільше потребує.

По-друге, необхідно збільшувати доходи держави. Одним із можливих рішень є підвищення податків на розкіш, боротьба з ухиленням від сплати податків та стимулювання економічної активності у відносно безпечних регіонах. Наприклад, уряд уже розглядає можливість введення додаткових податків на надприбутки великих підприємств, що дозволить збільшити податкові надходження.

По-третє, важливо продовжувати залучення міжнародної фінансової допомоги, яка є критично важливою для підтримки економіки в умовах війни. Проте вже зараз варто розробляти довгострокову стратегію управління державним боргом, щоб не допустити кризових явищ після завершення бойових дій. Україна повинна шукати способи реструктуризації боргів або продовження термінів їхнього погашення [8, с. 34].

Проблематика бюджетної системи України під час війни є надзвичайно складною і вимагає негайних заходів. Падіння економічної активності та зростання витрат на оборону створюють значний тиск на державний бюджет, що призводить до його дефіциту та зростання державного боргу. Водночас інфляційний тиск та скорочення фінансування соціальних секторів погіршують умови життя населення.

Для подолання цих викликів Україна повинна впроваджувати структурні реформи, спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, збільшення доходів та залучення міжнародної допомоги. Успішне управління бюджетом у воєнний час стане важливим кроком до відновлення економіки після війни та забезпечення стабільності країни в довгостроковій перспективі.

Отже, період воєнного часу в Україні висвітлив низку серйозних викликів, з якими стикнулася бюджетна система країни. Війна спричинила значне зменшення доходів через падіння економічної активності та руйнування інфраструктури, а також збільшення державних видатків на оборону та соціальну підтримку постраждалого населення. Водночас, зростаючий бюджетний дефіцит і збільшення державного боргу стали одними з ключових проблем, які впливають на довгострокову стійкість фінансової системи.

Література

1. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2017. 43 с.

2. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за січень-березень 2023 рік. pdf: Бюро економічної безпеки України. gov.ua. Державні сайти України. URL: https://esbu.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti

3. Кабінет Міністрів України. «Звіт про соціально-економічний стан України під час війни». Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/

4. Міністерство фінансів України. «Оперативна інформація щодо виконання бюджету України у 2022-2023 роках». Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/
5. Національний банк України. «Монетарна політика та інфляційний звіт за 2022 рік». URL: https://bank.gov.ua/
6. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2022 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. gov.ua. Державні сайти України. С. 26. URL: https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2022-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2022-rik.html
7. Світовий банк. «Фінансова підтримка України: Аналіз та перспективи післявоєнного відновлення». Офіційний сайт Світового банку. URL: https://www.worldbank.org/en/home
8. Якимчук Н. Я. Правовий статус розпорядників бюджетних коштів в Україні: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2019. 42 с.

Софія Підкругляк
студентка Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Фінансово-правове регулювання державного боргу України: виклики та шляхи оптимізації*

Державний борг - загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення;[1] (в загальному визначенні) - це сума грошей, яку уряд винен зовнішнім боржникам; (у вузькому значенні) – це система зобов’язальних відносин, що виникають у зв’язку з неспроможністю держави за рахунок власного обсягу державного бюджету забезпечити в повному обсязі сталий розвиток усіх сфер суспільного життя.

Він включає як внутрішні, так і зовнішні запозичення, здійснені для фінансування дефіциту державного бюджету, реалізації державних програм та проектів, а також для рефінансування існуючих боргових зобов'язань.[2]

Правове регулювання державного боргу та гарантованого державою боргу, місцевого боргу та місцевого гарантованого боргу в Україні здійснюється відповідно до:

- Конституції України;
- Бюджетного кодексу України;
- та інших нормативно-правових актів у сфері управління боргом. [3]

Станом на 30 червня 2024 року державний та гарантований державою борг України становив 6168 млрд грн, або 152,2 млрд дол. США, в тому числі:

* Наукова керівниця - *Леся Нікітіна*, доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

- державний та гарантований державою зовнішній борг – 4456,4 млрд грн (72,3% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 109,9 млрд дол. США;
- державний та гарантований державою внутрішній борг – 1711,6 млрд грн (27,7%) або 42,2 млрд дол. США. [3]

У Мінфіні зазначають, що збільшення боргу відбулося в основному через зростання довгострокового пільгового фінансування від міжнародних партнерів.

При цьому середньозважена вартість державного та гарантованого державою боргу України з початку 2024 року скоротилася на 10,3% – з 6,24% до 5,6%. [4]

Основними кредиторами України є:

- Міжнародний валютний фонд (МВФ);
- Світовий банк;
- Європейський Союз та окремі країни-члени ЄС;
- уряди Канади, Великобританії, Японії, Франції, Нідерландів та Італії.
- США; [5]

З огляду на стабільність і високі показники ВВП у деяких країнах, складно уявити, що вони звертатимуться до кредиторів. Але якщо заглибитися в суть проблеми, причини таких дій цілком зрозумілі й здебільшого виправдані. Основними причинами виникнення боргу стають:

- збільшення витрат на військові програми;
- фінансування соціальних зобов'язань;
- економічні спади;
- інвестиції в економіку держави.[6]

Значна частка державного боргу України номінована в іноземній валюті, що створює додаткові ризики в умовах нестабільності національної валюти. Девальвація гривні призводить до автоматичного збільшення боргового навантаження в національній валюті.[7]

Важливими напрямами удосконалення боргової політики в першу чергу є вирішення питання бюджетної економії на всіх рівнях, використання запозичень для реального сектору економіки, орієнтація на внутрішній ринок. [8]

За умови ефективного використання державного кредиту, держава здатна розв'язати нагальні поточні проблеми, збалансувати потреби теперішнього і майбутнього розвитку, що позитивно впливає на добробут населення країни. У разі нераціонального використання державного кредиту та неефективного спрямування залучених коштів державний борг транспортується в непосильний тягар як для фінансів держави, так і для економіки загалом.[8]

Світова інфляція надалі сповільнюється, наближаючись до цільових рівнів у розвинених країнах на горизонті, одного-двох років. Очікувана траєкторія інфляції зумовить поступове зниження ключових ставок провідними центральними банками. Це не матиме прямого впливу на вітчизняну фінансову систему з огляду на фактичну відсутність доступу України до міжнародних ринків приватного капіталу. Проте це сприятиме інтенсивнішому відновленню глобальної економіки, а в довшій перспективі

– більшому апетиту інвесторів до вкладень, у тому числі у відновлення України. [7]

Надходження капіталу у приватний сектор все ще стримані через високі безпекові ризики. Відпливи капіталу з приватного сектору ще певний час будуть стриманими через збереження низки валютних обмежень для забезпечення зовнішньоекономічної стійкості. [7]

Основні інструменти боргової політики, які були впроваджені в різних країнах — це введення нових цінних паперів і зміна структури цінних паперів, які пропонуються на ринку, зміна процедур і механізмів розміщення позик, а також операції на відкритому ринку.[9]

Світовою практикою акумулювано значний досвід управління держаним боргом, встановлені основні принципи і цільові орієнтири ефективної та дієвої боргової політики. У більшості країн світу зусилля уряду спрямовані на підвищення стійкості державних фінансів до зовнішніх шоків і забезпечення фінансової стабільністьності в країни.[9]

Україна може адаптувати ці принципи до своїх умов, зокрема, опираючись на ст. 347 УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ “Між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони”

Сторони обмінюються інформацією, досвідом, найкращою практикою та здійснюють інші заходи, зокрема, щодо такого:

1. У галузі бюджетної політики:

a) розвитку системи середньострокового бюджетного прогнозування/планування;

b) удосконалення програмно-цільових підходів у бюджетному процесі й аналізу ефективності та результативності виконання бюджетних програм;

c) покращення обміну досвідом та інформацією з питань планування і виконання бюджету та стану державного боргу. [10]

Фінансово-правове регулювання державного боргу України стикається з низкою викликів, серед яких високий рівень боргового навантаження, валютні ризики, недосконаліть нормативно-правової бази та низька ефективність використання залучених коштів. Для подолання цих викликів необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію системи управління державним боргом.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (зі змінами та доповненнями).

2. *DSpace Repository :: Home*. URL: https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/678c1cbc-4845-419b-b78f-a42b7eb53849/content

3. Міністерство Фінансів України. *Міністерство Фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_ta_garantovanii_derzhavoiu_borg_ukraini_z_pochatku_2024_roku_stav_deshevshim_na_ponad_10-4741

4. Ukrinform. Від початку року держборг України подешевшав на понад 10% - Мінфін. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL:

https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3894495-vid-pocatku-roku-derzborg-ukraini-podesevsav-na-ponad-10-minfin.html
5.https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3894495-vid-pocatku-roku-derzborg-ukraini-podesevsav-na-ponad-10-minfin.html.
6. Зовнішній державний борг: причини утворення та наслідки. URL: https://www.irf.ua/zovnishnij-derzhavnyj-borg-prychyny-utvorennya-ta-naslidky/
7. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf?v=7
8. *DSpace Repository :: Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository*. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f2c99d9-2629-459f-81c4-967ee08fa10b/content
9. *DSpace Repository :: Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository*. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f2c99d9-2629-459f-81c4-967ee08fa10b/content
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Марія Поліщук
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і ї
природокористування України

Правові засади кримінальної відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства[*]

Кримінальна відповідальність за порушення вимог екологічного законодавства в Україні є важливим інструментом охорони довкілля, що регулюється розділом VIII Кримінального кодексу України, який охоплює злочини проти довкілля. Законодавство передбачає відповідальність за такі злочини, як забруднення атмосферного повітря (ст. 241 ККУ), порушення правил охорони вод (ст. 242 ККУ), незаконну вирубку лісу (ст. 246 ККУ), забруднення чи псування земель (ст. 239 ККУ) та порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 ККУ). Санкції за ці злочини можуть включати штрафи, обмеження або позбавлення волі, залежно від тяжкості злочину та наслідків для довкілля.

Розглянемо основні екологічні злочини та їх регулювання:

- Стаття 236 ККУ передбачає відповідальність за порушення правил екологічної безпеки, що може спричинити небезпеку для людей або довкілля.

- Стаття 239 ККУ карає за забруднення або псування земель, що призводить до їх деградації та неможливості подальшого використання.

[*] Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

- Стаття 241 ККУ передбачає відповідальність за забруднення атмосферного повітря шкідливими речовинами.

- Стаття 242 ККУ регулює питання порушення правил охорони водних ресурсів.

- Стаття 246 ККУ стосується незаконної порубки лісу, що є однією з найактуальніших екологічних проблем України.

Судова практика:

- Справа про забруднення повітря в Запорізькій області (ст. 241 ККУ): Підприємство було засуджено за систематичні викиди шкідливих речовин, що призвели до забруднення повітря. Винного керівника засудили до штрафу 170 000 грн, а діяльність підприємства призупинили до усунення порушень.

- Справа про незаконну вирубку лісу в Закарпатській області (ст. 246 ККУ): Організатори незаконної вирубки засуджені до 5 років позбавлення волі, зобов'язані компенсувати збитки на суму 1,2 млн грн.

- Справа про забруднення водних ресурсів (ст. 242 ККУ): Підприємство, що скидало небезпечні речовини в річку, було засуджене до відшкодування збитків у розмірі 850 000 грн і тимчасового закриття.

- Справа про порушення правил екологічної безпеки на шахтах в Донецькій області (ст. 236 ККУ): Шахта, що забруднила ґрунтові води, була оштрафована, а керівництво отримало умовне покарання.

Проблеми реалізації та шляхи вдосконалення:

Хоча законодавство досить чітко регламентує відповідальність за екологічні злочини, на практиці виникають проблеми із правозастосуванням, що пов'язані з корупцією, недостатньою правозастосовчою практикою та слабким державним контролем. Для ефективнішої боротьби з екологічними злочинами необхідно посилити контроль з боку держави, підвищити відповідальність винних осіб та розвивати екологічну свідомість населення.

Висновок:

Кримінальна відповідальність за екологічні злочини є важливим елементом у збереженні навколишнього середовища та сталого розвитку країни. Судова практика свідчить про наявність реальних покарань за порушення екологічного законодавства, проте для підвищення ефективності боротьби з екологічними злочинами необхідне вдосконалення механізмів правозастосування та контроль з боку громадськості.

Література

1. Єдиний державний реєстр судових рішень: (https://reyestr.court.gov.ua/).

2. Кримінальний кодекс України, Розділ VIII "Злочини проти довкілля". https://patrul.in.ua/doc/kod/kku/r-8-kku-2/

3. Орхуська конвенція, Конвенція ООН про зміну клімату https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

Іванна Соловей
здобувачка другого рівня вищої освіти Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Особливості реалізації політики соціального захисту в умовах війни

Воєнні конфлікти завжди несуть із собою не лише загрозу національній безпеці, а й глибокі соціально-економічні наслідки для громадян та територій, де відбуваються бойові дії. В умовах війни забезпечення соціального захисту набуває особливого значення. Впровадження ефективної політики соціального захисту територій, що страждають від війни, вимагає комплексного підходу, який передбачає підтримку найуразливіших верств населення, відновлення інфраструктури та забезпечення базових потреб громадян.

Відповідно до ч.2 ст. 64 Конституції України вбачається, що в умовах воєнного стану в Україні можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень; конституційні права на соціальний захист, на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (статті 46, 48 Основного Закону України) не віднесено до переліку прав і свобод, які не можуть бути обмежені [1].

Соціальні послуги, відповідно до чинного ЗУ «Про соціальні послуги», це дії спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають[2].

Соціальний захист - система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хво-роба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо). З макроекономічної точки зору соціальне забезпечення - це система управління соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, зниження або запобігання їх дії на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків [3, с. 7].

Основні проблеми щодо соціального захисту, які виникли в умовах війни:

- Збільшення кількості вразливих категорій населення. Війна породжує величезну кількість переселенців, біженців, інвалідів війни, сімей загиблих та постраждалих. Вразливими стають також особи, які втратили свої домівки та роботу.
- Руйнування інфраструктури. Пошкодження соціальних установ, лікарень, центрів зайнятості, шкіл і дитячих садків значно ускладнює доступ до соціальних послуг та медичного забезпечення.
- Нестача фінансових ресурсів. Війна вимагає значних видатків на оборону, що зменшує можливості держави спрямовувати кошти на соціальний захист. Це створює ризики для стабільного фінансування пенсій, соціальних виплат і допомог.

- Психологічні травми населення. Учасники війни, переселенці та мирні жителі стикаються з психологічними травмами, що вимагає створення спеціалізованих програм соціально-психологічної реабілітації.

Соціальний захист у період військових конфліктів охоплює всі заходи, спрямовані на забезпечення основних прав і гарантій громадян, які зазнали впливу війни. Це включає доступ до медицини, житла, продовольства, фінансової підтримки та інших основних послуг.

У період війни система соціального захисту повинна бути адаптованою для швидкого реагування на виникаючі кризові ситуації. Це включає організацію тимчасового житла для переселенців, забезпечення продуктами харчування, водою, медикаментами, а також допомогу в евакуації.

Основні напрямки реалізації соціального захисту в умовах війни:

- Соціальні виплати та підтримка малозабезпечених. Підтримка громадян через надання грошових виплат, субсидій, гуманітарної допомоги, забезпечення харчуванням, медичними послугами та ліками є однією з ключових функцій держави.
- Психологічна та реабілітаційна підтримка. Забезпечення послуг психологічної підтримки для військових, переселенців та жертв війни є критично важливим для відновлення соціальної рівноваги в країні.
- Запобігати бездомності та скорочувати її з метою поступової ліквідації

У квітні 2022 року при Президентові України створили новий дорадчий орган — Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Рада працює з 23 сферами суспільного життя. У кожній із них відібрані експерти мають скласти плани повоєнного відновлення. Серед напрямів є й соціальний захист.

Право на соціальний захист віднесено до основоположних прав і свобод та гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел. Закріплюючи на конституційному рівні право на соціальний захист кожного громадянина, без будь-яких винятків, держава реалізує положення ст. 24 Конституції України, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права і не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [4, с. 12].

В Україні виникає потреба у створенні сучасної моделі соціального захисту, яка базуватиметься на основних принципах діяльності Європейського Союзу. Вважаю, що Україні слід зосередити увагу на підвищенні пенсійних виплат, вдосконаленні соціальної сфери шляхом цифровізації, наданні допомоги малозабезпеченим та забезпеченні безперешкодної участі всіх громадян у суспільному житті.

Така модель соціальної політики, з урахуванням європейських і вітчизняних принципів та стандартів, дозволить покращити рівень соціального захисту та якість життя в суспільстві, протистояти демографічним змінам, зменшити рівень бідності, зміцнити соціальну

згуртованість, подолати будь-які форми дискримінації та підвищити довіру населення до влади.

Отже, на сьогодні головною функцією держави є забезпечення ефективної реалізації політики соціального захисту в умовах війни та підтримка постраждалих. Основним завданням цієї політики має бути забезпечення доступу до якісної допомоги та розробка механізмів надання соціальних послуг, узгоджених з досвідом європейських країн післявоєнного періоду.

Соціальний захист під час війни відіграє життєво важливу роль у підтримці населення, яке зазнало значних втрат і страждань. Адаптація системи соціальної підтримки до умов кризи є необхідною для забезпечення гідного рівня життя, інтеграції вразливих груп та відновлення економічної стабільності. Ефективна реалізація соціального захисту в умовах війни можлива через комплексний підхід, що включає міжнародну співпрацю, цифровізацію послуг, фінансову стійкість та підтримку соціально вразливих категорій громадян.

Література

1. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text.

3. Стащук О.В., Гергола С.В., Комар-Стаховська К.П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8.

4. Кадикало О.І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2022. № 2. С. 10-14.

Любов Тимошенко
викладачка кафедри теорії права та
кримінально-процесуальної діяльності
факультету правоохоронної діяльності
Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького

Особливості виконання господарських зобов’язань кількома особами або третьою особою

У господарській діяльності можуть виникати випадки, коли виконання зобов’язання покладається на кілька осіб або третю особу. Такі випадки мають свої особливості та наслідки, які необхідно враховувати сторонам зобов’язання.

Виконання господарських зобов’язань кількома особами може мати місце у двох випадках:

1. Коли в зобов’язанні беруть участь кілька зобов’язаних осіб. У цьому випадку кожна з цих осіб є солідарним боржником.

2. Коли в зобов’язанні беруть участь кілька управнених осіб. У цьому випадку кожна з цих осіб є солідарним кредитором.

Необхідно зауважити, що виконання господарських зобов’язань третьою особою допускається лише за згодою управненої сторони.

Актуальність дослідження даної теми обумовлюється поширеністю виконання зобов’язань кількома особами або третьою особою в господарській діяльності. У процесі виконання зобов’язань сторони зобов’язань взаємно реалізують свої права та обов’язки, а у разі виконання зобов’язань кількома особами або третьою особою виникає необхідність у визначенні їх прав та обов’язків, а також наслідків такого виконання.

У понятті виконання господарських зобов'язань кількома особами або третьою особою містяться різноманітні аспекти, що включають в себе угоди, договори, співпрацю та інші форми взаємодії.

Одним з ключових аспектів визначення виконання господарських зобов'язань є розуміння ролі та взаємодії кожного учасника. Це може включати виробників, постачальників, дистриб'юторів, агентів та інші сторони, які приймають участь у виконанні господарських обов'язків. Колективне виконання може також враховувати участь третіх сторін, таких як партнери, підрядники, або навіть споживачі. Національне законодавство, таке як Цивільний кодекс та Господарський кодекс, грає ключову роль у визначенні прав та обов'язків учасників таких відносин. Положення, які стосуються спільних обов'язків, взаємодії та відповідальності, можуть бути знайдені в розділах, присвячених господарським та договірним відносинам.

Окрім того, важливим елементом є визначення механізмів вирішення спорів та конфліктів між учасниками. Забезпечення чіткості та доступності процедур вирішення непорозумінь стає ключовим чинником для забезпечення стійкості та продуктивності господарської співпраці.

Виконання господарського зобов'язання третьою особою є складним та важливим аспектом бізнес-відносин, який визначається участю сторін, що не є безпосередніми учасниками угоди, але мають вплив на її реалізацію чи можуть здійснювати виконання певних обов'язків. У разі заподіяння шкоди кредитору внаслідок неналежного виконання зобов’язання третьою особою, кредитор має право вимагати від третьої особи відшкодування шкоди.

Виконання господарських зобов'язань кількома особами або третьою особою є ключовим елементом сучасного підприємництва, вимагаючи уважного вивчення та ефективного впровадження нормативно-правових аспектів у бізнес-процесах.

Законодавство України, зокрема Цивільний кодекс та Господарський кодекс, визначає правові основи виконання господарських зобов'язань кількома особами. Вони надають рамки для взаємин сторін та встановлюють права та обов'язки учасників господарської діяльності. Проте, при виконанні господарських зобов'язань третьою особою або в умовах спільної участі кількох сторін, ключовою стає потреба в детальній узгодженості умов та визначенні механізмів розв'язання можливих конфліктів.

Ефективність виконання господарських зобов'язань залежить від ретельного аналізу та врахування ризиків, пов'язаних із спільними угодами чи участю третіх сторін.

Особливу увагу слід приділити механізмам вирішення спорів та конфліктів. Існування швидких та ефективних інструментів розв'язання непорозумінь сприяє збереженню партнерських відносин та захищає інтереси всіх учасників.

Бізнес повинен систематично вдосконалювати свої практики відповідно до змін в законодавстві та вимог ринку. Важливо виявляти гнучкість у взаємодії, особливо коли розглядається участь третьої сторони. Юридична підтримка та активний моніторинг забезпечують вчасне адаптування до нових вимог та збереження легальності усіх бізнес-операцій.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003р

2. Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 . редакція від 16.12.2023 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

3. Вінник ОМ. Господарське право: Навчальний посібник. 2-ге вид., змін та доп. К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. 766 с. https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/2022_04_14_dlya_dmr_fors_mazhor.docx

Олександр Урютін
здобувач другого рівня вищої освіти
юридичного факультету Сумського
національного аграрного університету

Практичні проблемні аспекти викупу земельних ділянок громадянами, які свого часу отримали ділянки на праві постійного користування

Чинним законодавством нашої країни гарантовано певні визначені права на земельні ресурси, серед яких окреме самостійне місце посідає право викупу ділянок, які свого часу були надані на праві постійного користування передбаченим категоріям осіб.

Проте, наразі можна вважати не досконалою закріплену законодавством можливість викупу ділянок громадянами, які свого часу отримали ділянки на праві постійного користування, зокрема для ведення фермерського господарства, адже при практичній реалізації даного права у громадян виникає ряд проблемних аспектів.

Так, відповідно до Земельного кодексу передбачено, що набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть як громадяни України, так і юридичні особи України, створені і зареєстровані за законодавством України, учасниками (акціонерами,

членами) яких є лише громадяни України та/або держава, та/або територіальні громади (ч.1 ст.130 кодексу) [1].

В свою чергу, згідно пункту 6-1 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу встановлено, що громадяни України, яким належить право постійного користування земельними ділянками державної і комунальної власності, призначеними для ведення селянського (фермерського) господарства, мають право на викуп таких земельних ділянок у власність з розстрочкою платежу до десяти років за ціною, яка дорівнює нормативній грошовій оцінці таких земельних ділянок, без проведення земельних торгів. У разі купівлі земельної ділянки з розстроченням платежу право власності переходить до покупця після сплати першого платежу [1].

Тобто, в даному аспекті мова ведеться саме про фізичних осіб, які ще в дев'яностих-двохтисячних роках отримували земельні ділянки на праві постійного користування з видачею останнім відповідних державних актів, що відбувалося в той час, як законодавством ще не було передбачено процедури створення фермерських господарств як юридичних осіб.

У подальшому в умовах розвитку нормативно-правової бази, громадяни, як власники отриманих державних актів на право постійного користування землею для ведення фермерського господарства, створювали поступово фермерські господарства з реєстрацією їх як юридичні особи, що вчинялося для забезпечення використання наданих ділянок на праві постійного користування за цільовим призначенням.

На сьогодні, особливої актуалізації набув інтерес до процедури за якою власники державних актів на право постійного користування землею, саме як фізичні особи, мають бажання реалізувати право на викуп даних ділянок, адже привабливою є можливість викупу ділянки з розстроченням платежу на 10 років, але такі особи на практиці стикаються з проблемою пов'язаною з тим, що дані громадяни вже є головами або членами даних господарств як юридичних осіб, і з метою не порушення прав інших членів фермерських господарств вимушені вчиняти процедуру викупу ділянки саме як юридичною особою.

В даному контексті виникає певна правова колізія: державні акти на право постійного користування видані на ім'я фізичних осіб (і є чинними з зазначенням саме фізичних осіб як отримувачів прав на землю), а викупати має зовсім інший суб'єкт - фермерське господарство як юридична особа.

В доповнення даного проблемного аспекту звертається увага на існуючий лист Міністерства юстиції України за № 61734/8.4.3/32-21 від 06.08.2021р., яким зазначено, що з метою забезпечення єдиної практики застосування законодавства у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, враховуючи висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, доводиться до відома позиція стосовно державної реєстрації переходу права користування на земельні ділянки від засновника до фермерського господарства [2].

Тобто Міністерством юстиції України зауважено, що за змістом вказаних приписів саме селянське (фермерське) господарство, зареєстроване як юридична особа, є власником цілісного майнового комплексу, а не засновник або член такого господарства, тому право

постійного користування земельною ділянкою, наданою для ведення селянського (фермерського) господарства, після його створення належить цьому господарству, а отже, не може входити до складу спадщини [2].

Означений інформаційний лист не має юридичної сили як нормативного акту, але на практиці активно використовується органами влади в межах процедури розгляду клопотань власників державних актів на право постійного користування землею щодо викупу ділянок, як підстава для відмови саме фізичним особам.

З врахуванням означеного, потребується внесення змін до земельного законодавства, зокрема в першу чергу до Земельного кодексу України, з необхідністю видозмінення/доповнення пункту 6-1 розділу X Перехідних положень кодексу нормою відносно того, що купівлю земельної ділянки має можливість самостійно здійснювати сам власник державного акту на право постійного користування землею, як фізична особа.

Література

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р., No 2768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text.

2. Лист Міністерства юстиції України вих. № 61734/8.4.3/32-21 від 06.08.2021р.URL:https://rada.info/upload/users_files/04362214/e9bcdeabd164381da65098a410e981df.pdf

НАПРЯМ 4
Міжнародно-правовий

Платон Бережний
студент 3 курсу Навчально-наукового інституту права
та міжнародно-правових відносин Університету
митної справи та фінансів

До питання про виконання Україною критеріїв членства в ЄС*

Початок переговорів про вступ України до Європейського Союзу (далі – ЄС) 25 червня 2024 року та необхідність виконання нашою державою критеріїв членства підсилює актуальність дослідження умов їх формування та змісту. Це допоможе нашій державі якомога ефективніше пройти шлях європейської інтеграції та досягти незмінної мети національної зовнішньої політики – набуття членства в Європейському Союзі.

У другій половині XX століття розпочався процес об'єднання європейських країн з метою побудови інтеграційного союзу, котрий був призначений зайняти провідне місце на світовій економічній та політичній аренах.

Позитивний вплив інтеграції в рамках ЄС полягає у тому, що: по-перше, затвердилася однотипність суспільних систем у державах ЄС та їх зближення, що сприяло діалогу й взаєморозумінню, встановленню клімату довіри, відкрило шлях до компромісу і добровільного самообмеження національного суверенітету в ім'я досягнення загальних цілей; по-друге, сформувалися дух суспільного консенсусу, принципи й механізми розвиненої демократії, що західноєвропейські країни перенесли зі своїх національних правопорядків у сферу міждержавних відносин [1, с. 162].

Наявність такої ідентичності обумовила й вироблення державами-членами ЄС переліку критеріїв членства у Союзі, що відповідає спільним цінностям ЄС та має застосовуватися до держав, котрі прагнуть набути членства у Союзі. Умови вступу до ЄС були визначені на засіданні Європейської Ради у Копенгагені (Данія), що відбулося 21-22 червня 1993 року. Серед них: політичний (стабільність інститутів, що є гарантами демократії, верховенства права, прав людини і поваги та захисту прав меншин); економічний (діюча ринкова економіка та спроможність впоратися з конкурентним тиском та ринковими силами в межах ЄС); здатність взяти на себе обов'язки членства з дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу; а також спроможність ЄС приймати нових членів, одночасно підтримуючи динаміку європейської інтеграції, що є важливим фактором спільного інтересу як ЄС, так і держав-кандидатів (основна мета – зміцнення європейської інтеграції) [2].

Фактично з моменту проголошення незалежності наша держава поступово укріплювала демократичні та політичні цінності, що, безумовно, зближувало її із Заходом загалом та безпосередньо з ЄС [3, с. 127]. Хоча

* Наукова керівниця - *Людмила Філяніна*, доцентка міжнародного права Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

для останнього прийняття нашої держави у свій склад здавалося дещо ризикованим кроком, враховуючи те, що це обумовлювало б максимальне наближення кордонів ЄС до росії. Проте початок війни з рф у 2014 році кардинально змінив перебіг подій. Військова агресія з боку рф, а згодом, як наслідок, і офіційна заявка на членство в ЄС від Президента України поставили перед Європою питання членства України як одне із ключових порядку денного [4, с. 89]. Таке рішення стало логічним кроком після заяв європейських політиків, які зазначили, що Україну хочуть бачити в ЄС і для цього потрібно створити «спеціальну процедуру». 17 червня 2022 року Європейська Комісія представила «Висновок щодо заяви України про набуття членства в ЄС». У документі констатується, що наша держава в цілому виконала політичні критерії, має продовжувати структурні реформи з метою виконання економічних критеріїв. У сфері спроможності виконувати зобов'язання щодо членства, Україна показала задовільний результат впровадження суттєвих елементів спільного доробку – acquis EU, хоча в деяких секторах держава є більш розвиненою, ніж в інших [5].

Набуття повноправного членства спричинить отримання Україною ряду переваг, у політичній, економічній, соціальній та культурній сферах. Втім це можливо лише у випадку продовження системних реформ задля виконання критеріїв членства в ЄС. Необхідною є і імплементація норм та стандартів права Європейського Союзу у національне законодавство. При цьому слід пам'ятати, що членство у ЄС – це додаткові зобов'язання та верховенство норм права Європейського Союзу над нормами національного права України. Тим не менше, при проведенні реформ слід виходити, перш за все, з позиції національних інтересів.

Література

1. Барановський Ф. Особливості розвитку та проблеми подальшого розширення ЄС в контексті успішної реалізації євроінтеграційного курсу України. *Наукові записки.* 2007. Вип. 36. С. 161–168. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/baranovskyi_osoblyvosti-1.pdf

2. Accession criteria (Copenhagen criteria). URL: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html

3. Попко В.В. Юридична природа Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* 2013. Вип. 115(2). С. 126-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_115%282%29__20

4. Приймак П. Розширення ЄС: проблеми та перспективи. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів IV Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2022: історія, міжнародні відносини», присвяченої 85-річчю Донецького національного університету імені Василя Стуса і факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса.* 2022. Вип. 7. С. 88-90.

5. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union, Brussels, 17.06.2022, *COM (2022)407.* URL: https://neighbourhood-

enlargement.ec.europa.eu/document/download/c8316380-6cb6-4ffd-8a84-d2874003b288_en?filename=Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf

Даніела Бірюкова
студентка 2 курсу ННІ права та міжнародно-правових відносин Університеу митної справи та фінансів

Роль Міжнародного суду у переслідуванні воєнних злочинців*

Сучасні збройні конфлікти часто супроводжуються масовими порушеннями прав людини, класифікованими як воєнні злочини, геноцид та злочини проти людства. Міжнародний кримінальний суд, заснований на Римському статуті 1998 року, є ключовим механізмом притягнення до відповідальності за такі злочини. Однак його ефективність та роль у глобальній боротьбі зі злочинами викликають численні дискусії.

Дослідження ролі Міжнародного кримінального суду в переслідуванні воєнних злочинців та аналізу проблем його функціонування, поставили під сумнів його ефективність у зміцненні міжнародного права – є одним з головних питань юридичної науки.

Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію лише над тими державами, котрі ратифікували Римський статут. Це означає, що країни, які не є учасниками Статуту, не підпадають під його юрисдикцію, якщо їхні громадяни скоюють воєнні злочини, злочини проти людяності або геноцид. Внаслідок цього суд не може переслідувати злочинців із цих держав, отже обмежує його ефективність на глобальному рівні. Міжнародний кримінальний суд втручається тільки тоді, коли національні суди не можуть або не хочуть розслідувати справи. Такі дії створюють юридичні проблеми, особливо, коли держави заявляють про намір розслідувати злочини, але фактично не здійснюють необхідних дій. Держави, що не є учасниками Римського статуту, можуть політично впливати на діяльність такого суду, зокрема, це стосується великих держав, таких як США, росія та Китай. Дані держави можуть блокувати судові процеси або не виконувати ордери на арешт. Така політизація може послабити сприйняття Міжнародного кримінального суду як незалежної судової інституції.

Хоча Міжнародний кримінальний суд є незалежним судом, його взаємодія з Радою Безпеки ООН є політичною. Рада Безпеки може передавати справи до суду або блокувати їх, користуючись правом вето, що політизує сам процес переслідування міжнародних злочинців.

Судові процеси в Міжнародному кримінальному суді можуть тривати роками через складність справ, міжнародний контекст та обмежені ресурси. Тривалі судові розгляди викликають критику за повільність правосуддя, що може підірвати довіру до суду. У юридичній науці постає питання, як знайти баланс між ретельністю судових розглядів і необхідністю швидкого забезпечення правосуддя. Успішне переслідування воєнних злочинців потребує детального розслідування, що може призводити до затримок. Тривалість процесів негативно впливає на жертв воєнних злочинів, бо

* Наукова керівниця- *Людмила Філяніна*, доцентка кафедри міжнародного права, ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

відкладене правосуддя не дає їм можливості отримати належне відшкодування та справедливість.

Оскільки Міжнародний кримінальний суд не має механізмів для примусового виконання своїх рішень, він покладається на співпрацю держав у питаннях арешту підозрюваних, їх передачі до суду та реалізації рішень. Декілька країн можуть ігнорувати або відмовлятися виконувати ордери суду, особливо якщо це стосується їхніх керівників або військових командирів. Це суттєво обмежує ефективність суду. Без належного міжнародного співробітництва судові рішення часто залишаються лише на папері, що ставить під сумнів дієвість міжнародного правосуддя.

Міжнародний кримінальний суд стикається з дефіцитом фінансових та людських ресурсів, що обмежує його можливості проводити розслідування всіх справ на відповідному рівні. Ці труднощі призводять до вибіркового підходу у розгляді справ, а також до затримок через нестачу кваліфікованих суддів, прокурорів і слідчих, що негативно впливає на якість розслідувань. У юридичній науці постає питання про необхідність реформування Міжнародного кримінального суду, включаючи перегляд його структури, фінансування та механізмів функціонування для підвищення його ефективності.

Усі ці аспекти підкреслюють складність діяльності Міжнародного кримінального суду і виклики, з якими стикається міжнародне правосуддя у сфері переслідування воєнних злочинців. Юридична наука повинна шукати рішення, які б допомогли подолати ці проблеми, удосконалюючи існуючі механізми та створюючи нові підходи для забезпечення ефективності міжнародного правосуддя.

Література

1. Hanna Bourgeois, Patryk I Labuda. When May UN Peacekeepers Use Lethal Force to Protect Civilians? Reconciling Threats to Civilians, Imminence, and the Right to Life. *Journal of Conflict and Security Law.* URL: https://doi.org/10.1093/jcsl/krac027 (дата звернення: 07.10.2024).

2. Sarina Landefeld. The Changing Significance of Nationality for the Protection of Civilians in the Hands of a Party to an International Armed Conflict. *Journal of Conflict and Security Law.* URL: https://doi.org/10.1093/jcsl/krad005 (дата звернення 07.10.2024).

3. Raphaël van Steenberghe. Military Assistance to Ukraine: Enquiring the Need for Any Legal Justification under International Law. *Journal of Conflict and Security Law.* URL: https://doi.org/10.1093/jcsl/krad007 (дата звернення 07.10.2024).

4. Benjamin R Farley. Detainee Transfers and the Principle of Non-refoulement in Relation to ‘Non-belligerent Supporting States’ in Non-international Armed Conflicts. *Journal of Conflict and Security Law*. URL: https://doi.org/10.1093/jcsl/krac009 (дата звернення 07.10.2024).

5. Публікація Міжнародного кримінального суду. Номер ISBN 92-9227-365-5, ICC-PIOS-BK-05-009/23_Ukr.

Владислав Бурка
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Нормативно-правове регулювання участі України в операціях щодо забезпечення миру та безпеки за підтримки НАТО*

В сучасному глобалізованому світі співробітництво між державами, особливо в контексті безпеки, набуває особливого значення. Україна, враховуючи загрози зовнішній безпеці, розглядає участь у міжнародних операціях як один із основних механізмів для зміцнення своєї обороноздатності та співпраці з міжнародними союзниками, зокрема з НАТО. У сучасних умовах Україна відчуває нагальну потребу в отриманні повноправного членства в НАТО. Вступ до Альянсу сприятиме проведенню внутрішніх політичних і соціально-економічних реформ у багатьох сферах суспільного життя, гармонізації національного законодавства з правовими нормами та демократичними принципами країн НАТО, прискорить розвиток і реформування Збройних Сил України відповідно до міжнародних стандартів, а також забезпечить ефективний демократичний контроль над оборонним і безпековим сектором держави [1, с. 64].

Тісна співпраця між Україною та НАТО має важливе значення для міжнародного статусу нашої країни. В її рамках Україна отримує консультації з широкого спектру питань, включаючи військове співробітництво, озброєння, реформування сектору безпеки і оборони, організацію миротворчих операцій та забезпечення безпеки, планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, а також співпрацю в галузях науки, екології та громадської дипломатії.

Спеціальним міжнародним документом, що регулює участь України в миротворчих операціях, є Хартія про консультації та співробітництво між Україною і НАТО. Вона визначає, що участь України в таких операціях, зокрема миротворчих, здійснюється на основі мандату Ради Безпеки ООН або під егідою ОБСЄ. У випадках залучення Об'єднаних загальновійськових тактичних сил (ОЗТС) рішення про участь України на початковому етапі приймається Північноатлантичною Радою для кожної операції окремо [2].

Враховуючи функції ООН і ОБСЄ, співпраця між Україною та НАТО охоплює питання, що є спільним інтересом, зокрема політичні та безпекові аспекти, розвиток євроатлантичної безпеки і стабільності, включаючи захист України. Це також стосується запобігання конфліктам, управління ризиками, підтримки миру, врегулювання конфліктів та гуманітарних операцій.

Закон України “Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” від 23 квітня 1999 року № 613-XIV визначає умови, за яких Україна може брати участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Він встановлює, що участь України є можливою лише на основі рішення Президента України, яке повинно бути затверджене Верховною Радою України у випадках, передбачених Конституцією та

* Наукова керівниця – *Марина Войтюк*, викладачка кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ

законами України, а також згідно з порядком, встановленим цим Законом. Україна бере участь в операціях, що організовуються Організацією Об’єднаних Націй, тільки якщо рішення про їх проведення було прийнято Радою Безпеки ООН [3].

Активна участь українських військовослужбовців у міжнародних миротворчих операціях суттєво сприяє розвитку цього напряму в Збройних Силах України, а також забезпечує набуття досвіду у реагуванні та протидії різним викликам і кризовим ситуаціям, які загрожують національній безпеці. Це, в свою чергу, формує позитивний міжнародний імідж України та зміцнює захист національних інтересів держави.

Нормативно-правове регулювання участі України в операціях щодо забезпечення миру та безпеки за підтримки НАТО охоплює кілька ключових аспектів, які дозволяють Україні виконувати свої міжнародні зобов’язання та взаємодіяти з Альянсом. По-перше, основу законодавчого регулювання складають Конституція України, закони про міжнародні угоди, а також законодавство, що регулює питання оборони і безпеки. Зокрема, Закон України "Про оборону України" [4] і Закон України "Про Службу зовнішньої розвідки" [5]визначають основні принципи участі в міжнародних миротворчих операціях. По – друге, в Україні розроблені кілька стратегічних документів, які регламентують співпрацю з НАТО. Серед них Стратегія національної безпеки та Воєнна доктрина України, які містять положення про євроатлантичну інтеграцію та участь в операціях з підтримки миру. По – третє, Україна бере участь у міжнародних договорах і угодах щодо забезпечення миру і безпеки, таких як угоди з НАТО про співпрацю. Вони врегульовують питання, пов’язані з участю українських військових у операціях НАТО, такими як навчання, обмін інформацією та співпраця в різних сферах. Також слід додати, що Україні надано План дій щодо членства в НАТО, який визначає чіткі цілі та завдання для покращення військової готовності та сумісності з НАТО. Це включає участь у навчаннях, міжвідомчих заходах та операціях, орієнтованих на підтримання стабільності.

Отже, участь України в миротворчих операціях відповідає національним інтересам і сприяє підтримці її статусу важливого гравця на міжнародній арені. Це дозволяє здобувати цінний практичний досвід та активно залучатися до формування регіональних систем безпеки. Також це ще раз підтверджує, що наша країна дотримується міжнародних принципів, спрямованих на стримування будь-яких загроз миру з боку інших держав чи організацій. Нормативно-правове регулювання участі України в міжнародних операціях із забезпечення миру та безпеки, що проводяться під егідою НАТО, є ключовим елементом інтеграційних процесів України в європейську та євроатлантичну спільноту. Це регулювання сприяє зміцненню національної безпеки, підвищенню обороноздатності, а також реалізації зовнішньої політики України, орієнтованої на партнерство з НАТО та іншими міжнародними організаціями. Правове забезпечення даної участі охоплює міжнародні договори, законодавство України про оборону та безпеку, а також механізми взаємодії з Альянсом, що дозволяє Україні ефективно виконувати свої зобов'язання перед міжнародною спільнотою.

Література

1. АННЮК, Дмитро; КРАВЧУК, Роман. Перспективи членства України в НАТО крізь призму російсько-української війни. *Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ»*, 2023, May 26, 2023; Boston, USA: 64-66.
2. Хартія «Про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору» від 09.07.1997 року №994_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення: 19.09.2024)
3. Закон України “Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” від 23 квітня 1999 року № 613-XIV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14#Text (дата звернення: 19.09.2024)
4. Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. №1932-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text (дата звернення: 19.09.2024)
5. Закон України "Про Службу зовнішньої розвідки" від 01.12.2005 р. №3160-IV/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text (дата звернення: 19.09.2024)

Анастасія Візер
студентка 3 курсу Навчально-наукового інститут права
та міжнародно-правових відносин Університету
митної справи та фінансів

Важливість виконання рішень МКС

Міжнародний кримінальний суд (надалі – МКС) є постійнодіючою установою та має повноваження здійснювати юрисдикцію стосовно осіб за найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, як зазначено в Римському статуті, та доповнює національні системи кримінального правосуддя[1].

Юрисдикція МКС включає в себе найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння всього міжнародного суспільства – це: злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочини агресії. Враховуючи складність і тяжкість розслідуваних злочинів тривалість провадження по даним категоріям справ може продовжуватися кілька років. Складний процес збору та перевірки доказів, проведення великої кількості експертиз, опитування багатьох свідків, значних витрат, багатоденних судових засідань – все це впливає на тривалість судового розгляду справи. Можна стверджувати: чим складніша справа, тим довший судовий процес, це надзвичайно сильно впливає на ефективність діяльності МКС.

Судовий процес складається з 6 стадій. На стадії розслідування Палата досудового провадження видає заявою Прокурора ордер на арешт особи, про що зазначено в ст. 58 Римського статуту[1]. Держави-учасниці Римського статуту зобов’язалися співпрацювати з МКС. Втім існують випадки, коли держава-учасниця не виконує зобов’язання щодо клопотання про співпрацю і це може призвести до небажаних наслідків. По-перше, допоки винуватці не будуть заарештовані та передані МКС, справа

залишатиметься на стадії судового розгляду. МКС не судитиме осіб, якщо вони не присутні в залі суду, про що закріплено в ст. 63 Римського статуту[1]. По-друге, у разі не виконання державою-учасницею зобов'язання щодо клопотання про співробітництво, остання перешкоджає Суду виконувати його функції й повноваження та заважає розгляду справи. Із цього приводу Суд може ухвалити висновок й передати питання до Асамблеї держав-учасниць або, у тих випадках, коли це питання передане Суду Радою Безпеки, – до Ради Безпеки[1]. Коли юрисдикція Суду ініціюється Радою Безпеки, обов'язок співпрацювати поширюється на всі держави-члени ООН, незалежно від того, чи вони є учасницями Статуту. Однак варто наголосити на тому, що до злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС, не застосовуються будь-які строки давності, а тому особи, які не постали перед Судом, не уникнуть відповідальності.

Одним із останніх прикладів невиконання зобов'язань є ситуація з Монголією – державою-учасницею МКС. Вона у вересні 2024 року не виконала зобов'язання, а саме не здійснила арешт президента рф. Стосовно останнього, 17 березня 2023 року, Палата попереднього провадження II Міжнародного кримінального суду видала ордер на арешт у контексті ситуації в Україні[3]. У вересні 2024 року, вперше, з дня видачі ордеру на арешт, президент рф ступив на землі однієї з держави-учасниці МКС та не був заарештований[2]. Мотивуючи свої дії політичною залежності від рф, Монголія відмовилася здійснювати арешт. Дана ситуація показує нам одну з головних проблем невиконання рішень МКС та перешкоджанню подальшому розгляду справи. Римський статут передбачає спеціальну процедуру, щодо роботи з такими випадками, коли держава не співпрацювала із судом. На дії Монголії МКС вже готує відповідні рішення, однак на даний час це не підлягає розповсюдженню, а тому чекаємо на офіційні звернення від представників МКС або Монголії. Відсутність співробітництва держав підриває цілі МКС, а саме забезпечення міжнародної справедливості, запобігання безкарності та зміцнення правопорядку. Надважливо, реагувати на випадки невиконання та забезпечувати шляхи притягнення до відповідальності за найтяжчі злочини.

Складний механізм розгляду рішень залишає рішення МКС «на папері». МКС не має власних інструментів для примусового виконання своїх рішень, а тому покладається на співробітництво держав-учасниць та міжнародних організацій. Наприклад, коли МКС визнає осіб винними, але їхнє місцеперебування залишається невідомим, що фактично унеможливлює виконання рішень, навіть за умов співпраці держав-учасниць, це підриває ефективність МКС. Така ситуація викликає обурення серед жертв та міжнародних організацій, оскільки рішення МКС не приносить справедливості. Це також вказує на неефективність методів виконання рішень. Для запобігання таких ситуацій, необхідне посилене співробітництво, створення чітких механізмів відповідальності.

Отже, розглядаючи реалізацію рішень МКС варто зазначити, що їх виконання є надважливим для підтримки міжнародного правопорядку, забезпечення принципу невідворотності покарання та справедливості для жертв. Неналежне виконання державами-учасницями рішень МКС впливає на ефективність роботи та досягнення цілей діяльності суду. На нашу думку,

варто налагодити посилене міжнародне співробітництво, впровадити чіткий механізм виконання рішень МКС, адже тільки таким чином дотягнеться справедливість і можна зміцнити систему міжнародного кримінального судочинства.

Література

1. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р. : станом на 21 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 06.10.2024).
2. Jochecová K. Sorry not sorry, says Mongolia after failure to arrest Putin. *POLITICO*. URL: https://www.politico.eu/article/mongolia-failure-arrest-vladimir-putin-international-warrant-international-criminal-court/ (date of access: 06.10.2024).
3. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. *International Criminal Court*. URL: https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and (date of access: 06.10.2024).

Олександра Гандлер
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Загальні принципи права ЄС як джерело міжнародних стандартів у галузі трудових відносин

Питання про місце загальних принципів права в ієрархії джерел права ЄС є предметом тривалих наукових дискусій. Хоча традиційно їх відносять до первинного права або до особливої категорії норм, що мають вищий статус порівняно з вторинним законодавством, судова практика ЄС демонструє, що в окремих випадках загальні принципи можуть набувати переваги навіть над установчими договорами. Це свідчить про динамічний характер правової системи ЄС та про те, що загальні принципи відіграють в ній особливо важливу роль, зокрема й у сфері трудових відносин.[1,с.268].
Суд Європейського Союзу, реагуючи на обмеженість та абстрактність багатьох положень установчих договорів, взяв на себе ініціативу формування деталізованих загальних принципів права ЄС. Ці принципи, спочатку сформульовані в судовій практиці, з часом закріпилися в установчих документах Союзу, ставши фундаментальними засадами європейського права. Вони виконують низку важливих функцій: забезпечують тлумачення норм права, слугують критерієм законності актів ЄС, а також заповнюють прогалини в правовому регулюванні[2,с.141-142].. Таким чином, загальні принципи не лише доповнюють, а й часто визначають зміст європейського права, зокрема в аспектах, що стосуються соціальних прав і трудових відносин.

Вплив загальних принципів на трудові права Загальні принципи права ЄС мають значний вплив на регулювання трудових відносин, особливо у

питаннях забезпечення рівності, справедливості та гідних умов праці. Наприклад, принцип рівності і недискримінації, який є основним у праві ЄС, має прямий вплив на забезпечення рівних можливостей у сфері зайнятості та рівної оплати за працю. Цей принцип був визнаний Судом ЄС як загальний принцип, що охоплює як пряму, так і непряму дискримінацію за ознаками статі, віку, раси, національності та інших характеристик.

Також важливим є принцип гідних умов праці (right to decent working conditions), який включає право працівників на справедливу заробітну плату, безпечні умови праці та адекватний баланс між роботою і відпочинком. Загальні принципи права ЄС гарантують, що держави-члени та інституції ЄС повинні вживати заходів для захисту цих основоположних трудових прав, орієнтуючись, зокрема, на стандарти Європейської соціальної хартії.

Принцип субсидіарності у трудових відносинах. Принцип субсидіарності відіграє ключову роль у регулюванні трудових відносин, оскільки він визначає, що ЄС діє лише тоді, коли мету регулювання не можна досягти на національному або місцевому рівні. Це дозволяє державам-членам ЄС враховувати свої національні особливості в трудовому законодавстві, забезпечуючи гнучкість у застосуванні європейських норм у сфері праці, при цьому зберігаючи мінімальні стандарти, які встановлює законодавство ЄС [3,с.268-269]..

Європейська соціальна хартія та міжнародні трудові стандарти. Загальні принципи права ЄС тісно пов'язані з міжнародними трудовими стандартами, зокрема через вплив Європейської соціальної хартії та інших міжнародних документів. Наприклад, стаття 151 Договору про функціонування ЄС прямо посилається на Європейську соціальну хартію Ради Європи та основоположні соціальні права, визначені в ній, які формують базу для соціальної політики ЄС. Це включає такі права, як право на справедливу оплату праці, право на відпочинок, право на професійну підготовку та інші важливі трудові стандарти.[4,с.343].

Забезпечення соціальних прав через судову практику Суд ЄС відіграє важливу роль у захисті трудових прав, особливо коли йдеться про тлумачення загальних принципів. Так, у своїх рішеннях Суд неодноразово визнавав принципи, що мають безпосередній вплив на трудові відносини, як-от принцип пропорційності, який гарантує, що заходи, вжиті в трудовій сфері, повинні бути необхідними та відповідати поставленим цілям, не створюючи надмірних обмежень для працівників.

Завдяки гнучкості та динамізму загальні принципи права ЄС сприяють розвитку правової системи, зокрема у сфері трудових відносин, забезпечуючи належний захист прав працівників і впровадження європейських соціальних стандартів. Вони також можуть використовуватися для переосмислення норм, які стримують прогрес у цій сфері.

Література

1. Ратушний С. М. Угода про асоціацію Україна-ЄС як джерело права Європейського Союзу / / Правове регулювання економіки. 2015. № 15. С. 268.

2. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. С. 141-142.
3. Стрєльцова О. В. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу / / Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 268-269.
4. Ребхан Р. Поточні події у європейському трудовому праві. / Р. Ребхан, 2008. - 343 с.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. База даних "Законодавство України" /|
ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 17.05.2023).
6. Європейська соціальна хартія (переглянута). База даних "Законодавство України" / ВР України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 17.05.2023).

Діана Гуз
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Правове регулювання праці осіб з інвалідністю: міжнародний та національний досвід

Працевлаштування осіб з інвалідністю є однією з ключових соціальних проблем сучасного суспільства. Інтеграція людей з обмеженими можливостями інклюзивного середовища в якому кожен має рівні можливості гарантовані Конституцією, а саме статтею 43. Не дивлячись на значні зміни у законодавстві та міжнародні ініціативи, багато осіб з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами на шляху до реалізації свого права на працю. Успішне працевлаштування осіб з інвалідністю є не тільки соціальним викликом, але й економічною можливістю, адже воно дозволяє розширити ринок робочої сили , значно знизити рівень безробіття та сприяти розвитку людського потенціалу.

Крім того, праця є важливим елементом соціальної інтеграції, що сприяє зниженню соціальної ізоляції та підвищенню якості життя осіб з інвалідністю. У юридичній літературі проблема працевлаштування осіб з інвалідністю розглядалась багатьма відомими вченими – юристами, а саме Бацман О.С. Бондарчук О. О. Кучменко Е. М. Кучменко Б. А.

Мені імпонує їх бачення щодо покращення українського ринку праці для інвалідів, оскільки вони пропонують ефективні методи пристосування робочих місць відповідно. Наприклад Бацман О.С. пропонує в своїй статті таку стратегію роботи. Необхідно перш за все створити цілісну систему професійної реабілітації та зайнятості інвалідів, яка повинна включати підсистеми психологічної підтримки та професійної орієнтації людей з інвалідністю, професійного навчання та працевлаштування. Система професійної реабілітації покликана формувати в людей з обмеженими можливостями мотивацію до праці, сприяти обґрунтованому вибору чи зміні професії відповідно до стану здоров'я, індивідуально- психологічних характеристик із урахуванням попиту територіального ринку праці на робочу

силу за професійно – кваліфікаційним складом , успішному оволодінню професією, спеціальністю та раціональному працевлаштуванню. Я вважаю, що результативними будуть такі методи соціальної політики як, до прикладу,формування та розвивання цілісної багатопрофільної системи реабілітації, котра включатиме реабілітаційну індустрію та медичну, соціальну, професійну реабілітацію інвалідів. Також створення на основі сучасних інформаційних технологій державну інформаційно – аналітичну систему з двох банків даних. Один – про чисельність та характеристики інвалідності (вік, стать, нозологія, захворювання, група інвалідності, професія, спеціальність, здібності, бажання); другий – про звичайний та спеціалізовані робочі місця для працевлаштування інвалідів. Наступне-удосконалення організаційної й управлінської структури у сфері професійної реабілітації(психологічні підтримки, профорієнтації, професійного навчання) та працевлаштування; Формування розгалуженої мережі реабілітаційних закладів; розроблення державної програми, стандартів, щодо психологічної підтримки, професійної орієнтації, професійного навчання, працевлаштування та зайнятості інвалідів.

На мою думку, зазначені програми є надзвичайно важливими та дієвими оскільки сприяють покращенню соціального захисту та пристосування суспільства та трудових процесів до різного кола працівників. Правовою базою у захисті соціальних прав людей з інвалідністю виступає Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю». Це закон визначає складові соціального захисту, які держава гарантує такій категорії громадян.

В Україні ратифіковані Європейські стандарти щодо зайнятості інвалідів.

Більшість Європейських країн ратифікували конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю. Конвенція визначає політику, закони та адміністративні, які забезпечують права , визнані в Конвенції, і скасувати закони, правила, звичаї, що становлять дискримінацію (стаття 4). Окрім Конвенції, багато європейських країн також запровадили індивідуальне антидискримінаційне законодавство, наприклад, Закон про рівність в Великій Британії, Закон про дискримінацію за ознакою інвалідності в Нідерландах або Соціальний кодекс у Німеччині. Окрім антидискрімінаційного законодавства, низка європейських країн обрала ще один шлях. Підхід, який був впроваджений, наприклад, у Німеччині, Франції, Австрії, Бельгії, Італії, Іспанії та Польщі – це система квот на інвалідність, яка змушує компанії працевлаштовувати мінімальний відсоток людей з інвалідністю. Квоти коливаються від 2% в Іспанії до 7 % в Італії. Однак багато систем квот дозволяють штрафувати, який організації можуть сплатити, і це звільняє їх від виконання квоти. Таким чином, організації підкоряються запровадженим правилам, або, у разі їх недотримання сплачують штраф.

Таким чином, дослідивши українське та європейське законодавство можна виокремити основні прогалини, які обмежують цю категорію громадян до рівного доступу права на працю. Європейський підхід до врегулювання даного питання мені видається більш прогресивним, оскільки вищезазначені конвенції при їх ратифікації зобов’язують країни впроваджувати нові реформи для вирішення цього питання. Однак для всебічного охоплення

питання трудових інтересів осіб з обмеженими фізичними можливостями необхідні реформи соціальній політиці України та розробка нових національних програм, які зможуть пристосувати ринок праці для інвалідів та посилять соціальний захист.

Література

1. {Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (rada.gov.ua)
2. Закон України Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text
3. Про працевлаштування осіб з інвалідністю Бацман О.С. ?? (d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net)
4. Гуманітарний підхід до проблем працевлаштування інвалідів: шляхи їх подолання в Україні-> Стаття -> Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами» (uu.edu.ua)
5. ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РОЗВИТКУ ПРАВА НА ПРАЦЮ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ 331-Article Text-570-1-10-20210629.pdf

Людмила Івченко

здобувачка третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти за спеціальністю 081 «Право»
Сумського національного аграрного університету

Окремі питання судового захисту кліматичної системи

З урахуванням положень Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, наради сторін за Кіотським протоколом щорічною кліматичною конференцією ООН 2023 року визнано надзвичайно високий рівень природокористування, що призводить до масштабного виснаження світових надр та ухвалено угоду про відмову від викопного палива. Відтак масштабні зміни клімату - це вже не довгострокова перспектива, а майбутнє теперішнього покоління. Міжнародна спільнота усвідомлює всю необхідність кооперування сумісних зусиль держав задля його збереження.

Так, 29 березня 2023 року Генеральна Асамблея ООН звернулася до Міжнародного суду ООН з проханням винести консультативний висновок про визначення кола зобов'язань держав стосовно забезпечення захисту кліматичної системи й юридичних наслідків для держав за завдання значної шкоди клімату [1]. Постановою від 30 травня 2024 року Міжнародний суд ООН дозволив державам та організаціям, які вирішили висловити позицію щодо питання зміни клімату, надати письмові коментарі до 15 серпня 2024 року [2]. Кількість письмових заяв стала найбільшою за всю історію консультативних проваджень у Міжнародному суді ООН, що підтверджує нагальність вирішення даного питання.

09 квітня 2024 року Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) виніс історичне рішення у справі, що безпосередньо стосується зміни клімату. Так, у справі «Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інші проти Швейцарії» літні жінки, члени швейцарської асоціації Verein Klima Seniorinnen, оскаржували бездіяльність Швейцарії для пом'якшення

наслідків зміни клімату від імені тих осіб, які зазнають конкретних загроз або несприятливих наслідків зміни клімату для свого життя, здоров'я, добробуту й якості життя. ЄСПЛ постановив, що Швейцарська Конфедерація не виконала свої обов'язки за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року щодо зміни клімату. Були виявлені критичні прогалини в процесі створення відповідного національного нормативно-правового регулювання, в тому числі нездатність держави встановити обмеження на обсяг небезпечних викидів [3].

У вищезазначеному прецедентному рішенні ЄСПЛ наголосив на ключовій ролі, яку відіграють національні суди в судових процесах, пов'язаних зі зміною клімату. Дане рішення слугує початком формування нового рівня позитивних зобов'язань держави у сфері охорони екологічних прав людини.

Низку інших позовів щодо захисту клімату ЄСПЛ не розглянуто у зв'язку з неприйнятністю заяв через допущені формальні прогалини. Внаслідок чого скарбниця прецедентних рішень наповнюється повільніше, що призводить до продовження завдання державами шкоди клімату. Адже для вирішення екологічних проблем важливим є набутий досвід міжнародного правого регулювання охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки [4, с.179].

У січні 2024 року у Норвегії вирішено один із перших судових спорів громадськості проти держави щодо негативного впливу діяльності державних органів на клімат. Починаючи з 2016 року екологічна організація «Грінпіс Норвегія» та молодіжна організація «Природа і Молодь» як на національному, так і на міжнародному рівнях оскаржували рішення Норвегії щодо відкриття ліцензій на розробку трьох нових родовищ нафти та газу – Брейдаблік, Іггдрасіль і Тирвінг. Вони вказували, що при прийнятті даного рішення держава не зробила оцінку негативних наслідків для екологічної безпеки в межах країни та зміни клімату в цілому. Суд визначив, що обов’язком Норвегії є оцінка реального впливу видобутку корисних копалин на навколишнє середовище та викидів з нафтових родовищ, наслідків для глобального клімату, людей і планети [5].

Отже, питання збереження клімату протягом останніх років набуває все більшого значення для громадськості, урядових і неурядових організацій. З метою недопущення нищівних наслідків для кліматичної системи міжнародні, національні органи законодавчої, виконавчої та судової влади мають спрямувати всі зусилля на її захист задля теперішніх і майбутніх поколінь.

Література

1. Request for an advisory opinion on the obligations of States with respect to climate change/. URL: https://climatecasechart.com/non-us-case/request-for-an-advisory-opinion-on-the-obligations-of-states-with-respect-to-climate-change/

2. 30 May 2024 Order obligations of states in respect of climate change (request for advisory opinion). URL: https://www.icj-cij.org/node/204119

3. «Verein KlimaSeniorinnen Schweiz та інші проти Швейцарії» URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-7919428-11026177%22]}
4. Стрельник В. В. Екологічні загрози у зоні Операції Об'єднаних Сил: *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2018. С.178-180 URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/48.pdf
5. Перемога молоді та екоактивістів у кліматичній справі проти Норвегії. URL://epl.org.ua/law-posts/peremoga-molodi-ta-ekoaktyvistiv-u-klimatychnij-spravi-proty-norvegiyi/

Валерія Коваль
студентка 4 курсу спеціальності "Міжнародне право"
Сумського державного університету

Злочин геноциду і покарання за нього

Незважаючи на розвиток людства і загальний поступ цивілізації, однією з найактуальніших проблем нашого часу є злочини проти миру і безпеки людства. До цієї когорти належать міжнародні злочини, які представляють собою найбільшу небезпеку, як от: агресія, військові злочини, злочини проти людяності, колоніалізм, геноцид, апартеїд, рабство, екоцид [1].

Ми вважаємо, що в ході військової агресії Росії проти України було вчинено не тільки повторювані епізоди воєнних злочинів, а здійснено спробу вчинити геноцид. Саме на останньому, як на «злочині злочинів» ми зупинимося у цій роботі більш детально.

Уперше у науковій літературі термін геноциду як «старої практики в її сучасному розвитку» було введено Рафаелем Лемкіном у 1944 році. У своїй книзі «Правління держав Осі в окупованій Європі: закони окупації, аналіз уряду, пропозиції щодо відшкодування», яка була опублікована одночасно зі звільненням багатьох концентраційних таборів смерті в Польщі [2], автор доводив, що геноцид є окремим видом злочинів.

Свого часу Лемкіна цілком захопила ідея, що геноцид – огидний злочин, відповідальність за який може врегулювати лише міжнародне право. Що тільки міжнародне право має відповідь на запитання, як учинити з тими, хто вдався до цього жахливого злочину. І він їде на міжнародну юридичну конференцію Ліги Націй – їде туди фізично в 1933 році, звертається до її учасників і представляє свою ідею [4].

Далі Лемкін продовжує спроби домогтися того, щоб термін "геноцид" став важливим поняттям міжнародного права. Зрештою, в 1946 році відбувся Нюрнберзький процес, який відкрив широкій громадськості очі на злочини країн Осі.

На міжнародному рівні геноцид був визнаний злочином згідно з міжнародним правом у резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1946 року, що закликала розглядати геноцид як злочин із універсальною юрисдикцією відповідно до національного законодавства та стимулювала до внутрішньої співпраці всіх держав для координації міжнародного судового переслідування геноциду [2]. Через два роки легальне визначення геноциду віднайшло своє закріплення у Конвенції про попередження злочину

геноциду та покарання за нього (далі – Конвенція), прийнятій у Парижі 9 грудня 1948 року. Визначення геноциду, що міститься в статті II Конвенції, чітке і вичерпне. Отже діями, які являють собою геноцид, є:

a)вбивство членів такої (національної, етнічної, расової чи релігійної – уточнення додане автором) групи;

b) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;

c) умисне створення для групи таких життєвих умов, які розраховані на повне чи часткове її фізичне знищення;

d) заходи, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи;

e) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Отже злочин геноциду передбачає три ключові невід'ємні складові:

–здійснення будь-якого з діянь, передбачених статтею II;

–здійснення їх проти захищеної групи (національної, етнічної, расової чи релігійної);

–здійснення з метою знищити таку групу цілком або частково.

Будь-яке з діянь, зазначених в статті II, може кваліфікуватися як геноцид, а не як воєнний злочин чи злочин проти людяності, лише якщо воно спрямоване проти захищеної групи з метою знищити її цілком чи частково [3].

Геноцид був способом, яким стародавні імперії та народи від ассирійців і євреїв до греків і римлян виражали своє вбивче вчення щодо уявних чи справжніх ворогів, у той самий час плекаючи свою ідентичність [4]. Ближче до нашого часу, у XX столітті, мали місце злочини страхітливих пропорцій: турецьке побоїще-геноцид вірмен, сирійських християн і понтійських греків; нацистський геноцид євреїв, синті та ромів, радянських військовополонених та власних громадян з інвалідністю. Під кінець XX століття у Руанді хуту здійснили геноцид народу тутсі в 1994 році, а в Югославії серби – геноцид боснійських мусульман у Сребрениці в 1995 році.

На жаль, окремі дії рф у поточному збройному конфлікті з Україною мають ознаки геноциду. Зокрема, 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт Владіміра Путіна та Марії Львової-Бєлової, звинувативши їх у незаконному переміщенні та незаконній депортації населення (дітей) з окупованих територій. Не зважаючи на те, що первісно ці дії були кваліфіковані МКС як воєнний злочин [5], насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу є одним із способів вчинення геноциду.

Зважаючи на актуальність теми та на важливість її належної артикуляції перед міжнародним співтовариством з боку України, ми вважаємо що вивчення теми геноциду потребує подальшої уваги вітчизняних науковців і відкриває широкі перспективи для подальших розвідок і досліджень.

Література

1. Хаустова М.Г. Сутність поняття злочину геноциду. *Порівняльно-аналітичне право*, 2019. № 1. С. 73-76.

2. Івчук Ю.Ю. Поняття «геноциду» як міжнародного злочину та особливості притягнення до відповідальності у світлі збройної агресії російської федерації проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. No. 4. С. 685–687.
3. Синюк О. Що таке злочин геноциду, як його довести і чи є ознаки геноциду українців. *ZMINA*, 2022. URL: https://zmina.info/instructions/shho-take-zlochyn-genoczydu-yak-jogo-dovesty-i-chy-ye-oznaky-genoczydu-ukrayinczіv/(дата звернення: 15.10.2024).
4. Історична правда. Світова історія геноциду. Лекція Нормана Наймарка. *Історична правда*, 2015. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/560d25602670e/(дата звернення: 15.10.2024).
5. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. International Criminal Court, 17 March 2023. URL: https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and

Олег Кохан
аспірант кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ

Вплив корупції в соціальній сфері на міжнародні відносини України та її позицію на світовій арені

Корупція є однією з найсерйозніших загроз для стабільного розвитку будь-якої держави, особливо коли йдеться про соціальну сферу. В Україні ця проблема набуває особливої гостроти, адже, згідно з багатьма міжнародними рейтингами та дослідженнями, країна вже не перший рік перебуває серед держав з високим рівнем корупції. У соціальній сфері корупція проявляється у вигляді зловживання посадовими особами при розподілі соціальних виплат, призначенні пільг та субсидій, а також при наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам та особам, які постраждали від бойових дій. Така ситуація значно підриває довіру громадян до державних інституцій та викликає гостру критику з боку міжнародної спільноти. Вплив корупції в соціальній сфері на міжнародні відносини України має комплексний характер і безпосередньо впливає на позицію держави на світовій арені.

З погляду міжнародної політики, корупція у соціальній сфері створює негативний імідж для України як партнера. Багато держав та міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський Союз, постійно наголошують на необхідності ефективної боротьби з корупцією як однієї з головних умов для надання фінансової підтримки та гуманітарної допомоги. Невиконання Україною цих умов призводить до замороження або скорочення обсягів міжнародної допомоги. Наприклад, у 2022 році Європейський Союз затримав частину макрофінансової допомоги Україні через проблеми із корупцією у державних

органах, що відповідали за розподіл соціальних виплат [1, с. 24]. Це стало вагомим сигналом для міжнародних партнерів про те, що Україна не завжди здатна забезпечити належний контроль за використанням наданих коштів, а отже, може бути ненадійним партнером у реалізації соціальних програм.

Корупція у соціальній сфері також впливає на міжнародні відносини України через втрату довіри з боку донорів та благодійних організацій. За останні роки в Україні було виявлено численні випадки зловживань при розподілі гуманітарної допомоги, наданої іноземними донорами для підтримки соціально вразливих верств населення та постраждалих від війни. Такі інциденти підривають довіру до державних структур, відповідальних за гуманітарні програми, і часто призводять до призупинення співпраці з певними організаціями або повного припинення надання допомоги. Наприклад, у 2023 році декілька міжнародних організацій, включаючи Червоний Хрест та Агентство ООН з питань біженців, тимчасово зупинили розподіл гуманітарної допомоги через непрозорі процедури в українських державних установах [2, с. 37]. Ці випадки свідчать про те, що корупція не лише шкодить іміджу України, але й безпосередньо впливає на здатність країни отримувати необхідну підтримку в кризові моменти.

Ще одним важливим аспектом є те, що корупція у соціальній сфері знижує рівень співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Останніми роками Міжнародний валютний фонд неодноразово зазначав, що корупційні практики є однією з основних причин уповільнення реформ у соціальній сфері України, що призводить до затримки фінансування і створює напруженість у двосторонніх відносинах [3, с. 41]. Зволікання з реформами, такими як запровадження електронної системи обліку соціальних виплат та створення незалежних антикорупційних органів, призводить до втрати Україною важливих фінансових ресурсів, необхідних для підтримки економічної стабільності та соціального захисту населення.

Корупція також негативно впливає на інтеграційні прагнення України, зокрема її наміри щодо вступу до Європейського Союзу. ЄС висуває високі вимоги до країн-кандидатів щодо рівня прозорості, підзвітності та боротьби з корупцією, особливо у таких чутливих сферах, як соціальна політика. Відсутність реальних результатів у цій сфері може стати серйозною перешкодою на шляху євроінтеграції, оскільки саме корупція вважається основним чинником, що стримує реалізацію багатьох реформ [4, с. 59]. Важливим кроком у цьому напрямку має стати підвищення рівня довіри з боку європейських партнерів шляхом впровадження незалежних механізмів контролю та прозорості у розподілі соціальних виплат.

З погляду безпеки, корупція у соціальній сфері також може становити загрозу для міжнародних відносин України. Схеми зловживань при наданні соціальних виплат, особливо у прикордонних регіонах, можуть стати каналами фінансування терористичних угруповань або нелегальних збройних формувань. Це створює додаткові загрози для міжнародної безпеки та може призвести до посилення тиску з боку західних країн на Україну щодо впровадження жорсткіших заходів боротьби з корупцією [5, с. 74]. У свою чергу, відсутність ефективних дій з боку України може стати підставою для введення нових санкцій або інших обмежувальних заходів.

Для покращення ситуації пропонуємо впровадити комплексний підхід до боротьби з корупцією в соціальній сфері. По-перше, необхідно запровадити нові прозорі процедури розподілу соціальної допомоги з використанням електронних реєстрів та автоматизованих систем перевірки даних. Це дозволить зменшити вплив людського фактора та мінімізувати можливість зловживань. По-друге, варто посилити співпрацю з міжнародними організаціями у сфері протидії корупції, зокрема шляхом обміну інформацією та залучення міжнародних експертів до аудиту діяльності органів соціального захисту. По-третє, держава має активніше залучати громадські організації та засоби масової інформації до процесів моніторингу за використанням коштів, що підвищить рівень прозорості та підзвітності.

Таким чином, корупція у соціальній сфері значно впливає на міжнародні відносини України, формуючи негативний імідж держави як ненадійного партнера та гальмуючи реалізацію її зовнішньополітичних прагнень. Для успішної інтеграції у світове співтовариство, Україна повинна не лише декларувати боротьбу з корупцією, але й забезпечити реальні результати у цій сфері, зокрема через реформування системи соціального захисту та впровадження незалежного контролю.

Література

1. Гончарук, О. П. *Соціальна політика та міжнародна співпраця України в умовах корупційних ризиків*. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 278 с.
2. Карпенко, М. С. *Гуманітарна допомога та її розподіл в Україні: аналітичний огляд корупційних схем*. Харків: Право, 2023. 194 с.
3. Сидоренко, Л. І. *Вплив корупції на реалізацію соціальних програм в Україні*. Одеса: Наукова думка, 2023. 221 с.
4. Іванченко, П. С. *Євроінтеграція України: виклики та перспективи на фоні корупційних загроз*. Львів: Світ, 2022. 156 с.
5. Ткаченко, Р. О. *Корупція як загроза міжнародній безпеці: приклад України*. Запоріжжя: Просвіта, 2023. 202 с.

Станіслав Курса
студент 4 курсу спеціальності “Міжнародне право”
Сумського державного університету

Перехідне правосуддя у контексті збройних конфліктів

Перехідне правосуддя у контексті збройних конфліктів — це комплекс заходів, спрямованих на відновлення справедливості після масових порушень прав людини. Воно є ключовим елементом у процесі встановлення правди, притягнення до відповідальності винних та забезпечення відшкодування жертвам, з одночасним створенням умов для сталого миру. Уважається, що поняття «перехідне правосуддя» запропонував Н. Крітц (Kritz) у 1995 році у праці за назвою «Перехідне правосуддя: як демократіям, що зароджуються, розквитатися з колишніми режимами» [1].

Одним із найважливіших аспектів перехідного правосуддя є право на правду. Це право визнається на міжнародному рівні і передбачає обов'язок держав розслідувати серйозні порушення прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності. Жертви та їхні родичі мають право знати правду про обставини та причини злочинів, що були вчинені під час конфліктів, а також імена тих, хто несе відповідальність за ці порушення. Це не лише допомагає реабілітації жертв, але й є основою для притягнення винних до відповідальності, сприяючи подоланню безкарності, яка часто супроводжує збройні конфлікти. Право на правду, де правда або істина (Truth-telling) розуміється як об'єктивна та неупереджена документальна реконструкція подій, розсекречення архівів та політика відновлення історичної правди. Окрім цього, знання правди допомагає уникнути спотворення або фальсифікації історичних фактів, що є важливим для відновлення суспільної довіри [2, с. 15].

Правосуддя перехідного періоду є відносно новою комплексною (правовою, політологічною, соціологічною) концепцією, що застосовується для подолання наслідків збройних конфліктів, масових і грубих порушень прав людини, інших ситуацій насильства, і в ширшому аспекті для будь-яких випадків масштабного та системного руйнування верховенства права й законності в суспільстві. Їх головною метою є встановлення достовірної картини того, що сталося під час конфліктів, і публікація офіційних звітів, які відображають істину. Ці звіти стають основою для подальших розслідувань та судових процесів. Крім того, комісії правди часто займаються аналізом системних причин, які призвели до масових порушень прав людини, та надають рекомендації щодо реформування інституцій, щоб уникнути повторення таких злочинів у майбутньому.

Ще одним важливим аспектом перехідного правосуддя є притягнення до відповідальності винних за скоєні злочини. Це передбачає не лише розслідування конкретних порушень, але й покарання осіб, які віддавали накази або керували систематичним насильством. Міжнародне право, зокрема Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) та Женевські конвенції, передбачає відповідальність за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Міжнародні судові органи, такі як МКС або спеціальні трибунали, можуть брати на себе функцію розслідування і судового переслідування винних у випадках, коли національні системи правосуддя не здатні або не бажають цього робити. Ці механізми повинні стати інструментом поновлення суспільного ладу й верховенства права після зміни політичного режиму та збройного конфлікту [3, с. 131].

У контексті збройних конфліктів особливо важливим є забезпечення відшкодування і реабілітації жертв. Жертви конфліктів часто зазнають не лише фізичних та матеріальних втрат, але й серйозних психологічних травм. Програми перехідного правосуддя включають механізми матеріальної компенсації, моральної підтримки та надання психологічної допомоги для жертв і їхніх родин. Це допомагає не лише відновити їхню гідність, але й сприяє соціальній реінтеграції та емоційному зціленню після конфлікту. Важливим елементом цього процесу є офіційне визнання страждань жертв через публічні слухання, свідчення та документування фактів насильства, що дозволяє суспільству визнати свою історію і рухатися вперед. Щоб

відшкодування працювало ефективно, жертви мають бути ідентифіковані, їхні травми – зафіксовані та оцінені, а ресурси для здійснення певної форми платежів або послуг в натуральній формі потерпілій стороні – доступні [4].

Особливо важливою складовою перехідного правосуддя є реформи інституцій, які сприяли порушенням прав людини під час конфліктів. Комісії правди та інші механізми перехідного правосуддя надають рекомендації щодо реформування системи правосуддя, правоохоронних органів та військових інституцій, що включає посилення верховенства права, підвищення прозорості та підзвітності органів влади. Такі реформи є необхідними для того, щоб запобігти повторенню насильства і зміцнити основи правопорядку у постконфліктному суспільстві.

Нарешті, важливим аспектом перехідного правосуддя є примирення. Збройні конфлікти (як міжнародного, так і неміжнародного характеру) часто залишають по собі глибокі розколи в суспільстві, зокрема між етнічними або політичними групами. Перехідне правосуддя сприяє налагодженню діалогу між постраждалими громадами та відновленню довіри через визнання правди та відповідальності за злочини. Процес примирення є необхідним для сталого миру, оскільки він дозволяє суспільствам долати наслідки конфлікту і будувати нові основи для мирного співіснування.

Отже, перехідне правосуддя після збройних конфліктів охоплює низку ключових елементів, таких як встановлення правди, притягнення до відповідальності, реабілітація жертв, інституційні реформи та примирення. Це не лише механізм забезпечення справедливості після конфлікту, але й фундамент для відновлення довіри, побудови миру та запобігання майбутнім порушенням прав людини. Міжнародне співтовариство має важливу роль у підтримці цих процесів, надаючи необхідні ресурси та правову базу для досягнення цих цілей.

Література

1. Лузан Т. Перехідне правосуддя: історія становлення і зміст поняття. *Юридична газета online*. 28 квітня 2021. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/perehidne-pravosuddya-istoriya-stanovlennya-i-zmist-ponyattya.html

2. Гурковська Н., Іллюк С., Темченко О. Право на правду та справедливість: моніторинг та дослідження можливих механізмів захисту прав людини в перехідному правосудді в умовах російсько-української війни: посібник. USAID, УГСПЛ, Експертний центр з прав людини, 2024. 268 с. URL: https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/Pravo_na_pravdu.indd_.pdf

3. Плотніков О. В. Комісія з правди і примирення як перспективний інструмент відновлення прав кримськотатарського народу. Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: О. В. Дикий, І. І. Братінов. – Одеса : Гельветика, 2018. С. 131–134.

4. Гурковська Н. Шлях до миру: через перемогу і перехідне правосуддя. Експертний центр з прав людини. URL: https://ecpl.com.ua/news/shliakh-do-myru-cherez-peremohu-i-perekhidne-pravosuddia/

Артьом Лисюк
студент 1 курсу факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ

Роль права у врегулюванні збройних конфліктів: міжнародний та національний виміри

Право відіграє ключову роль у врегулюванні збройних конфліктів, забезпечуючи правові рамки для поведінки держав і нелегітимних акторів у війні. У міжнародному вимірі це включає в себе міжнародне гуманітарне право, яке регулює захист осіб, що не беруть участі в конфлікті, та обмеження засобів і методів ведення війни. Національний вимір, у свою чергу, охоплює правові системи країн, які повинні впроваджувати міжнародні норми у свої внутрішні законодавства, а також вирішувати питання відповідальності за злочини, скоєні під час конфліктів.

Складність сучасних збройних конфліктів, які часто мають внутрішній характер і супроводжуються порушенням прав людини, вимагає комплексного підходу до правового регулювання. Міжнародні організації, зокрема ООН, відіграють важливу роль у формуванні норм і механізмів, які сприяють мирному вирішенню конфліктів і забезпеченню справедливості. На національному рівні держави зобов'язані адаптувати свої закони та політику для ефективного захисту населення і відновлення правопорядку після конфлікту [1].

Під час збройних конфліктів сторони зазвичай звинувачують одна одну в порушеннях норм міжнародного гуманітарного права, передусім, для досягнення політичних, психологічних, пропагандистських чи інших цілей. Зокрема, вони можуть обмінюватись взаємними звинуваченнями з приводу того, як кожна з них тлумачить або застосовує міжнародно-правові норми. На наш погляд, ефективні розслідування повинні мати вирішальне значення для переконливого реагування на такі заяви. Вони також можуть знизити ризик того, що сторони почнуть скоювати дедалі більше нових правопорушень, посилаючись на поведінку противника з метою виправдання своїх дій [1].

Питання міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів сягає далеко в площину історії та не розпочинає свого існування із появи традиційного міжнародного публічного права. Конфлікти між різними державами завжди існували у різні часи, чим зумовлювали необхідність їх регулювання відповідними актами чи усними домовленостями, як це було у середньовіччі та давні часи. Конфліктність міжнародних відносин мала свої ознаки залежно від часу її виникнення і відповідної епохи: релігія, династія, різні природні чи людські ресурси, чи просто спокуса захопити нові землі, що знаходились під юрисдикцією іншої держави, що, до речі, для давніх часів було досить звичним явищем, не викликало відповідного «міжнародного» обурення чи обов’язкової реакції від інших держав, як відбувається зараз [2].

Міжнародні звичаї і зараз є важливим джерелом як міжнародного права як системи права, так і галузі міжнародного гуманітарного права. Проте більшість норм права збройних конфліктів містять саме міжнародні договори, серед яких: Женевська конвенція 1864 р. «Про поліпшення долі поранених і хворих воїнів під час сухопутної війни», Петербурзька

декларація про скасування застосування вибухових і запалювальних куль 1868 р.; Гаазька декларація про заборону застосовувати кулі, що легко розгортаються або сплющуються в тілі людини, 1899 р.; Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі 1899 р.; Конвенція про положення ворожих торговельних суден на початку воєнних дій 1907 р.; Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни 1907 р.; Конвенція про деякі обмеження використання права захоплення у морській війні 1907 р.; Правила про дії підводних човнів щодо торговельних суден у воєнний час 1936 р.; Женевські конвенції про захист жертв війни від 12.08.1949 р.; Додаткові протоколи I та II 1977 р. до зазначених Женевських конвенцій 1949 р.; Гаазька конвенція про захист культурних цінностей 1954 р.; Конвенція про заборону або обмеження використання конкретних видів звичайної. Перечислені документи врегульовують правом збройні конфлікти [2].

Міжнародний вимір конфлікту стосується аспектів і наслідків, які впливають на відносини між різними країнами або міжнародними організаціями в контексті певного конфлікту. Він охоплює такі ключові елементи: геополітичні інтереси; міжнародні організації (ООН, ОБСЄ, НАТО, Європейський Союз та інші міжнародні структури); санкції та економічний тиск; дипломатичні зусилля; гуманітарна допомога; міжнародне право [3].

Національні виміри конфліктів охоплюють внутрішні аспекти, які впливають на розвиток конфлікту всередині держави. Вони стосуються політичних, економічних, соціальних і культурних факторів, що визначають специфіку кожного конфлікту на національному рівні. Ось ключові аспекти: політичні інтереси; соціально-економічні фактори (нерівність у розподілі ресурсів, рівень безробіття, економічні труднощі та соціальна незадоволеність можуть стати причинами конфліктів); етнічні та релігійні фактори; історичні причини; інституційна слабкість (слабкі державні інституції, корупція або нерівність перед законом) тощо.

Отже, роль права у війні є надзвичайно важливою, оскільки воно допомагає обмежити насилля, захистити цивільне населення та забезпечити дотримання певних етичних стандартів навіть у найгірших обставинах. Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції та додаткові протоколи, встановлюють правила ведення воєнних дій і захисту жертв війни.

Література

1. Роль міжнародного права у підтримці загального миру та безпеки. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2584/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%205.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

2. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів та їх прояви на території України. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/199-_SHHerbakov.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

3. Права людини і збройні конфлікти. URL:https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_6_copy.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

Олена Лук'яненко
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Механізми забезпечення прав людини в системі ООН: проблеми[*]

З моменту свого заснування у 1945 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) взяла на себе провідну роль у забезпеченні та захисті прав людини на глобальному рівні. Визначення, закріплення та забезпечення цих прав є центральними елементами статутних обов'язків ООН, що знайшли своє відображення у численних документах, таких як Загальна декларація прав людини (1948 р.) та Міжнародні пакти про права людини (1966 р.).

Механізм захисту прав людини в системі ООН забезпечується за допомогою функціонування статутних органів, контролю за виконанням державами певних пактів, договорів та угод. Можна визначити такі основні елементи механізму міжнародного захисту прав людини в системі ООН: міжнародна угода (конвенція), міжнародний орган і процедура розгляду скарг щодо порушення прав людини. Відповідно, ознаками механізму міжнародного захисту прав людини в системі ООН є: 1) створення шляхом укладення (підписання) відповідного міжнародного договору; 2) дія в системі Організації Об'єднаних Націй на універсальному рівні; 3) застосування специфічної несудової процедури розгляду скарг щодо порушень прав людини; 4) факультативний характер рішень комітетів у справах щодо порушень прав людини [1, С.407].

Статутні органи, такі як Рада безпеки ООН, Генеральна Асамблея ООН та договірні органи: Комітет з прав людини, Комітет проти катувань та інші - створені для моніторингу ситуації щодо захисту прав людини та розгляду скарг щодо їх порушення. Але попри значний внесок Організація Об'єднаних Націй стикається з викликами, що ускладнюють її діяльність. Однією з найбільших проблем є політизація правозахисної діяльності. Деякі держави-члени ООН використовують свої позиції для просування своїх політичних інтересів. Країни об'єднуються у альянси, щоб убезпечити своїх «союзників» від критики в сфері захисту прав людини. Наслідками цього стають блокування певних рішень та санкцій щодо держав, які порушують міжнародні зобов'язання.

Іншою проблемою є недостатня імплементація рекомендацій ООН у національне законодавство. Через відсутність обов'язкової сили норм, держави часто їх ігнорують, тому ООН у таких ситуаціях позбавлена можливості втручання задля застосування реальних санкцій. Також часто ООН критикують за повільну реакцію на ситуації, пов'язані із порушенням прав людини. Це відбувається через бюрократію та обмежену взаємодію з національними органами.

Окремою проблемою є захист прав окремих соціальних груп. Хоча договори та конвенції спрямовані на захист прав вразливих груп (дітей,

[*] Наукова керівниця – *Марина Войтюк*, викладачка кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ

жінок, біженців). Вони стикаються з бар'єрами у доступі до міжнародної допомоги через правові та соціальні обмеження у своїх країнах.

У сучасних умовах правові, політичні та інституційні рамки захисту, що були створені після закінчення Другої світової війни вже не відповідають вимогам часу. Конвенція про статус біженців 1951 року не передбачає застосування заходів захисту до таких груп, як утікачі від воєн та руйнувань. Тобто звичайні цивільні люди, жінки, діти мають ще доводити, що вони переслідуються і справді потребують міжнародного захисту. У сучасних умовах кількість біженців збільшилась в рази, це значно ускладнює ситуацію щодо їх захисту, але правова модель, яка існує ще з кінця Другої світової війни явно застаріла і потребує змін згідно викликів сучасності [2, С.56].

Механізми забезпечення прав людини в системі ООН відіграють важливу роль у формуванні та підтримці міжнародних стандартів. Однак вони стикаються з серйозними проблемами, включаючи політизацію, обмежену імплементацію рекомендацій, недостатню оперативність та нерівність у доступі до правосуддя. Для покращення ефективності механізмів ООН необхідні зміни у способах ухвалення рішень та контролю за дотриманням прав людини.

Література

1. Гриб А.М., Владишевська В.В., Дронов В.Ю. Загальні засади міжнародно-правового захисту прав людини. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023, 405-411

2. Анастасія Ставнійчук. Проблеми міжнародно-правового забезпечення діяльності ООН у сфері захисту прав біженців *Молодий вчений*, 2023. С.53-59

Анастасія Марченко

студентка 3 курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

Євроінтеграція України: проблеми та перспективи*

Євроінтеграція України є одним із ключових напрямів зовнішньої політики держави та стратегічною метою. Цей процес має на меті адаптацію національного законодавства та економічної системи до стандартів і вимог Європейського Союзу (далі – ЄС), що включає глибокі реформи у всіх сферах суспільного життя.

Проте шлях до повноправного членства в ЄС є складним і багатовимірним. Україна стикається з низкою проблем, пов'язаних із внутрішніми викликами, як-от недостатня ефективність правової системи, політична нестабільність, а також зовнішніми факторами, зокрема впливом повномасштабного вторгнення росії. Незважаючи на це, перспективи євроінтеграції залишаються актуальними і відкривають можливості для зміцнення демократії, економічного розвитку та поглиблення співпраці з ЄС.

* Наукова керівниця – *Анна Благодатна*, асистентка кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету

Шлях України до членства ЄС почався ще з визнання Європейським Союзом незалежності України, як окремої суверенної держави. З цього моменту між Україною та ЄС розпочались довготривалі відносини, під час яких велися переговори стосовно укладання Угоди про асоціацію, яка базувалась на економічній та політичній асоціації. Пізніше все ж таки було підписано політичну та економічну частину Угоди, що означало впевнений крок на шляху до членства ЄС [1].

Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало одним з найбільших поштовхів стосовно вступу України до Європейського Союзу, але водночас це і є одним з найбільших викликів на шляху євроінтеграції.

Однією з проблем є забезпечення стабільних джерел фінансування, особливо для військових потреб. Внаслідок російського вторгнення Україна була змушена перенаправити більше половини свого бюджету у 2022 та 2023 роках на досягнення військових цілей [2, с.12].

Україна стикається з масштабним завданням відновлення країни, зруйнованої внаслідок російської агресії. Особливу складність становить відбудова економіки: з початком війни її нормальне функціонування було порушено, а можливості подальшого розвитку значно обмежені. На додаток до економічних викликів, на порядку денному стоїть питання запровадження реформ, що стосуються боротьби з корупцією. Оскільки, якщо ефективно та якісно боротися з цією проблемою, то це уможливлює передачу технологій та створює умови для чесної конкуренції на внутрішньому ринку для приватних та державних підприємств.

Врешті-решт перспектив євроінтеграції значно більше, що дає мотивацію не зупинятись на розпочатому, а продовжувати робити впевнені кроки на шляху до членства ЄС.

Зокрема, серед переваг для вступу можна виокремити значний економічний розвиток. Участь у внутрішньому ринку ЄС забезпечить доступ до широких можливостей для експорту українських товарів і послуг, стимулюючи економічне зростання. Крім того, це сприятиме припливу інвестицій та створенню новітніх підприємств. Не слід забувати й про політичні переваги, оскільки євроінтеграція вимагає реформування правової та політичної системи для забезпечення демократії та прозорості. Це зміцнить інститути державної влади і посилить верховенство права в Україні. Також вступ до ЄС принесе значні культурні та освітні переваги, що сприятиме взаємозбагаченню культур і поширенню української культури за межами країни, а також студенти та наукові діячі з України матимуть більше можливостей для участі в освітніх і культурних обмінах, що дозволить поглибити знання про інші культури та принести нові ідеї в українське суспільне життя [3].

Загалом переваги не мають вичерпного переліку, кожен для себе може виокремити ті чи інші переваги євроінтеграції України. Вищезазначені перспективи можна назвати базовими, оскільки вони мають вагомий вплив як на суспільне життя українців, так і на правову систему держави в цілому.

Отже, євроінтеграція України має як позитивні, так і негативні наслідки. Попри це, наша держава на сьогоднішній день робить впевнені кроки до членства в ЄС. Успішна євроінтеграція може забезпечити Україні стійке зростання і зміцнення її позицій як сучасної європейської держави.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Gaidai, Y., Goriunov, D., Kopiński, D., Michalski, B., Okhrimenko, I., Samoiliuk, M., Sierocińska, K., Strzelecki, J., Szymański, K., Repko, M., Tomilina, M. Wąsiński, M. (2023), Stronger Together: Present and Future Challenges on Ukraine's Road to EU Integration, Polish Economic Institute, Warsaw. URL:https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/pie-raport_stronger_together_2023-1.pdf
3. HULITSKA V., PYVOVAR A. European integration of Ukraine: problems and prospects. *Economics. Finances. Law*. 2023. Т. 6, № -. С. 20–23. URL: https://doi.org/10.37634/efp.2023.6.4

Катерина Момот
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

Роль Ради Європейського Союзу у формуванні політики безпеки та оборони

В умовах зростання міжнародних загроз та викликів, таких як дії експансіоністських держав та авторитарних режимів, Рада Європейського Союзу є центральним елементом механізму формуванні безпеки та оборони ЄС. Як ключовий інструмент, вона забезпечує координацію зусиль держав-членів, сприяє розробці спільних стратегій та операцій у сфері безпеки та оборони, а також сприяє підвищенню європейської обороноздатності.

Рада Європейського Союзу – «міжурядовий» інститут, що складається з посадових осіб виконавчої влади держав-членів, в ранзі міністра [2, 47]. Відповідно до статті 23 Договору про заснування Європейської Спільноти, Рада включає по одному представнику від кожної держави-члена на міністерському рівні, уповноваженому створювати зобов'язання для уряду цієї держави-члена [3].

Згідно з установчими договорами, Рада ЄС відповідає за формування зовнішньої політики Європейського Союзу, координацію економічних політик держав-членів, участь у законотворчому процесі, має повноваження укладати міжнародні угоди та контролювати виконання рішень Європейського Союзу, а також має право готувати пропозиції щодо стратегії у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

Незаконні дії Росії проти України та терористичні напади ХАМАСу на Ізраїль стали серйозними загрозами для міжнародної безпеки, які спричинили гуманітарні кризи та дестабілізацію в Європі та на Близькому Сході. З огляду на гуманітарну ситуацію, Рада, посилаючись на висновки Європейської Ради, закликає до негайного припинення вогню, звільнення всіх заручників та надання необхідної допомоги палестинцям [1].

Російська агресія проти України стала каталізатором для посилення ролі Ради ЄС у сфері безпеки та оборони. Стратегічний компас та Версальська декларація визначили нові пріоритети для Євросоюзу у цій галузі. Зокрема, можна виокремити 4 головних напрями співпраці: безпекові зобов'язання, боєприпаси та ППО, навчання та консультації, і Фонд допомоги Україні/Європейський фонд миру.

Щодо безпекових зобов'язань, ЄС підтверджує свою відданість принципу міжнародного права і підкреслює необхідність поважати територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів. 27 червня 2024 року в Брюсселі відбулося підписання Спільних безпекових зобов'язань між Європейським Союзом та Україною [5].

Цей нормативний акт має на меті забезпечити передбачувану, довгострокову та сталу підтримку Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони України, розширюючи поточну допомогу. Документ передбачає залучення місій Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) та інших заходів у сфері безпеки, які будуть тісно пов’язані з макрофінансовою, гуманітарною допомогою та підтримкою реформ.

Рада ЄС підкреслює необхідність комплексної військової допомоги Україні, яка включає як термінові поставки зброї та боєприпасів, передусім артилерії, ракет, протиповітряної оборони та артилерійських систем, а також безпілотних літальних апаратів, так і довгострокові програми з розвитку оборонного потенціалу [4].

Європейський фонд миру, створивши спеціальний Фонд допомоги Україні, гарантує незмінну підтримку наших Збройних Сил. Рада вітає прогрес у прийнятті додаткових правових актів з метою втілення Фонду допомоги Україні та інших заходів допомоги в рамках фонду відповідно до імплементаційних правил Фонду [5]. Спрямування від заморожених російських активів коштів через Європейський фонд миру допоможе досягти стратегічної мети ЄС щодо забезпечення безпеки та стабільності в євроатлантичному регіоні.[1].

Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що Рада ЄС є центральним органом, який формує та координує політику безпеки та оборони ЄС. В умовах зростання міжнародних загроз, Рада ЄС демонструє комплексний підхід до забезпечення безпеки, який включає як військову допомогу, так і боротьбу з безкарністю за міжнародні злочини. Даний інститут відіграє вирішальну роль у зміцненні безпеки Європи та підтримці України у боротьбі за незалежність.

Література

1. Висновки Ради ЄС щодо безпеки та оборони Євросоюзу. EEAS. URL: *https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/висновки-ради-єс-щодо-безпеки-та-оборони-євросоюзу_uk?s=232* (дата звернення: 24.09.2024).

2. Озернюк Г. В. Конспект лекцій з дисципліни «Основи Європейського права і та ідейні засади Європейської політичної інтеграції і. Одеса : Од. політехніка, 2021. 186 с. URL: *http://dspace.op.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12179/3/Озернюк%20Конспект%20%20Право%20ЭС%202021.pdf* (дата звернення: 28.09.2024).

3. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) : Договір Європ. екон. співтовариства від 25.03.1957 р. : станом на 1 січ. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 24.09.2024).

4. Спільні безпекові зобов'язання між Україною та Європейським Союзом : від 27.06.2024 р. URL: https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-pidpisali-spilni-bezpekovi-zobovyazannya-91813 (дата звернення: 24.09.2024).

5. ЄС підписав з Україною безпекові зобов'язання та виділив 1,9 млрд євро в межах Механізму підтримки України. https://eu4ukraine.eu/whats-happening-ua/news-ua/eu-signs-security-commitments.html (дата звернення: 24.09.2024).

Ігор Наливайко
аспірант Донецького державного
університету внутрішніх справ

Соціальні стандарти та гарантії в системі трудового права: український та міжнародний досвід

Питання соціальних стандартів та гарантій у системі трудового права є ключовим для забезпечення гідних умов праці та захисту прав працівників. В умовах економічної нестабільності, глобальних змін на ринку праці та викликів, що постали перед Україною через війну, необхідність забезпечення соціальних гарантій та захисту трудових прав стає особливо актуальною. Соціальні стандарти, такі як мінімальна заробітна плата, робочий час, охорона праці, є не лише правами працівників, але й гарантіями соціальної стабільності та справедливості.

Українське законодавство містить низку положень, спрямованих на забезпечення соціальних стандартів у сфері праці, проте їхня реалізація часто стикається з проблемами через економічні та соціальні фактори, недосконаліть механізмів правового регулювання та контролю. З іншого боку, досвід європейських країн та міжнародні стандарти, зокрема ті, що розроблені Міжнародною організацією праці, пропонують чіткі та ефективні моделі правового регулювання трудових відносин, які можуть бути адаптовані до умов України [1].

Соціальні стандарти та гарантії є ключовими елементами у трудовому праві, що забезпечують захист прав працівників і стабільність на ринку праці. У системі трудового права України ці стандарти визначені Конституцією України, Кодексом законів про працю (КЗпП), а також законами «Про оплату праці», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про зайнятість населення» тощо [2]. Важливими елементами соціальних гарантій є мінімальна заробітна плата, режими робочого часу, охорона праці, а також соціальний захист у разі втрати роботи чи тимчасової непрацездатності. Однак на практиці існує низка проблем, пов'язаних із реалізацією цих стандартів в Україні, таких як низький рівень мінімальної заробітної плати, тіньова зайнятість, недостатній контроль за дотриманням

законодавства і слабкі соціальні механізми захисту працівників, особливо у воєнний час.

Однією з найгостріших проблем є невідповідність мінімальної заробітної плати реальним витратам на проживання та забезпечення гідного рівня життя. Міжнародний досвід, особливо практика Міжнародної організації праці (МОП) та Європейського Союзу, надає цінні приклади для реформування трудового законодавства. МОП розробила низку конвенцій, серед яких ключові – Конвенція № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», № 131 «Про мінімальну заробітну плату» та №154 «Про колективні переговори». Ці документи встановлюють міжнародні стандарти захисту прав працівників і рекомендують створення колективних переговорів між роботодавцями та працівниками для узгодження умов праці [3]. Європейський Союз також встановлює високі стандарти у сфері праці через нормативні акти, такі як Директива 2003/88/ЄС про організацію робочого часу, яка регулює робочі години та періоди відпочинку, а також Директива 2019/1152/ЄС про прозорі та передбачувані умови праці, що спрямована на забезпечення інформаційної прозорості для працівників щодо їхніх прав та обов'язків. Україна, як країна з європейськими інтеграційними прагненнями, поступово адаптує своє трудове законодавство до міжнародних стандартів. Однак цей процес зустрічає численні виклики, зокрема в контексті економічної нестабільності та війни. Серед основних напрямів реформування є підвищення рівня мінімальної заробітної плати, реформування системи соціального страхування і посилення контролю за дотриманням трудового законодавства. Інспекції праці повинні відігравати ключову роль у виявленні та запобіганні порушенням трудових прав. Також важливим є розвиток колективних переговорів, які сприятимуть більш ефективному захисту прав працівників. Міжнародний досвід МОП та ЄС надає Україні цінні рекомендації для вдосконалення своєї системи соціальних гарантій, що може значно підвищити ефективність захисту прав працівників у країні.

Соціальні стандарти та гарантії є фундаментальними для забезпечення трудових прав та соціальної стабільності в Україні. Однак їх практична реалізація потребує значних реформ та адаптації до міжнародних стандартів. Міжнародний досвід, зокрема норми МОП та директиви ЄС, пропонує ефективні моделі правового регулювання, які можуть бути впроваджені в українське законодавство для підвищення рівня соціального захисту працівників. Це вимагає не лише покращення законодавства, а й посилення контролю за його дотриманням, особливо в умовах сучасних економічних викликів.

Література

1. Наливайко І. Ефективність правового регулювання соціальних стандартів та гарантій: проблеми та перспективи. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2023. № 7 (37). С. 494-509.

2. Наливайко І. Державна політика у сфері соціального захисту та соціального забезпечення: напрями реформування. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів*: матер. Міжнар.

наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 28 лютого 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 318-321.

3. Nalyvaiko, I. (2023). The role of constitutional norms in the formation of social standards: aspects of American, European and Ukrainian law. *Scientific bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Special issue 1,* 64-70.

Ангеліна Романова
студентка 1 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Відшкодування збитків громадянам України в наслідок збройної агресії російської федерації

Агресія держави стосовно іншої країни, що проявляється у формі збройного конфлікту, військової окупації чи інших дій, порушує міжнародне право і завдає значних збитків як державам, так і окремим громадянам. Відшкодування таких збитків є важливим аспектом міжнародних відносин і правосуддя.

24 лютого 2022 року російська федерація із застосуванням зброї вторглася на територію України, фактично почавши війну проти неї. Воєнними діями з боку рф продовжується завдання майнової та моральної шкоди громадянам України, які втрачають своїх рідних, потерпають від фізичних і моральних страждань, несуть майнові збитки від знищення та ушкодження майна. Під постійними обстрілами перебувають об'єкти військової, транспортної, промислової інфраструктури, що є власністю держави, територіальних громад, юридичних осіб. Значних втрат зазнає й бізнес-структури через руйнування та знищення, а також через упущену вигоду, неможливість отримання доходів [1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації [2]. Цей Порядок встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, починаючи з 19 лютого 2014 року.

Визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за такими напрямами:

1) людські втрати та пов'язані з ними соціальні витрати - напрям, що включає всі людські втрати (смерть або каліцтво цивільних осіб), що виникли внаслідок збройної агресії Російської Федерації, а також витрати, пов'язані з призначенням різних видів державної соціальної допомоги та наданням соціальних послуг;

2) економічні втрати, пов'язані з людськими втратами, - напрям, що включає непрямі економічні втрати, пов'язані із зменшенням чисельності населення та відповідним зменшенням економічних показників країни;

3) втрати об'єктів житлово-комунального господарства - напрям, що включає зруйновані і пошкоджені об'єкти у сфері теплопостачання, об'єкти водопостачання і водовідведення і решту об'єктів житлово-комунального господарства, знищення яких має безпосередній вплив на санітарні та

гігієнічні умови проживання жителів населених пункті тощо.

З метою збору та обліку інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно громадян України внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 року № 380 затверджено Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації [3]. Дія цього Порядку поширюється на фізичних та юридичних осіб, об'єкти нерухомого майна яких знищено або пошкоджено внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, з 19 лютого 2014 р., що є датою початку тимчасової окупації російською федерацією окремих територій України відповідно до частини другої статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Постановою кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 381 затверджено Порядок надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «єВідновлення». Дана компенсація має цільове призначення та надається для придбання будівельної продукції з метою виконання поточного чи капітального ремонту самостійно отримувачем компенсації або шляхом замовлення виконання відповідних послуг та робіт за відповідних умов [4].

Відшкодування збитків громадянам України, постраждалим від збройної агресії російської федерації, є важливим елементом відновлення справедливості та соціального захисту населення. Цей процес має охоплювати як матеріальні втрати, так і моральну шкоду, завдану війною. Важливою є розробка ефективних механізмів компенсації на державному рівні, а також міжнародна підтримка для забезпечення прав громадян на відшкодування.

Література

1. Писарєва Е.А., Клапоущак Д.С. До питання про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України. *Академічні візії.* 2022. Випуск 13. URL: academy-vision.org.

2. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text.

3. Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#n22.

4. Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок

бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «єВідновлення»: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 № 381. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-%D0%BF#Text.

Олександра Сенюк
студентка 2 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

Досвід європейських країн у створенні та діяльності інституту омбудсмена

Омбудсмен є незалежним інститутом державної влади, адміністративно-правовий статус якого визначається законом, очолюється посадовою особою, яка обирається і звільняється Парламентом, і основною метою якого є розгляд та ініціативне розслідування звернень фізичних і юридичних осіб та звітування про відновлення прав і свобод скаржника. Інститут омбудсмена, покликаний захищати права громадян та контролювати владу, став невід'ємною частиною європейських демократій. Різноманітність форм та функцій омбудсмена в різних країнах відображає різні історичні та культурні контексти. Європейський ж досвід демонструє, що інститут омбудсмена може бути ефективним інструментом захисту прав людини та підвищення довіри громадян до держави.

Як свідчить практика, сьогодні фактично немає держав, які б закріплювали тотожний правовий статус омбудсмена. Найбільш поширеною з них є так звана класична, або сильна, модель омбудсмена, вперше закріплена в Конституції Швеції 1809 року [1]. Активне поширення інституту омбудсмена в Європі відбулось після Другої світової війни. Причин цьому було декілька. По-перше, необхідність створення нових механізмів у сфері захисту прав і свобод людини. Адже, у другій половині XX ст. була прийнята ціла низка міжнародних правових норм, що гарантували права і свободи народу. По-друге, на сучасному етапі проблема захисту прав і свобод людини залишається невирішеною. Це пов'язано з досить частими випадками порушення зазначених прав громадян посадовцями. По-третє, гостра потреба забезпечення пильного контролю за діяльністю органів публічної влади законів в усіх країнах ЄС [2].

Для більшості країн ЄС цей інститут став відомий тільки після його створення в Данії в 1952 р. Повноваження датського омбудсмена були не такими впливовими, як у його шведського колеги, проте, водночас в країні діяв принцип відповідальності уряду перед парламентом і забезпечувався судовий контроль за виконанням функцій адміністрацією. Створення у Данії посади Радника з консультування громадян Копенгагена стало першим у державі інститутом надання громадянам консультаційної допомоги. Сьогодні інститути надання громадянам консультаційної допомоги діють в 21 муніципалітеті.

Передумовою утворення інститутів уповноваженого з прав людини в країнах Східної Європи став крах тоталітарних режимів, падіння «залізної

завіси» й демократизація суспільно-політичного життя [3]. Аналізуючи причини виникнення й подальшого розвитку даного інституту у Великобританії, Франції, Іспанії, Португалії можна визначити, що потреба в омбудсмені виникає тоді, коли з'являється необхідність у додаткових засобах захисту прав та свобод людини і громадянина.

Що стосується Великобританії, то тут знайшла своє застосування так звана «слабка» модель омбудсмена. Інститут уповноваженого з прав людини в цій країні було засновано у 1967 році. За такої моделі існує нібито «фільтр», через який скарги потрапляють до омбудсмена [4]. Французька модель, запроваджена в 1973 році, виняткова у тому, що Рада міністрів Франції має повноваження призначати парламентського омбудсмена. У Франції, як і у Великій Британії, діє так званий парламентський фільтр, який не дозволяє громадянам мати прямий доступ до омбудсмена.

У Португалії інститут омбудсмена був заснований у 1976 році. В Іспанії - у 1981. Іспанці теж взяли за приклад шведську «сильну» модель омбудсмена. Були впроваджені на рівні провінцій регіональні уповноважені з прав людини, зважаючи на специфіку федеративного державного устрою. Вони повністю незалежні у виконанні своїх повноважень від національного омбудсмена Іспанії, відносини з яким будуються на принципах координації та розмежування сфери компетенції [4].

Отже, створення інституту омбудсмена в Європі стало важливим доповненням до вже наявних форм нагляду за забезпеченням прав і відповідності діяльності органів публічної влади принципам соціальної справедливості. Важливо підсумувати, що цей інститут є важливим елементом сучасного демократичного суспільства, а вивчення європейського досвіду дозволить визначити ключові фактори успішної діяльності омбудсмена.

Література

1. Вікторія Головань Світовий досвід діяльності інституту омбудсмана: стаття, 2019. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/38.pdf

2. Мануілова К. В. Інститут омбудсмена в децентралізованих країнах ЄС: досвід для України: стаття, 2016. URL: https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/620/603/

3. Рябовол Л. Т. Проблематика інституту омбудсмена в зарубіжних країнах: стан наукових пошуків: стаття, 2019. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/9.pdf

4. Заблоцька Н. В. Інститут уповноваженого з прав людини як предмет політологічного дослідження: стаття. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zablotska_instytut.pdf

Наталія Скочиляс
студентка 2 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Міжнародний досвід впровадження оплачуваних батьківських відпусток для чоловіків: перспективи для України*

На даний момент для України, як для кандидата на вступ до Європейського союзу надважлива гармонізація, тобто процес приведення законодавства України у відповідність до правових систем провідних міжнародних організацій Європи [1; с. 255]. Гармонізація в трудовому праві не є виключенням.

У багатьох країнах Європейського Союзу створюються умови для активної участі чоловіків у догляді за дітьми, що позитивно впливає на баланс між роботою та сімейними обов'язками, а також забезпечує гендерну рівність між чоловіком та жінкою. Україна, маючи на меті інтеграцію європейської правової системи, поступово адаптовує своє трудове законодавство до міжнародних стандартів. В такому випадку питання впровадження оплачуваних декретних відпусток для чоловіків набирає обертів та стає особливо актуальним для забезпечення соціальної рівності та розвитку сімейної політики.

Міжнародний досвід впровадження декретних відпусток для чоловіків різний, але в більшості країн на законодавчому рівні закріплені обов'язкові мінімальні стандарти щодо тривалості та умов таких відпусток.

Зокрема, Директива Європейського парламенту та Ради ЄС 2019/1158, закликає до законодавчих і незаконодавчих заходів для вирішення проблеми низького представництва жінок на ринку праці та їх надмірної участі в неоплачуваній роботі по догляду. Положення Директиви встановлює, що кожен батько має право на щонайменше 10 робочих днів оплачуваної відпустки яку необхідно використати у зв'язку з народженням дитини працівника(-ці) [2; ст. 4]. Така відпустка оплачується на рівні оплати у випадку хвороби, і це є обов'язковою нормою для країн-членів ЄС. Дане положення сприяє рівноправному розподілу сімейних обов'язків між чоловіком та жінкою та спонукає чоловіків активно брати участь у догляді за новонародженими дітьми.

Скандинавські країни є провідними у впровадженні тривалих та гнучких відпусток для батьків, включно з чоловіками. Закон про відпустку за догляду за дитиною у Швейцарії гарантує можливість двом батькам взяти до 480 днів оплачуваної відпустки, і 90 з цих днів гарантуються виключно батькові і він не може передати їх матері. Відпустка виплачується державою приблизно на рівні 80% від заробітку, що дає можливість чоловікам брати активну участь у вихованні дитини і при цьому не зазнавати фінансових втрат [3].

Федеративний закон Німеччини про батьківську допомогу та відпустку по догляду за дитиною в сумі гарантує батькам 14 місяців батьківської відпустки, за умови, що кожен з батьків візьме щонайменше 2 місяці. Під час відпусти чоловіки можуть отримувати 67% свого доходу за системою державного забезпечення [4].

---

* Наукова керівниця – *Наталія Мокрицька*, доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ

Згідно з Кодексом законів про працю Франції, чоловіки мають право на 25 днів оплачуваної відпустки, 4 з яких є обов'язковими [5]. Також додатково чоловік може взяти частково оплачувану відпустку, але навіть в такому випадку державні програми дозволяють отримувати компенсації за додаткові дні відпустки, щоб забезпечити фінансову стабільність для сімей.

На мою думку, в Україні законодавча база щодо батьківських відпусток є недостатньо розвиненою. Кодекс законів про працю України надає право чоловікам на відпустку по догляду за дитиною, але не визначає її тривалості та оплату [6; ст.181, п.1]. Варто зазначити, що чоловіки можуть скористатись такою відпусткою, якщо це право не використовує мати дитини. Також в Україні відсутня обов'язкова оплачувана батьківська відпустка для чоловіків.

Головними перевагами впровадження батьківської відпусти для чоловіків є:

- Підвищення гендерної рівності: впровадження батьківської відпустки сприяє зменшенню гендерних стереотипів, адже дозволяє чоловікам активно брати участь у вихованні дітей.
- Зменшення тиску на жінок, які часто беруть на себе відповідальність по догляду за дітьми.
- Збільшення представництва жінок на ринку праці.
- Покращення психологічного здоров'я дітей: активна участь обох батьків у вихованні дітей позитивно впливає на їх розвиток, знижує ризик психологічних проблем і підвищує емоційний зв'язок між батьком і дитиною.
- Фінансова стабільність для сімей.

Отже, запровадження оплачуваних батьківських відпусток для чоловіків Україні є необхідним кроком для підвищення гендерної рівності та покращення соціальних стандартів. Це потребує внесенням змін до Кодексу законів про працю в Україні та інших нормативно-правових актів. Також важливо зазначити, що на даний момент це надзвичайно актуально для України як для кандидати на вступ до Європейського Союзу

Література

1. Рабінович П.М. Законодавство України та норми міжнародного права: критерії відповідності. *Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом:* Матеріали науково-практичної конференції. Інститут законодавства Верховної Ради України - Київ, 1998. - 300 с. С. 255.

2. Директива 2019/1158 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 року про збалансованість службових та сімейних обов'язків для батьків і опікунів та скасування Директиви Ради 2010/18/ЄС (Official Journal L 188, 12.07.2019, p. 79 – 93). Ст. 4.

3. Föräldraledighetslag (1995:584) від 1995-05-24. URL: https://lagen.nu/1995:584.

4. Gesetz zum Elterngeld und zur Elternzeit. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/beeg/.

5. Code du travail.

URL:https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072050/.

6. Кодекс законів про працю України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text.

Богдана Ткачук
студентка 4 курсу земельно-правого відділення
ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»

Міжнародно-правові аспекти міграції та біженства

Глобалізація, воєнні конфлікти, економічні кризи та кліматичні зміни спричинили безпрецедентний рівень міграції населення у світі. Мільйони людей змушені залишати свої домівки у пошуку безпеки, кращих умов життя або просто виживання. Для українців від 24 лютого 2022 року це явище набрало ще більшого поширення, внаслідок повномасштабного вторгнення. Це, в свою чергу, породжує низку складних юридичних, політичних та гуманітарних питань, які потребують ретельного вивчення та вирішення на міжнародному рівні.

Поняття міграції та біженства не є новими. Проте, саме у XX столітті, на тлі двох світових воєн та численних конфліктів, виникла гостра потреба у міжнародно-правовому регулюванні цих процесів. Перші спроби уніфікувати підходи до визначення та захисту біженців були зроблені після Першої світової війни. Однак, найбільш значущим документом став Конвенція про статус біженців 1951 року, ухвалена під егідою ООН. Цей документ визначив основні принципи та стандарти захисту біженців, які й досі є фундаментом міжнародного права в цій сфері. Конвенція дає визначення поняття «біженець» та встановлює загальні підстави, на яких надається статус біженця. Конвенція забороняє будь-яку дискримінацію щодо біженців. Частиною прав біженці користуються на рівні з громадянами приймаючої їх країни, частиною — на тих же умовах, що й іноземці. Конвенція допускає вислання біженця в інтересах державної безпеки, але забороняє їх повернення до держави, з якої вони бігли, побоюючись переслідування.[1] Також питання про правовий статус біженців регулюють й інші міжнародні договори та угоди, а саме: Додатковий протокол до Конвенції про статус біженців 1967 року, Африканська Конвенція про конкретні аспекти проблем біженців у Африці 1969 року, Картахенська Декларація про права біженців 1984 року, є Статут Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців 1950 року, Загальна декларація прав людини 1948 року, та інші.

Відповідно до Конвенції Організації Об’єднаних Націй про статус біженців (1951 р.) під біженцем розуміється особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.[2]

Соціальне піклування про біженців є сферою дії національного законодавства, і тому його стандарти не можуть бути регламентовані міжнародними угодами. Однак у відповідності до принципу відмови від будь-яких форм дискримінації біженці, що законно проживають на території держави, мають право на соціальне піклування в розмірах, передбачених,

як правило, для громадян країни проживання. Зокрема, глава IV Конвенції1951 р. визначає, що біженці мають право на: 1) вирішення житлового питання; 2) на початкову освіту на рівні з громадянами тієї країни, в якій перебувають; 3) право на правосуддя; 4) право на працю, створення умов праці відповідно до національного законодавства країни, соціальне забезпечення, мають право на урядову допомогу, що передбачається для біженців; 5) біженці, згідно зі статтею 15 Конвенції, нарівні з іншими іноземцями мають право на створення неполітичних, некомерційних об'єднань, а також професійних спілок; 6) мають право займатись господарством, торгівлею, ремеслом, що не заборонені законодавством країни, в якій вони перебувають.

На додаток до цих прав держави-учасниці Конвенції про статус біженців зобов'язуються:

- Надавати біженцям, що проживають на їхній території, допомогу в тих випадках, коли їм потрібне сприяння іноземної держави, до якої вони не можуть звернутися; [3, с. 206]
- Надавати біженцям право вибору місця проживання і вільного пересування в межах країни за умови дотримання всіх правил, що зазвичай застосовуються до іноземців за тих самих обставин;
- Не обкладати біженців податками і зборами, вище тих, які за аналогічних умов стягуються і можуть стягуватися зі своїх громадян;
- Дозволити біженцям вивіз майна, привезеного з собою на їх територію, в іншу країну, в яку їм було надано право в'їзду.

Оскільки біженці та особи, що шукають притулку, користуються правами в країні перебування, вони також несуть певні обов'язки. Зокрема, вони зобов'язані дотримуватися місцевих законів та правил, а порушення цих правил може призвести до юридичних наслідків, включаючи депортацію.

Отже, проблема біженців є однією з найгостріших гуманітарних криз сучасності. Вона породжує численні соціальні, економічні та політичні наслідки як для країн походження біженців, так і для країн прийому. Незважаючи на всю складність проблеми, існує міцна міжнародно-правова основа для захисту прав біженців. Конвенція про статус біженців 1951 року та інші доповнювальні документи встановлюють мінімальні стандарти захисту та поводження з біженцями. Сучасні міграційні потоки мають більш складний характер, ніж раніше. Крім політичних переслідувань, причини біженства включають збройні конфлікти, природні катаклізми, кліматичні зміни та економічні труднощі. Це вимагає більш гнучких і адаптивних підходів до визначення статусу біженця та надання їм допомоги. Ефективне вирішення проблеми біженців вимагає тісної співпраці між державами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Спільні зусилля спрямовані на забезпечення дотримання прав біженців, сприяння їхній інтеграції в суспільство приймаючої країни та пошуку довгострокових рішень для вирішення причин біженства.

Література

1. Учасники проектів Вікімедіа. Конвенція про статус біженців – Вікіпедія. *Вікіпедія*.

URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Конвенція_про_статус_біженців (дата звернення: 11.10.2024).
2. Конвенція про статус біженців (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.07.1951 р. : станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 11.10.2024).
3. Лучинець М. Г. Права та захист біженців у міжнародному праві. С. 206.
URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/20619/1/права%20та%20захист%20біженців%20у%20міжнародному%20праві.pdf.

Андрій Хімко
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» факультету громадського розвитку та здоров'я Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького

Правове підгрунтя використання штучного інтелекту у сфері охорони здоров'я: міжнародний досвід та стан національного регулювання*

Медицина, як і багато інших галузей, переживає злиття двох останніх подій: зростання обсягу даних, які підлягають обробці, і розвиток складних методів машинного навчання та штучного інтелекту, які можна використовувати для пошуку закономірностей у межах цих даних. Алгоритмічне мислення медичного штучного інтелекту має численні переваги перед людським пізнанням, включаючи його здатність працювати 24/7 без перерв, а також відсутність емоційних упереджень чи вразливості перед втомою. Ці переваги стають особливо критичними у разі спалаху захворювань (епідемій та пандемій), лікування важких форм захворювань, а також появи нових захворювань, які раніше були невідомі медицині. Якщо штучний інтелект займатиметься трудомісткими процесами, які вимагають простої повторюваної роботи, це суттєво зменшить втому медичних працівників, а лікарі зможуть витрачати більше часу на спілкування з пацієнтами та зосередитися на більш складних медичних завданнях. Більше того, медичні технології на базі штучного інтелекту уможливлюють 4-рівневу модель медицини (прогностичну, превентивну, персоналізовану та партисипативну) і, отже, автономію пацієнтів у спосіб, який до цього вважався неможливим.

Якщо говорити про напрями використання, то найперспективнішим застосуванням технології штучного інтелекту в охороні здоров'я є: розробка та застосування ліків; медична візуалізація та діагностика; прогнозування та аналіз ризиків; управління способом життя та моніторинг; обробка та аналіз інформації з пристроїв, які одягаються на тіло людини; моніторинг хронічних станів; віртуальні помічники; невідкладна допомога та хірургія.

* Науковий керівник - *Богдан Мелех*, доцент кафедри права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького

В той же час, стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту, призвів до виникнення проблеми використання штучного інтелекту у сфері охорони здоров'я. Якщо медичну технологію штучного інтелекту правильно спроектувати та використовувати, така може усунути або принаймні послабити значну кількість недоліків у поточній медичній практиці [1].

У лютому 2017 року Європейський парламент прийняв резолюцію 2015/2103(INL) Цивільні норми щодо робототехніки (анг. Civil Law Rules on Robotics) [2]. Згодом, у квітні 2018 року, представники 25 європейських країн, у тому числі тих, що не входять до Європейського Союзу, підписали Декларацію про співробітництво у сфері штучного інтелекту[3], відповідно до положень якої держави-учасниці зобов'язалися працювати над інтегрованим європейським підходом до розвитку штучного інтелекту, проводити узгоджену національну політику для підвищення конкурентоспроможності Європейського Союзу та створювати центри цифрових інновацій на загальноєвропейському рівні. Також у 2018 році Європейська комісія розробила Координаційний план щодо штучного інтелекту від 7 грудня 2018 року, який містить європейську стратегію розвитку робототехніки та штучного інтелекту.

В подальшому, Всесвітня організація охорони здоров'я визначила ключові етичні принципи щодо використання штучного інтелекту для сфери охорони здоров'я, які є також базою для подальшого нормативно-правового регулювання: захист людської автономії; сприяння забезпеченню благополуччя і безпеки людини, а також публічних інтересів; забезпечення прозорості, зрозумілості; виховання відповідальності та підзвітності; забезпечення інклюзивності та рівності; просування стійкого та чуйного штучного інтелекту.

Наведене свідчить, що в даний час правове регулювання використання технології штучного інтелекту знаходиться на стадії зародження та формування, оскільки держави в першу чергу прагнуть розробити та прийняти загальні (стратегічні) правові норми, що стосуються, в принципі, використання технології штучного інтелекту.

Україна, в свою чергу, також починає робити перші кроки у напрямку створення належного правового регулювання/правового режиму штучного інтелекту. Про це, зокрема, свідчить Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 №1556-р. Як зазначено у самій Концепції, впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Як наслідок, виникає необхідність розроблення єдиної скоординованої державної політики, спрямованої на розв'язання першочергових проблем, серед яких Концепція виділяє відсутність або недосконалість правового регулювання штучного інтелекту (в тому числі у сферах освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони), а також недосконалість законодавства про захист персональних даних.

Для подолання зазначеної та інших проблем, Концепція пропонує комплекс завдань, виконання яких у сукупності дозволить забезпечити

захист прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту, розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів.

Для забезпечення виконання Концепції існує План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 №438-р. Втім, на даний момент було лише розроблено та подано Кабінетові Міністрів України проект акту Кабінету Міністрів України щодо схвалення Концепції законопроекту про розвиток штучного інтелекту.

Отже, з упевненістю можна стверджувати, що передові цифрові технології активно впроваджуються в охорону здоров'я. Останні успішні спроби використання штучного інтелекту в діагностиці, прогнозуванні та вивченні захворювань, а також у наданні хірургічної допомоги демонструють його високу ефективність. Здатність штучного інтелекту оперативно приймати рішення та самостійно навчатися спонукала великі корпорації зосередитися на його розвитку та поступовому впровадженні в повсякденне життя. Юридичні аспекти медичної діяльності мають особливе значення, але правове регулювання діяльності штучного інтелекту в охороні здоров'я все ще перебуває в зародковому стані.

В Україні нормативне регулювання використання та діяльності штучного інтелекту, в тому числі і у сфері охорони здоров'я, перебуває на ранньому етапі (етап визначення стратегії та напрямків розвитку), що не відповідає реаліям сьогодення та потребує подальшого розвитку. Проте, враховуючи вже сформовані у світовому співтоваристві принципи застосування штучного інтелекту в медицині, можна поступово рухатися в сторону їх врегулювання в межах українського законодавства, що дасть додатковий поштовх до розвитку інформаційних технологій та залучення додаткових інвестицій у цю галузь.

Література

1. Topol E. A decade of digital medicine innovation. Science Translational Medicine [Інтернет]. 2019 [цитовано 27 Вересня 2022];11(498). URL:https://www.science.org/doi/10.1126/scitranslmed.aaw7610

2. European Parlament Resolution 2015/2103(INL) Civil Law Rules on Robotics European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)) [Інтернет]. europarl.europa.eu. 2017 [цитовано 27 Вересня 2022]. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.pdf

3. EU Declaration on Cooperation on Artificial Intelligence - JRC Science Hub Communities - European Commission [Інтернет]. JRC Science Hub Communities - European Commission. 2018 [цитовано 27 Вересня 2022]. URL: https://ec.europa.eu/jrc/communities/en/node/1286/document/eu-declaration-cooperation-artificial-intelligence

Іоланта Чала
студентка 4 курсу юридичного факультету
спеціальності «Міжнародне право» Сумського
національного аграрного університету

Штучний інтелект в освіті та науці: організаційно-правове регулювання

Сучасне використання штучного інтелекту (далі – ШІ) в освіті та науці відкриває нові можливості для розвитку цих сфер, проте водночас створює необхідність належного правового регулювання та організаційної адаптації. ШІ поступово займає стабільне місце в нашому житті, його використання надто швидко розповсюджується в усіх сферах діяльності, змінюючи підходи та спрощуючи вирішення деяких задач. Разом з тим, слід зазначити, що застосування ШІ в науці та освіті може мати як переваги, так і недоліки, про що зазначають вітчизняні та зарубіжні вчені, що досліджували використання ШІ в різних галузях науки. Так, використання ШІ може допомогти на певних етапах наукового дослідження, проте виникають ризики щодо плагіату, недотримання академічної доброчесності та високих стандартів етики. Проблема плагіату та запобігання йому в дослідницькому та публікаційному процесі досягла високого ступеня актуальності, особливо з використанням програм і сервісів ШІ. Наріжним каменем у підтримці строгості та достовірності наукових публікацій є процес рецензування, що передбачає ретельну перевірку статті експертами у відповідній галузі, які оцінюють її достовірність, значущість та оригінальність. У цьому світлі інструменти ШІ можуть стати потужними союзниками в підвищенні ефективності та результативності процесу експертного оцінювання. Так, ШІ може допомогти рецензентам, автоматизуючи відбір статей, виявляючи потенційні проблеми, пов'язані з етикою, доброчесністю або якістю, а також сприяючи більш цілеспрямованому і конструктивному рецензуванню експертами-людьми. ШІ може допомогти редакторам і рецензентам уникнути ризику плагіату, ідентифікуючи схожість речень і даних. Це допомагає уточнити зміст, підвищити якість кінцевої публікації, а в деяких випадках прискорити загальний цикл рецензування. Разом з тим, слід на загальнодержавному, офіційному рівні визначити найбільш ефективні інструменти ШІ, які можна використовувати для перевірки та ідентифікації, як плагіату, так і тексту, який сформовано з допомогою ШІ, щоб уникнути недостовірності результатів при перевірці та рецензуванні.

Використання інструментів ШІ для написання статей або заявок на гранти також може суттєво вплинути на освіту молодих дослідників і молодих фахівців. Це є небезпечним, оскільки спричиняє низку проблем: порушення прав інтелектуальної власності, можливий плагіат, відносну свободу дослідників від колег та інституцій, а також невизначеність або легітимність кореспондентських зв'язків [2]. Інтеграція ШІ у створення контенту створює складні дилеми щодо авторства та внеску [4]. Дійсно, відрізнити людський інтелектуальний внесок від контенту, створеного ШІ, не тільки важливо, але й складно. Невирішення даної проблеми може призвести до порушення прав інтелектуальної власності. Повинні бути створені та прийняті як на загальнодержавному рівні, так і на локальному єдині правила щодо використання ШІ, його ідентифікації – в університетах

та інших наукових та навчальних установах. Так, в Європейському Союзі прийнято Закон про штучний інтелект (далі – Закон про ШІ), що «є першою правовою базою щодо ШІ у світі, яка розглядає ризики ШІ та має провідну роль у світі та Європі, являється частиною ширшого пакету політичних заходів для підтримки розвитку надійного ШІ, який також включає інноваційний пакет штучного інтелекту та скоординований план щодо ШІ. Метою нових правил є сприяння надійному ШІ в Європі та за її межами, гарантуючи, що системи ШІ поважають основні права, безпеку та етичні принципи, а також ураховуючи ризики його використання» [1], в тому числі в науці та освіті. Відповідно до ст. 25 Закону про ШІ, будь-яка дослідницька та дослідно-конструкторська діяльність повинна здійснюватися відповідно до визнаних етичних і професійних стандартів наукових досліджень і повинна проводитися відповідно до чинного законодавства ЄС [3]. Освітня або професійна підготовка, яка може визначати доступ до освіти, є сферою високого ризику використання ШІ [1]. Тож, в Україні, щоб вирішити проблеми використання ШІ, вкрай необхідна розробка і впровадження передових і надійних інструментів виявлення плагіату, спеціально пристосованих для аналізу контенту, створеного ШІ. Такі інструменти повинні вміло розрізняти оригінальні тексти, випадкову схожість і відвертий плагіат у працях, створених за допомогою ШІ.

Можна зробити висновок, що використання штучного інтелекту все ще знаходиться на ранніх стадіях і потребує подальшого розвитку та перевірки. Найбільш перспективними заходами щодо зменшення плагіату в довгостроковій перспективі є сприяння чесності шляхом прийняття студентами, серед яких є майбутні дослідники, цінностей академічної культури.

Таким чином, прийняття закону про правила використання ШІ в усіх сферах суспільного життя, прийняття відповідних локальних актів в закладах освіти, що встановлюють правила використання та виявлення ШІ є важливими кроками в напрямку дотримання академічної доброчесності, етичних правил в освіті та науці, законодавства про авторські права.

Література

1. AI ACT. European Commission. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai

2. Ariyaratne S., Iyengar K.P., Nischal N. *et al.* A comparison of ChatGPT-generated articles with human-written articles. *Skeletal Radiol.* 52, 1755–1758 (2023). https://doi.org/10.1007/s00256-023-04340-5

3. Artificial Intelligence Act: Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689

4. Koo M. The Importance of Proper Use of ChatGPT in Medical Writing. https://pubs.rsna.org/doi/full/10.1148/radiol.230312

Вероніка Чепурна
студентка 3 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Акти МОП як джерела трудового права України

Право на працю є конституційним правом людини і це закріплено в Конституції України. Саме завдяки праці людина задовольняє не тільки свої власні потреби, а й потреби суспільства.

Гарантування гідних умов роботи є важливим аспектом міжнародних трудових стандартів і прав людини. Міжнародний договір - це письмова угода, укладена між двома чи більше суверенними державами або міжнародними організаціями, яка встановлює права і обов'язки сторін у певних питаннях. Міжнародні договори можуть мати різні назви, такі як угода, конвенція, пакт, протокол, угода тощо, але їх головна мета полягає в закріпленні правил міжнародних відносин і співпраці. Це забезпечує захист прав працівників та забезпечує їхнє гідне та справедливе ставлення на робочому місці. Співпраця України, наприклад, з МОП (Міжнародна організація праці) направлено на:

- ратифікацію і практичне здійснення конвенцій, пактів, договорів ратифікованих Україною.
- реформування трудового законодавства та підтримка реформ у сфері соціального страхування і соціального забезпечення;
- розробка і реалізація програм підтримки зайнятості, в тому числі молоді, інвалідів, осіб, які постраждали від торгівлі людьми;
- реформування статистики праці;
- сприяння формуванню і підвищенню ефективності управління трудовими ресурсами і його складових. [7,с.62]

Ось кілька з міжнародних договорів та конвенцій, що визначають принципи та норми щодо гарантування гідних умов праці :

Міжнародна конвенція про відпустки з оплатою, 1936 (№ 52) [2]: Ця конвенція Міжнародної організації праці (МОП) встановлює норми щодо оплати відпусток працівників і забезпечення їхнього відпочинку. Кожна особа, до якої застосовується ця Конвенція, має право після безперервної роботи тривалістю один рік на щорічну оплачувану відпустку, що дорівнює принаймні шістьом робочим дням. Особи віком до шістнадцяти років, серед них учні, мають право після безперервної роботи тривалістю один рік на щорічну оплачувану відпустку, що дорівнює принаймні дванадцятьом робочим дням. Але до щорічної оплачуваної відпустки не залічують: офіційні й традиційні свята; перерви в роботі через хворобу.

Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище, 2011 (№ 155) [3]: Ця конвенція регулює питання створення гідних умов праці для всіх працівників та включає в себе заходи щодо охорони від впливу шкідливих чинників, безпеки та гігієни на робочому місці. Запобіганню нещасним випадкам і завданню шкоди здоров'ю, що виникають унаслідок роботи, пов'язані з нею або в ході неї, мінімізуючи настільки, наскільки це є обґрунтовано практично можливим, причини небезпек, притаманних виробничому середовищу.

Декларація Міжнародної організації праці щодо основних принципів і прав у сфері праці, 1998 [4]: Ця декларація містить основні принципи щодо гідних умов праці, включаючи свободу асоціації та колективного переговорного процесу, визначення стандартів праці і механізми боротьби з дискримінацією.

У галузі регулювання заробітної плати найбільш важливими є Конвенції № 131 [5] про встановлення мінімальної заробітної плати (1970 р.), № 95 про охорону заробітної плати (1949 р.) [6]. При визначенні мінімальної заробітної плати пропонується враховувати потреби працівників і членів їх сімей (з урахуванням загального рівня заробітної плати в країні); вартість життя; соціальні допомоги; порівняльний рівень життя різних соціальних груп; економічні міркування, включаючи вимоги економічного розвитку; рівень продуктивності праці та бажане досягнення і підтримку високого рівня зайнятості. Конвенція про встановлення мінімальної заробітної плати не ратифікована Україною, що дозволяє встановлювати мінімальну заробітну плату без урахування міжнародних стандартів і без наукового та техніко-економічного обґрунтування. Разом з тим, діє норма ст. 95 КзПП України про те, що мінімальна зарплата не може бути нижчою за прожитковий мінімум для працездатних осіб[8,с. 7-8].

Таким чином, гідна праця - це нагальна потреба і потреба суспільства в цілому, яке визначає його майбутнє. кожна країна повинна встановити свої власні цілі щодо скорочення дефіциту гідної праці в поєднанні зі своїми власними недоліками, умовами, можливостями, рівнем розвитку, історичними та культурними традиціями. Гарантування гідних умов праці та механізми реалізації цього права є дуже важливим як в країнах Європи, так і в Україні. Через ратифікацію міжнародних договорів держава зобов‘язується виконувати умови цього документу. Для України стоїть завдання вдосконалення системи соціального захисту населення, яка повинна визначатися на основі національної системи.

Література

1. Кодекс законів про працю від 01.06.1972р
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text
2. Конвенція Про щорічні оплачувані відпустки №52 від 06.07.1956р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_003#Text
3. Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище №155 від 02.11.2011р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_050#Text
4. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці від 18.06.1998р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_260#Text
5. Конвенція Міжнародної організації праці №131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються від 29.04.1972р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_149#Text
6. Конвенція про захист заробітної плати №95 від 30.06.1961р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_146#Text

7. Костюк В. Л. Міжнародні договори у системі джерел трудового права: науково-теоретичний підхід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2015. Вип. 31(2).С. 65-68.
8. Золотарьова О. А. Міжнародне трудове право. [Електронний ресурс]. Електронний навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Одеського інституту МАУП. ОІ МАУП, 2021. 45 с.

Анастасія Шабатина
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Поняття та ознаки воєнних злочинів за міжнародним кримінальним правом*

Воєнні злочини мають підвищену суспільну небезпеку, у зв'язку з чим, не випадково, у нормах міжнародного права вони характеризуються, як «грубі» та «ті, які викликають занепокоєння світової спільноти». У цілому, нині обґрунтованою є думка про те, що поруч із зазначеними ознаками, для міжнародного злочину характерним є притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до норм міжнародного кримінального права. Резюмуючи, ще раз підкреслимо, що воєнні злочини є видом злочинів проти миру і безпеки людства, у зв'язку з чим, їм властиві спільні для зазначених злочинних діянь ознаки: 1) підвищена суспільна небезпека; 2) спрямованість таких злочинних діянь на інтереси, що охороняються міжнародним правом; 3) їх криміналізація та караність здійснюється відповідно до норм міжнародного права [2, с. 154].

Воєнні злочини, відповідно до норм міжнародного права, вважаються навмисними порушеннями загальновизнаних правил і звичаїв ведення війни, зокрема, норм, закріплених у Женевських конвенціях та інших міжнародних договорах. Вперше термін "воєнні злочини" був офіційно введений після Другої світової війни, коли був створений Нюрнберзький трибунал у 1945 році. Статут трибуналу охоплював різноманітні акти, такі як вбивства, жорстоке поводження з цивільними особами та військовополоненими, розграбування майна і безглузде знищення населених пунктів.

Женевські конвенції 1949 року значно розширили поняття воєнних злочинів, включивши серйозні порушення, що підлягають криміналізації на національному рівні, як це передбачено статтею 438 Кримінального кодексу України. Згідно з цими конвенціями, держави зобов'язані переслідувати осіб, обвинувачених у вчиненні воєнних злочинів, або передавати їх державам, готовим здійснити таке переслідування. Принцип універсальної юрисдикції забезпечує, що будь-яка держава може притягнути до відповідальності винних у воєнних злочинах незалежно від їх національності або місця скоєння злочину [1].

* Наукова керівниця – *Світлана Ковальова*, доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Додатковий протокол I 1977 року розширює цей перелік, включаючи напади на цивільне населення, віроломне використання емблеми Червоного Хреста та інші серйозні порушення. Окремі склади воєнних злочинів передбачені рядом інших документів. Вони містяться у ст. 28 Гаазької конвенції про захист культурних цінностей під час військових конфліктів 1954 р., ст. 5 Конвенції про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р. Окремо слід виділити установчі документи органів міжнародної кримінальної юстиції, зокрема Статути міжнародних та змішаних воєнних і кримінальних трибуналів, Римський статут Міжнародного кримінального суду тощо [4, с. 121].

У контексті сучасних збройних конфліктів важливо чітко визначити ознаки воєнних злочинів, оскільки вони становлять серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права. Суб'єкт злочину — зазвичай воєнні злочини вчиняються військовослужбовцями, якщо йдеться про міжнародні збройні конфлікти, або організованими збройними групами, якщо йдеться про неміжнародні збройні конфлікти; Об'єкт злочину — з огляду на особливості воєнних злочинів, час їх вчинення потерпілими особами можуть бути особи, які вибули з поля бою військовополонені, цивільне населення; Об'єктивна сторона - вибулою зі строю вважається будь-яка особа, якщо вона перебуває під владою супротивної сторони, ясно виражає намір здатися в полон, є непритомною чи інакше виведеною зі строю внаслідок поранення або хвороби, тому не здатна оборонятися. Суб'єктивна сторона - форма вини залежно від конкретного складу злочину може полягати або в умислі, або в необережності [3, с. 33-34].

Тож, воєнні злочини є серйозною загрозою для міжнародної безпеки. Сучасна система міжнародного права, включаючи Женевські конвенції та Римський статут, прагне забезпечити відповідальність за ці злочини, але їх реалізація вимагає посиленої міжнародної співпраці.

Література

1. Гнатовський М., Короткий Т. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Юридична газета online.* 2022. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochiniv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html (дата звернення: 12.10.2024).

2. Драгоненко А. О. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Наукові записки. серія: право*. 2022. № 12. С. 154. URL: https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/131/115 (дата звернення: 12.10.2024).

3. Іваночко О. О. Поняття воєнного злочину в міжнародному та національному праві. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління.* 2023. С. 33–34. URL: https://cuj.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/view/20/18 (дата звернення: 12.10.2024).

4. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Міжнародне право*. С. 121. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/amp_2009_1_15.pdf (дата звернення: 12.10.2024).

Лілія Шевчук
студентка 2 курсу магістерського рівня вищої освіти
економіко-правового факультету Одеського
національного університету ім. І. І. Мечникова

Вплив практики Європейського суду з прав людини щодо застосування принципу правової визначеності у національному судовому процесі*

Протягом останніх десятиліть практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) значно вплинула на правову систему України, сприяючи її адаптації до європейських стандартів. Рішення ЄСПЛ стали важливим джерелом судової практики, що впливає на тлумачення прав людини та основних свобод в українських судах. Аналіз тенденцій такого впливу дозволяє зрозуміти, як українська судова система інтегрує міжнародні стандарти в національне правосуддя, сприяючи його розвитку та зміцненню.

Неодноразово в рішеннях ЄСПЛ знаходив своє відображення принцип верховенства права, та все частіше виокремлюються його основний елемент – принцип правової визначеності. Через актуальний курс європейської інтеграції в рішеннях національних судів можна спостерігати активний процес імплементації принципу правової визначеності, особливо в рішення Верховного Суду та Конституційного суду України (КСУ). Принцип правової визначеності, окреслений в межах рішень національних судів, гарантує стабільність регулювання правовідносин та дотримання принципу верховенства права, як такого.

В рішенні «Коккінакіс проти Греції» Європейський суд зазначав, що для того, аби судове тлумачення відповідало вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, необхідно, щоб рішення судів були розумно передбачуваним [1]. Аналогічна концепція правової позиції знаходить своє відображення у справі «Брумареску проти Румунії» [2].

Правові висновки щодо застосування принципу правової визначеності, передбачені в рішеннях ЄСПЛ, знайшли своє відображення і в практиці КСУ. Так, наприклад, в рішенні від 02.11.2004 р. №15-рп/2004 КСУ тлумачив принцип правової визначеності як основний елемент принципу верховенства права [3]. Згодом подібну позицію можна простежити і в рішеннях Верховного суду (ВС). В Постанові від 13.05.2020 р. по справі № 700/670/16-ц Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду скасував рішення першої та апеляційної інстанції через недотримання останніми принципу правової визначеності: «Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що рішення Лисянської селищної ради Черкаської області від 02 червня 2016 року N 8-3/VII "Про надання дозволів на розробку землевпорядних документацій, затвердження землевпорядних документацій, та вилучення надання земельних ділянок", яким позивач мотивує позовні вимоги, ухвалене з порушенням принципу правової визначеності та обмежує законне право відповідача на отримання

* Наукова керівниця – *Анжела Левенець*, доцентка кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

спірної земельної ділянки, а тому не може бути підставою для задоволення позовних вимог Лисянської селищної ради» [4].

Правова позиція КСУ в рішенні від 29.06.2010 року № 17-рп/2010 містить принцип правової визначеності, згідно якому обмеження основних прав людини та громадянина, а також втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки [5].

Простежуючи інші рішення КСУ, можна зробити висновок, що даний орган за допомогою своїх висновків та правових позицій щодо принципу правової визначеності, ініціює процес його імплементації в рішеннях національних судів, а також створює коректний алгоритм дій для його застосування. Крізь призму рішень КСУ варто виділити такі ознаки принципу правової визначеності: є основним елементом принципу верховенства права; має забезпечити умови для запобігання свавілля щодо особи, а також гарантує створення зрозумілих та передбачуваних для особи наслідків застосування правових норм.

Таким чином, судова практика ЄСПЛ щодо застосування принципу правової визначеності має колосальний вплив на рішення національних судів. На сьогодні, в умовах воєнного стану, процес застосування принципу правової визначеності в національному судочинстві зіштовхується з певними труднощами, проте це не зупиняє судові органи в їх діяльності здійснювати правосуддя в наближенні до вимог рішень ЄСПЛ.

Література

1. Ефективність рішень Європейського суду з прав людини, або справи, розглянуті з 1959 по 1998 рік (Effects of Judgments or Cases 1959-1998). URL: http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=112 (дата звернення: 05.10.2024 р.);

2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Брумареску проти Румунії» (case of Brumărescu v. mania) від 28 листопада 1999 р. (заява № 28342/95. URL: http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=307 (дата звернення: 05.10.2024 р.);

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 року №15-рп/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text (дата звернення: 05.10.2004 р.);

4. Постанова Верховний Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.05.2020 р. по справі № 700/670/16-ц URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89508952 (дата звернення: 05.10.2024 р.);

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту

5 частини першої статті 11 Закону України "Про міліцію" від 29.06.2010 року № 17-рп/2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text (дата звернення: 05.10.2024 р.);

Діана Шут
студентка 4 курсу юридичного факультету
Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу

Правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері

В умовах інтеграційних процесів в Україні та ЄС міжнародна співпраця набуває особливого значення, що зумовлює не тільки необхідність об'єднання зусиль держав і підвищення ефективності використання наявних можливостей міжнародної правоохоронної співпраці, а й прийняття на національному та міжнародному рівнях скоординованих заходів щодо вдосконалення правового регулювання.

Поряд із традиційними питаннями в сфері політики та економіки, все частіше увага приділяється питанням безпеки. Це обумовлено нарощуванням загрози для людини, суспільства і держави (міждержавні конфлікти, транснаціоналізація тероризму, загроза ядерної війни, надзвичайні ситуації і катастрофи техногенного й природного характеру, пандемія коронавірусу COVID-19 тощо), що змушує провідні світові держави активувати надзвичайні (екстремальні) правові, організаційні та політичні заходи для належного забезпечення (гарантування) і захисту.

Але при цьому все ж основною, найбільш небезпечною загрозою національній безпеці кожної країни – реально чи потенційно – вважається війна (зокрема, поряд із класичним «збройним» видом військового протистояння, останнім часом потрапили так звані гібридні [1, с.126] та інформаційні [2, с.49] війни). Співробітництво нашої держави у правоохоронній сфері забезпечується через взаємодію України з інституціями ЄС – Агенцією Європейського Союзу із правоохоронного співробітництва (Європол), Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст), Європейською агенцією з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів Європейського Союзу (Frontex) та іншими.

Основними напрямками співробітництва Європолу та України визначається обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях. Задля систематичної співпраці між компетентними органами України та Європолу сформовано Національний контактний пункт – відділ по взаємодії з Європолом Національної поліції України.

Важливою складовою співробітництва України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері є взаємодія з Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст). Завданням Євроюсту є підтримання й зміцнення

координації та співробітництва між національними органами слідства та обвинувачення у сфері тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держави члена або потребують спільного обвинувачення, що ґрунтується на проведених операціях та інформації, наданій органами держав-членів та Європолом [3]. З цією метою Євроюст координує обмін інформацією, надання правової допомоги та процес видачі правопорушників. [4, с.93]. Важливими напрямками діяльності Євроюсту є: ініціювання кримінальних розслідувань, а також подання пропозицій щодо ініціювання переслідувань, які проводять компетентні національні органи,; координацію розслідувань та переслідувань; зміцнення судового співробітництва, зокрема шляхом урегулювання конфліктів юрисдикцій та шляхом тісної співпраці з Європейською судовою мережею [3]. Майже через рік після початку війни в Україні Євроюст зробив важливі кроки на підтримку судового реагування на основні міжнародні злочини. Важливою віхою є початок роботи Бази даних доказів щодо основних міжнародних злочинів (CICED) та нового Міжнародного центру кримінального переслідування злочину агресії (ICPA), який також базуватиметься на базі Євроюсту. Основною метою ICPA є підтримка та вдосконалення розслідувань злочину агресії шляхом отримання ключових доказів та сприяння побудові справ на якомога більш ранній стадії. Центр буде частиною існуючої структури підтримки спільної слідчої групи (ССГ), яка забезпечує оптимальне узгодження розслідувань воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, а також злочину агресії.

Отже, саме повномасштабна збройна агресія росії проти України, спорідненість інтересів у безпековій сфері України та Європейського Союзу, а також зростаючий воєнний потенціал нашої держави, який може бути ефективно використаний у взаємних інтересах у післявоєнний період, безпосередньо впливають на перспективи співпраці між Україною і Європейським Союзом у безпекових питаннях. Тому, важливим напрямком міжнародного співробітництва є взаємодія держав світу у боротьбі зі злочинністю, яка спрямована на забезпечення обміну інформацією правоохоронними органами та надання оперативної, технічної та аналітичної допомоги.

Література

1. Міхєєв Ю. І., Чернявський Г. П., Турченко Ю. В., Пінчук О. І. Дефініції поняття «гібридна війна»: *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 51. С. 124–130.

2. Бєльська Т.В. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство та державну політику держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2014. Вип. 1. С. 49

3.Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу (2010/c83/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 20.05.2022).

4.Грицаєнко Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробіт ництва з Україною. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. №1. С. 91-95.

Данііл Яковенко
студент 4 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Роль міжнародних організацій у захисті прав людини під час конфліктів

Одним із найважливіших механізмів захисту прав людини в умовах міжнародних конфліктів є діяльність міжнародних організацій. Вони сприяють забезпеченню прав людини, моніторять їх дотримання та працюють над відновленням справедливості після конфліктів. Міжнародні організації також відіграють важливу роль у залученні уваги світової спільноти до фактів порушення прав людини та мобілізації зусиль для подолання їх наслідків.

Організація об'єднаних націй (ООН) є основним інструментом у підтримці миру та безпеки, а також захисту прав людини під час збройних конфліктів. Її Рада з прав людини займається розслідуванням серйозних порушень прав людини в усьому світі та надає рекомендації щодо вирішення таких ситуацій. Управління Верховного комісара ООН з прав людини відіграє важливу роль у документуванні порушень прав людини під час конфліктів і забезпечує технічну підтримку державам у виконанні міжнародних зобов'язань. ООН також може направляти миротворчі місії для захисту цивільного населення в зонах конфлікту. Однак ефективність цих місій залежить від мандату та можливостей на місцях. Існують випадки, коли миротворчі операції не змогли повною мірою виконати свої завдання через обмеження ресурсів або політичні перешкоди [1].

Міжнародний кримінальний суд був створений для розслідування та притягнення до відповідальності осіб, відповідальних за найтяжчі злочини, такі як військові злочини, геноцид та злочини проти людяності. Його юрисдикція поширюється на країни, які ратифікували Римський статут, і він може порушувати справи за поданням держав або Ради Безпеки ООН. Під час сучасних конфліктів міжнародний кримінальний суд грає ключову роль у збиранні доказів воєнних злочинів і переслідуванні відповідальних осіб. Проте, однією з найбільших проблем є те, що деякі країни не визнають юрисдикцію суду або не співпрацюють з ним, що ускладнює реалізацію правосуддя [2].

Неурядові організації, такі як Amnesty International [3] та Human Rights Watch [4], відіграють важливу роль у моніторингу ситуації з правами людини під час конфліктів. Вони документують випадки порушень, надають інформацію міжнародним організаціям і урядам, а також допомагають жертвам отримати підтримку. Неурядові організації часто є першими, хто повідомляє про факти злочинів, особливо в місцях, де офіційні установи не можуть працювати через безпеку або політичні перепони. Ці організації також займаються адвокацією та піднімають питання про відповідальність

держав і урядів за дотримання прав людини, впливаючи на міжнародну політику через громадські кампанії, звіти та тиск на міжнародні організації.

Важливо зазначити, що міжнародні організації, уряди держав і неурядові організації часто співпрацюють у сфері захисту прав людини під час конфліктів. Наприклад, ООН може отримувати дані від неурядових організацій для своїх звітів і розслідувань, а міжнародний кримінальний суд може використовувати інформацію з цих звітів для порушення справ проти військових злочинців. Така співпраця дозволяє ефективніше реагувати на порушення і забезпечувати дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини. Проте, попри активну діяльність міжнародних організацій, їхня ефективність часто обмежується політичними інтересами країн, небажанням держав співпрацювати та складнощами в реалізації міжнародних правових механізмів на практиці.

Література

1. United nation organization. URL:https://www.un.org/en/about-us/un-system (date of request: October, the 3nd, 2024)
2. International criminal court. URL: https://www.icc-cpi.int/about/the-court (date of request: October, the 3nd, 2024)
3. Amnesty International. URL: https://www.amnesty.org.ua/hto-my/ (date of request: October, the 3nd, 2024)
4. Human Rights Watch. URL: https://www.hrw.org/impact (date of request: October, the 3nd, 2024)

Олександр Яровий
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Роль міжнародного кримінального суду в захисті прав людини*

Міжнародний кримінальний суд (МКС) є одним із головних механізмів міжнародної системи правосуддя, що відіграє важливу роль у захисті прав людини. Він був заснований Римським статутом у 1998 році для притягнення до відповідальності осіб, винних у найтяжчих злочинах, таких як геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії.

У сучасному світі, де глобалізація сприяє зростанню взаємозв'язку та взаємозалежності між державами, роль міжнародного права та його інституцій у вирішенні конфліктів та забезпеченні справедливості стає все більш значущою. Міжнародний кримінальний суд як ключова інституція у цій сфері, покликаний забезпечувати правосуддя на міжнародному рівні, що має прямий вплив на стабільність та безпеку в світовому масштабі. В останні роки світ стикається з численними викликами, такими як міжнародний тероризм, воєнні конфлікти, геноцид, етнічні чистки та інші серйозні

* Наукова керівниця – *Марина Войтюк*, викладачка кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

порушення прав людини, які ставлять під сумнів ефективність існуючих механізмів міжнародного правосуддя [3]. У цьому контексті, Міжнародний кримінальний суд виступає не лише як інструмент реагування на ці виклики, але й як запобіжник потенційних порушень, сприяючи таким чином зміцненню міжнародного правопорядку та захисту основоположних прав і свобод людини [1].

Головною метою Міжнародного кримінального суду є забезпечення міжнародного правосуддя та протидія безкарності за злочини, що загрожують миру і безпеці людства. Суд надає можливість притягнення до відповідальності тих осіб, які здійснюють порушення прав людини на національному рівні, але уникають покарання через неефективність внутрішніх систем правосуддя.

Одним з важливих аспектів роботи Міжнародного кримінального суду є визнання жертв злочинів та надання їм можливості брати участь у судових процесах [2]. Це сприяє відновленню їхнього почуття справедливості та зміцненню віри в те, що порушення їхніх прав не залишаться безкарними. Встановлює прецеденти та правові норми, які впливають на розвиток національних систем правосуддя та захист прав людини в усьому світі, це дає державам можливість зміцнити власні системи захисту прав людини. Юрисдикція МКС, як детально визначено у Римському статуті, базується на основному принципі комплементарності. Цей принцип передбачає, що Міжнародний кримінальний суд втручається тільки у випадку нездатності або небажання національних судів ефективно виконувати свої функції. Тобто, якщо існує конфлікт юрисдикції між Міжнародним кримінальним судом та Національними судами, перевага надається національним інстанціям, оскільки Міжнародний кримінальний суд не заміщає, а лише підтримує національні правові системи, вступаючи в дію лише у випадку їх бездіяльності.

Отже, Міжнародний кримінальний суд залишається одним із ключових інструментів для боротьби з найтяжчими порушеннями прав людини. У світі, де конфлікти й агресія часто супроводжуються жорстокими злочинами проти мирного населення, є надією на справедливість для жертв. Завдяки міжнародному співробітництву та зміцненню правових механізмів, Суд може стати ще більш ефективним у майбутньому, забезпечуючи верховенство права і захист прав людини в глобальному масштабі. Міжнародний кримінальний суд є важливим інструментом у боротьбі за захист прав людини. Його діяльність підсилює верховенство права на міжнародному рівні, забезпечує відновлення справедливості для жертв, попереджає нові злочини та сприяє розвитку міжнародних стандартів у сфері прав людини. МКС демонструє, що найтяжчі порушення не можуть залишатися безкарними, навіть якщо національні суди не здатні забезпечити правосуддя.

Література

1.Буткевич, О. В. (2010). Міжнародний кримінальний суд: структура, функції та перспективи розвитку. Київ: Видавництво Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

2.Марочкін, І. Є. (2017). Захист прав людини в контексті міжнародного кримінального правосуддя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія «Право»*, 41, 85-91.

3.Мануїлова К. В. Включення воєнних злочинів проти довкілля до компетенції міжнародного кримінального суду. *Правова позиція*, № 3 (40), 2023. С. 79-82.